

luett. inreen

LIITE 2

ETELÄ-SAVON KULTTUURIHISTORIAALLISET
KOhteet

Luettelo kunnittain

25.1.1984

n:o	kohte	luettelointi peruste	luokka	arvo	seutu- kaavassa	huomautuksia
7	Neitvuori	Y	6	V		
1	Anttolan kirkko	R,Y	5	M	A	
2	Museo	R	4	M	A	
4	Seuratalo Koivula	R,Y	6	M	A	
5	Satama	Y	7	M	A	
11	Kokkosenlahden saha ja mylly	R,Y	2	M		
3	Vanha kansakoulu	R,Y	5	P	A	
8	Ukonvirta	Y	6	P		
9	Anttolan hovi	R,	1	P		
10	Kääriälän kylän kylämaisema	Y	1	P		
12	Ruumishuone	R	5	P	A	
13	Entinen pappila	R,Y	5	P		
6	Lehessaari ja Kalmansaari	H			MM	

Luettelointiperuste:

R = rakennushistoriallisesti merkittävä
H = historiallisesti merkittävä
Y = hyvä kokonaisuus tai arvokas kulttuurimaisema

Luokka:

1 = alkutuotanto
2 = teollinen tuotanto
3 = asuminen
4 = keskustalot

5 = julkiset toiminnot
6 = virkistys ja matkailu
7 = liikenne
8 = merkittävät henkilöt ja tapahtumat

Arvo:

K = kansainvälisesti merkittävä
V = valtakunnallisesti merkittävä
M = maakunnallisesti merkittävä
P = paikallisesti merkittävä

n:o	kohde	luettelointi peruste	luokka	arvo	seutu-kaavassa	huomautuksia
2	Kivisilta	R,Y	7	V	SU2	
12	Kangassaari	R,H,Y	2,3	V	LO1	
1	Kirkko	R,Y	5	M	A	
5	Enonkosken työväentalo	R	6	M		
7	Turun rauhan rajapaalu	H	8	M		
14	Loikkala	R,Y	1	M		
18	Pietari Makkosen asuinpaikka	H		M		
3	Hanhila, entinen pappila	R	5	P	A	
4	Enonkosken museo	R	1,5	P	A	
6	Vuorikoski	R,Y	1,2	P		
8	Karvilan mylly	R,Y	2	P		
10	Tervamiilu	R	1,2	P		
11	Muhonmäki	R,Y	1	P		
13	Hyypiänniemi	R,Y	2	P		
15	Saramäen savupirtti	R	1	P		
16	Savonlahti	R	2	P		
17	Sourun mökki, Sourunmäki	R	1	P		
19	Koskela	R	6	P		
20	Simanalan koulu	R,Y	5	P		

Luettelointiperuste:

R= rakennushistoriallisesti merkittävä
H= historiallisesti merkittävä
Y= hyvä kokonaisuus tai arvokas kulttuurimaisema

Luokka:

1= alkutuotanto
2= teollinen tuotanto
3= asuminen
4= keskustaloiminnot

5= julkiset toiminnot
6= virkistys ja matkailu
7= liikenne
8= merkittävät henkilöt ja tapahtumat

Arvo:

K= kansainvälisesti merkittävä
V= valtakunnallisesti merkittävä
M= maakunnallisesti merkittävä
P= paikallisesti merkittävä

n:o	kohde	luettelointiperuste	luokka	arvo	seutu-kaavassa	huomautuksia
1	Kellotapuli	R,Y	5	V		
2	Haukiranta	R	5	V		
4	Haukivuoren vanha keskusta	Y	4	V		
19	Lietlahti	Y	1	V	MM2	
17	Saksalanharju-Hämeenkylä -kulttuurimaisema	Y	1	M	MM2	
3	Kotiseutumuseo	R	5,1	P		
5	Entinen kunnanhuone	R,Y	5	P		
7	Pölhön huvila (Vanha paikka)	R,Y	3	P	A	
8	Haukivuoren rautatieasema	R,Y	7	P	LR	
9	Karvannon talo	R,Y	1	P	A	
10	Kapeaselkä, asuntoalue	R,Y	3	P		
11	Entinen Sahlstenin talo	R	3	P	A	
12	Heinälehto	R	1	P		
14	Hirvikankaan tuulimylly	R,Y	2	P		
15	Rättölä	R,Y	1,7	P		
16	Kantalan rautatieasema	R,Y	7	P	LR	

Luettelointiperuste:

R = rakennushistoriallisesti merkittävä
H = historiallisesti merkittävä
Y = hyvä kokonaisuus tai arvokas kulttuurimaisema

Luokka:

1 = alkutuotanto
2 = teollinen tuotanto
3 = asuminen
4 = keskustatoiminnot

5 = julkiset toiminnot
6 = virkistys ja matkailu
7 = liikenne
8 = merkittävät henkilöt ja tapahtumat

Arvo:

K = kansainvälisesti merkittävä
V = valtakunnallisesti merkittävä
M = maakunnallisesti merkittävä
P = paikallisesti merkittävä

n:o	kohde	luettelointiperuste	luokka	arvo	seutu-kaavassa	huomautuksia
1	Heinäveden kirkko	R,H,Y	5	V	A	
2	Kirkonmäen kulttuurimaisema	R,H,Y	4	V	Es2,A	
10	Kerman kanava	R,Y	7	V	SU4	
11	Kerman sahan paikka	H	2	V	SU4	
13	Pilpan kanava	R,Y	7	V	SU4	
19	Vääräkosken kanava ja silta	R,Y	7	V	SU4	
20	Vihovuonteen kanava	R,Y	7	V	SU4	
24	Karvion kanava	R,Y	7	V	L01	
27	Lintulan nunnaluostari	R,Y	1,5	V		
29	Varistaipaleen ja Taiyallahden ka-	R,Y	7	V	SU4	
31	Uusi Valamo navat	R,H,Y	1,5	V		
33	Heinäveden reitti	H,Y	7	V	laivar.	
3	Pakarila	R,Y	1	M	A	
12	Paitomäki	R,Y	1	M		
15	Juhani Ahon kalamaja	R,H,Y	6,8	M		
16	Koukunpolvi	Y	6,7	M		
21	Koivumäki	R,Y	1	M		
22	Marjamäen pappila	R	5	M	A	
26	Palokin sahan alue	R,Y	2,3	M		
32	Rajakivi	H	8	M		
35	Varistaipaleen koulu	R	5	M		
36	Entinen Lammun koulu	R	5	M		
4	Satama	H,Y	7	P	A	
5	Kotiteollisuusneuvonta-asema	R,Y	5	P	A	
6	Museo	Y	5	P	A	

Luettelointiperuste:

R = rakennushistoriallisesti merkittävä
H = historiallisesti merkittävä
Y = hyvä kokonaisuus- tai arvokas kulttuuriympäristö

Luokka:

1 = alkutuotanto
2 = teollinen tuotanto
3 = asuminen
4 = keskustatoiminnot

5 = julkiset toiminnot
6 = yritys ja matkailu
7 = liikenne
8 = merkittävät henkilöt ja tapahtumat

Arvo:

K = kansainvälisesti merkittävä
V = valtakunnallisesti merkittävä
M = maakunnallisesti merkittävä
P = paikallisesti merkittävä

n:o	kohde	luettelointiperuste	luokka	arvo	seutu-keeyssä	huomautuksia
7	Pyysinmäki	R	1	P		
8	Kytöojan mylly	R	2	P		
9	Louhikosken mylly	R	2	P		
14	Pohjantaipale	R,H,Y	6,8	P		
17	Pohjataival	Y	1	P		
18	Säynekosken sahan ja myllyn paikka	H	2	P		
23	Multala	R	1	P		
25	Karvion kievari	Y	7	P		
28	Otto Kotilaisen kesäkot	R,H	6.8	P		
30	Humalajoen mylly	R	2	P		
34	Rautatieasemat Heinävesi Vihtari Syrjä	R	7	P	LR	
37	Lipokasverstas	R	5	P		
38	Vuorela	R	5	P		
39	Varistaipaleen maamiesseurantalo	R	6	P		
40	Vanhainkoti	Y	5	P		
41	Entinen apteekki	R	3	P	A	
42	Vihtarin maamiesseurantalo	R	6	P		
43	Ruunalehdon vanha koulu	R	5	P		
44	Vihtarin työväentalo	R	6	P		

Luettelointiperuste:

A = rakennushistoriallisesti merkittävä
H = historiallisesti merkittävä
Y = hyvä kokonaisuus tai arvokas kulttuurimaisema

Luokka:

1 = alkutuotanto
2 = teollinen tuotanto
3 = asuminen
4 = keskustaloinnot

5 = julkiset toiminnot
6 = virkistys ja matkailu
7 = liikenne
8 = merkittävät henkilöt ja tapahtumat

Arvo:

K = kansainvälisesti merkittävä
V = valtakunnallisesti merkittävä
M = maakunnallisesti merkittävä
P = paikallisesti merkittävä

n:o	kohde	luettelointiperuste	luokka	arvo	seutu-kaavassa	huomautuksia
18	Kissakosken kanava ja tehtaas	R,Y	2	V	SU4	
20	Kappelin paikka ja Lampuulähti	H	1,5	V		
21	Kämpinmäki	Y	1	V		
1	Hirvensalmen kirkko ja kellotapuli	R,Y	5	M	A	
5	Hirvensalmen seuratalo	R,Y	6	M	A	
9	Apajalahti	R,H	1	M		
10	Pohjoiskirjala	R,H	1	M		
13	Lammiston silta	R	7	M		
17	Kanervalä	R,Y	3	M		
19	Heintaipale	R,Y	1	M		
22	Hämeenmäki-Hurrila -kylämaisema	R,Y	1	M		
28	Väisälänsaaren Eteläkylän kulttuurimaisema	Y	1	M		
2	Niemen pappila	R,Y	5	P	A	
3	Entinen viljamakasiini	R,Y	3	P	A	
4	Roosin talo	R	3	P	A	
6	Lääkärin talo	Y	3	P	A	
7	Kirkonkylän entinen kansakoulu	R	5	P		
8	Tuulimylly	R,Y	1	P	A	
11	Kirjala	R	2	P		
12	Kero	R,Y	1	P		
14	Hintikan Ylämylly	R	2	P		
15	Rantala	R,Y	1	P		
23	Tuukkalan kylä	R,Y	3	P		
24	Kuitulan Palsi	R,Y	1	P		

Luettelointiperuste:

R= rakennushistoriallisesti merkittävä
H= historiallisesti merkittävä
Y= hyvä kokonaisuus tai arvokas kulttuurimaisema

Luokka:

1= aikutuotanto
2= teollinen tuotanto
3= asuminen
4= keskustatoiminnot

5 = julkiset toiminnot
6 = virkistys ja matkailu
7 = liikenne
8 = merkittävät henkilöt ja tapahtumat

Arvo:

K= kansainvälisesti merkittävä
V= valtakunnallisesti merkittävä
M= maakunnallisesti merkittävä
P= paikallisesti merkittävä

n:o	kohde	luettelointi peruste	luokka	arvo	seutu-kaavassa	huomautuksia
25	Entinen meijeri		2	P		
26	Pöyryn koulu	Y		P		
29	Syväsmäen maamiesseurantalo	R	6	P		
30	Tyynelä	R	1	P		
27	Väisälänsaaren kalmisto	H	5	X		

Luettelointiperuste:

R = rakennushistoriallisesti merkittävä
H = historiallisesti merkittävä
Y = hyvä kokonaisuus tai arvokas kulttuurimaisema

Luokka:

1 = alkutuotanto
2 = teollinen tuotanto
3 = asuminen
4 = keskustaloiminnot

5 = julkiset toiminnot
6 = virkistys ja matkailu
7 = liikenne
8 = merkittävät henkilöt ja tapahtumat

Arvo:

K = kansainvälisesti merkittävä
V = valtakunnallisesti merkittävä
M = maakunnallisesti merkittävä
P = paikallisesti merkittävä

n:o	kohde	luettelointi peruste	luokka	arvo	seutu-kaavassa	huomautuksia
1	Joroisten kirkko ja kellotapuli	R,Y	5	V	A	
3	Kirkkoherran pappila (Yläpappila)	R,Y	5	V	A	
12	Alapappila	R,Y	5	V		
19	Virtasalmen avokanava	Y	7	V		
24	Paajala	R,Y	1	V	MM2	
25	Frugård	R,H,Y	1	V	MM2	
29	Joroisniemi	R,H,Y	1	V	MM2	
31	Koskenhovi	R,Y	1,2	V	MM2	
35	Liunan mylly ja voimalaitos	R,Y	2	V	SU4,T	
40	Kaitaisten kylä	H,Y	3	V	MM2	
56	Pasala	R	1	V		
58	Järvikylä	R,H,Y	1	V	MM2	
2	Vanha kunnantoinmisto	R,Y	5	M	A	
9	Meijeri	R	2	M	A	
13	Torstila	R,Y	1	M	MM2	
20	Räisälänrannan vanha päärakennus	R	1	M		
26	Karhunlahti	R,Y	1	M		
30	Stendal	R,Y	1	M		
48	Huutokosken ruukki	R,Y	2	M	SU4	
54	Tervaruukin asuintalot	R	2	M		
55	Vättilänhovi	R,H	1,8	M		
59	Savonlinna-Pieksämäki radan asemat	R,Y	7	M	LR	
4	Huutokoski Tuomaala	R,Y	1,5	P	A	

Luettelointiperuste:

R= rakennushistoriallisesti merkittävä
H= historiallisesti merkittävä
Y= hyvä kokonaisuus tai arvokas kulttuurimaisema

Luokka:

1= alkutuotanto
2= teollinen tuotanto
3= asuminen
4= keskustatoiminnot

5 = julkiset toiminnot
6 = virkistys ja matkailu
7 = liikenne
8 = merkittävät henkilöt ja tapahtumat

Arvo:

K= kansainvälisesti merkittävä
V= valtakunnallisesti merkittävä
M= maakunnallisesti merkittävä
P= paikallisesti merkittävä

n:o	kohde	luettelointi peruste	luokka	arvo	seutu-kaavassa	huomautuksia
5	Kisahovi	R,H	3	P	A	
6	Pieksämäentien varsi	Y	3	P	A	
7	Keskitalo	R,Y	3	P	A	
8	Etelätalo	R,H	3	P	A	
10	Postitalo	R	3	P	A	
11	Pohjoistalo	R,Y	1	P		
14	Kirvesniemi, Kuvansi	R	1	P		
15	Jokela, Hynnillänsaari	R	1	P		
16	Karjalanniemi	R,Y	1	P		
17	Messalo	R	1	P		
23	Kotkan hovi	R	1	P		
27	Puomila	R,H	1,8	P		
28	Korhola, Kerisalo	R,Y	1	P		
33	Venäjänkosken taistelupaikka	H	8	P	MM2	
34	Kuusikko	Y	1	P	A	
36	Vanhainkodin vanha osa	R,Y	5	P	P	
37	Juhanala	Y	1	P	T	
38	Leskelä	R	1	P		
39	Pöyhölä	R	1	P		
44	Lahnalahden hautausmaa	R,Y	5	P		
45	Huttumäki	R,Y	1	P		
46	Papinkangas	R,Y	1	P		

Luettelointiperuste:

R= rakennushistoriallisesti merkittävä
 H= historiallisesti merkittävä
 Y= hyvä kokonaisuus tai arvokas kulttuuriympäristö

Luokka:

1= alkutuotanto
 2= teollinen tuotanto
 3= asuminen
 4= keskustaloiminnot

5 = julkiset toiminnot
 6 = virkistys ja matkailu
 7 = liikenne
 8 = merkittävät henkilöt ja tapahtumat

Arvo:

K= kansainvälisesti merkittävä
 V= valtakunnallisesti merkittävä
 M= maakunnallisesti merkittävä
 P= paikallisesti merkittävä

n:o	kohde	luettelointi peruste	luokka	arvo	seutu-kaavassa	huomautuksia
47	Pitkäaho	R,Y	1	P		
49	Kuusela, Savuniemi	R	1	P		
50	Leppämäen kylämaisema	Y	3	P		
52	Pohjoistalo, Kiekka	R,Y	1	P		
53	Puljula	Y	1	P		
57	Lapinmäki -maisema	Y	1	P		
59	Savonlinna-Piekäsmäki radan asemat Kerisalo Joroinen Maavesi Kolma	R,Y	7		LR	
60	Tahkorannan ala-asteen koulu	R	5	P		
61	Kiekan koulu	R	5	P		
62	Huutokosken koulu	R	5	P		
63	Kiekan maamiesseurantalo	R	6	P		
64	Maaveden nuorisoseurantalo	R	5	P		

Luettelointiperuste:

R= rakennushistoriallisesti merkittävä
H= historiallisesti merkittävä
Y= hyvä kokonaisuus tai arvokas kulttuuriympäristö

Luokka:

1= alkutuotanto
2= teollinen tuotanto
3= asuin
4= keskustaloiminnot

5 = julkiset toiminnot
6 = virkistys ja matkailu
7 = liikenne
8 = merkittävät henkilöt ja tapahtumat

Arvo:

K= kansainvälisesti merkittävä
V= valtakunnallisesti merkittävä
M= maakunnallisesti merkittävä
P= paikallisesti merkittävä

n:o	kohde	luettelointiperuste	luokka	arvo	seutu-kaavassa	huomautuksia
43	Vehmaan kartano	R,Y	1	V	MM2	
27	Koikkalan kartano	R,Y	1	V		
1	Juvan kirkko	R,Y	5	M	A	
12	Myllyjoen kivisilta	R	7	M	SII	
14	Kontusenjoen kivisilta	R,Y	7	M		
21	Kaskiin kylämaisema	R,Y	1	M	MM2	
23	Koikkalan kylämaisema	R,Y	3	M	MM2	
26	Koikkalan mylly	Y	2	M		
28	Vuorilahti	R,Y	1	M		
29	Pattoi	R,Y	1	M		
30	Maivalan kylämaisema	Y	1,3	M		
31	Inkilä	R,H,Y	1,8	M		
35	Loukio	R,Y	1	M		
36	Loukion mylly	R,Y	12	M		
42	Kalkinpolttouunit	R	2	M		
44	Vehmaan kylämaisema	Y	1	M	MM2	
2	Piikkilä	R,Y	1	P	A	
3	Kotiseutumuseo	R	1,5	P	A	
4	Partalan kartano	R,Y	1	P	A	
5	Huttulan pappila	R	5	P		
6	Gottlundin tupa	R,H,Y	8	P	A	
7	Piikkilän torppa	R	1	P	A	
8	Stendingkin vallit	H	5	P	A	
10	Hilduri	R,Y	3	P	A	
11	Kellosepän talo	R	3	P	A	
13	Ryhälän pappila	R	5	P		

Luettelointiperuste:

R = rakennushistoriallisesti merkittävä
H = historiallisesti merkittävä
Y = hyvä kokonaisuus tai arvokas kulttuurimaisema

Luokka:

1 = alkutuotanto
2 = teollinen tuotanto
3 = asuminen
4 = keskustaloinnot

5 = julkiset toiminnot
6 = virkistys ja matkailu
7 = liikenne
8 = merkittävät henkilöt ja tapahtumat

Arvo:

K = kansainvälisesti merkittävä
V = valtakunnallisesti merkittävä
M = maakunnallisesti merkittävä
P = paikallisesti merkittävä

n:o	kohde	luettelointi peruste	luokka	arvo	seutu-kaavassa	huomautuksia
15	Ukkola	R,Y	1	P		
16	Rapion mylly	Y	2	P		
17	Paatelan koulu	R	5	P		
18	Huhtila	R	1	P		
19	Vanha hautausmaa	H	5,8	P	A	
20	Sourun mylly	Y	2	P		
22	Tervahauta	R	1	P	MM2	
24	Koikkalan kyläkirkko	Y	5	P	MM2	
25	Nuijasodan taistelupaikka	Y	2	P	MM2	
32	Vehmaan mylly	R	1	P		
33	Tietti	R,Y	1	P		
34	Tietin torppa	R	1	P		
37	Halola	R,Y	1	P		
38	Tuhkalan kylämaisema	Y	1	P		
40	Turakkala	R,Y	1	P		
41	Hatsolan Kaartila	R	1	P	A	
45	Vehmaan koulu	R,Y	5	P	MM2	
46	Halosen torppa	R	1	P	MM2	
47	Hatsolan koulu	R	5	P		
48	Juvan työväentalo	R	6	P		

Luettelointiperuste:

R = rakennushistoriallisesti merkittävä
H = historiallisesti merkittävä
Y = hyvä kokonaisuus tai arvokas kulttuuriympäristö

Luokka:

1 = alkutuotanto
2 = teollinen tuotanto
3 = asuminen
4 = keskustatoiminnot

5 = julkiset toiminnot
6 = virkistys ja matkailu
7 = liikenne
8 = merkittävät henkilöt ja tapahtumat

Arvo:

K = kansainvälisesti merkittävä
V = valtakunnallisesti merkittävä
M = maakunnallisesti merkittävä
P = paikallisesti merkittävä

n:o	kohde	luettelointiperuste	luokka	arvo	seutu- kaavassa	huomautuksia
8	Kivimäki	R,Y	1	V	MM2	
1	Jäppilän kirkko	R,Y	5	M	A	
11	Kivelä	R,Y	1	M		
2	Kotiseutumuseo	R	5	P	A	
3	Mäntylä ja Nurkkala	Y	1	P	A	
4	Jäppilän kievari	R	7	P	A	
5	Puotimäki	Y	4	P	A	
6	Kirkonkylän kansakoulu	R,Y	5	P	A	
7	Entinen meijeri	R	2	P	A	
12	Karsniemi	R	1	P		
13	Ikola	R,Y	1	P		
14	Heinäselkä	R,Y	1	P		
15	Sakonkylä	Y	1	P		
16	Sormula	R,Y	1	P		
17	Hietakylä	Y	1	P		
18	Kaislasentaus	R		P		
9,10	Kesäkalmistot	H	5		MM2	

Luettelointiperuste:

R = rakennushistoriallisesti merkittävä
H = historiallisesti merkittävä
Y = hyvä kokonaisuus tai arvokas kulttuurimaisema

Luokka:

1 = alkutuotanto
2 = teollinen tuotanto
3 = asuminen
4 = keskustaloiminnot

5 = julkiset toiminnot
6 = virkistys ja matkailu
7 = liikenne
8 = merkittävät henkilöt ja tapahtumat

Arvo:

K = kansainvälisesti merkittävä
V = valtakunnallisesti merkittävä
M = maakunnallisesti merkittävä
P = paikallisesti merkittävä

n:o	kohde	luettelointi peruste	luokka	arvo	seutu-kaavassa	huomautuksia
1	Manttaalisäätien talo	R,Y	6	V	A	
2	Lumpeela	R,Y	1	M	MM2	
4	Niemelän pappila	R,Y	5	M	A	
6	Kirkonkylän koulu	R,Y	5	M	A	
12	Arvola	R,Y	1	M		
14	Ala-Erola	R,Y	1	P	MM2	
3	Kivenlahti	R,Y	1	P	A	
5	Museo	R,Y	5	P	A	
7	Viljolahden rajamerkki	H		P		
8	Luostarinmäki	R,Y	1	P		
9	Myllylä	R,Y	2	P		
10	Luostarila	R,Y	1	P		
11	Kuvala	R,Y	1	P		
13	Palvalahden koulu	R	5	P		
15	Harjula, kirkonkylä	R,Y	1	P		
16	Sopala	R,Y	1	P		
17	Harjurannan vanha koulu	R,Y	5	P		
18	Harjula, Rauhamäki	R,Y	1	P		
20	Kangaslammin rautatieasema	R,Y	7	P	T	

Luettelointiperuste:

R= rakennushistoriallisesti merkittävä
H= historiallisesti merkittävä
Y= hyvä kokonaisuus tai arvokas kulttuuriympäristö

Luokka:

1= alkutuotanto
2= teollinen tuotanto
3= asuminen
4= keskustatoiminnot

5 = julkiset toiminnot
6 = virkistys ja matkailu
7 = liikenne
8 = merkittävät henkilöt ja tapahtumat

Arvo:

K= kansainvälisesti merkittävä
V= valtakunnallisesti merkittävä
M= maakunnallisesti merkittävä
P= paikallisesti merkittävä

n:o	kohde	luettelointi peruste	luokka	arvo	seutu-kaavassa	huomautuksia
1	Kangasniemen kirkko	R,Y	5	V	A	
11	Otto Mannisen synnyinpaikka Rasin-	H	8	V		
12	kangas	R	2	V	MM	
	Rämiäisen saari					
4	Kirkonkylän vanha koulu ,	R	5	M	A	
6	Museo	R,Y	5	M	A	
10	Läsäkoski	R,Y	2	M		
15	Hännilä	R,Y	1	M		
16	Pitkänpellon talomuseo	R,Y	1	M		
23	Salmela (Salmenpuisto)	R,Y	5	M		
2	Venäläisajan varustukset	H	5	P	A	
3	Pirtti	R,Y	6	P	A	
5	Keskustien koulu	R	5	P	A	
7	Entinen Suurosen kauppa	R	4	P	A	
8	Satamakatu	R,Y	3	P	A	
9	Vuojakosken saha ja mylly	Y	2	P		
13	Suurola	R,Y	1	P		
14	Mehtonieni	H	8	P		
17	Kangas	R,Y	1	P		
18	Hautämäki	R,Y	1	P		
19	Papumäki	R,Y	1	P		
20	Käreharju	Y	1	P		
21	Tissari	R	1	P		
22	Säveltäjä Kalervo Tuukkanen talo					
	Koivuniemi	R,H,Y	3,8	P		
24	Alahovi	R,Y	1	P		

Luettelointiperuste:

R= rakennushistoriallisesti merkittävä
H= historiallisesti merkittävä
Y= hyvä kokonaisuus tai arvokas kulttuurillisuus

Luokka:

1= alkutuotanto
2= teollinen tuotanto
3= asuminen
4= keskustalot

5 = julkiset toiminnot
6 = virkistys ja matkailu
7 = liikenne
8 = merkittävät henkilöt ja tapahtumat

Arvo:

K= kansainvälisesti merkittävä
V= valtakunnallisesti merkittävä
M= maakunnallisesti merkittävä
P= paikallisesti merkittävä

n:o	kohde	luettelointi peruste	luokka	arvo	seutu-kaavassa	huomautuksia
25	Reinikkala	R,H,Y	1	P		
26	Hiski Salomaan syntymäpaikka	H	8	P		
27	Äkryn mylly	R	2	P		
28	Punta	R	1	P		
29	Makkolan koulu	R	5	P		
30	Harjumaan koulu	R	5	P		
31	Hokan koulu	R	5	P		
32	Hanhimäki	R	1	P		
33	Tintto	R	1	P		
34	Jalassyvä	R	1	P		
35	Paaventalo	R	1	P		

Luettelointiperuste:

R= rakennushistoriallisesti merkittävä
H= historiallisesti merkittävä
Y= hyvä kokonaisuus tai arvokas kulttuurimaisema

Luokka:

1= alkutuotanto
2= teollinen tuotanto
3= asuminen
4= keskustatoiminnot

5 = julkaistut toiminnot
6 = virkistys ja matkailu
7 = liikenne
8 = merkittävät henkilöt ja tapahtumat

Arvo:

K= kansainvälisesti merkittävä
V= valtakunnallisesti merkittävä
M= maakunnallisesti merkittävä
P= paikallisesti merkittävä

n:o	kohde	luettelointi peruste	luokka	arvo	seutu-kaavassa	huomautuksia
1	Kerimäen kirkko ja kellotapuli	R,Y	5	K	A	
12	Raikuun kanava	R,Y	7	V	SU4	
2	Venevajat	R,Y	7	M	A	
8	Hytermä	Y	8	M	SU1	
13	Salpaliinjan varustukset	H,Y	8	M		
24	Kivilinna	R,Y	5	M	A	
3	Rauhalinna eli Romu-Heikin talo	R,H	3	P	A	
4	Entinen apteekki	R	3	P	A	
5	Jouhenniementien alue	Y	3	P	A	
6	Museo	R,Y	1,5	P	A	
7	Vanha hautausmaa	H,Y	5	P	A	
9	Lepola	R,Y	1	P		
10	Tuominotko	R,Y	1	P		
11	Kumpurannan koulu	R	5	P		
14	Asutustila t, Suokko	Y	1	P		
15	Pihlajaniemen koulu	R	5	P		
16	Ruokolahden kylämaisema	R,Y	3	P		
17	Silvolan asema	R,Y	7	P	LR	
18	Kallunmäki (Kallomäki)	H,Y	4,5	P	Es5	
19	Herttuaala, Anttola	R,Y	1	P	Es5	
20	Suoranta	R,Y	1	P		
21	Makkolan kylämaisema	Y	1	P		
23	Kuokkalan sotilashautausmaa	H	8	P		
25	Kaukalinna	R	5	P		
26	Varustukset, Herttuanmäki	H	8	P		
27	Vehkala	R,Y	1	P	Es5	
28	Hämälä	R,Y	1	P		
29	Kumpurannan työväentalo	R	6	P		

Luettelointiperuste:

R = rakennushistoriallisesti merkittävä
H = historiallisesti merkittävä
Y = hyvä kokonaisuus tai arvokas kulttuurimaisema

Luokka:

1 = alkutuotanto
2 = teollinen tuotanto
3 = asuminen
4 = keskustelutoiminnot

0 = julkiset toiminnot
1 = virkistys ja matkailu
2 = liikenne
3 = merkittävät henkilöt ja tapahtumat

Arvo:

K = kansainvälisesti merkittävä
V = valtakunnallisesti merkittävä
M = maakunnallisesti merkittävä
P = paikallisesti merkittävä

n:o	kohde	luettelointi peruste	luokka	arvo	seutu-kaavassa	huomautuksia
1	Tuomiokirkko	R,Y	5	V	A	
5	Maaseurakunnan kirkko	R,Y	5	V	A	
7	Vanha kasarmialue	R,Y	5	V	SU2	
10	Lääninvankila	R	5	V	A	
11	Kaupungintalo	R,Y	5	V	A	
12	Lääninhallitus	R,H,Y	5,4	V	A	
22	Keskuskansakoulu ja Häämajamuseo	R,H	5,8	V	A	
25	Kivisakasti	R,H,Y	5	V	A	
29	Kenkäveronniemen pappila (Isopappila)	R,H,Y	5	V	VII	
3	Raatihuoneenkatu 11-13	R,Y	5	M	A	
15	Linja-autoaseman porttirakennukset	R,Y	4	M	A	
18	Rautatieasema	R,Y	7	M	A	
20	Kirkkopuisto ja soittolava	H,Y	6,8	M	A	
21	Teatteritalon vanha osa	R	5,6	M	A	
23	Naisvuoren torni ja puisto	R,H,Y	5,6,8	M	SU2	
28	Emola	R,H,Y	3,2,5	M	Es2,A,MM	
30	Keskussairaalan vanhat rakennukset	R,Y	5	M	A	
31	Linja-autoaseman rahtitavaratoimisto	R	4,7	M	A	
38	Urheilupuiston kioski	R,Y	6	M	A	
42	Työväentalo	R,Y	6	M	A	
45	Vesilaitos	R,Y	5	M	VII,Es1	
51	Hallitustori ympäristöineen (Rautatieasema-tuomiokirkko- ja Kirkkopuisto-kaupungintalo -akselit)	R,H,Y	3,4,5,6,8	M	A	
74	Kansalaisopisto	R	5	M	A	
75	Maaherrankatu 40	R,Y	3	M	A	

Luettelointiperuste:

R = rakennushistoriallisesti merkittävä
H = historiallisesti merkittävä
Y = hyvä kokonaisuus tai arvokas kulttuurimaisema

Luokka:

1 = alkutuotanto
2 = teollinen tuotanto
3 = asuminen
4 = keskuetoiminnot

5 = julkiset toiminnot
6 = virkistys ja matkailu
7 = liikenne
8 = merkittävät henkilöt ja tapahtumat

Arvo:

K = kansainvälisesti merkittävä
V = valtakunnallisesti merkittävä
M = maakunnallisesti merkittävä
P = paikallisesti merkittävä

n:o	kohde	luettelointi peruste	luokka	arvo	seutu-kaavassa	huomautuksia
2	Graniittitalo	R	3	P	A	
4	Vanhat hautausmaat	H	5	P	A	
6	Suur-Savon museo	R	5	P	A	
8	Kasarminkatu 12	R,H	5	P	A	
9	Kasarminkatu 10	R	3	P	A	
13	Jamankulma	R,Y	3,4	P	A	
14	Suur-Savon liikerakennus	R,Y	4	P	A	
16	Askon liiketalo	R	4	P	A	
17	Savilahdenkatu 12	R	3	P	A	
24	Maunukselan kortteli 9	R,Y	3	P	A	
26	Porrassalmenkatu 45	R,Y	3	P	A	
27	Rokkalan kartano	R,Y	1	P	A	
32	Urpolan kartano	R	1,5	P	A	
33	Satama-alue ja kioski	R,Y	6,7	P	A	
34	Linnankatu 1	R	3	P	A	
35	Porrassalmenkatu 5	R	3	P	A	
36	Porrassalmenkatu 8	R	3	P	A	
37	Metsolankadun ruotsalaistalot	Y	3	P	A	
39	Veturitalli	R,Y	7	P	LR	
40	Paukkulantie 1-24	Y	3	P	A	
41	Mannerheimintie 12 ja pommisuoja	R,Y	7,3	P	A	
43	Talousskoulun vanha osa	R,Y	5	P	A	
44	Valssimylly	R	2	P	A	
46	HOP:n talo	R	3	P	A	

Luettelointiperuste:

R = rakennushistoriallisesti merkittävä
H = historiallisesti merkittävä
Y = hyvä kokonaisuus tai arvokas kulttuurimaisema

Luokka:

1 = alkutuotanto
2 = teollinen tuotanto
3 = asuminen
4 = keskustaloiminnot

5 = julkiset toiminnot

6 = virkistys ja matkailu

7 = liikenne

8 = merkittävät henkilöt ja tapahtumat

Arvo:

K = kansainvälisesti merkittävä

V = valtakunnallisesti merkittävä

M = maakunnallisesti merkittävä

P = paikallisesti merkittävä

n:o	kohde	luettelointiperuste	luokka	arvo	seutu-kaavassa	huomautuksia
47	Akkavuoren ja Naisvuoren välinen alue	R,Y	3	P	A	
48	Ammattikoulun vanha osa	R	6	P	A	
52	Penttisen kauppa	R	4	P	A,Es2	
53	Kiiskinmäki	R,Y	1,2	P	A	
54	Urpolan mylly	R,Y	2	P	SU1	
55	Yhteiskoulun vanha osa	R	5	P	A	
56	Seurakuntatalo	R	5	P	A	
57	Harjun hautausmaan kappeli	R	5	P	A	
58	Harjun ruumishuone	R,Y	5	P	A	
59	Linnamäki	H,Y	6	P	A	
60	Pietarinpirtti	R	3	P	A	
61	Jokikadun puutalot	R,Y	3	P	A,Es1	
63	Maalaiskunnan kunnantalo	R,Y	5	P	A	
64	Urheilutalo	R	2	P	A	
65	Tehdashalli	R	2	P	A	
66	Sotilaskoti	R	6	P	A	
67	Pirttiniemen puiston aita	Y	6	P	A	
68	Savilahdenkatu 12 ja Maaherran- katu 13	R,Y	4	P	A	
69	Hänninhaudan sirpalesuoja	H	8	P	A	
70	Peitsarin pappila	R,Y	5	P	A	
71	Kinnari	R,Y	1	P	T	
72	Rauhaniemi	R,Y	6	P	A	
73	Lamposaari	Y	6	P	VII	
76	Saksala	R	1	P	A	

Luettelointiperuste:

R = rakennushistoriallisesti merkittävä
H = historiallisesti merkittävä
Y = hyvä kokonaisuus tai arvokas kulttuurimaisema

Luokka:

1 = alkutuotanto
2 = teollinen tuotanto
3 = asuminen
4 = keskustatolminnot

Arvo:

5 = julkiset toiminnot
6 = virkistys ja matkailu
7 = liikenne
8 = merkittävät henkilöt ja tapahtumat

Arvo:

K = kansainvälisesti merkittävä
V = valtakunnallisesti merkittävä
M = maakunnallisesti merkittävä
P = paikallisesti merkittävä

n:o	kohde	luettelointi peruste	luokka	arvo	seutu-kaavassa	huomautuksia
23	Kyyhkylä	R,H,Y	5	V	MM2	
24	Porrassalmen taistelupaikka	H,Y	8,6	V	SU	
31	Porrassalmen kulttuurimaisema	R,H,Y	1,6,8	V	MM2,TA,	L01
32	Mikkelin-Lappeentie	H,Y	7	V	Es1 ym.	
38	Otavan opisto	R,H	5	V	A	
2	Mankola	R,Y	1	M		
8	Heikkala	R,Y	1	M	MM	
9	Tertti	R,Y	1	M	MM	
12	Sairila	R,H,Y	5	M	MM	
13	Parkkilankosken mylly	R,Y	2	M		
16	Moision sairaalan vanhat rakennukset	R,Y	5	M	P	
17	Annila	R,H,Y	1	M	L01	
22	Simola	R,Y	1	M	MM2	
26	Porrassalmen Pitopalvelu	R,Y	6	M		
39	Otavan kirkko	R,Y	5	M	A	
41	Röppää	R,Y	1	M		
43	Otavan koulutila ja maatalousoppilaitos, vanhat rakennukset	R,Y	5	M	P	
51	Harjukosken vesimylly	R,Y	2	M	SU4	
56	Mannila	R,Y	1	M		
1	Myyrylä	R,Y	1	P		
3	Savon radan asemat: Hietanen, Otava, Vuolinko, Hiirola, Kalvitsa	R,Y	7	P	LR	
4	Matiskala	R,Y	1	P		

Luettelointiperuste:

R = rakennushistoriallisesti merkittävä
H = historiallisesti merkittävä
Y = hyvä kokonaisuus tai arvokas kulttuurimaisema

Luokka:

1 = alkutuotanto
2 = teollinen tuotanto
3 = asuminen
4 = keskustelutoiminnot

5 = julkiset toiminnot
6 = virkistys ja matkailu
7 = liikenne
8 = merkittävät henkilöt ja tapahtumat

Arvo:

R = kansainvälisesti merkittävä
V = valtakunnallisesti merkittävä
M = maakunnallisesti merkittävä
P = paikallisesti merkittävä

n:o	kohde	luettelointiperuste	luokka	arvo	seutu- kaavassa	huomautuksia
5	Veikka	R,Y	1	P		
6	Rämälän ala-aste	R,Y	5	P	MM	
7	Seppola, Seppälä	R,Y	1	P		
10	Rahulan koulu	R,Y	5	P		
11	Visulahden Pulkkinen	R	1	P	MM	
14	Parkkilan koulu	R	5	P		
15	Ritvala	R,Y	6	P	P	
18	Entinen Tuukkalan kasarmi	R,Y	5	P	A	
19	Silvasti	R,Y	1	P		
20	Tuukkalan talo	R,Y	6	P		
21	Nuutila	R,Y	1	P		
25	Pellosniemi	R,Y	1	P		
28	Oikkolanniemen koulu	R,Y	5	P		
29	Hietalahti	R,Y	1	P	Esl	
30	Lenjus	R,Y	1	P		
33	Rantakylän kartano	R,Y	1	P		
34	Soikkalan koulu	Y		P		
35	Otavan satama	H	7	P	P	
37	Pyhättömät	R,Y	4	P	A	
40	Otavan vanha pappila	R,Y	5	P	A	
42	Liukkolan koulu	R,Y	5	P	P	
44	Otavan sahan voimalaitos	R,Y	2	P	T	
45	Vuolingon tila	R,Y	1	P	T,MM	
46	Kekkola	R,Y	1	P		
47	Nikara	R,Y	1	P	MM	
48	Vuolingon koulu	R,Y	5	P		

Luettelointiperuste:

R = rakennushistoriallisesti merkittävä
H = historiallisesti merkittävä
Y = hyvä kokonaisuus tai arvokas kulttuurimaisema

Luokka:

1 = eläntuotanto
2 = teollinen tuotanto
3 = asuminen
4 = keskusaloitinnot

5 = julkiset toiminnot
6 = virkistys ja matkailu
7 = liikenne
8 = merkittävät henkilöt ja tapahtumat

Arvo:

K = kansainvälisesti merkittävä
V = valtakunnallisesti merkittävä
M = maakunnallisesti merkittävä
P = paikallisesti merkittävä

n:o	kohde	luettelointiperuste	luokka	arvo	seutu- kaavassa	huomautuksia
49	Korpikosken mylly	R,Y	2	P		
50	Hirvivuori	Y	6	P		
52	Halila	R,Y	1	P		
53	Hietajärvi	R,Y	1	P		
54	Jorvan huvila	R,Y		P		
55	Kotila	Y	1	P		
58	Harjumaan nuorisoseurantalo					
59	Harjumaan kylämaisema	Y	1	P		
60	Kiviveistämön rakennukset	Y	6	P		
62	Päivärinteen navetta	R	1	P		

Luettelointiperuste:

R = rakennushistoriallisesti merkittävä
H = historiallisesti merkittävä
Y = hyvä kokonaisuus tai arvokas kulttuurimaisema

Luokka:

1 = alkutuotanto
2 = teollinen tuotanto
3 = asuminen
4 = keskuustoiminnot

6 = julkiset toiminnot
7 = virkistys ja matkailu
8 = liikenne
9 = merkittävät henkilöt ja tapahtumat

Arvo:

K = kansainvälisesti merkittävä
V = valtakunnallisesti merkittävä
M = maakunnallisesti merkittävä
P = paikallisesti merkittävä

n:o	kohde	luettelointi peruste	luokka	arvo	seutu-kaavassa	huomautuksia
1	Mäntyharjun kirkko ja kellotapuli	R,Y	5	K	A	
2	Iso-Pappila	R,Y	5	V	L01	
3	Vanha keskusta	R,Y	3	V	A,L01, Es2	
48	Miekankoski-Koirakivi -maantie	H	7	V		
5	Salmela	R,H,Y	4,5	M	A	
6	Kirkonkylän kansakoulu	R,Y	4,5	M	A	
7	Vanha sairaala	R,Y	4,5	M	A	
9	Domanderin talo	R,Y	4,3	M	A	
12	Nuorisoseurantalo	R,Y	6	M	A	
17	Rautatie-asema asuinrakennuksineen	R,Y	7	M	A	
22	Järnefeltin huvila	R,Y	6	M	SU4	
23	Vanhainkodin vanha päärakennus	R,Y	5	M	T	
26	Ruotimon kivisilta	R	7	M		
45	Naulasaari	H,Y	8	M	MM	
47	Miekankoski	Y	7	M	SU4	
50	Pyhäkoski	R,Y	2	M	SU4	
52	Pyhäniemi	R,Y	1	M		
53	Paakkari	R	1	M		
54	Ryönän hovi	R,H,Y	1	M		
56	Tuustaipaleen kanava	R,Y	1	M	SU4	
58	Lahden hovi (Karlsvik)	R,Y	1	M		
60	Puuskankosken mylly	R,Y	2	M	SU4	
64	Ahveniston entinen koulu	R	5	M		
4	Kiiski	R,Y	5	P	MM	

Luettelointiperuste:

R= rakennushistoriallisesti merkittävä
H= historiallisesti merkittävä
Y= hyvä kokonaisuus tai arvokas kulttuurimaisema

Luokka:

1= alkutuotanto
2= teollinen tuotanto
3= asuminen
4= keskustatoiminnot

5= julkiset toiminnot
6= virkistys ja matkailu
7= liikenne
8= merkittävät henkilöt ja tapahtumat

Arvo:

K= kansainvälisesti merkittävä
V= valtakunnallisesti merkittävä
M= maakunnallisesti merkittävä
P= paikallisesti merkittävä

n:o	kohde	luettelointi peruste	luokka	arvo	seutu-kaavassa	huomautuksia
8	Metsälä	R,Y	4,3	P	A	
10	Entinen postitalo	R,Y	4,3	P	A	
11	Viljamakasiinit	H,Y	4,5	P	A	
13	Vanha puhelinkeskus	H,Y	4,7	P	A	
14	Seppälä (Kanttorila)	R,Y	4,3	P	A	
15	Paasolanmäki	R,Y	1	P	A	
16	Penttilä	R,Y	2	P	A	
18	Ruotimon mylly	R	2	P		
19	Kauppatie 2	R,Y	3	P	A	
20	Mäntyharjun osuuskauppa	R,Y	3	P	A	
21	Aseman koulu	R	5	P	A	
24	Ylä-Papinpoika	R,Y	1	P		
25	Työväentalo	R	6	P	A	
27	Survaanniemen linnoitusketju	H	8,5	P		
29	Jylhä	R,Y	6	P		
30	Tainan hovi	R	1	P		
31	Tainan mylly	R	2	P		
32	Halssin tila	H	1	P		
34	Rajakivi	H	8	P		
35	Pienilahti	R,Y	1	P		
36	Tommolansalmi	Y	6	P		
38	Lovaskosken mylly	Y	2	P		
39	Sarkalinna	R,Y	6,1	P		
40	Voikosken tehdas	Y	2,3	P		

Luettelointiperuste:

R= rakennushistoriallisesti merkittävä
H= historiallisesti merkittävä
Y= hyvä kokonaisuus tai arvokas kulttuurimaisema

Luokka:

1= alkutuotanto
2= teollinen tuotanto
3= asuminen
4= keskuslaitto

5= julkiset toiminnot
6= virkistys ja matkailu
7= liikenne
8= merkittävät henkilöt ja tapahtumat

Arvo:

K= kansainvälisesti merkittävä
V= valtakunnallisesti merkittävä
M= maakunnallisesti merkittävä
P= paikallisesti merkittävä

n:o	kohde	luettelointi peruste	luokka	arvo	seutu-kaavassa	huomautuksia
41	Metsäkylän koulu	R	5	P		
42	Virransalmen silta	R	7	P		
43	Pärnämäki -kylämaisema	Y	1	P		
44	Kangas	R,Y	1	P		
46	Koirakiven nuorisoseurantal	R	6	P		
49	Volan mylly	Y	2	P	L01	
51	Kaskikoivikko	Y	1	P		
55	Seppälä, Toivola paikka	R,Y	1	P		
57	Tuustaipaleen mylly	R,Y	2	P		
61	Mouhun taistelupaikka	H	8	P		
62	Leivinuuni	H	7	P		
63	Haarala	R	1	P		
65	Koirakiven entinen koulu	R	5	P		
66	Mäntyharjun maamiesseurantal	R	6	P	SU	

Luettelointiperuste:

R= rakennushistoriallisesti merkittävä
H= historiallisesti merkittävä
Y= hyvä kokonaisuus tai arvokas kulttuurimaisema

Luokka:

1= alkutuotanto
2= teollinen tuotanto
3= asuminen
4= keskustaloiminnot

5 = julkiset toiminnot
6 = virkistys ja matkailu
7 = liikenne
8 = merkittävät henkilöt ja tapahtumat

Arvo:

K= kansainvälisesti merkittävä
V= valtakunnallisesti merkittävä
M= maakunnallisesti merkittävä
P= paikallisesti merkittävä

n:o	kohde	luettelointi peruste	luokka	arvo	seutu-kaavassa	huomautuksia
11	Kuortti-Koirakivi -maantie	H,Y	7	V		
15	Nipuli	R,H	1,8	V		
1	Pertunmaan kirkko	R,H	5	M	A	
4	Lääninmylly ja Pankakosken mylly	R,Y	2	M		
6	Ahvenniemi	R,H,Y	1,5	M	A	
8	Savon ja Hämeen rajakivet	H	8	M		
9	Vanha-Rantalalan talomuseo	R	1,5	M		
2	Kunnantalo	R	5	P	A	
3	Kirkonkylän koulun vanha osa	R	5	P	A	
5	Sydänmaan koulu	R	5	P		
7	Taimelan koulu	R,Y	5	P		
10	Ruuttilan viljelymaisema	Y	3	P		
12	Jussila	R,Y	1	P		
13	Hottola	R,Y	1	P		
14	Kunnalliskoti	Y	5	P	T	
16	Knaappila	R,Y		P		
17	Ruorasmäen kylämaisema	Y	3	P		

Luettelointiperuste:

R= rakennushistoriallisesti merkittävä
H= historiallisesti merkittävä
Y= hyvä kokonaisuus tai arvokas kulttuurimaisema

Luokka:

1= alkutuotanto
2= teollinen tuotanto
3= asuminen
4= keskustatoiminnot

5 = julkiset toiminnot
6 = virkistys ja matkailu
7 = liikenne
8 = merkittävät henkilöt ja tapahtumat

Arvo:

K= kansainvälisesti merkittävä
V= valtakunnallisesti merkittävä
M= maakunnallisesti merkittävä
P= paikallisesti merkittävä

n:o	kohde	luettelointiperuste	luokka	arvo	seutu-kaavassa	huomautuksia
2	Leppämäki-Isokylä -maisema	Y	1	V		
3	Haapakosken ruukki	R,Y	2	V	T,SU4	
1	Vaalijala	Y	5	M	A	
8	Pöyhölä	R,Y	5	M	MM	
10	Porsaskoski	R,H,Y	2	M		
15	Siilin mylly ja saha	R,Y	2	M	T,SU2	
17	Selänpää	R,Y	1	M		
21	Haapakoseken vanha koulu ja Pyrinön talo	R,Y	5,6	M	A	
4	Partaharju	Y	6	P	VI2	
5	Nikkarilan metsäopisto	R,Y	5	P	MM	
9	Entinen Niskamäen koulu	R,Y	5	P		
12	Toikkalanmäen kylämaisema	H,Y	1	P		
13	Pyhäluoman mylly	R,Y	2	P	SU4	
14	Entinen Pajupuron kauppa	R,Y	4	P		
18	Huumala	H,Y	1	P		
19	Haapakosken rautatieasema	R,Y	7	P	LR	
20	Savonlinna-Jyväskylä radan asemat: Siikamäki Venetmäki Naarajärvi ja Paltanen	R,Y	7	P		
23	Nikkarilan hautausmaa	H	8	P		
25	Kylmämäki	R,Y	1	P		
29	Tuulimylly	R	1	P		
6	Kalmisto, Maavesi	H		X	MM	

Luettelointiperuste:

R = rakennushistoriallisesti merkittävä
H = historiallisesti merkittävä
Y = hyvä kokonaisuus tai arvokas kulttuuriympäristö

Luokka:

1 = elintuotanto
2 = teollinen tuotanto
3 = asuminen
4 = keskustatoiminnot

5 = julkiset toiminnot
6 = virkistys ja matkailu
7 = liikenne
8 = merkittävät henkilöt ja tapahtumat

Arvo:

K = kansainvälisesti merkittävä
V = valtakunnallisesti merkittävä
M = maakunnallisesti merkittävä
P = paikallisesti merkittävä

n:o	kohde	luettelointi peruste	luokka	arvo	seutu-kaavassa	huomautuksia
7	Kalmisto, Siikamäki	H		X		
11	Kalmisto, Neuvola	H		X		
16	Kalmisto, Venetmäki	H		X		
26	Tissarinmäki	R,Y	1	P		
27	Rustholli	R,Y	1	P		
28	Kumpunen	R,Y	1	P		

Luettelointiperuste:

R = rakennushistoriallisesti merkittävä
 H = historiallisesti merkittävä
 Y = hyvä kokonaisuus tai arvokas kulttuurimaisema

Luokka:

1 = alkutuotanto
 2 = teollinen tuotanto
 3 = asuminen
 4 = keskustatoiminnot

5 = julkiset toiminnot
 6 = virkistys ja matkailu
 7 = liikenne
 8 = merkittävät henkilöt ja tapahtumat

Arvo:

K = kansainvälisesti merkittävä
 V = valtakunnallisesti merkittävä
 M = maakunnallisesti merkittävä
 P = paikallisesti merkittävä

n:o	kohde	luettelointi peruste	luokka	arvo	seutu- kaavassa	huomautuksia
15	Maaseurakunnan kirkko	R,H,Y	5	V	A	
16	Iso-Pappila	R,H,Y	5	V	SU2	
17	Moision kartano	R,Y	1	V	SU2	
25	Kirkonmäen kulttuurimaisema	R,H,Y	4	V	Es2	
1	Konttiopuisto	Y	3	M	A,Es2	
3	Vanha rautatieasema	R	7	M	LR	
5	Veturitali	R,Y	7	M	LR	
8	Entinen POK:n talo	R,Y	4	M	A	
10	Keskuskoulu	R,Y	5	M	A	
12	Nikkarilan kuurojen talouskoulu	R,Y	5	M		
19	Rantatien vanha kansakoulu	R,Y	5	M	A	
27	Mäenpään kartano	R,Y	1	M	VII,MM2	
28	VR:n alue	Y	3	M	A,Es2	
2	Vanha kaupungintalo	R,Y	5	P	A	
4	Sirpalesuoja	R	5	P	LR	
6	Savontie 22	R,Y	4	P	A	
7	Sepposen talo	R,Y	4	P	A	
9	Osuusliike	R	4	P	A	
11	Ratakatu 23	R	7	P	A	
13	Ortodoksinen kirkko	R	5	P	T	
14	Nokkala	R,H,Y	1	P	A	
18	Pieksämäen nuorisoseurantalo	R	6	P	A	
20	Meriluodon talo	R,H	3	P	A	
21	Ratavartijan mökki	R,Y	7	P	A	
22	Yläristi	H,Y	4	P	A	
24	Urheilukentän portti	Y	6	P	A	
26	Nykälän aitta	R	1	P	MM2	

Luettelointiperuste:

R = rakennushistoriallisesti merkittävä
H = historiallisesti merkittävä
Y = hyvä kokonaisuus tai arvokas kulttuurimaisema

Luokka:

1 = eläintuotanto
2 = teollinen tuotanto
3 = asuminen
4 = keskustatoiminnot

5 = julkiset toiminnot
6 = virkistys ja matkailu
7 = liikenne
8 = merkittävät henkilöt ja tapahtumat

Arvo:

K = kansainvälisesti merkittävä
V = valtakunnallisesti merkittävä
M = maakunnallisesti merkittävä
P = paikallisesti merkittävä

n:o	kohde	luettelointiperuste	luokka	arvo	seutu-kaavassa	huomautuksia
6	Punkaharju	R,H,Y	8,6	K	SU,L01	E
2	Punkaharjun kuntous-	R,Y	5	V	P	
3	Valtionhotelli vanhat rakennukset	R,Y	6	V	L01	
5	Harjun varustukset	H	5	V	L01,SU	
8	Hotelli Finlandia	R,Y	6	V	L01	
18	Putikon saha konttorineen	R,Y	2	V	T,A,SU	
19	Putikon rautatie asema	R,Y	7	V	LR	
22	Putikon taajaman vanhat osat	R,H,Y	3	V	A	
25	Taipaleen tie	H,Y	7	V		
1	Punkaharjun rautatieasema	R,Y	7	M	LR	
27	Rajamerkki, Varpavuori	H	8	M		
4	Kruununpuiston kiviaita	H,Y	8	P	L01,SU	
7	Metsäntutkimuslaitos	Y	5	P	E	
9	Punkasalmen asema	R,Y	7	P	LR	
10	Punkasalmen kirkko	Y	5	P	A	
11	Punkasalmen alakansakoulu	R	5	P	A	
12	Pappila	R,Y	5	P	A	
14	Kauvonniemi	R,Y	1	P		
15	Mäntylä	R	6	P		
16	Hälvänmäen kotiseutumuseo	R,Y	1,5	P		
17	Ylätalo	R,Y	2,1	P	A	
20	Putikon tila eli vanha koulu	R,Y	1,5	P		
21	Harjola	R	1	P		

Luettelointiperuste:

R = rakennushistoriallisesti merkittävä
H = historiallisesti merkittävä
Y = hyvä kokonaisuus tai arvokas kulttuurimaisema

Luokka:

1 = alkutuotanto
2 = teollinen tuotanto
3 = asuminen
4 = keskuateloiminnot

0 = julkaistut toiminnot
1 = virkistys ja matkailu
2 = liikenne
3 = merkittävät henkilöt ja tapahtumat

Arvo:

K = kansainvälisesti merkittävä
V = valtakunnallisesti merkittävä
M = maakunnallisesti merkittävä
P = paikallisesti merkittävä

n:o	kohde	luettelointiperuste	luokka	arvo	seutu-kaavassa	huomautuksia
23	Ollila	R, Y	1	P		
24	Rajala	R, Y	1	P		
26	Rajamerkki, Paljakan vuori	H	8	P		
28	Puhakan mylly	R, Y	2	P		
29	Kulenoisten rautatieasema	R, Y	7	P	LR	
30	Hirvisilta	R, Y	7	P		
31	Tuunaanhoivi	R, Y	1	P		
32	Itä-Karjalan kansanopisto	R, Y	5	P		
33	Salpalinja	H	8	P		

Luettelointiperuste:

R = rakennushistoriallisesti merkittävä
H = historiallisesti merkittävä
Y = hyvä kokonaisuus tai arvokas kulttuurimaisema

Luokka:

1 = eläintuotanto
2 = teollinen tuotanto
3 = asuminen
4 = keskustelutalot

5 = julkiset toiminnot
6 = virkistys ja matkailu
7 = liikenne
8 = merkittävät henkilöt ja tapahtumat

Arvo:

K = kansainvälisesti merkittävä
V = valtakunnallisesti merkittävä
M = maakunnallisesti merkittävä
P = paikallisesti merkittävä

n:o	kohde	luettelointi peruste	luokka	arvo	seutu-kaavassa	huomautuksia
1	Puumalan kirkko ja kellotapuli	R,Y	5	V	A	
5	Puumalan ranta	H,Y	7	V	A	
8	Kukonharjun avokanava	R,Y	7	V		
3	Salpalinjan varustukset	H	8	M	A	
7	Muuramäen kylämaisema	R,Y	1	M		
11	Vuolteensalmi	H	8	M		
12	Niinisaaren kylämaisema	Y	1	M		
13	Liehtalanniemi	R,Y	1	M	MM	
16	Maisematie	Y	1,7	M	A	
17	Hiekkarannan pappila	R,H,Y	5	M	A	
18	Sahanlahti	R,Y	2	M	L01	
19	Pirttimäen taistelupaikka	H,Y	8,6	M		
22	Kirkonkylän vanha koulu	R	5	M	A	
2	Kaipaisen talo	R,Y	3	P	A	
4	Härkösen talo	R	1	P	A	
6	Sitkoinleuka	Y	7	P		
9,10	Kitulanniemen varustukset	H	5,8	P		
14	Liittokivi	H,Y	8	P		
15	Sitkoinleukoinsalmi	H	5	P		
20	Maatalousmuseo	Y	1,5	P		
21	Hurissalon koulu	R	5	P		
23	Hirsimäki, entinen apteekkitalo	R	3	P	A	
24	Kahvila Kuittinen	H,Y	8	P	A	
25	Lieviskän mylly	Y	2	P		
26	Oivila	Y	1	P		

Luettelointiperuste:

R = rakennushistoriallisesti merkittävä
H = historiallisesti merkittävä
Y = hyvä kokonaisuus tai arvokas kulttuurimaisema

Luokka:

1 = eläntuotanto
2 = teollinen tuotanto
3 = asuminen
4 = keskustatoiminnot

5 = julkiset toiminnot
6 = virkistys ja matkailu
7 = liikenne
8 = merkittävät henkilöt ja tapahtumat

Arvo:

K = kansainvälisesti merkittävä
V = valtakunnallisesti merkittävä
M = maakunnallisesti merkittävä
P = paikallisesti merkittävä

n:o	kohde	luettelointiperuste	luokka	arvo	seutu-kaavassa	huomautuksia
1	Rantasalmen kirkko	R,H,Y	5,8	V	A	
7	Linnansaaren kulttuurimaisema	Y	1	V	SU1	
14	Parkuinmäki	H,Y	8	V		
32	Haapaniemen sotakoulun paikka	H	5	V		
4	Papinmäki	R,H,Y	5	M	A	
6	Iso Kylätie	R,Y	3	M	A	
8	Rouhiala	R,Y	1	M	A	
9	Pyyvilä	R,H,Y	1	M		
11	Rantakartano	H,Y	1	M		
12	Putkisalo	R,H,Y	1	M	MM2	
13	Ilohovi	R,Y	1	M	MM2	
15	Parkumäen koulu	R,Y	5	M		
17	Viisala	R,Y	1	M	MM2	
18	Vanha-Taskila	R,Y	1	M	MM2	
19	Taskila	R,Y	1	M	MM2	
20	Lautiala	R,Y	1	M	MM2	
21	Hiltulan kylämaisema	R,Y	1	M	MM2	
23	Huvila (Maantien Pesola)	R	1	M		
25	Osikonmäki, Sistolanmäki ja Leskelänmäki -maisema	R,H,Y	1	M		
35	Parkku	R,Y	1	M		
2	Kotiseutumuseo	R	1,5	P	A	
3	Kopsahovi	R,Y	1	P	A	
5	Entinen kirkonkylän kansakoulu	R,Y	5	P	A	
10	Vaahersalon kartano	Y	1	P		

Luettelointiperuste:

R = rakennushistoriallisesti merkittävä
H = historiallisesti merkittävä
Y = hyvä kokonaisuus tai arvokas kulttuurimaisema

Luokka:

1 = alkutuotanto
2 = teollinen tuotanto
3 = asuminen
4 = keskustaloinnot

5 = julkiset toiminnot
6 = virkistys ja matkailu
7 = liikenne
8 = merkittävät henkilöt ja tapahtumat

Arvo:

K = kansainvälisesti merkittävä
V = valtakunnallisesti merkittävä
M = maakunnallisesti merkittävä
P = paikallisesti merkittävä

n:o	kohde	luettelointiperuste	luokka	arvo	seutu-kaavassa	huomautuksia
16	Tammenlahden kylämaisema	Y	1	P		
22	Kolkontaipaleen, Rantasalmen ja Parkumäen rautatieasemat	R,Y	7	P	LR	
24	Tuhkala	R	1	P		
26	Rantasalmen vanhin maantie	H,Y	7	P		
27	Kokkila	H,Y	5	P		
28	Rantalan aitta	R	1,5	P		
29	Kolkontaipaleen vanha koulu	R,H	5	P		
30	Kolkonjoen mylly ja saha	Y	2	P		
31	Haapasalo	R,Y	1	P		
33	Hautapaikka, Teemassaari	H	8	P		
34	Lankila	R,H,Y	1	P		
36	Pirilän koulu	R	5	P		
37	Iinalampi	R	1	P		
38	Kolkonpää	R,Y	1	P		
40	Parkumäen seuratalo	R,Y	6	P		

Luettelointiperuste:

R = rakennushistoriallisesti merkittävä
H = historiallisesti merkittävä
Y = hyvä kokonaisuus tai arvokas kulttuuriympäristö

Luokka:

1 = alkutuotanto
2 = teollinen tuotanto
3 = asuminen
4 = keskustaloiminnot

Arvo:

5 = julkiset toiminnot
6 = virkistys ja matkailu
7 = liikenne
8 = merkittävät henkilöt ja tapahtumat

Arvo:

K = kansainvälisesti merkittävä
V = valtakunnallisesti merkittävä
M = maakunnallisesti merkittävä
P = paikallisesti merkittävä

n:o	kohde	luettelointiperuste	luokka	arvo	seutu-kaavassa	huomautuksia
1	Ristiinan kirkko	R,Y	5	V	A	
2	Brahenlinnan emäntäkoulun vanha pää-	R,H,Y	5	V	A	
4	Brahenlinnan rauniot rakennus	R,H,Y	5	V	SU2	
26	Varkaantaipaleen kanava	R,Y	1	V	SU1	
27	Pien-Toijola	R,Y	1	V	SU1	
5	Vanha keskusta	R,H,Y	4	M	A	
14	Puntala ja Ylä-Puntala	R,H,Y	1	M		
17	Kosoniemi	R,H,Y	1	M		
23	Tapiola	R,Y	5	M		
25	Maisematie Ristiina kk-Suurlahti-Hurissalo	Y	7,3	M		
28	Kirkkotaipaleen kanava	R,Y	7	M		
31	Kyyrön taistelupaikka	H	8	M		
33	Kaitakosken mylly	R,Y	2,1	M		
35	Himalansaaren kirkko	R,Y	5	M		
36	Nuorisoseurantalo					
	Koivula	R	6	M		
38	Kallioniemi	R,H,Y	6	M		
39	Vanha hautausmaa ja kirkkoranta	H	5	M	A	
3	Kirkonkylän museoalue	R,Y	3,5	P	A	
6	Kunnantalo	R,Y	5	P	A	
7	Krankin talo	Y	3	P	A	
8	Entinen apteekki	R,Y	3	P	A	
9	Entinen kansakoulu	R,Y	5	P	A	
10	Löytö	R,H,Y	1	P		
11	Entinen työväentalo	R	6	P		

Luettelointiperuste:

R = rakennushistoriallisesti merkittävä
H = historiallisesti merkittävä
Y = hyvä kokonaisuus tai arvokas kulttuurimaisema

Luokka:

1 = alkutuotanto
2 = teollinen tuotanto
3 = asuminen
4 = keskustalotoinnot

6 = julkiset toiminnot
7 = virkistys ja matkailu
7 = liikenne
8 = merkittävät henkilöt ja tapahtumat

Arvo:

K = kansainvälisesti merkittävä
V = valtakunnallisesti merkittävä
M = maakunnallisesti merkittävä
P = paikallisesti merkittävä

n:o	kohde	luettelointiperuste	luokka	arvo	seutu-kaavassa	huomautuksia
12	Lassila	R,Y	1	P		
13	Vitsiälän koulu	R	5	P		
15	Niemelä	R,Y	6	P		
16	Entinen Halosen kauppa	R,Y	4,3	P		
18	Vanhainkoti	R,Y	5	P		
19	Koso	R,Y	1	P		
20	Kylälahti	R,H	1	P		
21	Kylälahden koulu	R	5	P		
22	Peltola	R	1	P		
24	Lähtelä	R,Y	1	P		
29	Kukonmylly	R,Y	2	P		
30	Korkiasaari	Y	1	P		
32	Tehdas ja voimalaitos	R,Y	2	P		
34	Paikallissairaala	R,Y	5	P		
37	Kumpuranta, Himalansaari	R	6	P		
40	Nyrhinsaari	H	8	P		
41	Astuvansalmi	Y	6	P		
42	Männikkö-Vatasien huvila	R,H	6	P		
43	Vuolteen kanava	Y	7	P		
44	Himalanpohja-Suomenniemi- maise- matie	Y	7	P		
45	Honkataipaleen rata	R,Y	7	P		

Luettelointiperuste:

R= rakennushistoriallisesti merkittävä
H= historiallisesti merkittävä
Y= hyvä kokonaisuus tai arvokas kulttuurimaisema

Luokka:

1= alkutuotanto
2= teollinen tuotanto
3= asuminen
4= keskustatoiminnot

5 = julkiset toiminnot
6 = virkistys ja matkailu
7 = liikenne
8 = merkittävät henkilöt ja tapahtumat

Arvo:

K= kansainvälisesti merkittävä
V= valtakunnallisesti merkittävä
M= maakunnallisesti merkittävä
P= paikallisesti merkittävä

n:o	kohde	luettelointi peruste	luokka	arvo	seutu-kaavassa	huomautuksia
1	Olavinlinna	R,H,Y	8,5	K	SU2	
60	Rauhalinna	R,Y	6	K	L01	
2	Tallisaari	H,Y		V	A	
3	Riihisaari	R,Y	5	V	SU2	
4	Linnankadun puutalot	R,Y	3	V	A	
5	Komendantin puisto	H,Y	6	V	A	
12	Kasinonsaaret	R,Y	6	V	SU1,VI1	
20	Venäjänniemi	H,Y	6,8	V		
21	Matkustajasatama	H,Y	7	V	Es2	
53	Oravi	R,H,Y	7,8,3	V	SU4	
59	Putkinotko	H,Y	1,8	V		
7	Pikkukirkko	R,Y	5	M	A	
8	Vanha lyseo	R,Y	5	M	A	
13	Puistokatu 1	R	5	M	A	
14	Puistokadun koulu	R,Y	5	M	A	
15	Tuomiokirkko	R,Y	5	M	A	
18	Tottintori ja Lehtosen puisto	H	8,3	M	A	
19	Kyrönniemi ja Mallatsaari	H,Y	8,6	M	A	
25	Opettajain koulutuslaitos	R,Y	5	M	A	
28	Rautatieasema	R,Y	7	M	LR	
31	Tynkkylänjoen kartano	R,Y	1	M	MM	
32	Nojamaan kartano	R,Y	1	M	A	
33	Inkerinkylän vanha asuntoalue	R,Y	3	M	A	
43	Vuohimäki, pappila pihapiiri	R,Y	5	M		

Luettelointiperuste:

R= rakennushistoriallisesti merkittävä
H= historiallisesti merkittävä
Y= hyvä kokonaisuus tai arvokas kulttuurimaisema

Luokka:

1= elintuotanto
2= teollinen tuotanto
3= asuminen
4= keskustaloiminnot

5= julkiset toiminnot
6= virkistys ja matkailu
7= liikenne
8= merkittävät henkilöt ja tapahtumat

Arvo:

K= kansainvälisesti merkittävä
V= valtakunnallisesti merkittävä
M= maakunnallisesti merkittävä
P= paikallisesti merkittävä

n:o	kohde	luettelointiperuste	luokka	arvo	seutu- kaavassa	huomautuksia
44	Säämingin vanha hautausmaa ja kellotapuli	R,H,Y	5	M		
49	Kallislahden maamiesseurantalo	R	6	M		
58	Niittylahden kartano	R,Y	1	M		
9	Olavinkatu 31 ja Kalmarinkatu 13	R,Y	4	P	A	
10	Kaurosen rautakaupan talo	R,Y	4	P	A,Es2	
11	Kaarlonkatu 3 (sotilaspiiri)	R	5	P	A	
16	Sääminginkatu 4 ja 6	R	5	P	A	
17	Puistokatu 7	R,H,Y	3	P	A	
22	Kaupungintalo	R,Y	5	P	A	
24	Alttarikivien huvila	R	6	P	A	
26	Kalmarinkatu 7 ja 9	Y	3	P	A	
27	Nökköniemi	R,Y	3	P	A	
30	Kaupinsaari ja Uuransaari	Y	8,6	P	VI2	
35	Mojjin hovi	R,Y	1	P		
37	Moinsalmen nuorisoseurantalo	R	6	P		
41	Nuorisoseura Ruusun talo	R	6	P		
45	Laitaatsilta	H	8	P	A	
46	Leveälahti	R,Y	1	P		
47	Holoppala	R,Y	1	P		
48	Kallislahden rautatieasema	R	7	P		
50	Kallislahden työväentalo	R	6	P		
51	Porin rykmentin sankarihauta	H	8	P		
52	Roustillan navetta	R	1	P		
55	Juvolan tiilitehdas	Y	2	P		

Luettelointiperuste:

R = rakennushistoriallisesti merkittävä
H = historiallisesti merkittävä
Y = hyvä kokonaisuus tai arvokas kulttuurimaisema

Luokka:

1 = alkutuotanto
2 = teollinen tuotanto
3 = asuminen
4 = keskustaloiminnot

5 = julkiset toiminnot
6 = virkistys ja matkailu
7 = liikenne
8 = merkittävät henkilöt ja tapahtumat

Arvo:

K = kansainvälisesti merkittävä
V = valtakunnallisesti merkittävä
M = maakunnallisesti merkittävä
P = paikallisesti merkittävä

n:o	kohde	luettelointiperuste	luokka	arvo	seutu-kaavassa	huomautuksia
56	Tuulimyly	Y	1,2	P		
57	Varparannan hautausmaan portti	Y	5,8	P		
61	Lehtiniemen kartano	R,Y	1	P		
62	Laukansaaren koulu	Y	5	P		
29	Sotilaspojankatu 3	R,Y	3	P		
6	Linnankatu 27	R	3	P		

Luettelointiperuste:

R = rakennushistoriallisesti merkittävä
H = historiallisesti merkittävä
Y = hyvä kokonaisuus tai arvokas kulttuurimaisema

Luokka:

1 = alkutuotanto
2 = teollinen tuotanto
3 = asuminen
4 = keskustaloiminnot

Arvo:

5 = julkiset toiminnot
6 = virkistys ja matkailu
7 = liikenne
8 = merkittävät henkilöt ja tapahtumat

Arvo:

K = kansainvälisesti merkittävä
V = valtakunnallisesti merkittävä
M = maakunnallisesti merkittävä
P = paikallisesti merkittävä

n:o	kohde	luettelointiperuste	luokka	arvo	seutu-kaavassa	huomautuksia
7	Orivirran saarto	H	5	V	SU2	
1	Savonrannan kirkko	R,Y	5	M	A	
2	Maamiesseurantalo	R,Y	6	M	A	
6	Savonrannan ensimmäinen maantie ja kivisilta	R,H	7	M	SU2	
9	Säimenen mylly	R,Y	2	M		
3	Entinen pitäjätupa	R,Y	5	P	A	
5	Monninsaari	R,Y	1	P		
8	Vuokalan saha ja mylly	H,Y	2	P	A	
10	Sönkän koulu	R	5	P		
11	Vanha pappila (Kangas)	R,Y	5	P		
12	Kakko	R	1	P		

Luettelointiperuste:

R = rakennushistoriallisesti merkittävä
H = historiallisesti merkittävä
Y = hyvä kokonaisuus tai arvokas kulttuurimaisema

Luokka:

1 = alkutuotanto
2 = teollinen tuotanto
3 = asuminen
4 = keskustaloiminnot

5 = julkiset toiminnot
6 = virkistys ja matkailu
7 = liikenne
8 = merkittävät henkilöt ja tapahtumat

Arvo:

K = kansainvälisesti merkittävä
V = valtakunnallisesti merkittävä
M = maakunnallisesti merkittävä
P = paikallisesti merkittävä

SULKAVA

n:o	kohde	luettelointi peruste	luokka	arvo	seutu-kaavassa	huomautuksia
1	Kirkko, kellotapuli ja hautakammio	R,H,Y	5	V	A	
4	Sulkavan rantatie	R,Y	3	V	SU4	
12	Vilkaharju	Y	6,8	V	SU1, Es1, L01	
15	Telakanava	R,H	7,8	V	SU4	
21	Pisamalahden linnavuori	H,Y	6	V	SU2	
28	Tiittala	R,Y	1	V	MM2	
11	Iitlahti	R,Y	1	M		
16	Lohikosken sahan ja myllyn alue	R,Y	2	M		
17	Lohikosken metsästysseuratalo	R,Y	5	M		
18	Lohikosken kirkko	R,Y	5	M		
20	Karjulanmäki -maisema	R,Y	1	M		
26	Väätälänmäki-Kammola kylämaisema	Y	1	M	MM2	
33	Linkola	R,Y	1	M		
35	Kirkonkylä-Vilkaharju-Väätälänmäki-Kuhakoski -kulttuurimaisema	Y	1,3,5	M		
2	Vanhainkoti	Y	5	P		
3	Kuopio-Pietari -maantie	H,Y	1	P		
5	Laivaranta	Y	7	P	A	
6	Sipikumpu	R,Y	5	P	A	
7	Entinen KOP:n talo	R,Y	3	P	A	
8	Entinen kunnantalo	R,Y	5	P	A	
9	Työväentalo	R	6	P	A	
10	Päiväkoti	R	5	P	A	
13	Rauhaniemen museoalue	R	1,5	P		
14	Kaartilänmäen koulu	R,Y	5	P		

Luettelointiperuste:

R = rakennushistoriallisesti merkittävä
H = historiallisesti merkittävä
Y = hyvä kokonaisuus tai arvokas kulttuurimaisema

Luokka:

1 = eläintuotanto
2 = teollinen tuotanto
3 = saaminen
4 = keskustelutoiminnot

0 = julkiset toiminnot
0 = virkistys ja matkailu
? = liikenne
0 = merkittävät henkilöt ja tapahtumat

Arvo:

K = kansainvälisesti merkittävä
V = valtakunnallisesti merkittävä
M = maakunnallisesti merkittävä
P = paikallisesti merkittävä

n:o	kohde	luettelointi peruste	luokka	arvo	seutu- kaavassa	huomautuksia
19	Sarsuinmäki	H	8	P		
22	Siikakosken sahan alue	Y	2	P		
23	Hautausmaa, Sairalanmäki	H	8	P		
24	Ruottilan kylämaisema	R,Y	1	P		
25	Harakkamäki	R	1,5	P	MM2	
27	Hyypiölahti	R	1	P		
29	Hasula	R,Y	1	P		
30	Kuuspelto	R,Y	1	P		
31	Kuhakoski	R,Y	2	P		
32	Partala eli Rauhahovi	R	1	P		
34	Porilaisten hauta	H	8	P		
36	Tunnilan koulu	R	5	P		
37	Hirvolanmäki	R,Y	1	P		

Luettelointiperuste:

R= rakennushistoriallisesti merkittävä
H= historiallisesti merkittävä
Y= hyvä kokonaisuus tai arvokas kulttuurimaisema

Luokka:

1= alkutuotanto
2= teollinen tuotanto
3= asuininen
4= keskustatoiminnot

5 = julkiset toiminnot
6 = virkistys ja matkailu
7 = liikenne
8 = merkittävät henkilöt ja tapahtumat

Arvo:

K= kansainvälisesti merkittävä
V= valtakunnallisesti merkittävä
M= maakunnallisesti merkittävä
P= paikallisesti merkittävä

n:o	kohde	luettelointi peruste	luokka	arvo	seutu-kaavassa	huomautuksia
1	Kirkonkylän kansakoulu	R	5	M	A	
7	Ankeleen mylly	R,Y	2	M	SU1	
2	Entinen pitäjäntupa	R,Y	5	P	A	
3	Museoaitta	R	5	P	A	
4	Osuuskauppa	R	4	P	A	
6	Hällinmäen vanha koulu	R,Y	5	P		
10	Ollikkalan navetta	R,Y	1	P		
11	Tiiasmäen tuulimylly	R	1	P		
12	Pölkönhovi	R,Y	1	P		
13	Valkeamäen koulu	R	5	P		

Luettelointiperuste:

R = rakennushistoriallisesti merkittävä
H = historiallisesti merkittävä
Y = hyvä kokonaisuus tai arvokas kulttuurimaisema

Luokka:

1 = eläntuotanto
2 = teollinen tuotanto
3 = asuminen
4 = keskustatoiminnot

5 = julkiset toiminnot
6 = virkistys ja matkailu
7 = liikenne
8 = merkittävät henkilöt ja tapahtumat

Arvo:

K = kansainvälisesti merkittävä
V = valtakunnallisesti merkittävä
M = maakunnallisesti merkittävä
P = paikallisesti merkittävä

n:o	kohde	luettelointi peruste	luokka	arvo	seutu-kaavassa	huomautuksia
1	Kirkonkylän kansakoulu	R	5	M	A	
7	Ankeleen mylly	R,Y	2	M	SU1	
2	Entinen pitäjätupa	R,Y	5	P	A	
3	Kotiseutumuseo	R	5	P	A	
4	Osuuskauppa	R	4	P	A	
6	Hällinmäen koulu	R,Y	5	P		
8	Entinen kauppa	R,Y	3	P		
9	Anttila ja Purala	Y	1	P		
10	Ollikkalan navetta	R,Y	1	P		
11	Tiihaismäen tuulimylly	R	1	P		
12	Kinnulanmäki	R	1	P		
14	Valkeamäen koulu	R	5	P		
5	Kirkkosaaren kalmisto	H,Y		X		

Luettelointiperuste:

R= rakennushistoriallisesti merkittävä
H= historiallisesti merkittävä
Y= hyvä kokonaisuus tai arvokas kulttuurimaisema

Luokka:

1= alkutuotanto
2= teollinen tuotanto
3= asuminen
4= keskustaloiminnot

5 = julkiset toiminnot
6 = yritys ja matkailu
7 = liikenne
8 = merkittävät henkilöt ja tapahtumat

Arvo:

K= kansainvälisesti merkittävä
V= valtakunnallisesti merkittävä
M= maakunnallisesti merkittävä
P= paikallisesti merkittävä

lutt. inreen

ETELÄ-SAVON KULTTUURIHISTORIALLISET
KOHTEET *lute 3*

Kuvaukset kunnittain

25.1.1984

1. Anttolan kirkko, kirkonkylä, Mikkeliintie (1)

Päätytornillinen kaksoisristikirkko, joka rakennettiin 1870-71 Juvan vanhan kirkon (valmistui 1729) hirsistä rakennusmestari Henrik Fagerlundin johdolla. Kirkon nykyinen ulko-omioto on v:ltä 1891, jolloin muutettiin katto, vuorattiin koko kirkko ulkoa ja rakennettiin päätytorni lääninarkkitehti Axel Loebom'n piirustusten mukaan. 1924-26 paneloitiin kirkko sisältä vanerilla ja rakennettiin urkuparvi. Klassistisen sisustuksen suunnitteli arkkitehti Alvar Aalto. 1962-65 muutettiin sisäväriytyy Veikko Larkaksen ja Yki Nummen suunnitelman mukaan. Samalla ulkoveritys muutettiin vastaamaan 1890-luvun periaatteita. Kirkkotarhaa ympäröi kivialta. Kirkko ja sen torni on kirkonkylän ja lähtienon maise mallinen kiinteistö.

R, Y/M

2. Hiseo, kirkonkylä, Makasiinintie (2)

Entinen pitäjän lainajyvästö, joka muurattiin vuonna 1876 kivistä. Sisustusta myöten alkuperäisenä säilynyt rakennus korjattiin museoksi 1983.

R/H

3. Vanha kansakoulu, kirkonkylä, Koulutie

Yksikerroksinen, satulakattoinen, vuorattu hirsikoulu vuosisadan vaihteen tienoilta. Kirkonkylän vanhinta rakennuskantaa edustava koulu on tyyppillinen, mutta pitäjässä harvinaisen esimerkki vuosisadan vaihteen julkisesta rakentamisesta ja pitäjän ensimmäinen koulurakennus.

R, Y/P

4. Seuratalo Koivula, kirkonkylä, Koulutie

Vanhan satama-alueen vieressä, sen miljööseen oleellisesti liittyvänä seisoo entinen nuorisoseuratalo, joka on satulakattoinen, poikki-päädyillä varustettu, vaakavuorattu rankarakennetalo. Seuratalon tonttia reunustaa kivialta.

R, Y/M

5. Sataman alue, kirkonkylä

Kirkonkylän keskustan kaunis ja viihtyisä ympäristökokonaisuus, johon kuuluu laiturialue Kirkonkylänlahden pohjukassa sekä lahtea reunustava puutaloasutus ja venevajat. Höyrylaivakaudella Anttola oli merkittävä satamapaikka Mikkeli-Savonlinna-reitillä. Harvoja säilyneitä perinteisiä satamapaikkoja.

Y/M

6. Lehessaari ja Kalmansaari, Pitkälähti (3)

Kaksi historiallisen ajan kesäkalmistoa Kapustaveden Lehessaarella ja Kalmansaarella. Muinaisjäänneksiä.

H

7. Neitvuori, Pitkälähti

Vanha näköalapaikka, joka on kuuluisa korkeudestaan ja pitkästä näköalastaan sekä sokkeloiselle Luonterille että kukkulaiselle mantereelle. Vuoreen liittyy runsaasti tarinoita.

Y/V

8. Ukonvirta, Luonteri

Luonnonkauneudestaan kuulu kapea salmi Luonterin Pihlajansalon ja Kukassalon välillä, melkein pystysuorien kallioiden välissä.

Y/P

9. Anttolan Hovi, Hovinmäki

Entinen kolminkertainen säteriratsutila ja Baranoffien läänitys 1600-luvulta. Kartanesta tuli ennen pitkää Itä-Suomen suurimpiä, sen pinta-ala oli yli 4000 ha. Hovinmäkeen liittyy paljon paikkakunnan historiassa merkittäviä tapahtumia ja henkilöitä. Nykyinen, osittain kaksikerroksinen, poikkipäädylä varustettu päärakennus on v:lta 1890. Vanhaa rakennuskantaa ovat myös väentupa v:lta 1910 ja muutokieleltään seudulla harvinainen betoninavetta v:lta 1912 sekä muutama talousrakennus vuosisadan alusta.

R, H, Y/P

10. Kääriälän kylämaisema

Vanhan Hikkelin maantien varren tyypillinen savolainen pelto-oukea, jonka seitsemässä talossa on samanlaisia tyylipiirteitä mm. umpikuisteissa. Rakennukset ovat pääasiassa 1800-luvun lopulta ja 1900-luvun alkukymmeniltä.

Y/P

11. Kokkosenlahden vanha mylly- ja sahaympäristö

Vuosisadan alkupuolen teollisuusmiljöö, josta on jäljellä vesisahaan kuuluneiden konttori-, varasto- ja asuinrakennusten muodostama rakennusryhmä Anttola-Ylivesi -maantien varrella. Yksityisomistuksessa.

R, Y/H

12. Ruumihuone, kirkonkylä

Hirsistä rakennettu vuoraamaton hautausmaan porttirakennus, mahdollisesti 1920-luvulta.

R/P

13. Tammisalo, entinen pappila, kirkonkylä

Entinen Anttolan pappila, joka toimii nykyisin leirikeskukseksi. Yksikerroksinen, satulakattoinen, vuorattu päärakennus on säilynyt ulkoasultaan lähes alkuperäisenä. Pihapiiriin kuuluu myös vuoraamaton pitkänurkkainen makasiinirakennus 1800-luvulta.

R, Y/P

ENONKOSKI

1. Enonkosken kirkko, kirkonkylä (1)

Enonkosken ensimmäisen kirkon rahoitti Kangassaaren lasilehtaan omistaja Mikael Tichanoff. Se valmistui 1857, mutta paloi 1884 salaman sytyttämänä. Vanhan tehdasseurakunnan ajalta on jäljellä Karvillantien varressa oleva 1858 perustettu hautausmaa. Vanha hautausmaa hirsisine porttirakennuksineen on nykyisen kirkon rakentamisen ajalta v:ltä 1884. Nykyinen kirkko rakennettiin edeltäjänsä paikalle 1886 arkkitehti Magnus Scherfbeckin laatimien piirustusten mukaan tornilliseksi pitkäkirkoksi, jossa on Ievä poikkilaiva. Korjauksia kirkossa on tehty 1912 (lämmitys), 1927 (sähköt) ja 1973 (lämmitys ja maalaus). Kirkkotarhaa reunustaa etelän puolella kivistä ladottu aita. Kirkonmäki ja korkealle kohoava kirkon torni hallitsevat koko kirkonkylän maisemaa.

R, Y/H

2. Kivisilta, kirkonkylä (2, 3)

Kirkolta Hyyppiänniemen laiturille johtaneeseen Savonlinna-Enonkoski tiehen kuulunut luonnonkivistä holvattu yksilaukkoinen silta, joka rakennettiin 1890-luvulla. Se toimii nykyisin kevyen liikenteen sillana vuonna 1955 rakennetun betonisillan vieressä. Sillan allitse virtaavassa Enonkoskessa on toiminut saha 1720-luvulta 1900-luvun alkuun asti. Saha oli 1800-luvulla läänin suurimpia. Itse saha paloi vappuna 1910 ja viimeiset makasiinirakennukset purettiin kosken rannalta 1960-luvulla. Kosken etelärannalta voi kuitenkin paikallistaa sahan paikan jäljellä olevan betonisen generaattorihuoneen kivijalan perusteella. Seutukaavan suojelukohde.

R, H, Y/V

3. Hanhila, Jokisivu

Entinen kirkkoherran pappila 1880-luvun lopulta. Aljempi tehdasseurakunnan alkainen pappila sijaitsi kirkon vieressä ja paloi 1884 kuten kirkkokin. Hanhilan käyttö pappilana päättyi 1961. Yksityiskäytössä.

R/P

4. Enonkosken museo, kirkonkylä

Museoon kuuluu pitäjän entinen viljamakasiini ja pieni paikalle siirretty aitta. Hirsinen, 1880-luvulla rakennettu viljamakasiini siirrettiin kosken vastarannalta nykyiselle paikalle 1917. Aitta on kuulunut Karvilan Suur-Mikkolan tilaan, missä se on ollut palvelusväen aittana.

R/P

5. Enonkosken työväentalo, Jokisivu

1880-luvulla rakennettu vuoraamaton hirsinen työväentalo. Talon sijaa muutettiin 1945-46 ja sitä lienee laajennettu vähän myöhemmin alkuperäisestä kaksinkertaiseksi.

R/H

6. Vuorikoski, Paakkunala

Rakennustavaltaan yhtenäinen rakennusryhmä, johon kuuluu harmaa hirsi- ja lautarakenteinen saha- ja myllyrakennus, vuorattu pitkänurkkainen myllärin tupa, harmaa aittarakennus, hirsinavetta, lautasuoja, savusauna sekä erillinen aitta. Edelleen toimintaansa jatkava vesimylly on rakennettu n. 1869, tupa ja aittarakennus vuosisadan vaihteessa ja muut rakennukset 1920-luvun lopulla. Tuolloin tehtiin myllyyn myös turbiini ja sähkövoimalaitos. Yksityisomistuksessa.

R, Y/P

7. Turun rauhan rajapaalu, Simanala (6)

Puinen, Ruotsin ja Venäjän valtakuntien välinen rajapaalu v:ltä 1743 sijaitsee Simanala-Juvola -maantien varrella. Muinaisjäänös. H/M

8. Karvilan mylly, Karvila (4)

Satulakattoinen, pitkänurkkainen vesimylly, joka edustaa talonpoikaisia kotitarvemyllyjä. Yksityiskäytössä.

R, Y/P

10. Tervamillu, KarjalanJahti

Raudasta tehdyn sydämen ympärille liuskekivistä ladottu tervamillu, joka on säilynyt hyvin. Yksityisomistuksessa.

R/P

11. Muhonmäki, Hanhijärvi

Yli 300 vuotta vanha maatila, jonka nykyinen päärakennus ja sen mahtava tupu on rakennettu 1828. Pihapiiriin kuuluu lisäksi aittarakennus ja navetta 1950-luvulta (Heikki Siikonen) sekä vuorattu tuulimylly. Yksityiskäytössä.

R/P

12. Kangassaari, Jokisivu

(5)

Kangassaarelle valmistui Itä-Suomen ensimmäinen ja Suomen ensimmäinen sisämaahan rakennettu lasitehdas "Koskila" 1858. Sen perusti pietarilainen kauppaneuvos Mikael Tichanoff lähinnä Pietarin markkinoita varten. Aluksi valmistettiin pulloja ja 1890-luvulta lähtien myös ikkunalasia. Kun venäläiset lasitehtaat pääsivät toimintaan, romahtivat tuontilasimarkkinat ja "Koskila" lopetti toimintansa 1903. Tehdas sijaitsi saaren keskiosassa pohjoisrannalla. Siitä on jäljellä lastauslaiturien paaluja Enonveden rannalla sekä isännöitsijän asunto ja toinen pienempi asunto tehtaan alkuajoilta. Ne sijaitsevat lasitehtaan sijaintipaikalta 150 m kaakkoon. Lisäksi Kangassaarella toimi 1895-1911 Nymanin saha ja mylly. Vasta 1919 toimi Kangassaarella Suomalainen Puuliike, jolla oli höyrysaha (1922-37) Tynnyrinielessä ja lotjatelakka (1922-30) saaren etelärannalla. Sahasta on jäljellä turbiinikoppi, suuri määrä lastauslaiturien paaluja sekä sahan työnjohtajan asunto. Lasitehtaan alkaiset rakennukset ovat toimineet myös sahanhoitajan asuntona. Osittain yksityiskäytössä.

R, H, Y/V

13. Hyypiänniemi

Kangassaaren historiallisesti ja maisemallisesti liittyvä alue, jossa on toiminut mm. meijeri, limonaditehdas ja huopatossutehdas. Läheisessä Immonsaarella toimi 1870-1900 Veltheimin tiliitehdas, jonka tiilistä pieni meijeri on rakennettu 1905 Hyypiänniemien kärkeen. Meijerin toiminta lakkasi 1960. Jäljellä olevat kaksi rakennusta ovat harvoja Etelä-Savossa säilyneitä varhaisia teollisuusrakennuksia. Hyypiänniemessä on myös entinen nimismiehen talo vuodelta 1880.

R, H, Y/P

14. Loikkala, Jokisivu

Vanha maatila, jonka maista on erotettu mm. Kangassaaren lasitehdas. Pihapiiriin kuuluu päärakennus, aittarivi, maakellari, riihi ja liiteri. Päärakennus on tyypillinen itäsavolainen vuorattu pitkänurkkatalo, jossa on "läpikäytävä". Tuvan seinissä on hyvin säilynyt kalkkivellimaalaus. Koko pihapiiri rakennuksineen ja istutuksineen on harvinainen, hyvin säilynyt esimerkki talonpoikaisesta rakentamisesta viime vuosisadalta. Yksityiskäytössä.

R, Y/M

15. Saramäen savupirtti, Ihamaniemi

Saramäen tilan päärakennuksen vanhin osa, savupirtti valmistui 1806. Rakennusta on jatkettu ja vuorattu sekä ikkunoita muutettu myöhemmin 1900-luvulla. Tumma pirtti palvelee edelleen tupana. Yksityiskäytössä.

R/P

16. Savonlahti, Ihamaniemi

Kauniisti ympäröivässä pelto- ja järvimaisemassa istuva perinteinen maatilan pihapiiri, jossa pitkä aittarivi, vuonna 1929 rakennettu päärakennus ja hirsinen navetta 1900-luvun alusta muodostavat neilömäisen pihan. Yksityiskäytössä.

Y/P

19. Koskela, kirkonkylä

Alunperin Enonkosken Haamiessseuran 1920-luvulla talkoovoimin rakentama seuratalo, joka muutettiin suojeluskunnantaloksi 1939 Heikki Siikosen suunnitelman mukaan. Tuolloin rakennettiin kaksikerroksinen telttakattoinen eteläpäätty. Talossa toimi Enonkosken Säästöpankki 1961-78.

R/P

20. Simanalan entinen koulu

Heikki Siikosen piirtämä klassistinen rapattu kansakoulurakennus piharakennuksineen 1930-luvulta. Koulu lakkautettiin 1970. Osittain yksityiskäytössä.

R, Y/P

17. Sourunmäki

Yhden huoneen savutupa, jonka keskellä on kaksinkertaisen hirsiarinan päällä lepävä uuni. Yksityiskäytössä.

R/P

18. Pietari Makkosen asuinpaikka, Hanhijärvi

Kansanrunoilija Pietari Makkosen (1785-1851) syntymäpaikka ja talo Mäkelänmäellä. Yksityiskäytössä.

H/H

HAUKIVUORI

1. Kellotapuli, kirkonkylä

Vanhaan v. 1794-98 rakennettuun ja 1949 palaneeseen puukirkkoon kuulunut erillinen kellotapuli, joka on rakennettu 1838-39. Sitä madallettiin v. 1867 ja 1897. Tapuli on kirkonkylän halki kulkevan vanhan maantien pääterakennus.

R, Y/V

2. Haukiranta, entinen pappila, kirkonkylä (2)

Haukivuoren ensimmäinen pappila rakennettiin 1782. Toisen pappilan, Haukirannan, vanhin osa rakennettiin 1820 ja sitä laajennettiin 1895-96. Pappila muutettiin 1970-luvun lopulla lomakeskukseksi, jolloin rakennuksissa tehtiin paljon muutoksia sisätiloissa. Päärakennuksen ulkoasu on kuitenkin pääpiirteissään säilyttänyt 1800-luvun lopun asunsa.

R/V

3. Kotiseutumuseo, kirkonkylä (3)

Museoon kuuluu pitäjän entinen viljamakasiini 1900-luvun alusta. Makasiini käsittää kaksi hirsilaittaa: isompi pitkänurkkainen vuorattu ja pieni vuoraamaton lyhytnurkkarakennus. 1960-luvulla makasiinin viereen siirrettiin Häkkilästä pitkänurkkainen vuoraamaton tuulimylly, jonka on rakentanut Tapio Oikkonen v. 1905. Rakennukset korjattiin 1970-luvun alussa pitäjän museoksi.

R/P

4. Haukivuoren vanha keskusta, kirkonkylä

Pitäjän vanha, rautatien rakentamisen jälkeen syrjäiseksi jäänyt keskusta Kyyveden rannalla. Alueeseen kuuluu kirkko, entinen pitäjätupa, entinen kansakoulu, entinen pappila, museo sekä kymmenkunta asuintaloa 1900-luvun alkupuolelta. Alueella on viihtyisiä vaikkintuneen asutuksen leima.

Y/V

5. Entinen kunnanhuone, kirkonkylä

Taltekattainen kaksikerroksinen vuorattu lyhytnurkkatalo, joka on toiminut pitäjän kunnallishallinnon keskuksena. Ensimmäiset pitäjätuvat rakennettiin 1847 ja 1869 vastapäätä nykyistä paikkaa toiselle puolelle tietä. 1922 vanha hirsirakennus siirrettiin nykyiselle paikalle ja laajennettiin nykyiseen muotoonsa. Rakennuksella on siten paikallishistoriallista merkitystä mutta myös ympäristömerkitystä vanhan keskusta-alueen tärkeänä osana.

R, Y/P

7. Pölhön huvila (Vanha paikka), asemakylä

Klassistisenhenkinen, kaksikerroksinen, saumarivavuorattu huvila 1920-luvulta, jota on laajennettu myöhemmin Etupihassa on edustava symmetrinen istutussommitelma ja tonttia rajaa korkea lehtikuusi-aita.

R, Y/P

8. Haukivuoren rautatieasema, asemakylä

Asema rakennettiin Oulun radan pysäkin piirustuksilla 1887-89. Sitä laajennettiin 1925 lähes kaksinkertaiseksi, alkuperäistä rakennustapaa noudattaen. Ulkoasuun on tehty jonkin verran muutoksia jasisätilat on uusittu kokonaan. Asema-alueeseen kuuluu lisäksi makasiinirakennus, kaksi asuinrakennusta piharakennuksineen, puisto sekä kahdeksankulmainen telttakattoinen huvimaja.

R, Y/P

9. Karvannon talo, asemakylä

Maatilan talouskeskus, jonka päärakennus on v:ltä 1929 ja kivi-navetta v:ltä 1910. Talouskeskuksen rakennukset puutarhoineen ja puukujineen muodostavat yhtenäisen ryhmän. Peltoaukealla on kulttuurimaiseman luonne. Yksityiskäytössä.

R, Y/P

10. Kapeaselkä, asemakylä

Pienten 1930- ja 40-luvulla rakennettujen puutalojen muodostama yhtenäinen asuntoalue, jolla on vakiintuneen asutuksen leima. Asemakylän vanhinta asutusta.

Y/P

11. Entinen Sahlstenin talo, asemakylä

Kyläraitin varren vanhaa rakennuskantaa hyvin edustava frontonillinen, satulakattoinen puutalo 1900-luvun alkupuolelta. Yksityiskäytössä.

R/P

12. Heinälehto, Mollala

Vuoraamattomat pitkänurkkaiset savutupa ja savusauna. Yksityiskäytössä.

R/P

13. Entinen Pöhlön huvila, asemakylä

Jugendtyylinen asuinrakennus kyläraitin varrella. Tyyllillinen harvinaisuus Haukivuorella. Yksityiskäytössä.

R/P

14. Hirvikankaan tuulimylly,

Jauhomyllyn ja pärhöylän käsittävä varvasmylly, joka on rakennettu 1885. Rakentajan nimikirjaimet TH löytyvät seinästä. Yksityisomistuksessa.

R, Y/P

15. Rätölölä, Kantala

Vanhan Mikkeli-Pieksämäki -maantien keskikievari, jonka hirsi-rakennuksista on jäljellä vuorattu lyhytnurkkainen päärakennus, pitkänurkkaiset luhtiaitta, tupa-aitta- ja liiterirakennus, talli, puuvaja, riihi ja lato sekä heikkokuntoinen kiviavetta. Rakennuksilla on arvoa liikennehistoriaan liittyvänä kestiekievaripaikkana. Päärakennuksella on myös rakennushistoriallista arvoa Haukivuorella harvinaisena uusrenesanssitalona. Yksityiskäytössä.

R, Y/P

16. Kantalan rautatieasema, Kantala

Asema rakennettiin Oulun radan pysäkin piirustuksille 1887-89 ja sitä laajennettiin 1928 kahdella ikkuna-akselilla. Ulkoasuun on myöhemmin tehty pieniä muutoksia ja sisäosat suurimmaksi osaksi uusittu. Liikennehistorian kannalta merkittävä, Savon radan edustava asemarakennus.

R, Y/P

17. Saksalanharju-Hämeenkylä -kulttuurimaisema

Kaksi toisiinsa liittyvää peltoaukeaa korkean harjun laella ja ylärinteillä, mistä aukoa laaja näköala kalkkiin ilmansuuntiin. Pitkin harjua kulkee Mikkeli-Pieksämäki -maantie. Peltoaukealla on parikymmentä maatilaa rakennuksineen sekä vanhainkoti.

Y/H

18. Lietlahti,

(4)

Entinen sotilasvirkatalo, jonka koristeellinen päärakennus on peräisin 1700-luvun lopulta. 1850-luvulla rakennettiin pihaan toinen asuinrakennus, joka on saumarimavuorattu pitkänurkkatalo. Luonnonkivilaidan reunustamaan pihapiiriin kuuluu lisäksi 6-osainen aittarivi, joista osa on peräisin 1700-luvulta, talli, maakelari ja muita talousrakennuksia. Yksityiskäytössä. Seutukaavan suojelukohde.

R, Y/V

HEINÄVESI

1. Heinäveden kirkko, Kirkkotie 16 (1.)

vaaka m. 10

Nykyinen, arkkitehti Josef Stenbäckin suunnittelema puinen leveillä poikkisakaroilla varustettu pitkäkirkko on Heinäveden kolmas kirkko samalla paikalla. Edellinen, Carl Ludvig Engelin piirtämä 1840 valmistunut kirkko paloi 1887. Nykyinen kirkko rakennettiin 1890-91 rakennusmestari E. J. Holopaisen johdolla talkoovoimin. Korkea, peltojen ympäröimä kirkonmäki hallitsee koko kirkonkylän ja lähitienon maisemaa. Kivialaidan ympäröimän kirkkotarhan vieressä on vanha hautausmaa, jolla on mm. kansanrunoilija Olli Kymäläisen hauta. Kirkkotarhasta avautuu kaunis maisema Kermajärvelle.

R, H, Y/V

2. Kirkonmäen kulttuurimaisema (2.)

Kermajärvestä 85 m korkealle nouseva mäki on laajan alueen maisemallinen keskipiste, johon on sijoittunut myös useita yhteisiä toimintoja: korkeimmalle kohdalle kirkko ja hautausmaa, sitä alemmaksi viljamakasiini, vanha pitäjätupa sekä aikoinaan kirkonkylän kansakoulu. Mäen ylärinteet ovat edelleen viljelyksessä. Perinteinen kirkonkylä, pitäjän hallinnollinen keskus perinteisine rakennuksineen. Erityistä viehätystä kirkonmäelle antaa sen maisemallinen sijainti. Seutukaavan kulttuuriympäristöalue.

R, H, Y/V

3. Pakarila, kirkonkylä, Kermarannantie 17 (3.)

Kirkonmäen kulttuurimaisemaan kuuluva talonpoikaistalo, joka on kirkonkylän vanhimpia. Alkuaan Pakarilan maille on rakennettu kirkonmäen julkiset rakennukset ja Kermarannan asutus. Osittain kaksikerroksinen, poikkipäädellä varustettu, vaakavuorattu päärakennus on rakennettu hirsistä 1800-luvun puolivälin tienoilla. Avaran peltomaisen ympäröimässä pihapiirissä on päärakennuksen lisäksi kaksikerroksinen aittarakennus, sauna sekä muita talousrakennuksia. Yksityiskäytössä.

R, Y/M

4. Satama (4.)

Historiallinen satamapaikka, joka edelleen välittää matkustajaliikennettä Saimaalle ja Kallavedelle. Säännöllinen laivaliikenne Heinävedeltä Kuopioon alkoi 1896 ja laivareitti Kuopio-Savonlinna avattiin 1906. Kirkkorannasta muodostui tärkeä satamapaikka Saimaan laivaliikenteessä. Ensimmäisiä laivoja olivat Alli, Suvas ja Kerma. Heinävesi I ja II sekä muut laivat liikennöivät reitillä yli 60 vuotta. Aluksi laivat palvelivat lähinnä paikkakuntalaisia, mutta 1930-luvulta lähtien myös lukemattomia turisteja. Usein laivat yöpyivät Heinäveden satamassa, jossa oli löylyistään kuuluisa sauna. Satamaan liittyy pieni asuntoalue sataman kukoistusajalta.

H, Y/P

5. Kotiteollisuusneuvonta-asema, Kirkkotie 12

Kirkonmäen ylärinteellä oleva pitkänurkkainen, pystyvuorattu hirsitalo, joka rakennettiin 1800-luvulla pitäjätuvaksi. Se palveli kunnantalon 1960-luvulle saakka.

R, Y/P

6. Museo, Kirkkotie 3

Entinen pitäjän lainajvästö, joka avattiin muscona 1961. Pystyvuoratun pitkänurkkaisen hirsirakennuksen pitempi siipi on lainajvästön vanhin osa ja rakennettu 1800-luvun alkupuolella, osa on v:ltä 1900. Museo on kirkonmäen keskelsiä rakennuksia.

R, Y/P

R, Y/P

7. Pyyllinmäki, Eteläpetruma

Maisemalliselta sijainniltaan seudulle tyypillinen talonpoikaistalo, jonka päärakennus on rakennettu 1900-luvun alussa. Vanhoista talousrakennuksista on vielä jäljellä kiviavetta v:ltä 1880, kaksi aittaa ja lato. Yksityiskäytössä.

R, Y/P

8. Kytöojan mylly, Juojärvi

Vuoraamaton, pitkänurkkainen, satulakattoinen vesimylly, jonka paikalla on ollut saha 1800-luvulla. Mylly edustaa jo harvinaiseksi käynnäytettyä rakennustyyppiä. Yksityiskäytössä.

R, Y/P

9. Louhikosken mylly, Vihtari

Taitekattoinen, pystyvuorattu, rankarakenteinen myllyrakennus pienen puron varrella. Yksityiskäytössä.

R/P

10. Kerman kanava, Kerma (8.)

Kerman koskien viereen 1903-06 rakennettu kvaaderikivillä reunustettu sulkukanava, joka on säilynyt alkuperäisenä. Kanavaa ympäröi hoidettu puisto, johon liittyy silta ja kanavanvartijan talo vuosisadan alusta. Lähellä on myös uittotupa ja uiton päärakennus venevaljoineen, saunoineen, laitureineen ja monine uiton laitteineen. Seutukaavan suojelukohde.

R, Y/V

11. Kerman sahan paikka, Kerma (9.)

Kerman koskeen valmistui 1796 vesisaha, joka kehittyi 1800-luvun puolivälissä suursahaksi. 1880-luvun alussa se oli läänin suurin saha. Vuosisadan loppua kohti sahaus kuitenkin väheni ja loppui kokonaan 1905, jolloin sahan omistaja Hackman Oy keskitti kaikki toiminnat Joutsenoon. Vain joitakin sahan laitteita koskessa on kertomassa vuosisadasta, jolloin Kerma oli seudun taloudellisen elämän merkkipaikka. Seutukaavan suojelukohde.

H, Y/V

12. Paitomäki, Kerma (12.)

Vaaran laella peltoaukeitten ympäröimänä oleva talonpoikaistila. Itä-Suomessa tyypilliseen klassistiseen henkeen rakennettu osittain kaksikerroksinen päärakennus on peräisin 1800-luvun alkupuolelta. Rakennusta ympäröi ehjänä säilynyt pihapiiri aittoineen, talousrakennuksineen ja pihakuusineen. Yksityiskäytössä.

R, Y/M

13. Pilpan kanava, Pilppa (13.)

Pilpan kosken viereen 1903-06 rakennettu sulkukanava. Kanavamiljööseen kuuluu lisäksi kanavanvartijan mökki ja rannoille istutettu puisto. Seutukaavan suojelukohde.

R, Y/V

14. Pohjantaipale, Koukunpolvi (21.)

Aino Achtén vuonna 1920 rakennuttama ja osittain myös itse suunnittelema huvila. Hirsirakenteinen, kaksikerroksinen huvilarakennus sijaitsee luonnonkauniilla niemellä lähellä Koukunpolvea Heinäveden reitin varrella. Yksityiskäytössä.

R, H, Y/P

15. Juhani Ahon kalamaja, Koukunpolvi

Lähellä Koukunpolvea on hirsinenrakennus, jossa Juhani Aho majaili kalastusmatkoillaan. Koukunvirran lohia, joita Juhani Aho kuvaa useissa lastuissaan, on kalastanut myös mm. Armas Järnefelt. Yksityiskäytössä.

R, H, Y/M

16. Koukunpolvi, Vaaluvirta

Heinäveden reitillä oleva luonnonkaunis kapeikko, jossa laivareitti tekee 270°:een mutkan. Reitillä sisäkulmaan jäävässä niemessä entisen Kiuruveden apteekkari Forsblomin huvila 1920-luvulta.

Y/M

17. Pohjataival, Pohjataival

Vaaluvirran rannalla Heinäveden reitin varrella lähellä Koukunpolvea sijaitseva maatila, jonka taitekattoinen päärakennus on vuodelta 1920 ja satulakattoinen hirsinavetta vuodelta 1930. Rannasta, jossa on hirsinen saunarakennus, johtaa päärakennukselle koivukuja. Yksityisomistuksessa, matkailukäytössä.

Y/P

18. Säynekosken sahan ja myllyn paikka, Malkkila (14.)

1820-luvulta 1910-luvulle toimineesta vesisahasta ja -myllystä on jäljellä enää pato ja osa sahan perustaa.

H/P

19. Vääräkosken kanava ja silta, Raaminmäki (11.)

1903-06 rakennettu kvaaderikivillä reunustettu avokanava. Kanava-kokonaisuuteen kuuluu lisäksi pieni kanavanvartijan mökki. Kosken yli kulkee v. 1939 valmistuneen Joensuu-Varkaus -radan rautarakenteinen silta. Seutukaavan suojelukohde.

R, Y/V

20. Vihovuonteen kanava

1903-06 rakennettu, kvaaderikivillä reunustettu sulkukanava, jota ympäröi puisto istutuksineen ja kanavanvartijan taloineen.

Seutukaavan suojelukohde.

R, Y/V

21. Koivumäki, Koivumäki (15.)

1900-luvulta peräisin oleva talonpoikaistila. Sen nykyinen satulakattoinen, saumarimavuorattu päärakennus edustaa seudun perinteistä rakennustapaa. Muut rakennukset: kuusiosainen aittarivi, talousrakennus ja pienempi asuinrakennus ovat ryhmittyneet neliömäisen pihan ympärille. Yksityiskäytössä.

R, Y/M

22. Marjamäen pappila, kirkonkylä, Pappilantie (6)

1810 perustettu kirkkoherran pappila, jonka aumakattoinen vaakavuorattu klassistishenkinen päärakennus on rakennettu 1850. Pihapiirissä on myös samalta ajalta aittoja sekä kiviavetta. Pappilakokonaisuuteen kuuluu myös kiviaidan ympäröimä puutarha. Pihaan johtaa tieltä puukuja.

R/M

23. Multala, Hasunmäki

Vanhan maantien varressa sijaitseva talonpoikaistalo, jonka rakennukset ryhmittyvät tiiviin neliömäisen pihan ympärille. Päärakennus on vaakavuorattu, satulakattoinen hirsitalo v:ltä 1872. Yksityiskäytössä.

R/P

24. Karvion kanava, Karvio (16.)

Ensimmäinen Heinäveden reitin kanavista. Sulkukanava rakennettiin 1895-96 Kermajärven ja Varisveden välille. Kanavaa ympäröi laaja puistoalue.

R, Y/V

25. Karvion kievari, Karvio

Vuorattu, satulakattoinen hirsitalo Karvion kanavan varrella ja Joensuun, Varkauden ja Kuopion maanteiden risteyksessä. Talossa on toiminut kestikievari.

Y/P

26. Palokin sahan alue, Palokki (19.)

V. 1775 perustettiin Palokkiin vesisaha, joka useiden omistajavaihdoksien jälkeen joutui Fredrik Hackmannille 1858. 1800-luvun loppupuoliskolla Palokin sahasta kehittyi läänin suurimpia vientisahoja ja läänin suurin saha, jolloin saha oli seudun huomattavin työnantaja. Sahaustoiminta väheni 1911 jälkeen ja lakkasi 1921, minkä jälkeen huomattavimmat laitteet ja osa työväen asunnoista siirrettiin Joutsenoon. Sahan ajalta on jäljellä joitakin asuinrakennuksia ja puukujanteita. Itse sahasta ei ole jäljellä muuta kuin joitakin kivijalkoja kuivuneen kosken rannalla.

R, Y/M

27. Lintulan nunnaluostari, Koskijärvi (18.)

Entinen Koskijärven tila, jonka Kivennavalla 1895 avattu Lintulan naisluostari osti käyttöönsä 1946. Aluksi kirkko ja asuntola sijaitsivat tilan päärakennuksessa, joka on osittain kaksikerroksinen, poikkipäädyllä varustettu, vuorattu hirsirakennus v:ltä 1860. Nykyisin siinä toimii kahvio ja myymälä. Ulkorakennukset ovat peräisin 1900-luvun alusta. Niistä navetassa toimii kynttilätyöpaja. Suorakaiteen muotoisen pihamaan keskellä on vanha kellotapuli. Pihaan johtaa koivukuja. Pihapiirin länsipuolelle, pellon reunaan on rakennettu Vilho Suonmaan suunnittelemat uusi asuntola (1966) ja Pyhän Kolminaisuuden kirkko (1973).

R, Y/V

28. Otto Kotilaisen kesäkotikoti, Varistaipale

Säveltäjä Otto Kotilainen (1868-1936) oli syntyään kermalainen. Vuoraamaton hirsinen huvila rantasaunoineen on rakennettu Varisveden rannalle 1903. Yksityiskäytössä.

R, H/P

29. Varistaipaleen ja Taivallahden kanavat, Varistaipale (17.)

Ileinäveden kanavista viimeinen, 1911-15 rakennettu kanavakokonaisuus. Alin, Varistaipaleessa sijaitseva on kvaaderikivillä reunustettu ja siinä on neljä sulkukammiota. Sulkukorkeus on 14,5 m. Kanavan rannoille on istutettu puisto, jossa on sulkumestarin asunto sekä kanavarenkien renkitupa piha- ja ulkorakennuksineen v:ltä 1915. Renkituvassa toimii kanavamuseo. Tyypillinen kanavavointikauden ja sisävesilaivaliikenteen kukoistuskauden kanavamiljöö. Varislammen Välikanava on avokanava ja Taivallahden "yläkanava" kaksisulkuinen. Seutukaavan suojelekohde.

R, Y/V

30. Humalajoen mylly, Karvio

Vanha myllynpaikka, jonka nykyiset rankarakenteiset rakennukset ovat täältä vuosisadalta. Kuuluisin mylläri on ollut kansanrunoilija Olli Kymäläinen (1790-1855), joka muutti Karvioon 1840. Hän lausoi runoja kanteleella säestäen ja vain muutamia niistä on säilynyt jälkipolville.

H/P

31. Uusi Valamo, Papinniemi

(20.)

Entinen Papinniemen tila, joka siirtyi 1940-luvulla silloiselta omistajalta ministeri Saastamoiselta Valamon luostarille. Luostari on perustettu Laatokan saarelle 1000-1100 -luvulla. Papinniemeen se siirtyi 1946, jolloin siihen liitettiin myös Petsamon ja Kovevitsan luostarit. Luostari toimii edelleenkin osaksi tilan vanhoissa rakennuksissa. Kolmikerroksinen saumarimavuorattu päärakennus on v:ltä 1929. Pienemmät asuinrakennukset, aitat ja viljamakasiinit neliömäisen miespihan ympärillä ovat 1800-luvulta. Miespihaa täydentää vanha kellotorni ja kirkko, jossa on nykyisin luostarin museo. Viereistä niin ikään neliömäistä pihaa, entistä karjapihaa, reunustavat entiset talousrakennukset, jotka toimivat nykyisin vierasmajoina ja ravintolana. Pihojen ulkopuolelle on myöhemmin rakennettu Kristuksen kirkastumisen kirkko (1975), asuntoloita ja luostarin uusia laitoksia. Peltojen ympäröimään rakennusryhmään johtaa maantieltä kuusikuja.

R, II, Y/V

32. Rajakivi, Juojärvi (7.)

Ruotsi-Suomen ja Venäjän välinen Täyssinän rauhan rajakivi Luutsalon kärjessä. Kookkaaseen kiveen on hakattu kruunu, "1595" ja kaksi ristiä. Muinaisjäänös.

H/M

33. Heinäveden reitti (22.)

Haukivedeltä lukuisten kapakkojen, kanavien ja koskien kautta Kermajärvelle ja siitä edelleen Suvasvedelle ja Juojärvelle johtava laivareitti. Vielä 1800-luvun lopulla pääsivät laivat Savonlinnan suunnasta vain Pilpankosken alapuolelle ja Kuopiosta päin Palokin yläpuolelle, koska matalat virrat ja kosket estivät läpikäymisen. Väylän kanavointi ja kunnostaminen alkoi 1892 Palokin lähellä olevien Kärängön- ja Rusinvirtojen ruoppauksella. 1895-96 rakennettiin Karvion kanava, jolloin yhteys Kermajärvelle oli avoin ja säännöllinen laivaliikenne Kuopiosta Heinäveden kirkkorantaan alkoi. Kermajärven eteläpuolisen väylän työt aloitettiin 1902 ja liikennöinti alkoi 1906. Työ käsitti Kerman, Vihovuonteen ja Pilpan sulkukanavat, Vääräkosken avokanavan sekä Hiekkavirran, Kolmisaaren ja Paajenkosken ruoppausväylät. Myös Peukalosalmi ja Vaaluvirta ruopattiin. Kanavat rakennettiin 2,1 m syviksi. Lasku Varisvedestä Joutenveteen on kaikkiaan 7 m. Kanavien valmistuttua aloittivat Heinävesi-laivat liikenteen Kuopio-Savonlinna -reitillä. 1911-16 rakennettiin vielä Juojärven ja Varisveden välille Varistaipaleen kanavat, jolloin Heinäveden pohjoiset osat tulivat vesiliikenteen piiriin. Reitti on asutushistoriallisesti ja maisemallisesti merkittävä. Sen saaret, rannat ja jatkuvasti muuttuva maisemakuva edustavat savolaista vesistömaisemaa parhaimmillaan. Kanavat hoidettuine ympäristöineen muodostavat ainutlaatuisen kokonaisuuden Suomen vesiliikenteen historiassa.

H, Y/V

34. Joensuu-Varkaus -radan asemat

V. 1939 valmistuneeseen rataan kuuluvat Heinävedellä Syrjän, Heinäveden ja Vihtarin asemat. Asemarakennukset ovat yksikerroksisia, satulakattoisia ja saumarimavuorattuja. Vihtarin asemakokonaisuuteen kuuluu lisäksi asuinrakennus ja vesitorni.

R/P

35. Varistaipaleen koulu, Varistaipale

Varistaipaleen ala-asteen vanhin osa on rakennettu 1900-luvun alussa ja hyvin säilynyt tuossa asussaan. Se on saumarimavuorattu hirsinen vinkkelitalo, johon on myöhemmin lisätty lämpökeskus, ja se edustaa vuosisadan alun maalaiskansakouluja ennen tyypikoulujen aikaa.

R/M

36. Entinen Lammun koulu, Vihtari

Heinäveden vanhin, alkuperäisessä asussa säilynyt koulu on rakennettu vuosisadan vaihteessa. Punamullattu, saumarimavuorattu hirsirakennus edustaa myös läänin vanhimpia säilyneitä maalaiskansakouluja. Yksityiskäytössä.

R/M

37. Lipokasverstas, Viitalahti

Osittain kaksikerroksinen, saumarimavuorattu kansakoulu vuosisadan alkupuolelta.

R/P

38. Vuorela, Kultoniemi

Palokin saha perusti Heinäveden ensimmäisen koulun 1881. Koulu siirtyi kunnalle 1897. Vanha vuoraamaton, yksikerroksinen koulurakennus on siirretty Palokista Varistaipaleeseen ja toimii nykyisin asuntona. Pihapiiriin kuuluu myös taitekattoinen kiviavetta 1930-luvulta. Yksityiskäytössä.

R/P

39. Varistaipaleen maamiesseurantalo, Varistaipale

Heinäveden Pohjoisen Maamiesseuratalo on rakennettu hirsistä 1930. Saumarimavuorattu ja punamullattu talo on tyypillinen ja hyvin säilynyt esimerkki vanhemmista, talkoovoimin rakennetuista seurataloista.

R/P

40. Vanhainkoti, Raaminmäki

Korkean mäen laelle, avaralle paikalle 1914 perustetun vanhainkodin osittain kaksikerroksinen, pystyvuorattu päärakennus on kokenut melkoisia muutoksia. Pihapiirissä on lisäksi alttarakennuksia ja navetta, jossa toimi keramiikkatehdas. Mäeltä avautuu mahtava näköala heinäveteläistä järvi- ja metsämaisemaa.

Y/P

41. Entinen apteekki, Kirkonkylä

Osittlain kaksikerroksinen, vuorattu entinen apteekki- ja asuintalo, joka edustaa kirkonkylän vanhoja asuinrakennuksia.

R/P

42. Vihtarin maamiessuratalo, Vihtari

Vuoraamaton pieni hirsinen seuratalo, joka on säilynyt alkuperäisessä asussaan.

R/P

43. Ruunalohden vanha koulu

Kyläkoulu vuosisadan alusta. Hilja Valtosen syntymäkot.

R/P

44. Vihtarin työväentalo, Vihtari

Taitokattoinen saumarimavuorattu hirsinen seuratalo Vihtarin aseman läheisyydessä.

R/P

HIRVI NSALMI

1. Hirvensalmen kirkko ja kellotapuli, kirkonkylä (1)
Kirkkotie

Arkkitehti Josef Stenbäckin suunnittelema tornillinen ristikirkko rakennettiin 1914-16 kokonaan kivistä palaneen, v. 1875 valmistuneen puukirkon tilalle. Seinien alaosat tehtiin paikkakunnan graniitista. Kirkon sisätilat uusittiin 1951-52 arkkitehti Kauno Kallion suunnitelman mukaan. Kirkkotarha, samoin kuin viereiset kaksi hautausmaata, on kivialtojen reunustama. Toisella hautausmaalla oleva kolmijakoinen kellotapuli on kuulunut v. 1768 valmistuneeseen kirkkoon. Nykyisen hahmonsapuli sai 1783. Sen jälkeen sitä on kunnostettu monta kertaa, viimeksi 1965. Tapulissa on kreivi Niilo Brahen lahjoittama kello v:ltä 1694. Kirkkotarhassa säilytetään myös yhtä kirkkovenettä.

R, Y/H

2. Niemen pappila, kirkonkylä, Haapaniementie

Vanha, 1822 palanut Niituniemen pappila oli rakennettu uudelleen 1870 ja paloi taas 1928. Uusi rapattu kivipappila valmistui 1929 rakennusmestari John Malmbergin suunnitelmien mukaan ja oli valmistuttuaan maankuulu uudenaikaisuutensa vuoksi: talossa oli keskuslämmitys ja kaikki mukavuudet. Pihapiiriä reunustavat pappilan palossa säilyneet rakennukset: vuoraamaton hirsinen aittarakennus, kiviharkoista rakennettu navetta ja pieni hirsisauna. Päärakennuksen eteläpuoleisella rinteellä on pappilan puutarha omenapuineen ja koristeistutuksineen. Pappilan rannassa säilytetään Merrasmäen Hovin kirkkovenettä.

R, Y/P

3. Viljamakasiini, kirkonkylä
Kirkkotie

(4)

Hykyisin ruumishuoneena toimiva kivistä muurattu viljamakasiini on v:ltä 1842. Se on oleellinen osa kirkonmäen historiallista kyläkuvaa.

R, Y/P

4. Roosin talo, kirkonkylä
Hirvensalmentie

Kirkonkylän päätien varren vanhin asuintalo, joka on rakennettu vuosisadan vaihteen tienoilla. Taloon kuului myös kiviharkkonavetta, joka purettiin uuden kunnantalon tieltä 1982.

R/P

5. Hirvensalmen seuratalo, kirkonkylä, Pitäjätie

Saumarimavuorattu, yksikerroksinen hirsistä rakennettu seurojentalo, joka on alunperin rakennettu suojeluskunnantaloksi 1933.

R, Y/M

6. Lääkärintalo, kirkonkylä, Hirvensalmentie

Kirkonkylän tervaleppäkujan varrella oleva asuinrakennus vuosisadan alkupuolelta. Yksityiskäytössä.

Y/P

7. Kirkonkylän entinen kansakoulu, Junnankuja

Kaksikerroksinen pystyvuorattu hirsinen tyyppikoulu 1920-luvulta.

R, Y/P

8. Tuulimylly, kirkonkylä, Junnankuja

Lautavuorattu varvasmylly kirkonkylän keskustassa.

R, Y/P

9. Apajalahti, Hirvensalmi

Talonpoikaistalo, jonka vuorattu satulakattoinen päärakennus on rakennettu 1850 ja laajennettu 1863. Tuolloin talossa aloitti toimintansa Antti Mannisen perustama Savon ensimmäinen kansakoulu. Koulu toimi Apajalahdessa 1888 saakka. Sen muistoksi on pihalle pystytetty muistomerkki.Yksityiskäytössä.
R, II/H

10. Pohjoiskirjala, Kirjala

Talonpoikainen rakennusryhmä, johon kuuluu mm. vuorattu, satulakattoinen lyhytnurkkainen päärakennus v:ltä 1921, suuri kiviharkkoista tehty navetta v:ltä 1914 ja viiden aitan hirsirakennus. Tupa on sanottu Savon suurimmaksi. Yksityiskäytössä.
R, Y/H

11. Kirjala, Kirjala

Samalla peltoaukealla Pohjoiskirjalan kanssa sijaitsee Kirjala, joka on ollut sukutilia 1600-luvulta lähtien. Rakennukset, vuorattu hirsinen päärakennus vuosisadan alkupuolelta, aittarivi ja navetta, muodostavat pihapuiden kanssa yhtenäisen ryhmän. Yksityiskäytössä.
R/P

12. Keron vanha päärakennus, Kotkatlahti

1800-luvulla rakennettu seudulle tyypillinen talonpoikaistalo. Yksityiskäytössä.
R, Y/P

13. Lammiston silta, Monikkala

Granittiharkkoista rakennettu, yksiaukkoinen, holvattu maantiesilta entisellä valtatiellä n:o 5.
R/H

14. Hintikan Ylämylly, Monikkala

Vuoraamaton, pitkänurkkainen vesimylly vanhan valtalle n:o 5:n varrella. Toimintakuntoinen, nykyisin sähköllä käyvä ylämylly edustaa katoavaa kulttuuriympäristöä. Lähellä sijaitseva alamyly on romahtanut korjauskelvottomaksi. Yksityiskäytössä.
R, Y/P

15. Rantala, Lahnanieni

Entinen kievaritalo vanhan Savontien varrella, Kaihlasen rannassa. Tien molemmin puolin sijaitsevat rakennukset, vuorattu pitkänurkkainen päärakennus, sauna, aitat, vajat ja muut talousrakennukset muodostavat rakennustavaltaan yhtenäisen ryhmän, jolla on merkitystä paitsi rakennushistorian myös kievarilaitoksen historian kannalta. Yksityiskäytössä.
R, Y/P

17. Kanervalä, Hirvensalmi

(3)

Entinen Kissakosken tehtaan johtajan kartanomainen asunto, johon kuuluu osittain kaksikerroksinen, kahdella poikkipäädellä varustettu päärakennus, osittain kaksikerroksinen tupa- ja liiterirakennus sekä sauna. Vuosisadan alkupuolella rakennetut rakennukset ovat säilyneet niin sisä- kuin ulkoasultaan alkuperäisinä. Puistomaisen puutarhan ympäröimälle rakennusryhmälle johtaa maantietä kolvukuja. Yksityiskäytössä.
R, Y/M

18. Kissakosken kanava ja tehtaas asuntalueineen, Hirvensalmi (6)

Puulaveden pinnan laskemiseksi rakennettiin kanava Liekuneesta Pleneen Metsälampeen 1831-42. Seuraavana vuonna sitä levennettiin ja 1853-54 syvennettiin, minkä jälkeen Puulaveden pinta laski nykyiselle tasolle. Kanava laskee Mehtälampeen, jota S. Topelius on kuvannut teoksessa "Vanha kaunis Suomi". 1909 alettiin kanavan rannalle rakentaa paperitehdasta, jonka tiiliset, osittain valkeaksi rapatut teollisuusrakennukset ovat vielä jäljellä.

Tehtaan omisti helsinkiläisten liikemiesten 1907 perustama Oy Kissanoski Ab ja paperin tuotanto alkoi 1910. Tehtaan kukoistuskausi oli ensimmäisen maailmansodan aika. Parhaimmillaan oli tehtaan palveluksessa yli 200 henkeä. Päälaajelna tuotannossa olivat paksu albumi-, paino-, tapetti-, pakkaus- ja värilliset paperit. 1920-hirsirakenteinen paperitehdas paloi. Palossa säästynyt hlomo jatkoi toimintaansa ja paperitehdas päätettiin rakentaa uudestaan. Tehdas myytiin 1922 Kymi Oy:lle, joka siirtyi pelkästään hiokkeen valmistukseen eikä paperitehdasta rakennettu uudestaan. 1932 tehdas ryhtyi tuottamaan sähköä mm. Hikkelin kaupungille uudesta sähkölaitoksesta (ins. Alfr. A. Palmberg). Hiomon toiminta päättyi 1939. Sähkön tuotantoa varten on laitteistoja parannettu mm. 1942 ja 1970-luvulla, jolloin kanavan länsipään ruuhki uusittiin kokonaan. Tehtaan lähellä on kaksi huvilaa ja kaksi työväen asuintaloa 1910-luvulta, kanavan rannalla Kissanosken koulu (1916) sekä työväen asuntoalue, jotka yhdessä kanavan ja tehtaan kanssa muodostavat maisemallisesti omaleimaisen kokonaisuuden. Tehdasrakennukset ja koko alue ovat merkittäviä alueen teollisuushistorian kannalta. Asuinrakennukset yksityiskäytössä. Seutukaavan suojelukohde. R, H, Y/V

19. Heintalpaale, Ripatti

(8)

Peltoaukealla sijaitseva talonpoikaistalo, jonka osittain vuorattu salulakattoinen päärakennus on rakennettu 1839 ja jatkettu ja korjattu vuosina 1854 ja 1879. Sen ulkoasu on säilynyt viime vuosisadan asussa. Sisätiloja on vain tapetoitu ja niihin on muraattu uuneja. Tupaa ja kamareita yhdistää kylmä "läpikäytävä". Pihapiirissä olleista lukuista talousrakennuksista on enää jäljellä kolmiosainen aittarivi ja tiili- ja kivirakenteinen navetta, jota on korjattu 1955. Alkuperäisen luontensa hyvin säilyttänyt päärakennus edustaa harvinaistunutta talonpoikaistaloa viime vuosisadalta. Yksityiskäytössä. R, Y/M

20. Kappelin paikka ja Lampuulahti, Hämeenmäki

(5)

Piispa Maunu Tawast joutui yöpymään Vahvajärven jäällä matkallaan Savoon 1430-luvun lopulla. Pian sen jälkeen rakennettiin nykyisen Lampuulahden talon paikalle "piispan kestikievari" ja rukoushuone. Alkuperäisistä rakennuksista ei ole mitään jäljellä. Lampuulahden talo on 1850-luvulta. Yksityiskäytössä. H/V

21. Kämpinmäki, Hämeenmäki

(9)

Maisemalliselta sijainniltaan komea maatila korkean Kämpinmäen laella. Pihasta aukeaa laaja näköala Suonteelle. Vuorattu päärakennus on rakennettu hirsistä vuosisadan vaihteessa. Sen lisäksi pihapiirissä on pitkä aittarivi, tuparakennus sekä kiviset navetat v:ltä 1935 ja 1936. Yksityiskäytössä. Y/V

22. Hämeenmäen-Hurrilan -kylämaisema

Kaksi tyypillistä savolaista vaaranlakikylää, joilta avautuu järvimaisema kauas itään ja länteen. Rakennukset edustavat seudulle tyypillistä rakennustapaa 1800- ja 1900-luvulta.

R, Y/M

23. Tuukkalan kylämaisema

Vakituinen asutus ja viljely alkoi Tuukkalassa 1600-luvun loppupuolella. Kylän vanhinta rakennuskantaa on Tuukkalan talo aittoineen. Haimisen päärakennus on v:ltä 1903. Sen pihapiiriin kuuluu myös rivi aittoja ja varastoja. Harjulan rakennukset ovat vuosisadan vaihteesta. Heikkilän rapattu päärakennus valmistui 1900, komea tiilinavetta 1931 ja harvinaisen pitkä aittarivi 1934. Tuukkalassa toimi 1907-12 ja 1924-68 höyrysaaha, josta on jäljellä vain konttorirakennus, siinä toimi nykyisin ala-aste. Pääallassa 1920-luvulla muodostunut asutus on hakeutunut v. 1878 valmistuneen maantien varteen.

R, Y/P

24. Kultulan Palsi, Pyörnilä

(7)

Talonpoikaistila, jonka päärakennus on satulakattoinen pitkänurkkarakennus. Se valmistui 1865 ja uusittiin 1954. Rakennusryhmään kuuluu lisäksi kiviavetta v:ltä 1820 ja kaksi aittaa, joista toinen on v:ltä 1809. Yksityiskäytössä.
R, Y/P

25. Entinen meljeri, Suonsalmi

Tiilistä rakennettu Suonsalmen vanha meljerirakennus kuuluu harvoihin säilyneisiin meljerihin Etelä-Savossa. Yksityiskäytössä.
R/P

26. Entinen Pöyryn koulu

Valkeaksi rapattu tiilistä rakennettu tyyppikoulu 1920-luvun lopulta. Yksityiskäytössä.
Y/P

27. Väisälänsaaren kalmisto, Väisälä

(10)

Historiallisen ajan kalmisto Puulaveden Väisälänsaarella. Muinaisjäänne.
H

28. Väisälänsaaren Eteläkylän kulttuurimaisema, Väisälä

Peltoaukea, jonka talot edustavat seudulle tyypillistä saaristoasutusta.
Y/M

29. Syväsmäen maamiesseurantalo, Syväsmäki

Hirvensalmen Maamiesseuran rakentama seuratalo. Sen vanhin osa on tehty hirsistä 1920-luvulla, myöhemmin sitä on laajennettu ja koko talo vuorattu.
R/P

30. Tyynelän vanha päärakennus

Pystyvuorattu pitkänurkkatalo 1800-luvulta. Yksityiskäytössä.
R/P

JOROINEN

1. Joroisten kirkko ja kellotapuli, kirkonkylä, Pieksämäentie (1)

Puinen lasavartinen ristikirkko, joka on rakennettu 1792-93 Ruotsin yli-intendentin viraston laatimien piirustusten mukaan. Vaakalau-doilla vuorattua kirkkoa kattaa paanuista tehty aumakatto, jonka ristikeskuksessa on lyhtytorni. Korjauksia kirkossa on tehty 1800-luvulla kuusi kertaa ja 1900-luvullakin neljä. Kirkon vierellä on kolminivelinen, vaakavuorattu, paanukattoinen kellotapuli v:ltä 1772. Kiviaidan reunustamassa kirkkotarhassa on 1631 perustettu vanha hautausmaa. Kirkolla, kiviaidalla ja etenkin kirkon edessä olevaa aukiota reunustavalla kellotapulilla on suuri merkitys kyläkuvassa.

R, Y/V

2. Vanha kunnantalo, kirkonkylä, Mutalantie (2.)

Kunnantalo on entinen lääkärintalo, joka on rakennettu 1870-luvulla. Kaksikerroksinen, poikkipäädyllä varustettu nikkarityylinen pilkkämurkkarakennus sijaitsee kyläkuvassa tärkeällä paikalla kirkon edustalla olevan aukion laidalla.

R, Y/M

3. Kirkkoherran pappila (Yläpappila), kirkonkylä, Pappilantie (5)

Yksikerroksinen, vuorattu, hirsinen, jugendhenkinen vinkkelitalo, joka on rakennettu 1904. Pappilaan liittyy holdettu puutarha-alue kuusistatoinen.

R, Y/V

4. Tuomaala, Häyrilä

Vanha tila, jolla on toiminut Haapaniemen kadettikoulu ja Suomen ensimmäinen kansanopisto 1892. Nykyinen kaksikerroksinen, satulakattoinen päärakennus, jossa on kolme taitekattoista poikkipäätä on v:ltä 1912. Piharakennuksista on jäljellä kaksi liiteriä ja tuparakennus. Päärakennuksen ja maantien välissä on rehevä, kivi-aidan reunustama puutarha. Yksityiskäytössä.

R, Y/P

5. Kisahovi, kirkonkylä, Pieksämäentie

V. 1911 rakennettu entinen "valistustalo", jossa on toiminut kunnan-toimisto 1911-23 ja säästöpankki. Aumakattoiseen, vuorattuun hirsirakennukseen tehtiin myöhemmin satulakattoinen siipi. Vaikka rakennus onkin menettänyt sille kuuluvaa arvokkuutta toimiessaan varastona viime vuosina, ovat alkuperäiset piirteet vielä tallella.

R, H/P

6. Pieksämäentien varsi, kirkonkylä

Kirkonkylän vanhinta asunto- ja liikealuetta Pieksämäelle vievän tien molemmin puolin, kirkosta luoteeseen. Alueella on vakiintuneen asutuksen leima.

Y/P

7. Keskitalo, kirkonkylä, Pieksämäentie

Mahdollisesti 1800-luvun puolivälissä rakennettu yksikerroksinen hirsitalo, jossa on toiminut apteekki 1890-1925 ja posti 1900-luvun alussa. Vaakavuoratussa talossa on klassistisia piirteitä. Keskitalo lehtevine pihoineen täydentää kirkon ympäristön historiallisen keskusta-alueen rauhallista ilmettä.

R, Y/P

8. Etelätalo, kirkonkylä, Joroisniementie 32

Vanha asuintalo, joka korjattiin Joroisten ensimmäiseksi kansakouluksi 1870. Sitä laajennettiin 1876 ja kouluna se toimi 1924 saakka, minkä jälkeen se oli lastenkotina. Nykyisin tämä valkeaksi rapattu hirsitalo on asuintalona.

R, H/T

9. Meijeri, kirkonkylä, Kirjurintie

Nykyisin varastona toimiva vanha meijeri lienee rakennettu vuosisadan vaihteen tienoilla. Se on kaunis esimerkki vuosisadan vaihteen teollisuusrakennuksista ja harvoja säilyneitä pitäjän tai kylän meijerirakennuksia koko läänissä.

R/M

10. Postitalo, kirkonkylä, Joroisniementie 2

Entinen apteekki, jonka apteekkari Winter rakennutti 1925-33 välisenä aikana. Se on kaksikerroksinen, satulakattoinen pystyvuorattu hirsitalo.

R/P

11. Pohjoistalo, kirkonkylä, Pieksämäentie

Entinen Antiboffin majatalo, sittemmin kunnanlääkärin talo ja kunnantöimistö.

R, Y/P

12. Alapappila, Häyriellä

(6.)

Entinen kappalaisen pappila, jonka yksikerroksinen, satulakattoinen, vaakavuorattu päärakennus on rakennettu 1860 ja edustaa tyyliiltään klassismia. Yksityiskäytössä.

R, Y/V

13. Torstila, Häyriellä

(7.)

V. 1681 perustettu tila, jonka on omistanut mm. Tigerstedt -suku. Nykyinen päärakennus on nikkarityylinen, arkkitehti Leander Ikosen suunnittelema vinkkelitalo v:ltä 1894. Peltojen ympäröimään rakennusryhmään kuuluu lisäksi arkkitehti J. S. Sirenin suunnittelema 120 lehmän navetta ja muita talousrakennuksia. Maantieltä johtaa rakennuksille juhlava suorakulmaisesti linjattu koivukuja. Yksityiskäytössä.

R, Y/M

14. Kirvesniemi, Ruokojärvi

Kaksikerroksinen satulakattoinen, vuorattu lyhytnurkkainen asuintalo v:ltä 1915. Pihapiiriin kuuluu myös aitta ja sauna.

R/P

16. Karjalanniemi, Kotkatlahti

Sukutila v:sta 1882. Rakennukset ovat pääosin 1880-luvulta. Nikkarityylinen päärakennus on rakennettu 1883, neliömäistä miespihaa reunustavat kaksiosainen aittarakennus v:ltä 1882 ja vaakavuorattu klassistinen väentupa v:ltä 1843. Karjapihan puolella on useita punamullattuja hirsij- ja rankorakenteisia talousrakennuksia, mm. kivistä ja hirsistä rakennettu navetta v:ltä 1885. Tilan rakennukset muodostavat toimivan, perinteisen ja rakennustavaltaan yhtenäisen kokonaisuuden. Yksityiskäytössä.

R, Y/P

17. Messalo, Hynnillänsaari

Entinen Paajalan kartanon kalatorppa, johon kuuluu yksikerroksinen, salulakattoinen, pystyvuorattu, pitkänurkkainen tuparakennus ja kolmiosainen aitta- ja liiterirakennus. Rakennukset ovat 1800-luvun lopulta. Yksityiskäytössä.

R/P

19. Virtasalmen avokanava, Teemassari (24.)

Kvaaderikivillä reunustettu pitkä avokanava, joka yhdistää Vuoriselän ja Haapaveden.

Y/V

20. Räisälänrannan vanha päärakennus, Kotkatlahti (22.)

1500-luvulta peräisin oleva tila on aikoinaan ollut Joroisten suurimpia. Sukutila v:sta 1879. Sen nykyiset rakennukset ovat lähes kaikki uusia, mutta vanha päärakennus v:lta 1815 on vielä tallella. Se on kaksikerroksinen vuoraamaton pitkänurkkarakennus, jota kattaa laakea aumakatto. Yksityiskäytössä.

R/H

23. Kotkan hovi, Kotkatlahti

Tilan päärakennus on kaksikerroksinen, aumakattoinen, valkeaksi rapattu kivitalo, jota rakennettiin 1928-30 rakennusmestari Kokkonen laatiman suunnitelman mukaan. Vanhan Kucpion maantien varrella männikön reunassa sijaitsevaan rakennusryhmään kuuluu mm. valkeaksi rapattu navetta (1919-21 rakennusmestari Tavast), aitta 1800-luvulta ja kuusilaidan reunustama puutarha. Puutarhasta johtaa läheisen Saarijärven rantaan puukuja. Yksityiskäytössä.

R/P

24. Paajala, Kotkatlahti (20.)

1600-luvulla perustettu ratsutila, joka aikaisemmin oli nimeltään Örnevik. Kartanon päärakennus, empiretyylinen pitkänurkkatalo, siirrettiin nykyiseen paikkaansa 1830-luvulla, jolloin sitä samalla jatkettiin. Rakennusta ympäröi tuuhea lehtipuita kasvava puisto sekä laajat peltoaukeat, joiden välityksellä se maisemallisesti liittyy Frugårdin kartanoon. Yksityiskäytössä. Seutukaavan kulttuurimaisema-
aluetta.

R, Y/V

25. Frugård, Kotkatlahti (21.)

Kartano on muodostunut 1600-luvulla viidestä eri talonpoikaistilasta. Sitä ovat omistaneet mm. Grotenfelt -, Wright- ja Collan -suvut. Suorakaiteen muotoista pihapiiriä ympäröivä rakennusryhmä puutarhoineen sijaitsee laajojen peltoaukeiden keskellä ja sinne johtaa lehtevä koivukuja. Rokokootyylinen päärakennus on yksikerroksinen, mansardikattoinen pitkänurkkarakennus, joka on valmistunut vuonna 1778. Siihen on tehty muutamia lisäyksiä ja mm. vuonna 1928 mansardikerroksen ikkunamäärää lisättiin. Rakennus on parhaiten säilyneitä kustavilaisen ajan kartanoita maassamme. Kartanon pihamaata reunustavat lisäksi valkonurkkaiset, punaisiksi maalatut tuparakennus, talli, liiteri ja vilja-aitta. Yksityiskäytössä.

R, H, Y/V

Seutukaavan kulttuurimaisema-alue.

26. Karhunlahti, Kotkatlahti (19.)

Tilan vuoraamaton päärakennus edustaa Itä-Suomelle tyyppillistä kartanomuotoa, jossa yksikerroksiseen rakennukseen liittyy kaksikerroksinen ristipääty. Talo on rakennettu vuonna 1829 ja ristipääty lisättiin siihen vuonna 1923. Avaraan pihapiiriin kuuluvat päärakennuksen lisäksi vuoraamaton tuparakennus, 3-osainen aittarivi, navetta vuodelta 1828 sekä talli 1700-luvulta. Rakennukset ja niitä ympäröivät laajat peltoaukeat edustavat hyvin perinteistä savolaista agraarimaismaa. Tila toimii museona v:sta 1984 lähtien.

R, Y/M

27. Puomila, Kotkatlahti (19.)

Mm. Pistolekorsien aikoinaan omistama tila on peräisin 1500-luvulta. Sen yksikerroksinen, talonpoikaistyypinen päärakennus on entinen Paajalan kartanon päärakennus. Se on siirretty nykyiseen paikkaansa vuonna 1830, jolloin sitä myös jatkettiin. Puomilan tilalla on Suomen sodan aikaisia venäläisten sotilaiden hautoja. Yksityiskäytössä.

R, H/P

28. Korhola, Kerisalo

1800-luvulla rakennettu talonpoikaistalo, josta on jäljellä vuorattu, yksikerroksinen päärakennus ja kaksikerroksinen aittarakennus.

Yksityiskäytössä.

R, Y/P

29. Joroisniemi, Joroisniemi (16.)

Tila on peräisin 1500-luvulta ja se on kuulunut mm. Tujulin-, Hästlesko- ja Aminoff-suvuille. Tila on entinen Braseborgin ratsutila. Nykyinen päärakennus on osittain kaksikerroksinen, klassistinen lyhytmurkkarakennus, jonka vanhin osa on rakennettu 1700-luvulla. Vuonna 1804 rakennusta jatkettiin itäpäädyssä ja 1840-luvulla siihen lisättiin leveä ristipääty. Päärakennuksen pohjoispuolella on talousrakennusten muodostama melko suljettu pihapiiri, johon kuuluvat kaksi työväenasuntoa, aittarivi ja navetta. Rakennuksia ympäröi kuusialdan rajaamana pulsto sireeni- ja sembramäntyistutuksineen.

Kartanoon johtava alkuaan lehtipuiden reunustama tie on tehty 1800-luvun alkupuolella ja se on johtanut suoraan Joroisten kirkon portille. Uudet tiet ovat kuitenkin rikkoneet tielinjan ja sen toiselta reunalta on puut kaadettu pois. Yksityiskäytössä. Seutukaavan R, H, Y/V suojelukohde.

30. Stendal, Joroisniemi (15.)

1600-luvulta peräisin oleva entinen ratsutila, jonka rakennukset ovat ryhmittyneet suorakaiteen muotoisen pihamaan ympärille. Nikkarityylinen päärakennus on valmistunut 1880-luvulla. Lisäksi rakennusryhmään kuuluu väentupa, talli, kivinavetta, aittoja ja varastoja. Vaahteroiden ympäröimä talouskeskus sijaitsee peltoaukealla lähellä valtatieä. Rakennuksille johtaa korkea lehtikuusikuja. Yksityiskäytössä.

R, Y/M

31. Koskenhovi, Häyriälä (13. ja 14.)

1500-luvulta peräisin olevan tilan rakennukset sijaitsevat puiston ja kuusialdan ympäröiminä Muurinkosken rannalla. Päärakennus on rakennettu useassa vaiheessa: 1844 rakennettiin empiretyylinen länsisiipi, jota 1870-luvulla jatkettiin. 1910-luvulla rakennukseen lisättiin nikkarityylinen kaksikerroksinen poikkipääty ja vielä 1960-luvulla matala runkokuoneen suuntainen jatko-osa. Puutarhan toisella puolella kosken rannalla ovat vanha saunarakennus ja mylly.

Muurinkosken rannalla sijaitseva kaksikerroksinen mylly on vuoraamaton hirsirakennus, jonka kivijalka on peräisin paikalla aikaisemmin jo 1700-luvulla olleesta myllystä. Nykyisessä myllyssä on maakunnan vanhimpia vesiturbiineja ja sähkölaitos v:lta 1911. Yhdessä Koskenhovin kartanon kanssa mylly ja koski muodostavat historiallisesti ja maisemallisesti merkittävän kokonaisuuden. Lisäksi siihen liittyy Venäjänkosken taistelupaikka. Suojelupäätös v:lta 1980. Yksityiskäytössä. Seutukaavan suojelukohde.

R, Y/V

33. Venäjänkosken taistelupaikka, Häyrylä

Suomen sodan taistelupaikka v:ltä 1808. Paikalle on pystytetty muistokivi. Seutukaavan kulttuurimaisema-alueetta.

H/P

34. Kuusikko, kirkonkylä, Koskentie

Joroislaisen peltomaiseman keskellä sijaitseva maatilan talouskeskus, jonka yksikerroksinen päärakennus on rakennettu hirsistä v. 1830. Sitä on jatkettu 1880 ja rapattu 1930. Viime vuosina rakennusta on jonkin verran muutettu yksityiskohdiltaan. Tilalla on toiminut aiemmin mm. majatalo, nahkaverstas, posti, apteekki ja yhteiskoulu. Yksityiskäytössä.

Y/P

35. Liunan mylly ja voimalaitos, Liuna (12.)

Liunan eli Vääräkosken kaksiraaminen saha sai perustamisprivilegionsa 1835. 1800-luvun puolivälissä oli sahalla parikymmentä työntekijää. Saha kävi veden voimalla 1920-luvulle saakka. Punamullattu voimalaitos- ja myllyrakennus v:ltä 1923 sen varastoja, pato ja uittorännejä sekä joitakin asuinrakennuksia vastarannalla on vielä jäljellä, sillä itse saha paloi 1924 ja sen tilalle rakennettiin uusi 1927 vähän kauemmaksi. Voimalaitos ja mylly ovat edustava esimerkki perinteisestä teollisuusmiljööstä. Seutukaavan suojelukohde.

R, Y/V

36. Vanhainkodin vanha osa, Liuna

Kaksikerroksinen kunnalliskoti rakennettiin 1913 hirsistä. Se vuorattiin 1929. Erillinen saunarakennus tehtiin tiilistä 1926. Myöhemmin on kunnalliskodin taakse rakennettu erillinen sairausosasto. Vanhin osa on esimerkki vanhemmasta kunnallisesta rakentamisesta.

R, Y/P

37. Juhanala, Liuna

(17.)

Tila tunnetaan jo 1541. Sen omistajina ovat olleet mm. Brennefelt-, Grotenfelt- ja Aminoff -suvut. Tilaan on kuulunut myös tehdaslaitos. Osittain kaksikerroksinen, poikkipäädyllä varustettu päärakennus on 1800-luvun puolen välin tienoilta. Klassistishenkinen rakennus sijaitsee maisemallisesti dominoivalla paikalla pienen kummun laella. Yksityisomistuksessa.

Y/P

38. Leskelä, Sydänmaa

Maatilan talouskeskus, johon kuuluu poikkipäädyllinen satulakattoinen päärakennus ja valkonurkkaiset punaiset talousrakennukset: entinen meijeri ja kolme aittaa. Rakennukset on sijoitettu nellömäisen pihan ympärille. Päärakennus rakennettiin 1913 yksikerroksiseksi, mutta korotettiin ja vuorattiin nykyiseen kartanotyylliseen asuunsa 1934. Yksityiskäytössä.

R/P

39. Pöyhölä, Kaitainen

Talonpoikaistalo, jonka lähimmässä pihapiirissä on kymmenkunta asuin- ja talousrakennusta sekä tuulimylly. Päärakennuksen vanhimmat osat lienevät 1700-luvulta. Nykyisen muotonsa se on saanut vuosisadan alussa. Neliön muotoista pihaa reunustavat sen lisäksi kaksikerroksiseksi aittarakennukseksi kootut 10 aittaa 1700- ja 1800-luvulta, kivistä tehty talli 1800-luvulta ja hirsinavetta v:ltä 1879. Niidenkin puuosat ovat valkonurkkaisia ja punaisia kuten aitta- ja päärakennus. Pihapiirin välittömässä läheisyydessä ovat harmaahirsiset riihi, paja, ruisaitta ja ruoka-aitta (1848) sekä joukko muita talousrakennuksia. Rakennukset muodostavat elävän ja yhtenäisen kokonaisuuden. Yksityiskäytössä.

R/P

40. Kaitaisten kylämaisema

(25.)

Tyypillinen savolainen silhuettimainen tienvarsikylä, jossa tie kulkee pitkin korkeata peltoharjua ja talot ovat ryhmittyneet nauhamaisesti sen varrella oleville peltoaukeille. Harvinaisen laajan kylän rakennukset edustavat perinteistä talonpoikaista rakennustapaa viime vuosisadan lopulta ja tämän vuosisadan alusta. Vaikka useita vanhoja asuinrakennuksia on hylätty tai korvattu uusilla, on kylän maisemallinen rakenne säilynyt samana. Komeimmillaan maisema on kylän eteläreunassa, Pärnälän ja Häyrylän tilojen kohdalla. Häyrylä on sukutila v:sta 1718 ja yksikerroksisen, satulakattoisen ja saumarimoin vuoratun päärakennuksen vanhimmat osat lienevät 1700-luvulta. 1800-luvulla oli Häyrylässä kestikievari. Pärnälän rakennuksiin kuuluu rapattu hirsinen päärakennus 1900-luvun alusta sekä tiiviin neliömäisen karjapihan ympärille ryhmittyneet valkonurkkaiset, puunaiset talousrakennukset. Seutukaavan kulttuurimaisema-alue.

R, H, Y/V

44. Lahnalahden hautausmaa

Pieni hautausmaa, jonka laidassa on klassistisaikainen valkeaksi rapattu ruumishuone ja katettu kaivo.

R, Y/P

45. Huttumäki, Kaitainen

Peltojen ympäröimällä harjanteella sijaitseva maatilan talouskeskus, jonka satulakattoinen saumarimavuorattu päärakennus on v:lta 1850. Alkuperäistä asua on jonkin verran muutettu, mutta se on helposti ennalistettävissä. Talousrakennukset ovat 1920-luvulta. Yksityiskäytössä.

R, Y/P

46. Papinkangas, Katajamäki

Hyvin säilynyt, yhtenäinen pieniviljelytilan rakennuskokonaisuus, johon kuuluu vuoraamaton pitkänurkkainen tuparakennus, aittarivi, hirsinavetta, sauna ja heinälato. Rakennukset on sijoitettu vapaasti kumpuilevaan maastoon. Yksityiskäytössä.

R, Y/P

47. Pitkäaho, Katajamäki

Talonpoikaistalo, jonka rakennukset - satulakattoinen, vuorattu pitkänurkkainen päärakennus, aittarivi, kivilavetta ja joukko muita talousrakennuksia - muodostavat rakennustavaltaan yhtenäisen ryhmän pitkänomaisen pihan ympärille. Yksityisomistuksessa.

R, Y/P

48. Huutokosken ruukki, Huutokoski

(11.)

1850-luvulla alkunsa saanut rautaruukki, joka joutui 1857 pietarilaiselle Nikolai Putiloville. Virallisesti "Putilovin Katariinan ruukki" sai toimiluvan 1858 putlausuunille, kolmelle hitsausuunille, kahdelle avoimelle ohjolle, höyry- ja naulavasaroille sekä valimolle ja konepajalle. Putlausuunit valmistuivat 1859. Kymmenen vuotta myöhemmin oli ruukki jo tuotannoltaan ja työvoimaltaan maamme suurimpia. Työväestöä oli yli 200. Masuunissa suoritettiin ensimmäinen puhallus vasta 1863 keskeneräisen masuunin palettua 1861. Teräksen valmistus alkoi 1867 ja päättyi 1872. Rautalevyjä valmistettiin 1867-76 neljänä vuotena. Putilovin omistamat liikkeet muodostettiin osakeyhtiöksi 1873 ja liike joutui erääntyneiden velkojen takia Venäjän valtionpankin halltuun. Viimeisen kerran olivat masuuni ja putlauslaitos käynnissä 1877. 1884 ruukki myytiin pietarilaiselle yhtiölle, joka aloitti heti sen purkamisen. Ruukin lyhyt loistokausi toi paikkakunnalle paljon vilkkautta. Satoihin noussut työväki oli pääasissa venäläistä. Ympäristön talonpojat myivät ruukille metsiään ja pellot jäivät hoitamatta. Ruukin lakattua osa työntekijöistä jäi paikkakunnalle. Nykyisin on itse ruukista jäljellä enää joitakin harmaakivestä murattuja raunioita. Ruukin päärakennus on aumakattoinen, osittain kaksikerroksinen ja poikkipäädyllyllä varustettu. Sitä ympäröi puisto vanhoine puineen, mutta koko alue on hieman kärsinyt siellä toimivan kalanviljelyslaitoksen tekemien muutosten takia. Yksityisomistuksessa. Seutukaavan suojelukohde.

R, Y/M

49. Kuusela, Savuniemi

Katajamäki-Maavesi -tien varrella oleva kansanomainen pientilan rakennusryhmä, johon kuuluvat harmaat pitkänurkkaiset hirsitalot: asuinrakennus, kaksi aittaa, liiteri, navetta ja heinälato. Rakennukset ovat tuohikattoisia ja pääosin vuoraamattomia. Tuvassa on harvinainen hirsijalustalle tehty uuni. Yksityisomistuksessa.

R/P

50. Leppämäen kylämaisema, Savuniemi

Muutamien talon ja niiden pienten peltojen ja niittyjen muodostama vaihteleva kylämaisema perinteisine rakennuksineen. Talot ovat 1800-luvun lopulta ja 1900-luvun alusta.

Y/P

52. Pohjoistalo, Kiekka

Talonpoikaistalo, jonka pihapiiriin kuuluu yksikerroksinen pystyvuorattu hirsinen päärakennus v:lta 1903 sekä osittain vuorattu aittarakennus. Sen vanhempi osa on mahdollisesti 1600- ja 1700-luvun taitteesta ja nuorempi osa v:lta 1816. Rakennusten muodostamaan rakennustavaltaan yhtenäiseen ryhmään kuuluu myös perinteinen puutarha. Yksityiskäytössä.

R, Y/P

53. Puljula, Maavesi

Maaveden tervaruukkiin aikoinaan liittynyt maatila, jonka rakennuksista on jäljellä vuoraamaton seudulle tyypillinen pitkänurkkatalo ja vuorattu taitekattoinen asuinrakennus vuosisadan alkupuolelta.

Y/P

54. Tervaruukin asuintalot, Maavesi

Neljä Maaveden tervatehtaaseen kuulunutta telttakattoista tyyppitaloa 1920-luvun alusta. Yksityisomistuksessa.

R/M

55. Vättilänhovi, Huutokoski

Maatila, joka on ollut mm. Schwarz- ja Enckell -sukujen hallussa. Vättilän päärakennus on v:lta 1800, mutta sitä on myöhemmin muutettu. Tilaa hoiti 1910-luvulta prof. Karl Enckell ja 1930-luvulla ensin taidemaalari Torger Enckell sitten taidemaalari Rabbe Enckell, joka luopui tilan hoidosta 1947. Vättilä oli taiteilijaveljesten lapsuuden

ympäristö ja suvun kokoontumispaikka. Vättilän 1700-luvulta peräisin oleva oitta oli Torger Enckellin ateljee, jossa hän luonnosteli mm. joroislaisia maisemia ja Varkauden kirkon seinämaalauksia. 1912.rakennutti prof. Karl Enckell perheen kesäasunnoksi huvilan nimeltä "Villan" tilan keskuksen lähelle. Sen yläkertaan sijoitti Rabbe Enckell runokammionsa. Villan on taitokattoinen, saumarimavuorattu rakennus, jonka päädystä on suuri matala kuisti. Yksityiskäytössä.
R, H/M

56. Pasala, Järvikylä

(9.)

1500-luvulta peräisin olevan tilan päärakennus on tietävästi valmistunut 1800-luvun puolessa välissä. Se on klassistinen, aumakattoinen rakennus, jossa kuitenkin on ovia ja ikkunoita myöhemmässä vaiheessa muutettu. Vanhoja kuusia kasvavaan pihapiiriin kuuluvat päärakennuksen lisäksi vuoraamattomat väentupa- ja aittarakennukset. Yksityiskäytössä.
R/V

57. Lapinmäki -maisema

Pieksämäki-Joroinen -maantien varren vaihteleva viljelymaisema, jossa pellot ja laitumet nousevat Jokijärven rannasta viereisen Lapinmäen rinteille. Maantie luikertelee peltojen ja laidunmaiden halki.
Y/P

58. Järvikylä, Järvikylä

(8.)

Joroisten vanhimpia tiloja oleva Järvikylä on muodostettu 1600-luvun alussa ja vuodesta 1674 se on kuulunut Grotenfelt -suvulle. Tilan rakennusryhmä on puiston ympäröimänä laajojen peltoaukeiden keskellä. 1800-luvun lopun romantisoivaan henkeen rakennettu päärakennus on valmistunut Alfr. Sjöströmin piirustusten mukaan vuonna 1882. Osittain kaksikerroksista, hirsirakenteista taloa dominoivat ulkonevat tornit kaikissa neljässä nurkassa. Hieman sivussa päärakennuksesta on talouskeskus, joka muodostuu tiillisistä 1920-luvun karjarakennuksista. Rakennusten luo johtaa koivukuja maantieltä. Yksityiskäytössä.
R, H, Y/V

59. Pieksämäki-Savonlinna - radan asemat

(10.)

Rata Pieksämäeltä Savonlinnaan rakennettiin 1911-14. Pieksämäki-Huutokoski valmistui marraskuussa 1913 ja muu osuus vuotta myöhemmin. Rataosan alkuperäiset asemat rakennettiin Thure Hellströmin laatimien piirustusten mukaan. Asemista merkittävin on Huutokosken v. 1912 valmistunut, osittain kaksikerroksinen edustava ko. radan asemarakennus, joka on säilynyt ulkoasultaan alkuperäisenä. Sisäosat on uusittu, mutta alkuperäisiä rakenteita ja kalusteita on vielä jäljellä. Aseman puisto asuin- ja talousrakennuksineen edustaa perinteisiä rautatieympäristöjä. Aseman puistikossa on myös erikoinen luonnonkivistä muurattu pommisuoja. Joroisten asema on rataosan edustava pieni asema, joka on säilynyt alkuperäisenä. Muut asemat - Maavesi, Kolma ja Kerisalo - ovat pieniä laiturirakennuksia.
R, Y/M, P

60. Tahkorannan ala-asteen koulu, Tahkoranta

Tahkorannan kansakoulu valmistui syksyllä 1900 lahjoitustontille ja lahjoitushirsistä. Se on vuorattu satulakattoinen vinkkelitalo, joka toimii edelleenkin kouluna. Pihamaata rajaa tielle kivi- ja kuusiaita.
R/P

61. Kiekan koulu, Kiekka

Osittain kaksikerroksinen vuorattu hirsinen kansakoulu v:ltä 1897. Tämä Joroisten vanhin, alkuperäisenä säilynyt kansakoulu jäi pois koulukäytöstä 1970-luvulla. Yksityisomistuksessa.
R/P

62. Huutokosken koulu, Huutokoski

Osittain kaksikerroksinen, satulakattoinen, pystyvuorattu hirsitalo on tyypillinen vuosisadan alun kansakoulu.
R/P

63. Kiekan maamiesserantalo, Kiekka

Hirsistä rakennettu, vaakevuorattu ja punamullattu rakennus on maan kunnan harvoja alkuperäisessä asussa säilyneitä vanhoja seurataloja.
R/P

64. Maaveden nuorisoseuratalo, Maavesi

Yksikerroksinen, satulakattoinen, saumarimavuorattu rakennus, jota somistaa etusivulla taitokattoinen päätykolmio. Se valmistui 1930. Toivo A. Suhosen laatimien piirustusten mukaan hirsistä. Taloa on hieman muutettu 1959.

R/P

JUVA

1. Juvan kirkko, kirkonkylä, Juvantie 17 (1)

Päätytornillinen pitkäkirkko, jonka julkisivu on tehty pää-
aslassa graniittiharkoista ja koristeltu tiililiistoin. Kirkon
piirustukset laadittiin intendentin konttorissa Ernst Bernhard
Lohrmanin johdolla 1851. Seurakunta oli toivonut Leppävuiran kir-
kon mallista pitkäkirkkoa. Kirkko rakennettiin suunnitelma suu-
rempana 1856-63. Laajennetun suunnitelman teki intendentinkontto-
rissa arkkitehti Carl Albert Edelfelt. Rakennustyön urakoi Vehmaan
kartanon omistaja, luutnantti Georg E. Grotenfelt. Myöhemmin on
kirkossa tehty korjauksia 1905 (sisämaalaukset), 1938 (keskuslämmi-
tys, sähköt, muutoksia kirkkosalissa), 1953 (maalaukorjauksia)
ja 1957 (kuparikatto, urut). Kirkkotarhaa ja sankarihauta-aluetta
(Ilmari Wirkkala, valm. 1955) ympäröi vuonna 1864 tehty kiviaita.
Kirkon kellot ovat aiemmasta 1729 rakennetusta puukirkosta, joka
lahjoitettiin 1870 Anttolan rukoushuonekunnalle kirkoksi. Kirkkosalia
valaisevat viisi Helsingin yliopistosta hankittua kynttiläkruunua.
R, Y/H

2. Piikkilä, kirkonkylä, Yrjöntie (3)

Peltojen ympäröimä maatilan talouskeskus, johon kuuluu klassis-
tinen päärakennus v:ltä 1839, sen siipirakennuksina toisella
sivulla alttarakennus ja toisella sivulla liiteri, karjapihaa
reunustavat talli v:ltä 1871 ja kiviinavetta v:ltä 1865, riihi
ja kaksi saunaa. Liiterin päädyssä on hyvin säilynyt hirsinen
väentupa. Päärakennukselle ja siitä edelleen rantaan johtaa
maantietä koivukuja. Yksityiskäytössä.
R, Y/P

3. Kotiseutumuseo, kirkonkylä, Vanhakirkontie (4)

Valtakien n:o 14 varrella oleva museo käsittää pitäjän entisen
viljamakasiinin v:ltä 1835 ja Vehmaan Jaakolasta siirretyn
tuulimyllyn.
R/P

4. Partalan kartano, Männymäki (5)

1500-luvulta peräisin oleva kuninkaankartano, joka muutettiin
myöhemmin ratsutilaksi. Se oli Poppiuksilla 1600-luvun lopulta
1800-luvun lopulle. Abraham Poppius (1793-1866), joka oli en-
simmäisiä suomenkielisiä runoilijoita, on Partalasta kotoisin.
Peltojen ympäröimään pihapiiriin johtaa tieltä koivukuja. Pi-
haa reunustavat klassistishenkinen päärakennus 1800-luvulta,
väentupa, jossa sijaitsee nykyisin karjalaisten museo, kaksiker-
roksinen aitta ja kiviinavetta.
R, Y/P

5. Huttulan pappila, kirkonkylä (6)

Entinen kappalaispappila, johon kuuluu 1860-luvulla rakennettu
klassistishenkinen asuinrakennus ja myöhemmin rakennettu eril-
linen tuparakennus.
R/P

6. Gottlundin tupa, kirkonkylä

Hirsitupa vanhasta, muuten jo kadonneesta kirkkoherran pappilasta.
Pappilassa asui mm. kansatieteellisten tietojen kerääjä, runoi-
lija ja kirjailija Kaarle Aksel Gottlund.
R, H, Y/P

7. Piikkilän torppa, kirkonkylä, Juvantie 39

Ainoa säilynyt Piikkilän torpan pihapiiri, johon kuuluu alku-
peräisenä säilyneet vuoraamattomat pitkänurkkaiset asuinraken-
nus ja sauna sekä kaivo.
R/P

8. Stedingkin vallit, Pappilan Ylämäki

Kustaa III Venäjäsodan (1788-90) aikana kaivetut vallitukset
Kojokankaalla. Vallien viereen on pystytetty muistomerkki.
H/P

10. Hilduri, Kirkonkylä, Jivantie 2

Jugendtyylinen hirsitalo on entinen kunnanlääkärin asunto ja rakennettu 1910-luvulla. Toinen kirkonkylän keskusraitin varrella säilyneistä puutaloista. Hilduri edustaa kirkonkylän katoavaa kulttuuriperinnettä.

R, Y/P

11. Kellosepäntalo, kirkonkylä, Jivantie 4

Toinen kirkonkylän keskusraitin säilyneistä puutaloista on tämä 1800-luvulla rakennettu vuorattu hirsitalo, joka sisältää mm. kelloseppä Satonleimen verstaan kaikkine työkaluineen, Talo ja verstaas edustavat kirkonkylässä aiemmin yleistänyt jo harvinaiseksi käyntyttä rakentamistapaa.

R/P

12. Myllyjoen kivisilta, Poikola

(10)

Käytöstä pois jäänyt, 1800-luvulla rakennettu maantiesilta entisellä Savonlinna-Mikkeli -tiellä on kaksiaukkoinen ja luonnonkivistä holvattu. Se sijaitsee aivan nykyisen valtatie n:o 5:n v. 1958 rakennetun sillan vieressä. Seutukaavan suojelukohde.

R/H

13. Ryhälän pappila, Männymäki

(7)

1870-luvulla rakennettu kappelaispappila, jota on laajennettu myöhemmin 1900-luvun alkupuolella. 1940-luvulla pappila jaettiin kahdeksi asutustilaksi niin, että navetta, tuparakennus ja aitta jäivät toiselle tilalle ja päärakennus ja sauna toiselle tilalle, jolle sitten rakennettiin oma navetta ja aittarakennus. Vaikka pappilan aikanaan muodostama kokonaisuus on hävinnyt, on yksittäisillä rakennuksilla, kuten hyvin säilyneellä päärakennuksella ja navetalla, rakennushistoriallista arvoa.

R/P

14. Kontusenjoen kivisilta, Paatela

(8)

Entisen Mikkeli-Savonlinna -maantien silta. Ilykyisin Lehtolan yksityistiehen kuuluva silta on yksiaukkoinen ja luonnonkivivaaderista holvattu. Kalteet muodostuvat metalliputkien yhdistämisestä kivipaasista.

R/H

15. Ukkola, Paatela

(9)

Vanhan Savonlinna-Mikkeli -maantien varressa sijaitseva entinen Ylä-Savon komppanian luutnantin virkatalo, jonka nykyiset rakennukset edustavat perintelistä savolaista talonpoikaista rakennustapaa. Pitkänurkkaisen vuoratun päärakennuksen lisäksi rakennusryhmään kuuluu joukko pitkänurkkaisia, vuoraamattomia talousrakennuksia. Maantietä reunustaa koivukuja. Yksityiskäytössä.

R, Y/P

16. Rapion mylly, Härkälä

Nykyisen myllyn ja sahan paikalla on ollut yhden kiviparin mylly ainakin 1812 lähtien. Sata vuotta myöhemmin rakennettiin turbiini, toinen kivipari ja pärehöylä. Alkuperäinen hirsistä rakennettu vesimylly on jäänyt myöhempien laajennusten sisään (sähkögeneraattori 1944, höylälaitos 1956 ja saha 1961). Yksityisomistuksessa.

Y/P

17. Paatelan koulu, Paatela

V. 1931 tyyppipiirustuksilla rakennettu kansakoulu, joka on säilyttänyt hyvin alkuperäisen asunsa.

R/P

18. Huhtila, Taipale

Osittain vuorattu pitkänurkkatalo, joka edustaa perinteistä talonpoikaista rakentamista. Pihapiiriin kuuluu lisäksi kivi- ja hirsirakenteinen navetta. Yksityiskäytössä.

R/P

19. Vanha hautausmaa, kirkonkylä, Sairaalaatie

Useita vuosisatoja käytössä ollut hautausmaa aikaisempien kirkkojen paikan vieressä. Hautausmaata ympäröi kivistä ladottu alta.

H/P

20. Sourun mylly, Summala

Tecollisuusmlljöö, joka on syntynyt v. 1854 perustetun vesimyllyn paikalle. Myllyrakennus on v:ltä 1907, saha v:ltä 1919 ja turbiini v:ltä 1939.

Y/P

21. Kaskiin kylämaisema, Kaskii

(12)

Korkeahkon mäen laelle ja etelärinteelle rakennettu kylä ja peltoaukea, jonka rakennukset edustavat perinteistä savolaista rakentamistapaa. Mäeltä avautuu laaja näköala ympäröivään maastoon.

R, Y/M

22. Tervahauta, Kaskii

Keskisäiliöllinen tervahauta, jossa terväsäiliö on ollut haudan keskustan alla maan sisässä. Harvinainen, tervajohdoton tyyppi. Rauhoitettu. Yksityisomistuksessa.

R/P

23. Koikkalan kylämaisema, Koikkala

Hyvin säilynyt perinteinen kylämaisema, johon kuuluu peltoaukea perinteisine talonpoikaistaloineen ja Luonterille avautuva maisema. Kylään liittyy useita historiallisia rakennuksia ja tapahtumia.

R, Y/M

24. Koikkalan kyläkirkko, Koikkala

Arkkitehti Martti Välikankaan suunnittelema rapattu, suorakaltainen pitkäkirkko v:ltä 1959. Kirkkoon liittyy myös seurakuntasaali ja erillinen kellotapuli.

Y/P

25. Nuijasodan taistelupaikka, Koikkala

Tammikuun 15 päivänä 1597 käytiin taistelua Koikkalassa Matti Leskisen talon luona nuijamiesten ja Savonlinnasta tulleen sotaväen välillä. Taistelutuloksena sotaväki joutui vetäytymään Partalaan. Koikkalan taistelupaikalle on pystytetty muistokivi.

H/P

26. Koikkalan mylly, Koikkala

(15)

Mylly perustettiin 1842 siirtämällä jo aiemmin toiminut Metsimylly nykyiselle paikalle, Tylppäsillan korvaan. Vesiratasmyllyssä oli tuolloin kaksi kiviparia ja puhdistuskivet. Mylly siirtyi 1856 Koikkalan hovin Fabritiuksille. 1914 koko mylly rakennettiin uudestaan ja rattaan tilalle vaihdettiin turbiini. Myöhemmin lisättiin koneita. Jauhatus loppui 1960, minkä jälkeen mylly ei ole ollut käytössä. Hirsisen myllyrakennuksen lisäksi paikalla on pato- ym. laitteita. Yksityisomistuksessa.

Y/M

27. Koikkalan kartano (Haneberg), Koikkala

(14)

Entinen Savonlinnan käskynhaltijan Erik Jesperinpojan säterikartano, joka oli Lilliesköld- ja Fabritius-suvuilla 1896 saakka. Puolitoistakerroksinen, kahdella frontonilla varustettu päärakennus on korjattu 1850-luvulla. Luonnonkivistä ja puusta rakennettu navetta on rakennettu 1880-luvulla. Rakennusryhmään kuuluu lisäksi hirsinen viljamakasiini ja alttarakennus viime vuosisadalta. Kartanon viereen on istutettu lehtikuusimetsä.

Yksityiskäytössä. R, Y/V

28. Vuorilahti, Vuorilahti (16)

Enoveden Korttelahden rannalla, peltoaukean keskellä sijaitseva maatilan talouskeskus, jonka päärakennus on rakennettu 1850-luvulla. Sen ulkoasu lienee 1800-luvun lopulta. Pihapiirissä on myös luonnonkivistä v. 1892 muurattu aitta, jonka ovena on entinen Hikkelin lääninvankilan ovi. Koko pihapiiri edustaa vaurasta talonpoikaisarkkitehtuuria tyyppillisessä savolaisessa rantamaisemassa. Päärakennuksella ja kiviäitalla on myös harvinaisuusarvoa. Yksityiskäytössä.
R, Y/M

29. Pattoi, Ollikkala (11)

Talonpoikaistila, jonka rakennukset ovat säilyneet alkuperäisinä yksityiskohtia myöten ja edustavat sadun perinteistä rakennustapaa. Yksikerroksinen, satulakattoinen, vuorattu päärakennus on rakennettu 1870-luvulla. Rakennukset muodostavat kaksi nelimäistä pihaa: karjapihaa reunustavat kivi-navetta, pitkänurkkaiset luhti ja talli sekä päärakennuksen pääty, miespiha taas päärakennus ja pitkänurkkaiset talli, riihi ja kaksi alttariviä. Pihapiirin ulkopuolella sijaitsevat paja, sauna ja lato. Rakennusten ympärillä leviävät kiviäittojen reunustamat pellot. Yksityiskäytössä.
R, Y/M

30. Maivalan kylämaisema, Maivala

Perinteinen savolainen vaaranlakikyliä, jolla on hieno maisema korkean sijainnin ansiosta. Useat talot on rakennettu 1900-luvun alussa, Maivalan kansakoulu v. 1907.
Y/M

31. Inkilä, Inkilä (18)

Palkkaa on asuttu 1500-luvulta lähtien. 1700-luvulla tilla lahjoitettiin Daniel Poppiukselle. Nykyinen päärakennus valmistui 1853 kalkkivellistä, kivistä ja kanervasta, mahdollisesti puukohikon päälle rakennettuna 1800-luvun lopulla rakennusta jatkettiin ja siitä tehtiin kaksikerroksinen. 1980-luvun alussa päärakennus entisöitiin ja puinen jatko-osa korvattiin kivirakenteisella

Pihapiirissä on myös väentuparakennus, navetta ja joukko ulkorakennuksia. Inkilän rakennukset toimivat talvisodan viimeisinä viikkoina päämajana.

Inkilään kuuluvat mm. Rävsynkoski, jossa on ollut mylly 1800-luvulta 1920-luvulle, Siikakoski, jossa toimi mylly mahdollisesti 1700-luvulta v:een 1962 sekä Inkilänkoski, jossa on toiminut mylly ja teollisuuslaitos Daniel Poppiuksen ajasta 1950-luvun lopulle. Sen pato, generaattorikoppi ja turbiini v:ilta 1920 ovat vielä kunnossa, vaikkakin käyttämättä. Aikoinaan siitä saatiin sähköä Inkilään, Tiettiin ja niiden torppiin. Kartanokokonaisuus, jonka päärakennus on rakennustekniikaltaan harvinainen ja johon liittyy historiallisia tapahtumia. Yksityiskäytössä.
R, H, Y/M

32. Vehmaan mylly, Vehmaa

1835 perustettu ja 1877 nykyiselle paikalleen siirretty vesimylly, joka jauhoi viimeksi 1910-luvulla. Myllyssä on kaksi kivi-paria ja ryynikivet. Hirsinen myllyrakennus on entistetty ja siustettu museoksi. Yksityisomistuksessa.
R/P

33. Tietti, Inkilä (19)

Entinen ratsutila, jonka klassistinen vaakavuorattu päärakennus on peräsin 1800-luvulta. Pihapiiriin kuuluu myös kaksikerroksinen alttarakennus sekä kivi- ja hirsirakenteinen talli. Yksityisomistuksessa.
R, Y/P

35. Loukio, Nuutilanmäki (20)

Kartanon talouskeskus sijaitsee Loukionlampeen viettävällä peltoaukealla. Klassistinen päärakennus on osittain kaksikerroksinen ja poikkipäädyllä varustettu. Se on rakennettu 1770, korjattu 1840 ja sen ulkoasu entisöitiin 1969. Symmetristä pihaa reunustavat lisäksi väentupa, aitta, tilanhoitajan asunto ja vaja. Pihaan johtaa koivukuja. Yksityiskäytössä.
R, Y/M

36. Laikion mylly, Losinkoski

Mikkeli-Juva valtatie varressa sijaitseva käyttökuntoinen vesimylly, joka saa voimansa seitsemän metriä korkeasta putouksesta läheisten järvien välillä. Mylly otettiin käyttöön 1854. Generaattori, josta mylly saa sähkönsä, rakennettiin 1922. Myllyn koneistukseen kuuluu kaksi kiviparia, kuorimakone, vasaramylly ja ryyninsärkijä. Myllyyn liittyy generaattorikoppi, myllärin tupa sekä aittarivi. Hyvin säilynyt mylly-ympäristö. Yksityisomistuksessa.

R, Y/H

37. Halola, Remojärvi

(21)

Vehkajärven ja Saarijärven välisellä kapealla kannaksella olevaa talonpaikkaa on asuttu ainakin 1500-luvulta lähtien. Nuijasodan aikana tapahtui paikalla verilöyly, jossa Pietari Juustenin joukot surmasivat voin talossa majoilleet nuijamiehet. 1600-luvulla tila oli aatelisessa ja 1600-luvun lopulta lähtien talonpoikaisessa omistuksessa. Nykyinen päärakennus on vuodelta 1851. Piha-alueeseen kuuluu lisäksi luhtialta vuosasadon vaihteesta, liiteri sekä kivi- ja hirsinavetta v:ita 1860. Yksityiskäytössä.

R, H, Y/P

38. Tuhkalan kylämaisema, Tuhkala

Perinteinen savolainen kylämaisema. Tuhkalassa on ollut asutusta jo varhain esihistoriallisella ajalla. Kylässä 1865-1965 toimineesta Alajoen myllystä on jäljellä myllypato ja myllärin asunto. Y/P

40. Turakkala, Turakkala

(23)

Maatilan talouskeskus, johon kuuluu päärakennus v:ita 1900, kivinen aittarakennus v:ita 1915, väentupa, liiteri sekä kivi- ja hirsinavetta. Yksityiskäytössä.

R, Y/P

41. Hatsolan Kaartila, Kilpola

Perinteistä talonpoikaista rakentamistapaa edustavat maatilan rakennukset 1800-luvulta: pitkänurkkainen, vuorattu päärakennus, luhtialta, jossa on toiminut kauppa, kivi- ja hirsinavetta sekä luonnonkivistä rakennettu talli.

R/P

42. Kalkinpolttouunit, Vuorenmaa

(27)

Luonnonkivistä rakennetut kalkinpolttouunit, jotka ovat osittain metsittyneet.

R/M

43. Vehmaan kartano, Vehmaa

(24)

1600-luvulta peräisin oleva entinen ratsutila, jonka talouskeskuksen rakennukset ovat pääasiassa 1800-luvulta. Päärakennus valmistui 1849 alimman 1824 valmistuneen päärakennuksen tilalle. Vähän myöhemmin sitä lisättiin kahdella siipirakennuksella. Kartanon rakennutti luutnantti G. E. Grotenfelt, joka luultavasti myös suunnitteli rakennuksen. Päärakennuksessa on itäsuomalaisille kartanoille tyypillinen leveä poikkipääty, sen yleishahmo on lähinnä uusklassismla. Sisustuksissa on käytetty mm. painettuja paperitapetteja, jotka olivat rakentamisaikana uutuuksia. Rakennusryhmään kuuluu lisäksi useita talousrakennuksia sekä komea kivilavetta. Päärakennukselle johtaa maantietä koivukuja. Yksityiskäytössä.

R, Y/V

44. Vehmaan kylämaisema, Vehmaa

(25)

Perinteistä savolaista kylä- ja peltomaisemaa, johon kuuluu useita talonpoikaistaloja rakennusryhmineen ja peltoineen, Vehmaan kartano ja siihen kuuluneita torppia.

Y/H

45. Vehmaan koulu, Vehmaa

Vehmaan kylämaiseman pohjoisreunassa on 1920 rakennettu, rakennusmestari Jalmarin Hölsän suunnittelema Vehmaan koulu, joka on Juvan vanhin. Se on säilynyt lähes alkuperäisenä.

R, Y/P

46. Halosen torppa, Vehmaa

(26)

Vehmaan kartanon entinen torppa, jonka päärakennus on peräisin 1800-luvulta. Ulkorakennukset ovat uudempiä. Yksityiskäytössä.

R, Y/P

47. Hatsolan koulu, Hatsola

Tiilistä rakennettu rapattu kaksikerroksinen tyypikoulu vuodelta 1930. Sen on suunnitellut kansakoulujen piirustustoimisto.

R/P

48. Juvan työväentalo Kalhola, Taipale

Osittain kaksikerroksinen perinteinen maalaistalo, jonka savupiirtti toimii nykyisin työväentalona.

R/P

JÄPPILÄ

1. Jäppilän kirkko, kirkonkylä (1)

Ford. Ohmanin suunnittelema tornillinen ristikirkko, joka rakennettiin 1870-72. Kirkkoon tehtiin sisävuoraus 1928 Heikki Korppi-Tommolan laatiman suunnitelman mukaan. Kirkkoa ympäröi vanha hautausmaa kiviaitoineen. Se on kirkonkylän ja lähtienoon maisemallinen dominantti.

R, Y/M

2. Kotiseutumuseo, kirkonkylä, Museotie (2)

Kirkon mäellä sijaitsee entinen pitäjän lainajyvästö, joka on rakennettu 1882. Vuoraamaton, keltamullattu jyvästö on nykyisin museokäytössä.

R, Y/P

3. Mäntylä ja Nurkkala

Kirkonkylän eteläpuolella avautuva laaja peltomaisema talouskeskuksineen. Nurkkalan talouskeskus sijaitsee Pieksämäen tien varressa. Sen päärakennus on 1850-luvulta ja talousrakennukset 1930- ja 50-luvuilta. Mäntylän talouskeskus sijaitsee Joroisten tien varrella ja sen rakennukset ovat 1800-luvulta.

Y/P

4. Jäppilän kievari, kirkonkylä, Kirkkotie

Kaksikerroksinen, taittekattoinen vuorattu hirsitalo, joka on toiminut kievarina. Se kuuluu kirkonkylän perinteiseen rakennuskantaan sekä toimintansa että rakennustapansa puolesta. Yksityisomistuksessa.

R/P

5. Puotimäki, kirkonkylä

Kylän kaupallisten toimintojen keskus Pieksämäki-Varkaus- ja Suonenjoki-Joroinen -maanteiden risteyksessä olevalla mäellä. Vanhimmat rakennukset ovat vuosisadan vaihteesta, nuorimmat 1970-luvulta. Eri-ikäinen rakennuskanta on sopusoinnussa keskenään - uusinta pankkia lukuunottamatta - ja muodostaa kyläkuvassa omaleimaisen kokonaisuuden.

Y/P

6. Kirkonkylän kansakoulu, kirkonkylä, Kirkkotie

Pitäjän ensimmäinen koulurakennus, joka valmistui 1895. Sitä laajennettiin 1908. Punamullattu, saumarimavuorattu hirsirakennus on edelleen merkittävä tekijä kirkonmäen tasapainoisessa kyläkuvassa.

R, Y/P

7. Entinen meijeri, Kumpulahi

Osittain kaksikerroksinen entinen meijerirakennus, jonka alakerta on rakennettu betonista ja yläkerta puusta. Alueelle tyypillinen pieni pitäjänmeijeri.

R/P

8. Kivimäki, Syvänsi (3)

Alkuperäisen luonteensa hyvin säilyttänyt talonpoikaistila, jonka rakennukset edustavat perinteistä savolaista rakennustapaa. Tiivis rakennusryhmä sijaitsee keskellä peltoaukeaa. Säännöllistä suorakaiteen muotoista pihaa reunustavat vuosisadan vaihteessa rakennetut, pitkänurkkaiset ja satulakattoiset rakennukset: asuinrakennus, navetta ja aitat. Tiet ja pellot on aidattu kivi- ja riukuaidalla. Yksityiskäytössä.

R, Y/V

9. ja 10. Kesäkalmistot

(6)

Kaksi historiallisen ajan kesäkalmistoa Syvänsin Kaidansaaressa ja Syrjäjärven Kalmaansaassa. Muinaisjäännöksiä.

H

11. Kivellä, Syvänsi

Talonpoikaistalo, jonka rakennukset muodostavat yhtenäisen kokonaisuuden. Päärakennus on peräisin 1800-luvulta. Pihapiiriä rajaa pohjoispuolelta harvinaisen suuri ja hyvin säilynyt kivenavetta, joka rakennettiin 1882 ja 1886 tilan pellolta kootuista kivistä. Neljä aittarakennusta 1800-luvulta muodostavat suojaisan kujan pihan itäpuolelle. Yksityiskäytössä.

R, Y/M

12. Karsniemi, Maavesi

Talonpoikaistalo, jonka perinteinen päärakennus on v:ltä 1885. Yksityiskäytössä.

R/P

13. Ikola, Lähdeselkä

(4)

Talonpoikaistalo, jonka neliömäistä pihapiiriä reunustavat päärakennus, kellari, aitat, liiteri ja navetta. Puutarhaa reunustaa kuusiaita. Rakennusryhmä edustaa seudun perinteistä rakennustapaa. Päärakennus, joka on säilynyt lähes alkuperäisessä asussaan, on harvinaisen komea esimerkki 1800-luvun lopun talonpoikaisarkkitehtuurista. Yksityiskäytössä.

R, Y/P

14. Heinäselkä, Jäppilä

Talonpoikaistalo, jonka päärakennus on osittain kaksikerroksinen pitkänurkkatalo v:ltä 1880. Pihapiiriä reunustaa aittarivi ja puutarhaa ympäröi kuusi- ja lehtikuusi. Yksityiskäytössä.

R, Y/P

15. Sakonkylä

Jäppilä-Suonenjoki -tien varrella oleva peltoaukea, jonka talot ovat 1800-luvulta ja 1900-luvun alusta. Päärakennukset ovat seudulle tyypillisiä satulakattoisia hirsitaloja ja navetat taitekattoisia hirsinavetoita.

Y/P

16. Sormula, Suontientaipale

Niinisen rantapellolla sijaitseva talonpoikaistalo, jonka suuri päärakennus on v:ltä 1877. Pihapiiriin kuuluu myös sementtitiilistä tehty navetta. Yksityisomistuksessa.

R, Y/P

17. Hietakylä, Suontientaipale

Selänpään ja Hiukkasan välisellä kannaksella oleva tasainen pelto- ja järvimaisema, jonka talot ovat seudulle tyypillisiä maataloja 1800-luvulta.

Y/P

18. Kaislasentaus

Hyvin säilynyt pystyvuorattu seudulle tyypillinen pitkänurkkatalo, joka sijaitsee Kaislasen rannalla. Yksityiskäytössä.

R/P

KANGASLAMPI

1. Manttaalisäätion talo, kirkonkylä (1)

Kangaslammin suojeluskunnan ja Lotta Svärd -yhdistyksen rakennuttama arkkitehti Oiva Kallion piirtämä tiilistä tehty italialaisvaikutteinen valkeaksi rapattu talo. Se valmistui 1925, paloi samana vuonna ja rakennettiin heti uudestaan entistä laajempaan. Rakennus sijaitsee Pajamäen harjanteella, mistä se hallitsee koko kirkonkylän maisemaa.

R, Y/V

2. Lumpeela, kirkonkylä (2)

Rakennusryhmä, jonka rakennukset ovat peräisin 1800-luvulta. Satulakattoinen, vuorattu päärakennus sekä 2- ja 4-osaiset alttarivit rajaavat neliömäistä, tiivistä pihaa, jonka ulkopuolella ovat liiteri ja navetta. Seutukaavan suojelukohde.

R, Y/M

3. Kivenlahti, kirkonkylä (3)

Puiston ympäröimä rakennusryhmä, johon kuuluu perinteinen satulakattoinen rimavuorattu päärakennus, luhti ja aitta.

R, Y/P

4. Niemelän pappila, kirkonkylä

Heposelän rannalle sijoitettuun v. 1870 rakennettuun pappilaan kuuluu klassistinen lautavuorattu hirsinen päärakennus ja vuoraamaton alttarivi.

R, Y/M

5. Museo, kirkonkylä

Entinen pitäjätupa, joka on muutettu paikallismuseoksi. Pieni pystyvuorattu pitkänurkkaainen tupa.

R, Y/P

6. Kirkonkylän koulu

Kangaslammin ensimmäinen kansakoulu, joka aloitti toimintansa 1883. Vuorattu hirsirakennus edustaa kirkonkylän vanhinta rakennuskantaa ja Etelä-Savon vanhimpia koulurakennuksia.

R, Y/M

7. Viljolahden rajamerkki

Kallioon hakattu vuosiluku "1712".

H/P

8. Luostarimäki

Maatilan talouskeskus, jonka hirsiset rakennukset on rakennettu 1800-luvulla neliömäisen pihan ympärille.

R, Y/P

9. Myllylä

Tervajoen entisen myllyn myllärin asunto, johon kuuluu tupa, kaksiosainen alttarivi, liiteri ja navetta. Kaikki rakennukset ovat harmaita pitkänurkkaisia hirsitaloja.

R, Y/P

10. Luostarila, Hevonlahti (7)

Luostarilan päärakennus lienee rakennettu vuosisadan vaihteen tienoilla ja uusittu 1919. Se on taitekattoinen hirsirakennus, jonka pihasivua hallitsevat päätykolmio ja suuri avokuisti. Sen edessä olevaa pihaa reunustavat kuusiosainen alttarivi ja luhti. Hevonlahden rannassa, 300 metrin päässä rakennuksista sijaitsi Kangaslammin merkittävimmän rahtaajan ja puutavaramiehen A. J. Luostarisen lotjien kotisatama. Vielä 1950-luvulla oli rannassa toiminnassa lotjasataman lisäksi raamisaha, mylly, höyläämö ja konepaja, joista on rippeet vielä nähtävissä.

R, Y/P

11. Kuvala, Hevonlahti (8)

Samalla peltoaukealla Luostarilan kanssa sijaitsee Kuvalan maatilalan rakennusryhmä, johon kuuluu vuorattu hirsinen pää-
rakennus v:ltä 1820, kaksi aittariviä ja maakellari. Päära-
kennus on kokenut useita muutoksia. Yksityiskäytössä.
R, Y/P

12. Arvola, Palvalahti

Alkuperäisenä säilynyt perinteinen pihapiiri, jonka rakennukset
ovat pääasiassa pärekattoisia, vuoraamattomia, pitkänurkka-
sia hirsitaloja. Asuinrakennuksen vastapäätä ovat vierekkäin
kaksiosainen aitta ja erillinen aitta, sen vieressä maakellari.
Väljän kauempana sijaitsevat lato ja navetta. Koko pihapiiri,
rakennukset ja pienet viljelykset edustavat enää harvojn ta-
vattavia aiempina vuosisatoina yleisiä rakennus- ja pihatyypp-
pejä. Yksityiskäytössä.
R, Y/M

13. Palvalahden koulu

Vuorattu maalaiskansakoulu 1900-luvun alusta.
R/P

14. Ala-Erola, kirkonkylä (4)

Päärakennuksen savutupa on peräisin 1700-luvun lopulta ja ollut
vuorattu pyöreäkulmaisiksi puotoilluilla päreillä. Myöhemmin
on rakennusta laajennettu ja koko rakennus vuorattu vaakalaudoil-
la empiren tapaan. Pihapiirin aitat ja maituhuone ovat 1800-
luvulta ja navetta 1900-luvun alusta. Yksityiskäytössä.
R, Y/P

15. Harjula, kirkonkylä (5)

Maatilan pihapiiri 1800-luvun alkupuolelta. Siihen kuuluu
vuorattu päärakennus, 4-osainen aittarivi, 3 erillistä aittaa,
riihi ja liiteri. Yksityiskäytössä.
R, Y/P

16. Sopala, Joutsenlahti (6)

Sukutila vuodesta 1619. Puiston ja kiviaidan ympäröimään raken-
nusryhmään kuuluu 2-kerroksinen päärakennus, joka on uusittu
1913 arkkitehti Oiva Kallion suunnitelman mukaan ja laajennettu
myöhemmin lämpökeskuksella, kivinavetta 1880-luvulta, aitta,
luhti, useita väentupa- ja talousrakennuksia sekä hautausmaa.
Yksityiskäytössä.
R, Y/P

17. Harjurannan vanha koulu

Kunnan toinen kansakoulu aloitti toimintansa 1901 vanhassa,
nykyisin pois käytöstä jääneessä vuoratussa hirsirakennuksessa.
R, Y/P

18. Harjula, Rauhamäki

Peltojen keskellä harjanteella sijaitseva maatilalan talouskes-
kus, jonka päärakennus on v:ltä 1914 ja navetta v:ltä 1925.
Näiden lisäksi nellömäistä pihapiiriä rajaa kaksi talousraken-
nusta. Yksityiskäytössä.
R, Y/P

19. Kangaslammin rautatieasema

Asema on 1930-luvulla valmistuneen Joensuu-Varkaus -radan tyypil-
linen asemarakennus.
R, Y/P

KANGASHEHTI

1. Kangasniemen kirkko, kirkonkylä (1)

Itäsuomalainen pyramidikattoinen keskiskirkko, joka on rakennettu 1811-14 kirkonrakentaja Matti Salosen johdolla. Merkittäviä korjauksia kirkossa on tehty 1886 (A. Cavén), 1890 ja 1970-luvulla (Heikki Elomaa). Hykyinen asu vastaa pitkälle v:n 1886 korjauksen tulosta. Kiviaidan ympäröimässä kirkkotarhassa on myös kahdeksankulmainen, kolminivelinen kellotapuli v:ltä 1812. Sekin on rakennettu Matti Salosen johdolla. Kirkolla ja kellotapulilla on kirkonkylän maisemassa hallitseva asema.

R, Y/V

2. Venäläisajan varustukset, kirkonkylä Vihikangas (8)

Kankaistenlammin ja Puulaveden väliselle kannakselle tehtiin Kustaa III:n Venäjäsodan aikana 1788-90 paalutuksin varustettu kaivanto. Kaivannosta on vielä joitakin jälkiä nähtävissä. Muinaisjäännös.

H/P

3. Pirtti, kirkonkylä

Kangasniemen nuorisoseuratalo Pirtti valmistui syksyllä 1910. Siinä oli juhlasali parvekkeineen ja näyttämöineen, keittiö, ravintola sekä kaksi pukuhuonetta, mikä teki siitä harvinaisen suuren ja hyvin varustetun. Hirsistä rakennettu talo vuorattiin klassiseen tyyliin myöhemmin, mahdollisesti 1930-luvulla, jolloin se siirtyi useiden seurojen yhteisomistukseen. Komea seuratalo sijaitsee maisemallisesti kauniilla paikalla Puulan rannalla, entisen sataman, nykyisen torin, reunalla.

R, Y/P

4. Kirkonkylän vanha koulu

Klassistinen, rapattu kaksikerroksinen kansakoulu v:ltä 1929 (Toivo Salervo).

R, Y/M

5. Keskustien koulu, kirkonkylä

Entinen kansakoulu, jonka vanhin osa rakennettiin hirrestä 1934-35. Rakennusta on myöhemmin jatkettu kaksi kertaa.

R/P

6. Museo, kirkonkylä

Entinen pitäjän viljamakasiini, joka oli valmistuessaan 1913 järjestyksessä viides. Alkaisemmat rakennettiin 1757, 1805, 1809 ja 1861. Kiviharkoista tehdyn makasiinin suunnitteli Longsten -niminen mies ja sen rakentaminen kesti seitsemän vuotta. Se toimi vielä toisen maailmansodan jälkeen viljavarastona ja korjattiin 1975 museoksi.

R, Y/M

7. Entinen Suurosen kauppa, kirkonkylä

Vuorattu hirsinen kauppatalo 1800-luvun lopulta. Yksityiskäytössä.

R/P

8. Satamakatu

Torin (entisen sataman) ja kirkkotarhasta näkyvän kellotapulien välinen kadunpätkä, jossa on vielä nähtävissä 1910-luvun alku-puolen katukuvaa kirkonkylässä.

R, Y/P

9. Vuojakosken saha ja mylly

Vuojakosken vesisahan rakennutti 1870-luvun lopulla Reinikkalan omistaja Julius Jung Mikkelin kasarmirakennuksissa tarvittavan lautatavaran sahaamista varten. Myöhemmin saha toimi lähinnä kotitarvesahana ja toimi vesivoimalla vielä 1900-luvun alkukymmenellä. Yksityiskäytössä.

Y/P

10. Läsäkoski

(13)

Kyy- eli Läsäkoski, missä on kolme vierekkäistä koskea, oli jo 1700-luvulla suosittu lohenkalastuspäikkä. 1839 perustivat viipurilaiset asessori G. F. Pistolokors ja kauppaneuvos C. H. Rosenius siihen sahan. Sahausoikeus oli 5000 tukkia ja v. 1855 oli sahalla jo 10 työntekijää. Ennen Salmaan kanavan rakentamista kuljetettiin sahatavara hevosilla Haminaan laivattavaksi. 1800-luvun lopulla saha oli usein seisokissa ja omistajat vaihtuivat usein. Vesisaha oli läänin viimeisenä vesivoimaa käyttävänä sahana käytössä ensimmäiseen maailmansotaan asti. 1900-luvun alussa oli saha saanut höyrykoneen, jota käytettiin vesivoiman lisänä ja saha nousi suurien sahojen joukkoon. Tuolta ajalta on jäljellä johtakin hirsij- ja lankkurakennuksia Myllysaarella sekä useita sahaan kuuluneita työväenasunto-, konttori- ja varastorakennuksia kosken pohjoisrannalla.

Myllysaarella on myös vuosisadan alkupuolella keskimmäiseen koskeen rakennettu myöhemmin kunnostettu voimalaitos, joka on edelleen toiminnassa. Rakennukset antavat hyvän kuvan vuosisadan alun sahayhdyskunnasta ja muodostavat luonnonkauniin koskimaiseman kanssa kokonaisuuden. Yksityiskäytössä.

R, Y/H

11. Otto Mannisen synnyinpaikka Rasinkangas, Hokka

(6)

Runoilija Otto Manninen (1872-1950) syntyi Rasinkankaan talossa. 1970-luvulla palaneen rakennuksen läheisyyteen on pystytetty muistomerkki. Kangasniemellä vierailivat Mannisen siellä asuessa useat kirjailijat, mm. Eino Leino, jonka "Helkavinsä I" on kirjoitettu Rasinkankaan vinttikamarissa.

H/V

12. Rämäläisen saari, Puula

(16)

Saarella on mm. Otto Mannisen 1906 rakennettu huvila Kotavuori sekä Wichmannin jugendvaikutteinen hirsihuvila. Yksityiskäytössä. R, H, Y/V

13. Suurola, Suurola

(5)

Entinen sotilasvirkatalo, jonka päärakennus on todennäköisesti 1800-luvun alkupuolelta. Se on pitkävuorattu satulakattoinen hirsitalo, jossa on pihan puolella umpikuisti. Suorakaiteen muotoista pihaa reunustavat lisäksi päärakennuksen siipenä aittarivi vellikelloineen ja navetta v:ltä 1921. Pihapiirin ulkopuolella ovat aittarakennus ja makasiini. Yksityiskäytössä. R, Y/P

14. Mehtonieni, Ohensalo

Svinhufvudien sukutila, jossa mm. Pehr Evind Svinhufvud - Ukko-Pekka - vietti nuoruusvuotensa. Päärakennus on vuoraamaton hirsitalo, jossa pihan puolella kaksi umpikuistia ja puutarhan puolella avokuisti. Pihassa on lisäksi kaksi aittaa. Maantien vastapäisellä puolella on Svinhufvudien sukuhauta. Yksityiskäytössä.

H/P

15. Hännilä, Kaihlamäki

(7)

Aikoinaan Sarvikosken kartanoon kuulunut tila ja Beckerien sukutila 1800-luvun puoliväliin saakka. Runoilija ja Suomen kieლიopin kirjoittaja von Becker (1788-1858) syntyi Hännilässä. 1860-luvun alkupuolella perusti

A. Qvist lilalle terva- ja tärpättitehtaan, jonka tuotteita kehitettiin hyväksi, mutta sen toiminta lakkasi jo 1865. 1874 perusti Matti Ikonen Hännillään pitäjän ensimmäisen kaupan. Hänen alkanaan hankittiin Hännillään pitäjän ensimmäinen puhelin, gramofoni, sähkövalo, polkupyörä, moottoripyörä ja auto. Vuosisadan alussa sai kartano vetensä puuputkia pitkin läheisestä Kaihlasesta. Sähkö saatiin Åkryn ylämyllyltä. Nykyiset, taltekattoiset rakennukset ovat v:ltä 1914 ja suuri 100:n lehmän navetta v:ltä 1936. Yksityiskäytössä.
R, H, Y/M

16. Pitkänpellon talomuseo, Paappala (15)

Museoalue muodostuu seudun perinteistä rakennustapaa edustavasta talonpoikaistalosta aittoineen, tuulimyllyineen ja pihapiireineen.
R, Y/P

17. Kangas, Rekola (11)

Talonpoikaistila, jonka talouskeskus sijaitsee vanhan Joutsantien varressa. Vuorattu, satulakattoinen päärakennus on rakennettu 1841 ja aittarivi 1811. Yksityiskäytössä.
R, Y/P

18. Hautamäki, Rekola (10)

Sukutila v:sta 1723. Kankaan naapuritila, jonka vaakavuorattu, poikkipäätyinen päärakennus on peräisin v:ltä 1827 ja korjattu 1952-54. Pihapiiriä reunustaa lisäksi kolmiosainen aittarivi ja kivi navetta. Pihaan johtaa maantieltä koivukuja. Yksityiskäytössä.
R, Y/P

19. Papumäki, Rekola (9)

Sukutila v:sta 1726. Päärakennuksen vanhin osa on 1700-luvun lopulta, mutta suurin osa 1850-luvulla rakennettu. Viimeksi taloa jatkettiin 1890-luvulla. Tien puoleisessa nurkkahuoneessa on toimintu kauppa 1886-1968. 35-m pitkä päärakennus on puuleikkaus-koristeinen, vaakavuorattu pitkänurkkatalo ja pitäjän komeimpia

maalaistaloja. Kaksi riviä aittoja 1800-luvun alkupuolelta ja liitereitä rajaavat pihamaata, johon johtaa maantieltä koristeellinen 1800-luvun lopun tyylin mukainen portti. Vähän miespihaa alempana on 1890 valmistunut ja 1953 korjattu kivi navetta. Yksityiskäytössä.
R, Y/P

20. Käreharju, Orala (14)

Talonpoikaistila, jonka hirsinen päärakennus on peräisin 1880-luvulta, mutta on sittemmin uusittu. Viihtyisää pihapiiriä reunustavat useat talousrakennukset: tuulimylly, jyväaitta ja jauhoaitta, raittimökki, aittarivi ja liiteri, kellari, vanha ja uusi navetta sekä entinen sikala ja kanala. Yksityiskäytössä.
Y/P

21. Tissari, Salmenkylä

Sukutila v:sta 1634. Peltoaukean keskellä sijaitsevassa rakennusryhmässä ovat seudulla tyypillinen vuorattu päärakennus 1800-luvun loppupuolelta, yksikerroksinen aittarivi, luhtiaitta, navetta, lato ja kellari. Yksityiskäytössä.
R/P

22. Säveltäjä Kalervo Tuukkanen talo Koivuniemi, Salmenkylä (3)

Entinen kanttorin virkatalo, jota laajennettiin etelään päin 1884. Laajennusosaan sijoittui Kangasniemen ensimmäinen posti-toimisto. Runsaan puuleikkauksin koristetussa päärakennuksessa on kaksi umpikuistia pihan puolella. Puistomaisessa pihapiirissä on myös lankuista rakennettu aitta 1890-luvulta, sauna, liiteri sekä uimahuone. Säveltäjä Kalervo Tuukkanen asui talossa. Yksityiskäytössä.
R, H, Y/P

23. Salmela (Salmenpuisto), Salmenkylä (4)

Entinen kirkkoherran pappila, joka valmistui 1889 silloisen Pöcksämäki-Kangasniemi -tien varteen ja salmen rannalle. Vuorattu, aumakattoinen päärakennus on rakennettu pystyhirsistä. Piharakennukset on purettu, lukuunottamatta kellaria ja kivi-harkkoista rakennettua navettaa. Pappilansalmen rannassa on hirsinen venevaja ja pienessä saarella kaunis, puuleikkauksin koristeltu uimahuone. Pappilan puutarhasta on vielä rippeitä jäljellä.

R, Y/H

24. Alahovi, Kutemajärvi (12)

Entinen Savon jalkaväkirykmentin majurin virkatalo, jonka rakennukset ovat osa maantieltä avautuvaa kaunista pelto- ja järvimaisemaa. Päärakennuksen vanhempi osa on v:ltä 1759 ja laajennusosa v:ltä 1856. Osittain kaksikerroksinen hirsirakennus on vuorattu ja sitä somistaa pihan puoleisella sivulla poikki-pääty. Tiivistä pihapiiriä reunustavat mm. hirsinavetta v:ltä 1901, tuparakennus, kaksikerroksisia aittoja 1800-luvulta sekä tuuhelta koivuja ja vaahteroita. Yksityiskäytössä.

R, Y/P

25. Reinikkala, Reinikkala (2)

Hm. Tupulin- ja Tigerstedt -suvuille kuulunut entinen virkatalo 1700-luvulta. Klassistinen, yksikerroksinen, vaakavuorattu päärakennus on rakennettu 1800-luvun alkupuolella. Talossa ovat asuneet mm. säveltäjät Kalervo Tuukkanen ja Toivo Saarenpää. Yksityiskäytössä.

R/P

26. Hiski Salomaan syntymäpaikka, Harjunmaan Petäjäselkä

Tipsalon torppa oli 1908 Amerikkaan muuttaneen ja siellä räätälin toimen ohessa kansantaiteilijana mainetta saavuttaneen Hiski Salomaan (1891-1957) syntymäkotina. Jo kauan sitten hävinneen torpan paikalle pystytettiin 1979 muistokivi.

H/P

27. Äkryn mylly, Kaihlamäki

Kaihlamäen kylänmiesten v. 1829 rakentama ja 1878 uudistama Äkrykosken alamyly, joka oli perustettu jo 1780-luvulla mutta paloi kaksi kertaa. Mylly oli kylän yhteisömuistuksessa 1930-luvulle saakka. Siinä oli kaksi kiviparia ja rynnintekolaitteet ja se tuotti myös sähköä omiksi tarpeiksi. Myllyn toiminta jatkui vuoteen 1965. Entisöity myllyrakennus toimii yksityisenä myllymuseona. Myllykokonaisuuteen kuuluu myös n. 50 vuotta vanha myllärin tupa ja aitta 1800-luvulta. Koskessa on toiminut myös saha ja toinen mylly, ylämylly, jonka perusti kersantti Anders Becker 1780. Ylämylly paloi 1918. Yksityisomistuksessa.

R, Y/

28. Punta, Kaihlamäki

Entinen voudin talo, jonka vanhin osa on ollut savutupa. Yksityiskäytössä.

R/P

29. Makkolan entinen koulu, Makkola

Pitäjän ensimmäinen kyläkoulu, joka valmistui 1897. Rakennus on vuorattu vinkekkitalo. Yksityisomistuksessa.

R/P

30. Harjunmaan koulu, Harjunmaa

Vuorattu hirsinen kyläkoulu vuosisadan alusta.

R/P

31. Hokan koulu, Hokka

Vuorattu, hirsinen kyläkoulu vuosisadan alusta.

R/P

32. Haukimäki, Pylvänälä

Talonpoikaistalo, joka on rakennettu 1800-luvun loppupuolella vanhan päärakennuksen hirsistä. Seudun perinteistä rakennustapaa edustavaan päärakennukseen lisäsi tuomari Granroth 1930-luvulla eteläisvulle doorilaistrylväikkön. Pihapiiriin kuuluu lisäksi aitta ja navetta. Yksityiskäytössä.

R/P

33. Tintto, Levä

Sukutila v:sta 1740. Seudulle tyypillinen vuorattu hirsitalo ja navetta 1890-luvulta. Yksityiskäytössä.

R/P

34. Jalassyrjä, Koivula

Talonpoikaistalo, jonka vuorattu päärakennus on rakennettu kahdessa osassa 1800-luvulla. Se kuuluu parhaimmin säilyneisiin esimerkkeihin seudun talonpoikaisarkkitehtuurista. Pihapiiriin kuuluu myös aitta ja tallirakennus. Yksityiskäytössä.

R/P

35. Paavontalo, Laitiala

Noin sata vuotta vanha vuoraamaton pitkänurkkatalo, joka yhdessä pihan luhtilaitan ja malkakattoisen aitan (v:ltä 1745) kanssa muodostaa harvinaisen hyvin säilyneen, rakennustavaltaan yhtenäisen ryhmän. Perinteisessä, läpikäytävällisessä päärakennuksessa on tehty joitakin ikkunamuutoksia, mutta ne ovat helposti ennallistettävissä. Yksityiskäytössä.

R/P

KERIMÄKI

1. Kerimäen kirkko, ja kellotapuli (1)

Kristikunnan suurimmaksi sanottu puukirkko rakennettiin 1844-47 Anders Fredrik Granstedtin piirustusten mukaan, Axel Magnus Tolpon ja myöhemmin hänen poikansa Teodor Johannes Tolpon johdolla. Kirkko on keskeisesti korostettu lyhytsakarainen ristikirkko, josta löytyy uusgoottilaisia ja uusbyzanttilaisia tyylipiirteitä. Kirkkosalissa on lehtereitä kahdessa kerroksessa ja keskikupolinsisäkorkeus on 24 metriä. Kirkkoon mahtuu viisi tuhatta henkeä, heistä istumaan kolmetuhatta. Talvikirkko on rakennettu 1931 ja 1953 (suunnitelma Pertti Luostarinen) vanhaan sakaristoon käyttäen pitäjän entisen viljamakasiinin hirsistä. Erillinen kolmikerroksinen, pohjaltaan neliönmuotoinen kellotapuli rakennettiin 1847 niin ikään Anders Fredrik Granstedtin suunnitelman mukaan. Sekä kirkko että tapuli ovat kokeneet aikojen kuluessa ulkoasumuutoksia mm. värityksessä, kattomateriaaleissa ja kellotapulien jalustassa. 1972-75 suoritettujen restauroinnin tuloksena väritys vastaa alkuperäistä. Mahtava kirkko hallitsee suvereenisti sekä maalta että Puruvedeltä avautuvaa kirkonkylän maisemaa.

R, Y/K

2. Venevajat, Jouhenniemi (3)

Puruveden rannassa, kirkonkylän laiturilla sijaitsee 15 satulakattoisen lautarakenteisen 1-3 veneen vajan rivistö. Punaiset, tiiviisti lähelle toisiaan sijoitetut vajat muodostavat yhtenäisen ja harvinaisen edustavan ryhmän alueelle tyypillisiä venevajoja. Jouhenlahden vajat ovat suurin Etelä-Savossa säilynyt kokonaisuus.

Y/M

3. Rauhalinna eli Romu-Heikin talo

Sotakamreeri Heikki Häyrysen (1874-1943) eli Romu-Heikin talo, joka lienee rakennettu 1910-luvulla. Nurmikkoista pihaa reunustaa kiviäitä. Talon takana sijaitsevalle Romu-Heikin perustamalle museolle johtaa pihasta saarnikuja.

R, H/P

4. Entinen apteekki, Kerimäentie

Komea vuorattu liike- ja asuintalo 1900-luvun alusta edustaa kirkonkylän vanhinta rakennuskantaa. Yksityisomistuksessa.

R/P

5. Jouhenniementien alue, kirkonkylä

Kirkonkylän vanha keskusta-alue kirkon juurella lähellä laituria. Talot on rakennettu vuosisadan vaihteen tienoilla asuin- ja kauppataloiksi. Osittaisesta uudistumisesta huolimatta alueella on edelleen perinteisen kirkonkyläasutuksen leima.

Y/P

6. Museo, kirkonkylä

Sotakamreeri Heikki Häyrysen 1920- ja -30-luvulla kokoama yksityinen museoalue silloisessa nimismiehen puistossa. Nykyinen museo on perustettu 1967. Museo käsittää eri puolilta pitäjää siirretyt rakennukset: vuoraamaton pitkänurkkainen tupa, vaakavuorattu tuulimylly, sauna ja kolme pitkänurkkaista aittarakennusta. Museoalueen erottaa tontista kivistä rakennettu aita ja portti.

R, Y/P

7. Vanha hautausmaa, kirkonkylä

Kirkon rakentamisen yhteydessä 1848 perustettu hautausmaa, jota on laajennettu 1863, 1878 ja 1909. Hautausmaata ympäröivä aita rakennettiin päivätöinä lähisaarista tuoduista kivistä. Ensimmäisenä tähän hautausmaahan haudattiin kirkonrakentaja Axel Magnus Tolpo.

H, Y/P

8. Hytermän saaret, Hälvä

(4)

Nimismies Heikki Häyrysen 1925 ja 1929 ostamat ja rauhoittamat Iso ja Pieni Hytermä sekä Laviasaari. Saarille rakennettiin huvila, siirrettiin tyyliymly, aittoja, vinttikaivo, hoijakka, tervahauta, huvimajoja, siltoja, laitureita ym. 1937 valmistui monumentti "Työnmuisto" (piirustukset Ragnar Walin). Se on kivistä muurattu 4-kerroksinen tyyliitelty Suomen Valkoisen Ruusun ritarimerkkikuvio portaikkoinen. Huvila arvokkaine kokoelmineen paloi 1924. Häyryset on haudattu Laviasaarelle. Seutukaavan suojelualue.

Y/M

9. Lepola, Kumpuranta

Feltoaukealla sijatseva maatilan talouskeskus, johon kuuluu yksikerroksinen satulakattoinen hirsinen asuinrakennus vuosisadan alusta ja kaksikerroksinen aittarakennus v:ltä 1924. Päärakennus on vuorattu ja siinä on pitkillä sivuilla päätykolmiot. Rakennuksia ympäröi vanha puutarha. Yksityskäytössä.

R, Y/P

10. Tuominotko, Kumpuranta

Maatilan talouskeskus, johon kuuluu yksikerroksinen, vuorattu hirsinen asuinrakennus vuosisadan alusta, tuparakennus, kaksi kaksikerroksista hirsistä aittariviä ja betoninavetta. Rakennukset muodostavat tiiviin ryhmän neliömäisen pihan ympärille. Seudulle tyypillinen vauras maatalo. Yksityskäytössä.

R, Y/P

11. Kumpurannan koulu, Kumpuranta

Osittain kaksikerroksinen, suuri maalaiskansakoulu, joka on rakennettu hirsistä ja vuorattu vuosisadan vaihteessa.

R/P

12. Raikuun kanava, Raikuu

(5)

Luonnonkivillä reunustettu avokanava Paasiveden ja Puruveden välillä. Kanava rakennettiin 1700-luvun lopulla. Siihen liittyy runsaasti sotatapahtumia mm. Kustavinsodan ajalta ja rakenteita mm. toisen maailmansodan ajalta. Seutukaavan suojelukohde.

R, Y/V

13. Salpalinjan varustukset

Toisen maailmansodan aikainen keskeneräinen puolustuslinja, johon kuuluu useita bunkkereita, tykkien jalustoja, kaivantoja ja tankkiesteitä Paasveden ja Puruveden rannoilla.

H, Y/M

14. Suokko

Ryhmä asutustiloja 1940-luvun lopulta. Tyypillinen esimerkki sodanjälkeisestä asutustoiminnasta ja maaseudun maisemasta.

Y/P

15. Pihlajaniemen koulu, Pihlajaniemi

Satulakattoinen, yksikerroksinen, vuorattu, hirsinen maalaiskoulu vuosisadan vaihteesta.

R/P

16. Ruokolahden kylämaisema, Ruokolahti

Perinteistä savolaista maaseutuasutusta Puruveden Ruokolahden rannalla. Erityistä viehätystä maisemaan antavat perinteiset maatalot ja pienipiirteinen, kumpuileva peltomaisema kalliosaarekkeineen.

R, Y/P

17. Silvolan asema, Silvola

Savonlinna-Parikkala -radan pieni rautatieasema v:ltä 1906. Asemarakennuksen lisäksi miljööseen kuuluu varasto ja radanvartijan asunto.

R, Y/P

18. Kallunmäki (Kallomäki), Anttola

Vanha pitäjän keskuspaikka, joka on ollut asuttua aluetta jo varhain karjalaisella turkiskaudella. Silloin mäellä on mahdollisesti ollut pakanuuden ajan kulttipaikka. 1640-luvulla rakennettiin paikalle kenraalikuvernööri Gabriel Oxenstiernan mahtikäskyllä ensimmäinen kirkko. Kaikkiaan Kallunmäellä on ollut neljä kirkkoa, joista viimeinen valmistui 1768. 1700-luvun loppupuoliskolla oli pitäjän keskus alkanut muodostua Jouhenniemelle, jonne rakennettiin uusi kirkko 1844-47. Vanhan kirkon hirsistä rakennettiin 1859 kirkonkylään lainajyvästö, josta hirret käytettiin 1953 talvikirkon rakentamiseen. Kallunmäellä on nähtävissä ristinmuotoisen kirkon perustusten jäänteitä sekä muistokivi. Vanhoja puita, mm. pihlajia ja kuusia kasvavaa kirkkotarhaa ympäröi kivistä ladottu aita. Muinaisjäännös.

H, Y/P

19. Herttuala, Anttola

Maatilan päärakennus ja pihapiiri maisemallisesti merkittävällä paikalla Savonlinna-Lappeenranta -tien varrella. Puiston ympäröimä päärakennus on vuorattu hirsitalo v:ltä 1830. Pihapiirissä on myös kuusi aittaa sisältävä luhti. Talossa on toiminut kestäkievari. Yksityiskäytössä.

R, Y/P

20. Suoranta, Makkola

Maatilan talouskeskus keskellä Makkolan peltoaukeaa Savonlinna-Enonkoski -maantien varrella. Puiston ympäröimään rakennusryhmään kuuluu saumarimavuorattu, poikkipäädyllinen päärakennus 1800-luvulta Heikki Siikosen suunnittelema semettitilistä rakennettu, suuri navetta v:ltä 1927 sekä joukko muita talusrakennuksia. Yksityiskäytössä.

R, Y/P

21. Makkolan kylämaisema, Makkola

Seudulle tyypillinen avara harjunlakikylä, jossa talot ja pellot sijaitsevat nauhamaisesti harjun suunnassa kulkevan tien varressa. Talot ovat perinteisiä maataloja 1800- ja 1900-luvulta.

Y/P

23. Kuokkalan sotilashautausmaa, Riitasensuo

Jatkosodan aikainen neuvostoliittolaisten sotavankien leiripaikka ja 98 sotilaan hautausmaa. Muistopatsas v:ltä 1957.

H/P

24. Kivilinna, kirkkoherran pappila (2)

Aumakattoinen, klassistinen pappilarakennus, jonka pihasivulla on puuleikkauksin koristettu avokuisti. Pappila rakennettiin 1849-53 kirkon työmaalta siirretyistä rakennustarpeista. Myöhemmin on pappilan päätyyn lisätty kylkiäinen. Pihapiiriin kuuluu kaksi talusrakennusta ja tyypillinen pappilan puutarha.

R, Y/M

25. Kaukalinna, entinen kappalaisen pappila

Samaan aikaan kirkkoherran pappilan kanssa 1849-53 rakennettu klassistinen pappilarakennus, Yksityiskäytössä.

R/P

26. Varustukset, Herttuanmäki

Rintavarustuksen jäännöksiä Herttuanmäellä Kuonanjoen molemilla puolilla. Muinaisjäännös.

H/P

27. Vehkala, Ala-Kuona

Kaksikerroksinen, taitekattoinen, vuorattu maatilan päärakennus, jonka etusivulla on komea kaksikerroksinen kuisti. Päärakennus lieinee 1920-luvulta, pihassa oleva alttarivi 1800-luvulta. Yksityiskäytössä.

R, Y/P

28. Häimälä, Ala-Kuona

Maatilan talouskeskus Ison Vehkajärven rannalla. Koivukujan ja ki-
viaidan reunustamaan pihapiiriin kuuluu yksikerroksinen, satula-
kattoinen, vuorattu asuinrakennus mahdollisesti 1800-luvulta ja tai-
tekattoinen, suuri navetta sekä muita talousrakennuksia. Yksityis-
käytössä.

R, Y/P

29. Kumpurannan työväentalo, Kumpuranta

Taitekattoinen vuoraamaton hirsinen seuratalo, johon tosin on tehty
jonkin verran muutoksia. Yksityiskäytössä.

R /P

MIKKELI

1. Tuomiokirkko, Ristimäenpuisto (1)

Arkkitehti Josef Stenbäckin suunnittelema päätytornillinen pitkäkirkko rakennettiin 1896-97 Ristimäelle. Samalla paikalla oli aiemmin ollut ruotujakoisen tarkkämpujapataljoonan toisen komppanian äksiisi - eli harjoitushuone 1800-luvun puolivälin jälkeen ja 1800-luvun lopulla "Siesu" eli palovartio ja putka. Kirkon rakensi helsinkiläinen muurariporukka Paukkulan tiilitehtaalla valmistetuista tiilistä. Tyypillistä uusgotiikkaa edustava kirkko muutettiin sisustukseltaan kokonaan 1954-55, jolloin myös laajennettiin sakaristoa (suunnitelma Martti Välikangas). Kirkko saneerataan 1983-84. Sitä ympäröivässä Ristimäenpuistossa on vapaussodan sankarihautausmerkki kuusikujineen (Johannes Haapasalo 1920). Korkealle kohoava kellotorni ja kirkon juurelta Hallituskadulle laskevat leveät graniittiportaavat ovat hallitsevia tekijöitä keskustan kaupunkikuvassa ja kirkko on yksi kaupungin symboleista.

R, Y/V

2. Graniittitalo, Ristimäenkatu 5 (2)

Arkkitehti Armas Rankan suunnittelema ja kauppaneuvos David Pulkkisen rakennuttama kaksikerroksinen asuin- ja postitalo vuodelta 1912. Graniittiharkoilla vuorattu talo on harvoja selvästi kansallisromanttisia vaikutteita sisältäviä taloja maakunnassa ja kaupungissa. Viime sotien aikana oli talossa marsalkka Mannerheimin asunto. Talvisodassa talon yläosa tuhoutui, mutta rakennettiin pian uudelleen. 1975 talon sisäosat uusittiin virastoiksi ja taidemuseoksi. Porras- huoneissa on säilynyt jonkin verran alkuperäistä henkeä. Asemakaavan suojelurakennus.

R/P

3. Raatihuoneenkatu 11-13 (3)

Mikkeliin perustettiin 1893 koulu sellaisia kuuromykkiä varten, joita ei voitu opettaa kuuromykkäin puhekouluissa. Koulu sai 1899-1901 Raatihuoneenkadun varrella omat T.H. Grandstedtin suunnittelemat rakennukset: koulutalon, asuntolan, talousrakennuksen, saunan, pesutuvan, vahtimestarin asunnon ja johtajan asunnon. Rakennukset ovat uusrenessanssityyppisiä vuorattuja hirsitaloja, sauna ja pesutupa tiilirakennuksia. Nykyisin niissä toimii Helsingin Kauppakorkeakoulun johtamiskoulutuskurssi. Rakennukset muodostavat tyyllisesti yhtenäisen kokonaisuuden, joka edustaa vuosisadan vaihteen julkista rakentamista ja rakennustaitoa.

R, Y/M

4. Vanhat hautausmaat, Otavankatu 5 ja 6 (4, 5)

Otavankadun pohjoispuolinen hautausmaa perustettiin 1817 ja eteläpuolinen 1869. Pääasiassa kuusia kasvavia hautausmaita ympäröivät kivistä ladotut aidat. Molemmilla mailla on useiden tunnettujen mikkeliiläisten hautoja, mm. suomalaisuusmies ja sanomalehtimies Rietrikki Rienen (1823-84) hautakivi löytyy eteläpuoliselta hautausmaalta.

H, Y/P

5. Maaseurakunnan kirkko, Otavankatu 9 (6)

1815-17 rakennettu itäsuomalaistyyppinen puinen kaksoisristikirkko, jonka piirustukset laati intendentinkonttorissa arkkitehti Carlo Francesco (Charles) Bassi 1811. Kirkko ja erillinen, kahdeksankulmainen, kolminivelinen tapuli rakennettiin kirkkorakennusmestari Matti Salosen johdolla. Sisustus uusittiin 1928 (suunnitelma Rafael Blomstedt) ja koko kirkko saneerattiin 1982-83.

R, Y/V

6. Suur-Savon museo, Otavankatu 11 (7)

Harmaista kivistä 1848 rakennettu Mikkelin pitäjän lainajyvästö, joka muutettiin museoksi 1959-60 (suunnitelma Martti Riihelä).

R/P

7. Vanha kasarmialue, Jääkärintie 6-8 (8)

Kasarmialueen koillisneliö rakennettiin 1879-82 yleisten rakennusten ylläpidon suunnitelmien mukaan (E.B. Lohman 1860) Mikkelin tarkkamuojapataljoonan kasarmiksi. Symmetrisesti sijaitsevat puiset kasarmirakennukset ja niiden asemakaava ovat parhaiten säilyneitä maassamme. Venäläisen sotaväen aikana aluetta laajennettiin v. 1901 20:llä rakennuksella. Lähes kaikki alkuperäiset rakennukset ovat säilyneet, tosin aikojen kuluessa muutettuina. Koillisneliön rakennukset asemakaavalla suojeltuja.

R, Y/V

8. Kasarminkatu 12

Alunperin Mikkelin Suojeluskuntapiirin Esikunta, jonka suunnitteli Kalle Kontio 1928 A. Tolletin luonnosten mukaan. Rakennus sisälsi mm. varusvaraston, asemavaraston, aseparian, lääkevaraston ja kokoustiloja. Myöhemmin rakennuksessa on toiminut mm. sotilaspiirin virasto, nykyisin oppilasarastalo. Kolmikerroksinen, rapattu tiilitalo on tyyliltään 1920-luvun klassismla.

R, H/P

9. Kasarminkatu 10 (10)

Arkkitehti Erkki Huttusen 1941 suunnittelema funktionalistinen asuin- ja liiketalo. Yksityiskäytössä.

R/P

10. Lääninvankila, Linnankatu 6 (11)

Lääninvankila oli kolmas Mikkelin rakennetuista julkisista valtionhallinnon laitoksista. Sen suunnitteli intendentin-konttorissa arkkitehti Ernst Bernhard Lohrmann 1846 ja kaksi-kerroksinen keltaiseksi maalattu, empiretyylinen vankilarakennus valmistui seuraavana vuonna. silloisen kaupungin etelälaidalle. Sitä ympäröi valkeaksi rapattu korkea kaari-aiheinen muuri, joka edelleen toimii vankilan muurina, vain porttien osalta muutettuna. 1883 paloivat vankilan rakennukset, sen jälkeen 1886-88 vankila uusittiin uusrenessanssintyyliin ja laajennettiin pohjaltaan ristin muotoiseksi rakentamalla uusi kolmikerroksinen itä-länsi-suuntainen tiiliosa. Samalla pääportti siirrettiin Aleksanterinkadulta (nyk. Maaherrankadulta) Linnankadulle. Suunnitelman oli laatinut arkkitehti Theodor Decker. Muuraustyön tekivät ulkopaikkakuntalaiset kiertävät muurariporukat.

R/V

11. Kaupungintalo, Raatihuonekatu 6-8 (12)

1900-luvun ensimmäisen vuosikymmenen rationalistin, arkkitehti Selim A. Lindqvistin suunnittelema kaupungintalo rakennettiin 1911-12. Rakennus edustaa Lindqvistin maneristisen kauden töitä, joissa jälkijugendin geometriset aiheet ja perinteinen rakennustekniikka ovat hallitsevia. Lindqvist suunnitteli myös kaupunginvaltuuston ja -hallituksen istuntosaleihin sisustuksen, josta osia on vielä jäljellä ja käytössä. Alkuaan kaksikerroksisen rakennuksen ullakolle tehtiin toimistotiloja 1950-luvulla, jolloin puhkaistiin myös ikkunat Raatihuonekadun puoleiseen julkisivuun. Kaupungintalo saneerattiin 1977. Se kuuluu oleellisena osana Kirkkopuisto-kaupungintalo -akselin ja torin historialliseen kaupunkikuvaan. Se on ollut myös historiallisten tapahtumien paikkana, mm. kansalaissodan aikana 1918, jolloin se oli Mannerheimin päämajana jonkin aikaa. Asemakaavan suojelurakennus.

R, Y/V

12. Lääninhallitus, Maaherrankatu 16 (13)

Arkkitehti Carl Ludvig Engelin 1839 suunnittelema lääninhallituksen kaksikerroksinen keltaiseksi maalattu, empire-tyylinen kivitalo valmistui 1843. Alakerran virkahuoneisto käsitti lääninkanslian, lääninsihteerin, istuntosalin, lääninkamreerin, lääninkorttorin, lääninkirjanpitäjän ja maanmittauskonttorin tilat. Yläkerrassa oli - ja on edelleenkin - maaherran residenssi. Maanmittauskonttorille valmistui oma yksikerroksinen, intendentinkonttorin silloisen päällikön Ernst Bernhard Lohrmannin suunnittelema siipirakennus 1850-luvun alussa Aleksanterinkadun (nyk. Maaherrankadun) ja Hallituskadun kulmaan. Toinen siipirakennus Raatihuoneenkadun kulmassa on v:ltä 1938 ja Martti Välikankaan suunnittelema. Kaikki kolme rakennusta on liitetty toisiinsa välisosilla 1960-luvulla. Päärakennukseen Maaherrankadun puolella avattiin uusi pääovi 1938. Lääninhallituksen valmistuttua perusti maaherra Otto Boije residenssikorttelin Mikonkadun puolella oleville tonteille puiston, jota maaherrat myöhemminkin hoitivat kunnes se 1873 lunastettiin kruunun puistoksi. Puisto komistui vuosien kuluessa ja sinne rakennettiin huvimaja. 1962 se sai väistyä valtion virastotalon tieltä. Muistona on vain muutama lehtikuusi Mikonkadun varrella. Asemakaavan suojelurakennuksia.

R, H, Y/V

13. Jamankulma, Hallituskatu 7 (14)

Arkkitehti Martti Välikankaan vuonna 1938 suunnittelema funktionalistinen asuin- ja liikerakennus. Kolmikerroksisen, valkeaksi rapatun rakennuksen kulmassa on toiminut apteekki samalla paikalla v:sta 1911 lähtien. Apteekin sisustuksena on edelleen jugend-kalustoa tuolta ajalta. Jamankulma kuuluu oleellisena osana torin ympäristön historialliseen kaupunkikuvaan ja tuomiokirkko-rautatieasema -akselin katukuvaan. Yhdessä Hallituskatu 7:n kanssa se muodostaa kaupungin merkittävimmän funktionalistisen katukuvan.

R, Y/P

14. Suur-Savon liikekeskus, Hallituskatu 5 (15)

SOK:n rakennuskonttorissa arkkitehti Arthur Elgin piirtämä funktionalistinen hotelli- ja liiketalo, joka rakennettiin 1939-40. Viisikerroksinen, valkeaksi rapattu liiketalo on sisäosiltaan uudistettu, mutta ulkoasu on säilynyt pääosin ennallaan. Rakennuksella on merkitystä tyyliinsä edustajana ja Hallituskadun ja torin historiallisen katukuvan osana.

R, Y/P

15. Linja-autoseman porttirakennukset, Hallituskatu 3 a (16)

Arkkitehti Selim A. Lindqvisti laati 1908 ja 1911 suunnitelmat Mikkelin kauppahalleiksi vanhojen markkinapuotien paikalle. Itäpuolinen osa toteutettiin 1911-12. Uudet kauppahallit valmistuivat Pikkutorin molemmiin puoliin 1929-30 dipl.-arkkitehti Aarre Ekmanin (Ekomaa) suunnitelman mukaan. Tuolloin vanhan kauppahallin pääty korotettiin kaksikerroksiseksi ja ulkoasu muutettiin kokonaan klassistiseen tyyliin. Sodassa tuhoutuneen länsireunalla sijainneen kauppahallin tilalle rakennettiin 1948 väliaikainen linja-autoasema. Porttirakennukset muodostavat edelleenkin kaupungin keskustan asemakaavan tärkeimmän rakennustalteen solmukohtaan Kirkkopuisto-Hallitustori -akselin ja Hallituskadun risteyksessä. Asemakaavan suojelurakennuksia.

R, Y/M

16. Askon liiketalo, Porrassalmenkatu 18 (17)

Kauppaneuvos C.F. Pöndisen 1888-90 rakennuttama tiilinen, uusrenessanssityylinen liiketalo oli kaupungin ensimmäinen yksityinen kaksikerroksinen talo. Siihen sijoittui mm. kuvernöörinvirastosta lääninarkkitehti. Rakennuksen ulkoasussa on tehty vain ikkunamuutoksia, sisäosat on uusittu perusteellisesti. Yksityisomistuksessa.

R/P

Savilahdenkadun ja Mikonkadun kulmatalon rakensi kaupungin ensimmäinen räätäli Fr. Engström 1843 ja siihen on tehty muutoksia 1869 (laajennus Savilahdenkadulle), 1872, 1895, 1902 (arkkitehti Sigismund von Mandelstadh) ja 1923 (rak.mest. V. Hyytiäinen). Mikonkadun puoleinen pienempi rakennus on vuodelta 1859. Muutoksia siihen on tehty 1911 (rak.mest. J.P. Hyvönen). Savilahdenkadun puolella olevan rakennuksen rakennutti räätäli E. Skogberg 1860-luvulla. Tässä talossa toimi 1880-luvulla kaupungin maistraatti ja raastuvancikeus. Tontilla olevat talousrakennukset ovat 1800-luvulta. Tontin eri-ikäinen rakennuskanta on sopusuhteissa keskenään. Viime vuosikymmenien ikkunamuutokset ovat merkinneet rikkaan muotokielen köyhtymistä jonkin verran. Tontti kadunvarsirakennuksineen ja tontin perälle sijoitettuine talli- ja muine talousrakennuksineen antaa elävän kuvan kaupungissa vallinneista rakentamisperiaatteista 1800-luvun puolivälistä toiseen maailmansotaan saakka. Yksityisomistuksessa.

R, H, Y/P

Savon rata Kouvolasta Kuopioon rakennettiin 1886-89. Mikkelin rautatieaseman piirustukset oli laadittu Oulun ja Vaasan ratojen suurimpien asemien mukaan. Nikkarityylijstä asemarakennusta laajennettiin 1925. Radan puoleinen poikkipääty oli alunperin avonainen kuisti, joka on myöhemmin tehty umpinaiseksi. Kattokoristeet ovat kadonneet, ikkunoita ja ovia on uusittu sekä rakennusta maalattu. Sisusta on suurelta osalta muutettu. Vain ravintolan puolella on vielä nähtävissä alkuperäisiä paneleita, pylväitä, konsoleita ja ovia. Asemarakennus on Savon radan harvoja alkuperäisiä asemia.

R, Y/M

Nykyinen Kirkkopuisto on Mikkelin kaupungin vanhaa ydinaluetta, jossa Hämeen ja Loviisan tiet yhtyivät. 1700-luvulla oli risteuksen koillispuolella markkinapuoteja, itäpuolella Maunukselan talo ja eteläpuolella v. 1754 valmistunut, August Sorsan suunnittelema kahtamoiskirkko ja kellotapuli sekä niiden ympärillä hautausmaa. Hautausmaata ympäröi kivistä tehty aita. Säilyneet piirustukset osoittavat, että kirkon kaikki ulokkeet olivat perspektiivisesti kapenevia. Kirkkoon saatiin 1800 itäisen Suomen ensimmäiset urut. Hautausmaahan haudattiin mm. Porrassalmen taistelussa kaatuneet kuusi aliupseeria (muistomerkki v:ltä 1929 Johannes Haapasalo). Kirkko ja kellotapuli paloivat 1806 salaman syyttämänä. Kirkon paikalla on muistopatsas. Kaupungin ensimmäisessä asemakaavassa alue oli merkitty puistoksi, jonka keskellä oli kirkko. 1844 vanha kirkkotarha tasoitettiin ja 1845-51 alueelle istutettiin 168 koivua ja puistoon tuotiin penkkejä. Se sai ympärilleen aidan ja 1800-luvun lopulla myös virvokekioskin. Puiston luoteisnurkalla ollut yleinen kaivo suljettiin 1897. Samana vuonna rakennettiin puistoon soittopaviljonki Mikkelissä pidettyjä laulujuhlija varten. Nikkarityylijsen, puisen paviljongin suunnitteli arkkitehti John L. Lybeck. 1911 sai puisto valaistuksen ja 1913 suihkukaivon. Puiston keskellä edelleen sijaitseva soittolava on yksi kaupungin asemakaavan kiintopisteistä ja kaupungin symboleista. Asemakaavan suojelurakennus.

R, Y/M

Entinen palokunnan - Mikkelin WPK:n - talo, joka valmistui 1892 arkkitehti Wilhelm A. Tötterströmin suunnitelman mukaan kaksikerroksisena, paviljonkimaisena rakennuksena silloisen Kirkkokadun varrelle. Alakerta oli rakennettu tiilistä ja rapattu uusrenessanssin tapan harkoiksi, yläkerta hirrestä ja vuorattu vaakalaudalla. Talon valmistuttua siirtyivät kaupungissa vierailleet teatteriesitykset Billingistä sinne. Jo 1892 teetettiin näyttömoosilpeä varten suunnitelmat, mutta laajennus toteutui vasta 1911 arkkitehti Otto F. Holmin suunnitelman mukaan. Se sisälsi kivisen näyttömoosan ja palotornin. Myös sisustus uusittiin ja taloon saatiin sähkövalo, vesijohdot ja mukavuuslaitokset.

1934 kaupunki osti talon ja korjasi sen juhlasaliksi.
1972-75 taloa laajennettiin ja korjattiin Mikkelin Teatterin käyttöön. Entinen palokunnantalo on maakunnan seurataloista vanhimpia.
R/M

22. Keskuskansakoulu ja Päämajamuseo, Päämajankatu 1-3 (23)

Aiemmin Aleksanterinkadulla vanhassa puutalossa toiminnelle kansakoululle rakennettiin omat, arkkitehti Axel Lönnbomin suunnittelemat kaksi rakennusta 1889. Yksikerroksinen hirsitalo kävi pian ahtaaksi ja sen viereen valmistui 1902 kaksikerroksinen, kivinen koulutalo (suunnitelma arkkitehti John L. Lybeck). Sitäkin jouduttiin laajentamaan etelään päin 1911 (arkkitehti Nikolai Meder) ja edelleen 1933-34 (arkkitehti Martti Välikangas). Kivitalossa toimi 1939 ja 1941-44 Suomen armeijan päämaja. Nykyisin on yksi huone sisustettu päämajamuseoksi.
R, H/V

23. Naisvuoren torni ja puisto, Naisvuori (25)

Korkea, kallioinen vuori vanhan ruutukaupunkialueen luoteisnurkassa. Kustavinsodan (1788-90) loppuvaiheessa suunniteltiin Naisvuoren ja sen takana olevan Akkavuoren linnoittamista, mutta hanke raukesi. Vielä 1800-luvun alussa oli viireillä uusi linnoittamissuunnitelma, mutta sekin raukesi. Vuoren itärinteellä sijaitsi armeijan ammusvarastoja sekä muita sotaväen huoltorakennuksia. 1880 muutettiin Ristimäellä sijainnut palotorni Naisvuorelle ja 1883-84 sinne rakennettiin myös ravintolapaviljonki. Vuori raivattiin puistoksi ja tehtiin ajo- ja kulkuteitä. Jo vuosisadan vaihteen molemmin puolin toimi vuori näköalapaikkana. 1911-12 korvattiin aiemmat rakennelmat vesitornilla, joka rakennettiin rautabetonista arkkitehti Selim A. Lindqvistin suunnitelman mukaan. Vesitornin alakertaan tehtiin katoksellinen näköalapaviljonki. Tornin huippu varustettiin näköalapaikalla 1946 (arkkitehti Eero Jokilehto), jolloin se sai nykyisen muotonsa. Naisvuori on perinteinen näköalapaikka ja korkealle kaupungin yläpuolelle kohoava vesitorni tärkein kaupungin symboleista. Seutukaavan suojelukohde.
R, H, Y/M

24. Maunukselan kortteli 9, Kansankatu 1-7 ja Arkistokatu 2-8 (26)

Harvoja keskusta-alueella säilyneitä ehjiä puutalokortteleita. Rakennukset ovat 1800-luvun lopulta ja 1900-luvun alusta.
R, Y/P

25. Kivisakasti, Porrassalmenkatu 32 a (27)

Nykyisin kirkkomuseona toimiva kivisakasti on Savon vanhin tunnettu kirkkorakennus. Se on 1320 luvulla rakennetun puukorxon myöhemmin rakennettu sakaristo-osa. Aina 1700-luvun puoliväliin saakka sijaitsivat kirkot täällä paikalla. Kello-
tapulit ovat sijainneet läheisellä Kellokalliolla. Viimeinen, ns. Kellokallion kirkko purettiin 1776. Kivinen sakasti jäi kuitenkin paikalleen. Huonoon kuntoon pääsnyttä sakastia kunnostettiin 1853 uusimalla mm. eteläseinän muuraus. Sen restaurointi oli esillä jo 1880-luvulla, jolloin arkkitehti Polon laati korjaussuunnitelman. Restaurointi tehtiin lopulta vuosisadan vaihteessa arkkitehti Magnus Schjerfbäckin suunnitelman mukaan. Laakeakattoinen sakasti sai silloin sen ajan restaurointiperiaatteen mukaisesti keskiajan kirkkoraudoitusta muistuttavat korkeat tiilipäädät ja paanukaton kattoratsastajineen. Kivimuurin itäisivulle avattiin ikkuna ja eteläsiivun oviaukko ehostettiin. Keskellä Porrassalmenkatua sijaitseva sakasti on yksi kaupungin symboleista. Asemakaavan suojelurakennus.
R, H, Y/V

26. Porrassalmenkatu 45 (osa 28)

Entinen Ahvenaisen kauppa- ja asuintalo 1800-luvun loppupuolelta. Vuorattu, aumakattoinen hirsitalo piharakennuksineen on säilynyt ulkoasultaan alkuperäisenä. Yksityiskäytössä.
R, Y/P

27. Rokkalan kartano, Rouhiala, Ratamonkatu 5 (29)

Emolan rusthollista, Ithalaisen ja Rokkalan tilasta 1800-luvun alkupuolella yhdistetty entinen ratsutila. Rakennusryhmä sijaitsee vanhan Mikkeli-Juva -maantien varrella. Siihen kuuluu vaakaruolet klassistinen päärakennus v:ltä 1837 ja Mikkelin vanhin puutalo, vuorattu tuparakennus v:ltä 1812, navetta sekä useita muita talousrakennuksia. Yksityiskäytössä. R, Y/P

28. Emola (30)

Esikaupunkialue, joka rakentui 1860-luvulta 1920-luvulle välittömästi kaupungin pohjoispuolelle Emolan ratsutilan ja Rouhialan tilan maille. Asukkaat ja rakentajat olivat aluksi käsityöläisiä ja pikkuvirkamiehiä, vuosisadan vaihteessa rautatieläisiä ja Saksalan höyrysahan työntekijöitä. 1931 alue liitettiin kaupunkiin ja sille laadittiin asemakaava (Otto-Iivari Meurman 1932-34). Vasta 1960-luvulla alkoi alku-peräinen rakennuskanta pikku hiljaa uudistua. Kaupunginosa muodostaa kokonaisuuden, jossa usein sinänsä vailla laajempaa kulttuurihistoriallista arvoa olevat rakennukset ovat merkittäviä juuri yhdessä muodostamansa ympäristön kannalta. Lisäksi erityistä arvoa on seuraavilla rakennuksilla:

- Kaivo, Tenholankatu 7. Kauppias Lindbergin taloon kuulunut katettu kaivo 1800-luvun lopulta edustaa muuten jo kaupungista kadonnutta rakennustyyppiä.
- Hauskan mylly, Myllykatu 1. Edelleen toimintakunnossa oleva mylly patoineen edustaa myös kotoavaa ympäristötyyppiä.
- Rouhiala. Koko kaupunginosa syntyi Rouhialan tilan vuokra- ja myyntipalstoille. Tilan rakennukset sijaitsevat Rouhialanjoen rannalla. Klassistinen päärakennus on vuodelta 1906 ja tuparakennus v:ltä 1850. Puutarhan kahdeksankulmainen huvimaja on v:ltä 1815. Rakennuksille johtaa maantieltä koivukuja.
- Rouhialan yläkoulu, Koulukatu 23. Rouhialan omistajan Henrik Wirilanderin lahjoittamalle tontille 1910 valmistunut kansakoulu, jota jatkettiin 1914. Korjauksia on tehty monta kertaa, mutta ulkoasu on säilynyt pitkälti ennallaan.

- Rouhialan alakoulu, Rouhialankatu 37. V. 1920 valmistunut rak.mest. A. Oikarisen suunnittelema vuorattu hirsinen kansakoulu.
- Emolan myllyn pato. Emolan ratsutilaan kuuluneen 1749 perustetun jauhomyllyn paikka ja jäljellä oleva pato. Viimeinen 1945 rakennettu myllyrakennus purettiin 1966-68.
- Huvila, Lamminmäenkatu 5. Taitekattoinen, valkeaksi rapattu huvilarakennus ja sauna vuosisadan alusta Likolammen rannalla maisemallisesti tärkeällä paikalla. Säilyttävät asemakaavat tekeillä.

R, H, Y/M

29. Kenkäveronniemen pappila (Isopappila), Pursialankatu 6 (31)

Samalla paikalla alunperin saarella olleessa Kenkäveronniemessä on ollut pappila ajoittain jo 1400-luvun puolivälistä, pysyvästi 1500-luvulta lähtien. Tammikuussa 1597 käytiin pappilan edustalla taistelu, johon Suur-Savon nuijamiesten kapina päättyi. 1700-luvulta lähtien on paikalla olleista pappilan rakennuksista ja puutarhasta säilynyt tietoja. Nykyistä edellinen, punamullattu pappilan päärakennus valmistui 1817. Piharakennuksia oli myös uusittu 1800-luvun alussa. Tässä pappilassa Elias Lönnrot vieraili runonkeräysmatkallaan 1828. Nykyinen pappilan päärakennus on v:ltä 1867, piharakennukset - kivinavetta, aittarivi ja tuparakennus - ovat päärakennusta vanhempia. Päärakennuksen suunnitteli lääninarkkitehti Carl Alfred Cavén ensimmäisenä suunnittelutyönään Suomessa ja urakoi raatimies Johan Fredrik Ahlberg. Uusrenessanssityylinen pappila rakennettiin 1868-69 urakkasopimuksen mukaan "vesisahatuista petäjä-lankuista, ulkoseinät ja kaksi sitousseinää 11 tuum. leveistä, muut sisäseinät 7 tuum. leveistä, garderobien seinät 4 tuumaisista". Uusi Isopappila toimi pappilana ja kirkkoherranvirastona sata vuotta. Päärakennus on maamme ensimmäinen uusrenessanssipappila ja arkkitehtuurin historian kannalta merkittävä. Se on myös tyyliinsä tyyppillinen edustaja ja rakenteeltaan harvinainen. Kenkäveronniemi on vakiintunut pappilan paikka, johon liittyy seudun historiassa merkittäviä tapahtumia ja henkilöitä. Pappilanhiljööllä puutarhoineen ja peltoineen on kulttuurimaiseman luonne. Seutukaavan suojelukohde. R, H, Y/V

30. Keskussairaalan vanhat rakennukset, Porrassalmenkatu 35,
Vuorikatu 1 ja Mannerheimintie 24 (32)

Vanhan Maunuksejan tilan rakennusten paikalle valmistuivat 1843 lääninsairaalan kiviset rakennukset: keskelle tonttia kaksikerroksinen päärakennus, kahdelle reunalle sivurakennukset, joista toisessa oli huoneita mielisairaille, sekä yksikerroksinen taloudenhoitajan asunto Nikolainkadun (nyk. Porrassalmenkadun) varteen. Empiretyyliset rakennukset oli suunnitellut arkkitehti Carl Ludvig Engel intendentinkonttorissa. Myöhemmin 1881-82 rakennettiin puusta erillinen miehisaimaiden vastaanottolaitos. Nykyisin toinen sivurakennuksista on poissa ja entinen taloudenhoitajan asunto on korotettu kaksikerroksiseksi. Rakennusten sisätiloissa on tehty paljon muutoksia, ulkoasu on säilynyt - väritystä lukuunottamatta - 1800-luvun asussa. Asemakaavan suojelurakennuksia.

R, Y/M

31. Linja-autoaseman rahtitavaratoimisto, Savilahdenkatu 6a
(33)

V. 1941 valmistunut linja-autoasema edustaa tyyliiltään siirtymävaihetta 1920-luvun klassismista funktionalismiin. Valmistuttuaan asemaa kehitettiin "Euroopan uudenaikaisimmaksi". Entisen markkinatorin pohjoisreunaan rakennettu linja-autoasema kuuluu vanhan asemakaavan "selkärankaan", Kirkkopuistosta Hallitustorille kulkevaan akseliin.

R, Y/M

32. Urpolan kartano, Petäjistönkatu 4 (36)

Vanha maatalo, jossa on toiminut mm. 1800-luvun alkupuolella Mikkelin posti ja 1805 sotilassairaala. Kartanomaisen päärakennus on v:ltä 1900. Pihapiiriin kuuluu kaksi siipirakennusta - aittarivi ja tupa - sekä puistoalue. Asemakaavan suojelurakennus.

R, Y/P

33. Satama-alue, Laiturikatu (37)

Maisemallisesti mielenkiintoinen alue ja tärkeä tekijä kaupunkikuvassa koko kaupungin historian ajan. Laivaliikenne kaupunkiin alkoi 1864. Jugendtyylinen satamakioski rakennettiin 1912. Sen suunnitteli kaupungininsinööri Lennart von Fieandt arkkitehti Selim A. Lindqvistin luonnosten pohjalta. Y/P

34. Linnankatu 1 (38)

Suuri jugendtyylinen vuorattu puinen vuokratalo kaupunginlahdelta avautuvan kaupunkinäköymän osana.

R/P

35. Porrassalmenkatu 5 (39)

Rakennusmestari Aleksander Rytkösen 1899 suunnittelema yksikerroksinen, vuorattu, alunperin asuintalo, nykyisin liiketalo. Yksityiskäytössä.

R/P

36. Porrassalmenkatu 8 (40)

O.A. Kemppen suunnittelema yksikerroksinen, vuorattu asuintalo v:ltä 1894. Talossa on korkea tiilinen sokkeli. Talo piharakennuksineen on nykyisin harvinainen ja hyvin säilynyt esimerkki tyyppillisestä viime vuosikadun "paremmasta" mikkeliäisestä porvaristalosta.

R/P

37. Metsolankadun ruotsalaistalot, Metsolankatu

1940-luvun puolivälissä toteutettu tyyppitaloalue, jolla on 28 kunnikuntalahjana saatua yksikerroksista taloa. Yhtenäinen rakennuskanta ja vakiintunut asumisympäristö antavat kuvan tyyppillisestä heti sodan jälkeen tapahtuneesta asuttamisesta Mikkelissä. Talot yksityiskäytössä.

R, Y/P

38. Urheilupuiston kioski, Raatihuononkatu

Martti Välikankaan suunnittelema yksikerroksinen, valkeaksi rapattu funktionalistinen kioskirakennus, joka liittyy urheilukentän pääporttiin ja rajaa sen etuaukiota. Harvinainen esimerkki funktionalismille tyypillisestä rakennuskohteesta.
R, Y/M

39. Veturitalli, Mannerheimintie

1880-luvun lopulla rakennettu tiilinen veturitalli kuuluu Savon radan historialliseen rakennuskantaan. Yksikerroksisen, puoliympyränmuotoisen rakennuksen muurasi kiertävä muurari-porukka, joka veturitallin valmistuttua siirtyi vankilan laajennustyömaalle.
R, Y/P

40. Paukkulantie 1-24

Lähemäelle, Mikkelistä itään ja pohjoiseen vievän tien varteen syntyi esikaupunkialue Paukkulan tilan maille samalla tavalla kuin Emola Rouhialan maille. Lähemäen asukkaina olivat pääasiassa Saksalan ja Tuppuralan höyrysahojen työväkeä. 1916 Paukkulan omistajat Juho Riipinen ja hänen vaimonsa tarjosivat Paukkulan ja Tuppuralan alueita kaupungille. Pitkän käsittelyn tulos oli ettei kaupunki ostanut itäistä esikaupunkia. 1931 alue liitettiin kaupunkiin. Juvantién ja Tuppuralan sahalle vievän tien varteen ryhmittyneen asutuksen luonteesta saa kuvan Paukkulantien varressa olevista taloista.
Y/P

41. Mannerheimintie 12 ja pommisuoja

Kaksi yksikerroksista valkeaksi rapattua ja yksi kolmikerroksinen tiilinen asuintalo 1920-luvulta. Rakennusten välissä pihamaalla on laakea kivilohkareista muurattu pommisuoja.
R, Y/P

42. Työväentalo, Mikonkatu 21

Entinen kaupungin rahastonhoitaja Juho Tammisen rakennuttama ja A.O. Kemppen suunnittelema asuintalo, joka valmistui 1882. Mikkelin Työväenyhdistys osti talon huutokaupassa 1900. Rakennusta laajennettiin 1910-11 rakennusmestari A. Oikarisen suunnitelman mukaan Naisvuorelle päin rakentamalla kokoustiloja ja näyttämö. Rakennuksella on merkitystä vanhana työväentalona ja vuosisadan vaihteen rakennustavan edustajana.
R, Y/M

43. Talouskoulun vanha osa, Lähemäenkatu 11

Entinen Lähemäen kansakoulu, joka rakennettiin 1900 lahjoitus-tontille. Yksikerroksinen, vuorattu lyhytnurkkainen vinkkeli-talo edustaa vanhoja maalaiskansakouluja ja vuosisadanvaihteen rakentamistapaa.

R, Y/P

44. Valssimylly, Mannerheimintie 10

Entinen Mikkelin Valssimylly, joka rakennettiin 1920-luvun alussa, on ajalle tyypillinen teollisuusrakennus.

R/P

45. Vesilaitos, Hanhikangas

Kaupungin vesilaitos, joka käsitti kolme pohjavesikaivoa kokoamiskaivoineen sekä puhdistuslaitteet, rakennettiin 1911 insinööri A. Skogin piirustusten mukaan Petroffin kankaalle. Laitosrakennuksen suunnitteli arkkitehti Selim A. Lindqvist. Tiilistä rakennetun, jugendtyylisen pumppuhuoneen lisäksi on paikalla vesilaitoksen alkuajalta kaksi varastorakennusta, katettu kalvo ja asuinrakennus talousrakennuksineen. Itse pumppaamo laajennettiin 1940-luvulla valkealla, rapatulla siipiosalla. Alkuperäisenä säilynyt, edustava rakennusryhmä kunnallistekniikan rakentamisen alkuajalta.

R, Y/M

46. HOP:n talo, Porrassalmenkatu 27

Arkkitehti Axel Loenbomin suunnittelema kaksikerroksinen pankkitalo v:lta 1885. Ajalle tyypillinen kaksikerroksinen liike-talo rakennettiin uusrenessanssityyliseksi. Se oli kaupungin ensimmäinen tiilinen liiketalo.

R/P

47. Akkavuoren ja Naisvuoren välinen alue

Kaupungin ensimmäisiä laajennusalueita 1870- ja 80-luvulta. Nykyisen Maaherrankadun varren korttelit oli tarkoitettu tavalliseen kaupunkirakentamiseen. V. 1869 asemakaavoitettiin varattomalle väelle tarkoitettu Likolammen kaupunginosa, jonka erotti muusta kaupungista korttelinlevyinen esplanadipuisto nykyisten Kausankadun ja Arkistokadun välisellä alueella sekä Naisvuori. Alueen kaunistamiseksi tuli tonttien rajalle istuttaa lehtipuita. Alueen lounaisosa kaavoitettiin 1881. Esplanadipuistikko kaavoitettiin rakennusmaaksi 1917. Likolammen kaupunginosasta tuli erityisesti käsityöläisten asuttama. Siellä sijaitsi verstaiteita ja viinapolttimo sekä kulkutauti-sairaala, kuumesairaala ja synnytyslaitos. Tontinostajalta edellytettiin mm., että tontti oli "puhtaasti aidattava". Istutukset, aidat ja 1800-luvun lopun rakentamistapa tekivät alueesta harvinaisen laajan ja edustavan puukaupungin, joka oli vielä 1970-luvun alussa ehjä. Sittemmin rakennuskantaa on uudistettu ja vanhaa rakennetta tuhottu melkoisesti, mutta alueella on vielä yhtenäisiä katunäkymiä erityisesti Pirttinie-menkadun ja Päämajankadun varrella sekä joitakin hienoja yksittäisiä uusrenessanssitaloja ja pihapiirejä.

R, Y/P

48. Ammattikoulun vanha osa, Otavankatu 4

Entinen Mikkelin Suojeluskunnantalo, joka valmistui 1938 arkkitehti Martti Välikankaan suunnitelman mukaan. Kaksikerroksinen, valkea talo on puhdas funktionalistinen rakennus.

R/P

51. Hallitustori ympäristöineen (Rautatieasema-tuomiokirkko ja Kirkkopuisto-kaupungintalo -akselit)

Toria käytettiin sotaväen harjoituskenttänä 1721 lähtien Ruotsin vallan loppuun saakka. Mikkelin plaani on siitä lähtien ollut merkittävä kokoontumis- ja paraatipaikka. 1838 asemakaavassa se sai nykyisen muotonsa ja ensimmäiset koivut 1849. 1700-luvulta lähtien pidettiin kuuluisia Mikkelin markkinoita pidettiin aluksi kirkon pohjoispuolisella hiekkamaalla, sittemmin Kauppatorilla. 1866 syysmarkkinat lopetettiin ja kaksipäiväiset kevätmarkkinat jatkavat markkinaperinnettä. Maalais-tavaran kauppa siirrettiin Kauppatorilta (nyk. linja-autoasema) Hallitustorille 1906 ja kaikki torikauppa 1927. Toripäiviä pidetään säännöllisesti v:sta 1914 lähtien. Torin kiviaita Hallituskatua vastaan valmistui 1927. Hallitustori on vanhan asemakaavan keskeinen aukio, jota tärkeimmät akseliosmittelmat leikkaavat ja sivuavat. Hallitseva pitkittäisakseli sisältää kirkkopuiston, linja-autoaseman ja torin, joiden varsille alunperin oli tarkoitus sijoittaa kaikki läänin pääkaupungin julkiset rakennukset ja toiminnot. Engelin kaavan poikittaisakselin muodosti nykyisten Savilahdenkadun ja Hallituskadun välinen korttelirivi. 1800-luvun lopulta lähtien rautatien ja tuomiokirkon valmistuttua on Hallituskatu korvannut alku-peräisen poikittaisakselin.

R, H, Y/M

52. Penttisen kauppa, Rouhialankatu 4

Arkkitehti Pekka Saareman suunnittelema kaksikerroksinen funktionalistinen asuin- ja liiketalo rakennettiin sodassa tuhoutuneen Mikkelin Scurahuoneen tilista 1940-luvun lopulla. Yksityiskäytössä.

R, Y/P

53. Kiiskinmäki

Kauppias Petter Kiuru rakensi Kiiskinmäen kalliolle kuusisii-pisen tuulimyllyn, joka jouhoi kaupunkilaisten viljaa, kunnes vesimyllyt syrjäyttivät sen. Myöhemmin se muutettiin asunnoksi. Mäellä on myös toinen tuulimyllyn jalusta, vuorattu asuin-rakennus, sauna ja kaksi liiteriä. Yksityiskäytössä.

R, Y/P

54. Urpolan mylly, Koskikatu

Entinen vesimylly ja myllärin tupa, jossa toimii kalanviljely-laitos, edustaa katoavaa nykyperinnettä.

R, Y/P

55. Yhteiskoulun vanha osa, Otto Mannisenkatu 10

1905 perustettu yhteiskoulu rakennettiin 1908-09. Kolmen ark-kitehdin kesken pidetyn kilpailun voitti ja koulun suunnitteli Wiwi Lönn. Kolmikerroksisen, taitekattoisen koulurakennuksen julkisivut tehtiin kivihiharkosta. Rakennuksen yläosa tuhoutui talvisodassa, eikä sitä enää rakennettu samanlaisena uudestaan.

R/P

56. Seurakuntatalo, Otto Mannisenkatu 1

Arkkitehti Martti Välikankaan suunnittelema funktionalistinen pappila ja seurakuntatalo, jonka saliosa ja pappila rakennettiin 1935 ja jota jatkettiin 1950.

R/P

57. Harjun hautausmaan kappeli

Yksikerroksinen funktionalistinen siunauskappeli v:lta 1937 (suunnitelma arkkitehti Martti Välikangas).

R/P

58. Harjun hautausmaan ruumishuone

Pieni, vuoraamaton, hirsinen rakennus vuosisadan vaihteesta.
R, Y/P

59. Linnamäki

Yksi kaupungin kolmesta "vuoresta" ja ortodoksisen, Pyhälle Suurmarttyyri Georgios Voittajalle omistetun kirkon paikka. Kirkko rakennettiin 1906-09 vuonna 1882 rakennetun upseerien huvimajan paikalle. V.n 1917 jälkeä käyttämättömänä seisonut kirkko purettiin 1958. Alttarin paikalle on pystytetty muistokivi. Muinaisjäänös.

H, Y/P

60. Pietarinpirtti, Pietarinkatu 9

Rakennusmestari Johan Edvard Åkerstömin suunnittelema ja Herman Pitkäsen rakennuttama asuintalo 1900-luvun alusta. Yksikerroksista vuorattua jugendtaloa koristaa katusivulla kuusi kattolyhtyä. Taloa on laajennettu pihalle päin siipiosalla, mutta katusivu on säilynyt alkuperäisenä. Talossa toimii vanhainkoti.

R/P

61. Jokikadun puutalot, Jokikatu 1, 6, 8, 9, 10 ja 12

Hyvin säilynyt ryhmä vuosisadan alkukymmenien tyyppillisiä mikkeliäisiä asuintaloja. Yksityisomistuksessa.

R, Y/P

63. Maalaiskunnan kunnantalo, Otavankatu 7

Vanhin pitäjätupa rakennettiin 1700-luvun alkupuoliskolla. 1768 valmistui uusi pitäjätupa lähelle kirkkoa Olkkolan talon pellolle. 1829 rakennettiin nykyisen kunnantalon tienoolle uusi tupa, jonka nimitys oli "virantoimitustupa". Siinä oli eteinen, tupa ja kamari. Nykyinen kunnantalon keskiosa kätkee sisäänsä tämän vanhan pitäjätuvan. Taloa on laajennettu molempiin suuntiin siipirakennuksilla 1900-luvun ensimmäisillä vuosikymmenillä. Myös ulkoasu on tuolta ajalta. Kunnantalo sijaitsee maaseurakunnan kirkon mäen ja vanhojen hautausmaiden puistomaisessa kaupunkikuvassa.

R, Y/P

64. Urheilutalo, Runeberginaukio 1 ja 3A

Kaksi asuintaloa, joiden historia on seuraava:

Kuparisepä K.A. Sjöström rakensi 1888 nykyisten Runebergin ja Savilahdenkadun kulmaan pienen tiilitalon, jossa oli asunto ja työhuone. Liike laajeni ja 1890-luvulla rakennettiin erillinen konttori- ja asuinrakennus (puutalo). Vuosisadan lopulla rakennettiin kaksikerroksinen tehdasrakennus, johon sijoitettiin mm. valimo ja mallipuusepänosasto. Työntekijöitä oli enimmillään 70. Konepajassa valmistettiin ja korjattiin höyrykoneita, kattiloita, paloruiskuja, meijeriastioita ja muita maataloustuotteita sekä laivoja (mm. 1911 "Savo"). Se toimi 1922 saakka Mikkelin Konepajana ja muuten 1924 saakka, jolloin tehdas lopetti toimintansa ja rakennus muutettiin asuintaloksi. Julkisivut saivat 1920-luvulla tyyppillisen klassistisen asun. Puutalo on säilynyt alkuperäisessä 1890-luvun tyyppillisessä asussaan. 1950-luvulla rakennettiin alkuperäisen sepänpajan tilalle urheilutalo.

R/P

65. Tehdashalli, Saksalankatu 3

Jo 1880-luvulla sijaitsi Saksalanjoen suussa Mikko Paasosen ja A. Th. Leschen perustama karvaamo, joka oli kaupungin suurin työnantaja. Nykyisen tehdashallin rakensi 1910-luvulla laitoksen uusin omistaja "Joh. Åströmin pojat". Kaupungin vanhimpia teollisuusrakennuksia.

R/P

66. Sotilaskoti, Snellmanninkatu 1

Alkuperäinen, rakennusmestari Mosse Räsäsen suunnittelema sotilaskoti rakennettiin 1929-30 kasarmin porttia vastapäätä. Rakennusta laajennettiin 1939-40 arkkitehti Martti Välikankaan suunnitelman mukaan. Tuolloin se sai myös nykyisen klassistisen ulkoasuunsa.

R/P

67. Pirttiniemen puiston aita, Porrassalmenkatu 37

Valurautainen korttelinmittainen aita v:ltä 1900. Alunperin aita reunusti kaupungin merkittävintä julkista puistoa, joka oli syntynyt alueella 1860- ja 1870-luvulla toimineen maan kuulun kylpylaitoksen puistoon.

H, Y/P

68. Savilahdenkatu 12 ja Haaherrankatu 13

Kauppias A. J. Molanderin talo, joka alemmin oli ollut kaupungin ensimmäisen ravintoloitsijan Matti Hukkasen ravintola ja kievari. Päärakennus oli rakennettu 1840, ja pian sen jälkeen myös sivurakennukset silloisten Kirkkokadun että Aleksanterinkadun varrelle, ja talousrakennukset. Tonttiin kuuluu kaksi vuosisadan vaihteen tyyliin vuorattua puutaloa sekä tiilinen makasiini.

R/P

69. Hänninhaudan sirpalesuoja

Luonnonkivistä muurattu väestösuoja Hänninhaudan reunalla.

H/P

70. Peitsarin pappila, Kappalaisenkatu 6

Peitsari oli aikoinaan seurakunnan ensimmäinen kappalaisen virkatalo, joka perustettiin 1600-luvun alussa, Peitsar -nimisten omistajien kestikievarin paikalle. Nykyisen rakennuksen vanhin osa on v:ltä 1836, jolloin valmistunut pappila sisälsi salin, kolme kamaria ja eteisen. Myöhemmin taloa on laajennettu

länteen päin. Asemakaavan suojelurakennus.

R, Y/P

71. Kinnari, Kinnari

Entinen ratustila, jonka rakennukset ovat sijainneet nykyisellä paikalla Vahermäellä 1600-luvulta lähtien. 1830-50 -luvulla nimismies Karl Fredrik Coranderin aikaan talossa istuttiin kärejä ja se toimitti pitäjätuvan virkaa. Nykyinen klassistinen päärakennus on rakennettu 1800-luvulla ja korjattu asuntolaksi 1980-luvulla.

R, Y/P

72. Rauhaniemi, Rauhaniementie 2

Nykyisin kesäkahvilana toimiva rakennus on kaksikerroksinen, vuorattu hirsihuvila ja rakennettu 1890-luvulla. Saimaan ranta- maisemassa komealla paikalla sijaitseva rakennus on säilynyt ulkoasultaan alkuperäisenä.

R, Y/P

73. Lamposaari

Kaupungin edustalla olevasta Lamposaaresta tuli kaupunkilaisten vapaa-ajan viettopaikka vuosisadan vaihteen tienoilla. 1896 kaupunki vuokrasi saaren virkistyskäyttöön. Seuraavana vuonna rakennettiin huvikenttä, paviljonki ja tie laivarannasta paviljongille. 1911 siirrettiin Naisvuorelle 1880-luvun alussa rakennettu näköalapaviljonki Lamposaareen, josta tuli suosittu kansanjuhlien ja vapaa-ajan viettopaikka.

R, Y/P

74. Kansalaisopisto, Savilahdenkatu 13

(23)

Kaupungin ensimmäinen kansakoulu käsitti kaksi erillistä hirsistä rakennusta. Uusrenessanssityylinen koulu rakennettiin 1888-1889 arkkitehti Axel Loenbomin suunnitelman mukaan Naisvuoren etelärinteelle. Toinen hirsirakennuksista on nykyisin kansalaisopiston käytössä.

R/M

Kaupungin keskusta-alueen viimeisen yhtenäisen puutalokorttelin eteläinen tontti sisältää kaksi asuinrakennusta ja tiilisen piharakennuksen. Vanhimmat osat tontin etelälaidalla rakennettiin ilmeisesti 1870-luvulla. Ainakin 1880-luvulla toimi tontilla kestikievari, joka piti myös vuokralaisia. Rakennukset laajennettiin nykyiseen muotoonsa 1800-luvun lopulla. Tiilisen asuinrakennuksen Arkistokadun puolella suunnitteli A. Svanström 1898. Uusrenessanssin tapaan vuoratuissa rakennuksissa oli parhaimmillaan 17 vuokra-asuntoa. Säilynyt pihapiiri antaa hyvän kuvan suomalaisessa puukaupungissa yleisestä asumismiljööstä vuosisadan vaihteesta pitkälle 1950-luvulle saakka.
R, Y/M

76. Saksala, Saksalanraitti

Saksalanjoen varrella sijaitseva, 1600-luvulta peräisin oleva talo, joka toimi tuolloin kruununvoudin virkatalona. 1700-luvulla talon omistivat mm. Tavaststjernerat. Rajatullitarkastaja Henrik Forshaellin aikana 1780-luvulla oli Saksalassa myös rajatullikamari. Säilynyt päärakennus on 1800-luvulta.
R, Y/P

MIKKELIN MLK

1. Myyrylä, Vehmaskylä

Entinen ratsutila, joka on perustettu 1500-luvulla. 1800-luvun alkupuoliskolla tila oli säätyläisomistuksessa. Osittain kaksikerroksinen, poikkipäädyllinen päärakennus on rakennettu 1800-luvulla ja säterikattoinen kivi- ja puunavetta v. 1928. Pihapiiriin kuuluu myös kivinen talli v:lta 1887 ja muita talousrakennuksia. Yksityiskäytössä.

R, Y/P

2. Mankola, Hirola

Korkean viljelyharjanteen laella vanhan Mikkeli-Pieksämäki -maantien varressa sijaitseva talonpoikaistalo, jossa on toiminut ympärivuotinen kestikievari 1700-luvun lopulta v:een 1865. Umpi-pihan ympärille sijoitetut rakennukset ovat 1800-luvulta: satulakattoinen, frontonillinen päärakennus v:lta 1858, kivinavetta v:lta 1870, kivistä tehty talli v:lta 1888 ja kalustosuoja v:lta 1870. Itäsisivulta pihaa rajaavat aitat on rakennettu 1900-luvun alussa vanhoista hirsistä. Pihan ulkopuolella on riihi ja 1900-luvun alussa pystytetty "Hercules" -tuulimylly, joka nostaa vettä. Yksityiskäytössä.

R, Y/M

3. Savon radan asemat, Hietanen, Otava, Vuolinko, Hirola, Kalvitsa

Savon radan rakentaminen alkoi 1887 ja rata luovutettiin käyttöön 1.10.1889. Kaikki rakennukset tehtiin Bruno Granholm'n Oulun rataa varten laatimien piirustusten mukaan, asemarakennukset pysäkkipiirustusten mukaan. Ulkoasultaan alkuperäisenä on säilynyt-ovea lukuunottamatta- vain Hirolan asema. Hietasen asemaa laajennettiin 1908, Otavan asemaa 1911, Otavan sataman

asema rakennettiin 1890-91 ja sitä laajennettiin 1919, Kalvitsan asemaa laajennettiin 1908. Laajennukset tehtiin aina jatkamalla rakennusta samanlaisena. Kaikilla asemilla on säilynyt alkuperäisen asemakokonaisuuden elementtejä mm. asuinrakennuksia ja puisto. Kaikki ovat myöskin synnyttäneet ympärilleen kylän. Asemat muodostavat liikenne- ja asutushistorian kannalta merkittävän kokonaisuuden.

R, Y/P

4. Matiskala, Alamaa

(15)

Pihapuitten ja talousrakennusten ympäröimä satulakattoinen, pitkänurkkainen maatalon päärakennus v:lta 1900. Navetan kivenen osa on rakennettu 1870, tiiliosa 1947. Pihapiiriin kuuluu mm. aitta, puimala ja riihi. Pihapiiri sijaitsee peltojen keskellä, Alasenjärven rannalla, kylätien varressa. Yksityiskäytössä.

R, Y/P

5. Veikka, Seppälä

(6)

Entinen ratsutila, joka kuului 1700-luvun lopulla kapteeni Eric Ludvig Tigerstedtille ja 1800-luvulla mm. Hultin -suvulle. Peltojen ympäröimään talouskeskukseen kuuluu klassistinen, aumakattoinen päärakennus, harmaakivinen viljamakasiini, aittarivi ja useita hirsisiä talous- ja varastorakennuksia. Päärakennuksen eteläpuolella on terassoitu puutarha. Yksityiskäytössä.

R, Y/P

6. Rämälän ala-aste, Rämälä

Mikkeli-Pieksämäki -tien varrella sijaitseva kaksikerroksinen taitekattoinen tyyppikoulu 1920-luvulta. Pihapiiri, johon kuuluu koulurakennuksen lisäksi varasto ja sauna, antaa hyvän kuvan itsenäisyyden alun kansakouluista.

R, Y/p

7. Seppälä, Seppälä

Entinen ratsutila, joka on kuulunut 1700-luvulla Finne -suvelle. Peltoauekan keskellä sijaitseva talonpoikainen rakennusryhmä, johon kuuluu ristipäädyllinen, vuorattu asuinrakennus, hirsinavetta, aitta ja puimala. Päärakennuksen vanhin osa on 1800-luvun alusta ja keittiösiipi v:lta 1912. Salin ja kamarien seinissä on rokokootyylisiä seinämaalauksia. Myös navetta on 1800-luvulta. Pihaan johtaa puukuja. Yksityiskäytössä.

R, Y/P

8. Heikkala, Rahula, Visulahti (14)

Entinen ratsutila, joka on ollut 1500-luvun lopulla Visulahden nimismiehen talo ja suuren Savontien majatalo. 1600-luvulla kuului Krister Asikaisen läänitykseen. 1700-luvulla se toimi Peter ja Georg Aschaniuksen aikana kappalaisen virkatalona ja 1800-luvulla kruunun voudin virkatalona Anders Thoreldin aikana. Nykyinen päärakennus on empiretyylinen hirsitalo 1800-luvulta. Muut rakennukset ovat 1940- ja 50-luvulta. Yksityiskäytössä.

R, H, Y/M

9. Tertti, Rahula, Norola (11)

Entinen ratsutila, jonka nykyinen uusrenesanssityylinen päärakennus on peräisin v:lta 1809. Rapattua hirsitaloa jatkettiin 1894. Samalla rakennus vuorattiin lääninarkkitehti J. L. Lybeckin piirustusten mukaan. Hellömäistä pihaa reunustavat sen lisäksi väentupa ja aittarivi, jonka päässä on talli. Väentuvassa on toiminut 1895-1909 Mikkelin seudun osuusmeijeri ja meijerikoulu. Nykyisin rakennukset ovat matkailukäytössä. Piha-piiri puistoinen ja puukujineen muodostaa yhdessä Säkälän ja peltojen kanssa viljelymaiseman, joka antaa edustavan kuvan seudun vauraasta talonpoikaisesta rakentamisesta 1800-luvulla.

Yksityisomistuksessa.

R, Y/H

10. Rahulan koulu, Rahula

Yksikerroksinen, vuorattu vinkkelirakennus v:lta 1912 edustaa kyläkouluja ajalta ennen tyyppikouluja.

R, Y/P

11. Visulahden Rulkkineh, Norola

1800-luvulla rakennetun satulakattoisen ja vuoratun päärakennuksen tupa on vanha savupirtti. Suljettuun pihapiiriin kuuluu lisäksi kiviinavetta v:lta 1858 (uusittu 1954), kaksikerroksinen aitta ja talli 1800-luvulta, erillinen tupa v:lta 1943 ja riihi. Kaikki rakennukset kiviinavettaa lukuunottamatta on tehty hirrestä. Yksityisomistuksessa.

R/P

12. Sairila, Visulahti (7)

Tila on vanha kuninkaankartano, joka perustettiin 1556. Siitä tuli seudun mallitila, sinne perustettiin Savon ensimmäinen vesimylly ja siellä viljeltiin Savossa lähes tuntematonta vehnää 1560-luvulla. Asukkaita kuninkaankartanossa oli parhailaan yli 100. Se lakkautettiin 1630-luvulla ja Sairilasta tehtiin ratsutila 1681. Myöhemmin se on ollut karjatila ja ratsumestarin virkatalo. Tila on kuulunut mm. Spoof-, Jögerskiöld- ja Mallén -suville. 1800-luvun alussa Sairilaa isännöi vänrikki Stoolin tarinan sankari Johan Reinhold von Törne. Jatkosodan aikana Sairila oli ylipäällikön päämajan käytössä ja sodan loppuvaiheissa marsalkka Mannerheimin asuinpaikka. Nykyinen rakennuskanta käsittää nikkarityylinen päärakennuksen v:lta 1905 ja puuseen huvimajan, joka sijaitsee Visulahden rantamaiseman korkeimmalla paikalla ikäänkuin kiintopisteenä.

R, H, Y/M

13. Parkkilan kosken mylly, Parkkila

Lutnantti Gustaf Järnefeldtin 1800-luvun alkuvuosina perustama kahden kiviparin mylly, jonka rakennus on vuoraamaton, satulakattoinen ja lyhytnurkkainen hirsirakennus. Siihen liittyy rankorakenteinen saha. Alkuperäisenä säilynyt mylly edustaa kaatoavaa kulttuuriympäristöä.

R, Y/M

14. Parkkilan koulu, Parkkila

Suuri, vuorattu hirsinen vinkkelirakennus v:ltä 1903, joka toimii edelleen ala-asteen kouluna.

R/P

15. Ritvala, Porrassalmi

Porrassalmen huvila-alueeseen kuuluva entinen huvila vuosisadan alkupuolelta. Nykyisin matkailukäytössä olevaa rakennusta on laajennettu ja muutettu. Yksityisomistuksessa.

Y/P

16. Moisio sairaalan vanhat rakennukset, Moisio

Moisio, alkuaan Kiiala, oli aikoinaan Pellojniemen hallintopitäjän keskus. Kuninkaankartanona se oli 1556-61. Myöhemmin se toimi ratsumestarin ja kapteenin virkatalona. Kuuluisin virkatalon haltija oli majuri Johan Sandels 1789-90. 1927 rakennettiin paikalle piirimielisairaala, jonka kolmikerroksinen klassistinen päärakennus valmistui 1927 arkkitehti Axel Mörmn laatiman suunnitelman mukaan. Sitä laajennettiin 1929-30. Samalta ajalta on entinen ylilääkärin asunto, kaksikerroksinen klassistinen hirsitalo, jossa toimii nykyisin päiväkotia.

R, Y/M

17. Annila, Porrassalmi

(2)

Annilan Ruutipellolla Saimaan rannalla toimi vuodesta 1570 1600-luvun lopulle Moisio salpietarikeittimö, joka valmisti ruutia. Annila on entinen ratsutila, joka on ollut mm. Printesuvun hallussa 1700-luvulla, 1800-luvulla mm. Tawaststjerna -suvulla. Kirjailija Karl August Tawastjerna syntyi 1861 Annilassa, jota hän kuvaa teoksissaan "Lille Karl" ja "Annika Gården".

Nykyisen klassistisen päärakennuksen vanhimmat osat ovat 1700-luvulta, ulkoasu 1800-luvun puolivälistä. Sen eteen muodostuu melkein umpinainen miespiha punamullattuista, hirsisistä piha- ja talousrakennuksista. Vuoraamaton väentuparakennus on 1850-luvulta. Karjapihaan kuuluu valkea navetta ja sikala sekä talli. Yksityisomistuksessa. Seutukaavan suojelukohde.

R, H, Y/M

18. Entinen Tuukkalan kasarmi, Tuukkala

Porrassalmella kahden laajan peltoaukean välissä sijaitsee entinen 22. Mikkelin reservikomppanian kasarmi (1891-1901) ja myöhemmin aliupseerikasarmi (1918-57). Kasarmi rakennettiin yhtenäisesti arkkitehti Axel Loenbomin suunnitelman mukaan 1883-86. Kasarmille tehtävää harjoituskenttää tasoitettaessa löydettiin Tuukkalan esihistoriallinen kalmisto. Alueella on vielä jäljellä 12 satula- ja telttakattoista vuorattua puurakennusta. Yhtenäisestä kasarmikokonaisuudesta on vielä osia jäljellä.

R, Y/P

19. Silvasti, Haahkala

Porrassalmen peltoaukean länsireunan maatila, jonka talouskeskukseen kuuluu yksikerroksinen, vaakavuorattu asuinrakennus 1800-luvulta, aittoja ja muita talousrakennuksia. Klassistisen päärakennuksen kuistit ovat harvinaisuuksia seudulla.

R, Y/P

20. Tuukkalan talo, Tuukkala

Palaneen maatalon paikalle 1800-luvun lopulla rakennettu ent. apteekkari Reimanin huvila. Pihapiiriin kuuluu kiviharkkonavetta v:ltä 1911, harmaa hirsinen aittarivi, sauna ja latoja sekä laajassa peltomaisemassa kauas näkyvät puurivit. Yksityiskäytössä.

R, Y/P

21. Nuutila, Tuukkala

Perinteinen maalaistalo keskellä Porrassalmen peltoaukeaa. Yksikerroksinen, satulakattoinen, saumarimavuorattu päärakennus on rakennettu 1800-luvulla. Punamullatut talousrakennukset ja kivihaudoista tehty navetta muodostavat nelimäisen umpipihan vanhan maantien varrelle. Yksityiskäytössä.

R, Y/P

22. Simola, Tuukkala

Porrassalmen peltoaukean pohjoisreunassa oleva yksikerroksinen, satulakattoinen, vaakavuorattu maalaistalo 1850-luvulta. Piha-piirin aitoista vanhin on 1760-luvulta. Yksityiskäytössä.

R, Y/M

23. Kyyhkylä, Kyyhkylänniemi (1)

Entinen ratsutila 1500-luvulta. 1600-luvun lopulla Kyyhkylän omistaneen Pietari Brahen voutina toimineen Hans Bomgårdin ajasta lähtien on talon paikka ollut Kyyhkylänniemellä lähellä nykyistä invalidikodin paikkaa. 1700-luvulla Kyyhkylän omistajina ovat olleet Jakob Pontus Tawaststjerna ja majuri Johan Henrik Fieandt. Fieandteilla, (myöh. von Fieandt) Kyyhkylä oli vielä 1800-luvulla. Kyyhkylän vanha päärakennus, nykyinen invalidikoti, on kauppias Jaakko Mannisen ajalta v:ltä 1856. Se tehtiin tiilistä alunperin yksikerroksiseksi. Klassistinen rakennus korotettiin kaksikerroksiseksi ja katettiin säterikatolla 1928. 1970-luvulla säterikatto palautettiin aumakatoksi. Rakennuksen ja rannan välissä on puisto ja puistossa puinen soittolava, jossa on doorilaispylväiden kannattama kupukatto, mahdollisesti 1920-luvulta. Pihapiiriin kuuluu klassistinen saunarakennus 1950-luvulta ja oman pihansa ympärillä entisiä tilan työntekijöiden asuntoja, jotka ovat nykyisin invalidien asuintaloita. Säterikatosta tiilinavetasta v:ltä 1936 on jäljellä vielä kolmasosa. Pihaan johtaa viereiseltä Porrassalmenharjulta koivukuja. Kyyhkylään liittyy paljon historiallisia tapahtumia:

62.
Hans Bomgårdin aikana pidettiin talossa kärkejä, Nuijasodan aikana taisteltiin, Kustavinsodan aikana siellä toimi kuninkaallisen Savon Prikaatin päämaja, 1800-luvun alussa toimi talossa myös rajatullikamari.

R, H, Y/V

24. Porrassalmen taistelupaikka, Kyyhkylänniemi (3)

Suomen historiassa merkittävä taistelupaikka ja maisema. Porrassalmen harjulla, Surnujärven ja Kyyhkylänselän välisessä Porrassalmessa ja Kangassalmessa käytiin 13.6.1789 Kustaa III:n venäjäsodan kuuluisa taistelu, jossa suomalaisjoukot puolustautuivat menestyksellisesti noin kymmenkertaisia venäläisjoukkoja vastaan. Taistelua varten rakennettiin hirsistä harjun pohjoisniemen niskaan poikkieste, mistä ei ole enää mitään jäljellä. Suomalaisen pääasema ja komentopaikka sijaitsivat poikkiesteen takana. Komentopaikalle pystytettiin 1923 muistokivi (Armas Lindgren). Venäläisten kolme patteria sijaitsivat eteläniemen harjulla ja sen itäpuolisilla kukkuloilla. Seitsemäntoista tuntia kestänyt tulitaistelu käytiin pääasiassa Porrassalmessa ja harjun puhtaaksi hakatulla pohjoisniemellä suomalaisvarustuksen ja salmen välissä. Rauhoitettu luonnonsuojelulain nojalla. Seutukaavan suojelukohde.

H, Y/V

25. Pellosniemi, Olkkolanniemi

Vanha säterikartano (Olkkola) lähellä Porrassalmen taistelupaikkaa. Päärakennuksen itäpääty on rakennettu 1790-luvulla Porrassalmen taistelussa palaneen talon tilalle. Taloa on jatkettu 1900 ja muutettu 1961 ja 1967. Pihapiirin aitat ovat mahdollisesti 1700-luvulta. Pihaan johtaa Porrassalmelta koivukuja. Taloa ympäröivät laajat kivettömät pelot. Yksityiskäytössä.

R, H, Y/P

26. Porrassalmen Pitopalvelu, Olkkolanniemi

Kauppaneuvos David Pulkkisen v. 1909 vanhan maatalon paikalle rakennuttama huvila Porrassalmen rannalla. Komea kolmikerroksinen jugend-huvila on mahdollisesti arkkitehti Armas Rankan suunnittelema. Pihapiirin taloursrakennukset ovat aiemman talon peruja. Huvilalta avautuu maisema Porrassalmen taistelupaikalle. Yksityisomistuksessa.

R, Y/H

28. Olkkolanniemen koulu, Olkkolanniemi

Yksikerroksinen, vuorattu vinkkelirakennus vuosisadan alusta toimii edelleen kouluna.

R, Y/P

29. Hietalahti, Olkkolanniemi

Porrassalmen peltoaukean eteläpäässä maiseman päätteensä sijaitseva entinen kestikievaritalo, johon kuuluu yksikerroksinen satulakattoinen päärakennus, kaksikerroksinen aittarivi ja liiteri. Pihamaata reunustaa rantaan saakka ulottuva lehmusrivi. Päärakennus rapattiin 1922 klassistiseksi.

R, Y/P

30. Lenjus, Olkkolanniemi

Entinen ratsutila Porrassalmen peltoaukealla. Yksikerroksinen, vuorattu päärakennus on rakennettu 1785. Pihapiirissä on mm. aitta 1700-luvulta ja talli 1800-luvun lopulta. Rakennukset muodostavat rakennustavaltaan yhtenäisen, vakiintunutta talonpoikaista rakentamista edustavan ryhmän. Porrassalmen taistelun aikoihin toimi silloisessa talossa venäläisten joukkojen esikunta. Myös talon pelloista on löydetty taistelun jäänteitä. Rakennusten pohjoispuolella, Surnujärven rantaan päin, on Kirkkotalliksi kutsuttu lato. Se on rakennettu Mikkelin kivisakastin yhteyteen 1664 rakennetun ja 1776 puretun puukirkon hirsistä. Hirsissä näkyy kolmen aviaukon matalia kaaria. Kirkkotalli on näin ollen Savon vanhin puurakennus. Yksityiskäytössä.

R, H, Y/P

31. Porrassalmen kulttuurimaisema

Kulttuurimaisema, joka avautuu laajana peltoaukeana pohjois-etelä-suuntaisilta maanteiltä. Vanha 1700-luvulla rakennettu Mikkelin-Lappeentie tuo läpi Savon vanhimman asutus- ja viljelymaiseman. Hautalöydöt kertovat kivi- ja rautakautisesta asutuksesta alueella. Alueella oli muinaisen Pellosniemen hallintopitäjän keskus. Hienon kumpuilevan pelto- ja rantamaiseman rakennukset ovat lähinnä 1700- ja 1800-luvulta, mutta taoloihin liittyy historiallisia tapahtumia aikaisemmiltäkin ajoilta. Peltoaukean itäreunassa Porrassalmen harju kuuluu kansallisiin maisemiimme Porrassalmen taistelun ja sen muistojen takia. Sotatapahtumia liittyy myös koko Tuukkalan kylän alueeseen. Saimaan rantavyöhyke harjun itäpuolella tuli käyttöön pääasiassa 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa, jolloin laivareitin varrella sijaitsevat rannat olivat mikkeliäisporvaristen suosimia huvilapaikkoja. Alueella on useita jugend-huviloita.

R, H, Y/V

32. Mikkelin-Lappeentie, Porrassalmi

Nykyisin museotienä toimiva Porrassalmen paikallistie on osa vanhaan maantiehen, joka on alkanut Mikkelissä Suuresta Savon-tiestä ja kulkenut Ristiinan ja Savitaipaleen kautta Lappeelle. Se on ollut talvikäytössä jo 1500-luvulla, mutta raivattu kesä-tieksi viimeistään 1600-luvulla.

H, Y/V

33. Rantakylän kartano

(8)

Peltojen ympäröimä pihapiiri, johon kuuluu poikki-päädyllinen päärakennus 1800-luvun lopulta, betoninavetta v:ltä 1922, väentupa, talousrakennuksia ja riihi. Pihaan johtaa maantieltä koivukuja ja pellon ja pihan rajalla on komea pihtakuusi-aita. Puutarhassa on seudulla harvinaisen laaja omenatarha. 1800-luvun lopulla toimi talossa puutarhuri Grenmanin puutarhakoulu. Yksityiskäytössä.

R, Y/P

34. Scikkalan koulu, Hietanen

1920-luvulla rakennettu kaksikerroksinen, klassistinen tyyppi-koulu.

R, Y/P

35. Otavan satama

Vanha puutavaran lastaus- ja Puulan laivaliikenteen satama 1900-luvun alusta. Lastauspaikka ja asema jäivät pois käytöstä 1960-luvulla, minkä jälkeen laiturit ovat päässeet rapistumaan.

H/P

37. Pyhättömät, Otava

Otavan sahan työntekijöiden rakentama pieni asuntoalue vuosisadan alkupuolelta ja viime sotien jälkeiseltä ajalta. Alueen rakennukset muodostavat vaihtelevan, mutta rakennustavaltaan yhtenäisen kokonaisuuden.

R, Y/P

38. Otavan Opisto, Otava

Keski-Savon kansanopisto siirtyi v. 1901 Joroisten uuteen ratamestari A. Rytkösen suunnittelemaan rakennukseen, joka oli silloisista kansanopistoistamme suurin. Aikalaiset pitivät vuoraamatonta rakennusta "junan malliin" suunniteltuna ja 1905 uusittiin rakennuksen ulkoasu arkkitehti Usko Nyströmin suunnitelman mukaan. Sisäosissa on muutoksia tehty 1930-luvulla. Päärakennuksen vieressä on puinen ulkorakennus v:ltä 1901. 1929 valmistui Martti Vihosen suunnittelema osittain 4-kerroksinen kivitalo, joka sisälsi asuintiloja ja ruokalan. Sitä korotettiin 1950-51 (Eero Jokilehto). Marsalkka Mannerheimin johtama pää-maja oli talossa 5.1.-5.3.1940. Marsalkan työhuone sijaitsi Karjala -nimisessä oppilashuoneessa.

R, H, Y/V

39. Otavan kirkko, Otava

Kaksikerroksinen satulakattoinen vuorattu hirsirakennus, hirsinen kyläkirkko, joka on rakennettu 1929 Terijoelta tuodun huvilan hirsistä. Rakennuksen pitkillä sivuilla on päädyt ja harjalla monisärmäinen torni, joka on lähitienoon maisemallinen kiintopiste.

R, Y/M

40. Otavan vanha pappila, Otava

Otavan Viini- ja Mehutehtaan johtajan Viktor Topeliuksen 1900-luvun alkupuolella rakennuttama talo, joka toimi myöhemmin pappilana. Päärakennuksessa on tehty runsaasti muutoksia. Pihassa on seudulla harvinaisen, katettu kaivo. Yksityiskäytössä.

R, Y/P

Entinen Savilahden seurakunnan lukkarin virkatalo, jossa on toiminut 1800-luvun lopulla kuuluisa kestikievari. Nykyinen pää-rakennus on satulakattoinen, vaakavuorattu vinkkelitalo, jonka vanhemmassa siivessä on 1800-luvun alussa säilynyt suuri savutupa. Nuorempi siipi on v:lta 1886 ja sisältää salin ja muita asuinhuoneita. Rakennuksen ulkoasu on samalta ajalta. Pihapiiriin kuuluu lisäksi vuoraamaton hirsinen väentupa, jossa on toiminut kansakoulu, makasiini, talousrakennuksia, kiviavetta v:lta 1935 sekä tuulimylly. Pihaan johtaa maantieltä koivukuja. Pihasta avautuu laaja näköala Otavan taajamaan ja Puulaveden lahdelle.

R, Y/M

42. Liukkolan koulu, Otava

Yksikerroksinen, satulakattoinen, vuorattu kansakoulu v:lta 1892. Edelleen toimiva koulu on säilynyt ulkoasultaan hyvin.

R, Y/P

43. Otavan koulutila ja maatalousoppilaitos, vanhat rakennukset

Savon jalkaväkirykmentin entiseen majurin puustelliin perustettiin 1859 maanviljelys- ja karjanhoitokoulu, jota varten yhdistettiin seitsemän tilaa, näin syntyi nimi Otava. Koulun vanha rakennuskantaa ovat satulakattoinen, vuoraamaton viljamakasiini 1800-luvulta, jugend-tyylinen päärakennus v:lta 1901, kiviavetta v:lta 1859 ja sikala v:lta 1901. Vaikka vanhat rakennukset ovat jääneet yksittäisrakennuksiksi uuden kokonaisuuden keskelle, ne valottavat arvokkaalla tavalla laitoksen menneisyyttä.

R, Y/M

44. Otavan sahan voimalaitos, Otava

Oy Halla Ab perusti 1890-luvulla höyrysahan Savon radan ja Puulan vesireitin risteyspaikkaan. Sahan kukoistuskauti oli erityisesti 1920-luvulla. Itse saharakennusta on uusittu aikojen kuluessa niin, että vanha saha on jäänyt nykyisen laitoksen keskelle vain vanha tiilinen voimalaitos on enää näkyvissä. Sahan edustalla olevassa Sofisaassa on kymmenen kansalaissodan aikana 1918 saassa surmatun otavalaisen hautapaikka ja muistomerkki.

R, H, Y/P

Entinen ratsutila, joka on kuulunut mm. Boije -suvulle, Viljelys-maiseaman keskellä Alaisen rannalla sijaitsevaan talouskeskukseen kuuluvat päärakennus, tiilinaavetta v:lta 1910 (uusittu 1920) ja talousrakennuksia. 1800-luvun lopulla rakennettua päärakennusta jatkettiin kahdesti 1900-luvun alussa ja uusittiin kokonaan 1926 rakentamalla frontonillinen yläosa ja uusi vuoraus. Talosta on näköyhteys peltojen poikki Nikaraan ja Rantakylän kartanoon. Komea päärakennus ja eri-ikäisten rakennusten muodostama yhtenäinen ryhmä maisemallisesti tärkeällä paikalla. Yksityiskäytössä.

R, Y/P

46. Kekkola, Vuolinko

Kaksikerroksinen, aumakattoinen maatilan päärakennus koivukujan päässä. Koivukujan toisessa päässä on ryhmä vuoraamattomia hirsisiä makasiinirakennuksia ja pellon reunassa entinen ratavartijan mökki 1800-luvun lopulta.

R, Y/P

47. Nikara, Vuolinko

Vuolingon ja Nikaran tilojen talouskeskukset ja peltoaukea muodostavat maisemakokonaisuuden. Sen pohjoisreunassa sijaitsevat Nikaran osittain kaksikerroksinen rapattu hirsinen pää-rakennus v:lta 1908 ja piharakennus 1800-luvulta. Pihan eteläpuolella olevaan talouspihaan kuuluvat mm. rapattu tiilinaavetta v:lta 1917 ja viljamakasiini. Tilan toimiessa kauppapuutarhana 1920-luvulla perustettiin sinne suuri omenatarha.

R, Y/P

48. Vuolingon koulu

Yksikerroksinen, satulakattoinen vinkkelirakennus v:lta 1902. Vuorattu hirsikoulu kuuluu seudun vanhimpiin kansakouluihin.

R, Y/P

49. Korpikosken mylly,

Talollinen Jaakko Kekkonen rakensi 1844 Korpikosken veromyllyn, jossa oli kaksi kiviparia ja sihtilaitos. Se oli pitäjän suurin vesimylly. Myöhemmin siihen tehtiin vielä saha. Seudulla jo harvinainen myllykokonaisuus käsittää vuoraamattoman pitkänurkkaisen myllyrakennuksen, entisen myllärin tuvan talousrakennuksineen sekä konttorirakennuksen. Rakennukset muodostavat Korpijoen rantaniitylle ja sen poikki kulkevan tien varteen ympäristökokonaisuuden, joka edustaa katoavaa rakentamistapaa ja -tyyppiä. Yksityisomistuksessa.

R, Y/P

50. Hirvivuori,

171 m korkea Hirvivuori on vanha näköalapaikka, josta avautuu jylhiä salo- ja järvimaisemia. Aikoinaan sieltä saattoi nähdä seitsemän kirkkoa.

Y/P

51. Harjukosken vesimylly, Ihastjärvi

(4)

Harjujärven ja Kyyjärven välisessä Harjukoskessa toimi jo 1700-luvulla Fullialanniemen jalkamylly, joka jauhoi kotitarppeiksi ja lopetti toimintansa 1865. Nykyinen mylly rakennettiin kylän yhteismyllyksi 1870-luvulla ja se jauhoi 1970-luvulle saakka. Alkuperäisessä asussaan säilyneet rakennukset ja laitteet toimivat nykyisin museona. Myllykokonaisuuteen kuuluvat itse myllyrakennus, myllärintupa, kaksi aittaa ja savusauna sekä vähän etäämpänä paja. Kaikki rakennukset ovat vuoraamattomia hirsirakennuksia. Myllyn koneistokin on tehty kokonaan puusta, sen vesirattaan halkaisija on lähes neljä metriä. Myllyllä on huomattava rakennushistoriallinen arvo rakennustekniikkansa ansiosta ja koko alue on merkittävä maisemakokonaisuus alkuperäisen rakennuskantansa ja ympäristönsä takia. Seutukaavan suojelukohde.

R, Y/M

52. Halila, Ihastjärvi

(5)

Talonpoikaistalo, jonka rakennukset edustavat perinteistä savolaista rakennustapaa. Pihapiiriin kuuluu 1880-luvulla rakennettu päärakennus, luhti, aittarivi ja navetta. Yksityiskäytössä.

R, Y/P

53. Hietajärvi, Kalvitsa

Vanhan Mikkeli-Pieksämäki -tien varren maalaistalo, johon kuuluu yksikerroksinen, aumakattoinen vuorattu päärakennus, liiteri ja aittarakennukset. Yksityiskäytössä.

R, Y/P

54. Jorvan huvila, Annilanselkä

Martti Välikankaan 1934 piirtämä funktionalistinen huvila. Suunnitelma palkittiin Pariisin maailmannäyttelyssä 1937. Huvila on poikkeuksellinen ja harvinainen Välikankaan tuotannossa. Yksityisomistuksessa.

R, Y/P

55. Kotila, Hyyrylä

Entinen majatalo, jonka pihapiirin rakennusten joukossa, ei kuitenkaan alkuperäisellä paikallaan, on edelleen vanha majoitustupa. Talon nykyinen päärakennus on v:ltta 1929 ja muu rakennuskanta 1800- ja 1900-luvulta. Yksityiskäytössä.

Y/P

56. Mannila, Otava

(9)

Tilan peltoaukean keskellä on vanha talouskeskus, johon kuuluu vielä vuoraamaton asuinrakennus 1810-luvulta ja pihassa sitä vastapäätä neljä aittaa. Asuinrakennus muutettiin 1920-luvulla työväenasunnoiksi. Tilan uusi talouskeskus valmistui 1800-luvun lopulla samalle peltoaukealle. Uuden päärakennuksen ydinosa

on 1870-luvulta. Siihen on rakennettu siipi 1928 ja tehty korjauksia 1938 ja 1959. Navetta, makasiini ja viljakuivaamo ovat 1920-luvun alusta. Pihaan johtaa valtatieltä koivukuja. Peltoaukean rakennusryhmät muodostavat kokonaisuuden, joka antaa kuvan maatalouden ja talonpoikaisen rakentamisen kehityksestä 160 vuoden aikana. Yksityiskäytössä.

R, Y/M

58. Harjumaan nuorisoseuratalo, Harjuma

Alkuperäisenä säilynyt rankorakenteinen seuratalo v:ltä 1934.

R/P

59. Harjumaan kylämaisema

Mikkeli-Kangasniemi -maantien varren peltoaukea, joka on ollut asuttua ainakin 1500-luvulta lähtien. Asutus on perinteisiä vauraita talonpoikaistaloja 1800- ja 1900-luvulta.

Y/P

60. Kiviveistämön rakennukset, Annilanselkä

Kiviharkoista rakennetut sauna ja asuinrakennus 1900-luvun alkupuoliskolta, jolloin paikalla toimi kiviveistämö.

R/P

62. Päivärinteen navetta, Rahula

Pitäjän vanhimpiin kuuluva kivilavetta v:ltä 1892. Yksityiskäytössä.

R/P

1. Mäntyharjun kirkko, kirkonkylä (1)

Leveäsakarainen, korkeaseinäinen ja tasavartinen ristikirkko, joka on seurakunnan kolmas kirkko. Uusklassistinen puukirkko rakennettiin 1819-22 Charles Bassin Intendentinkonttorissa laatimien piirustusten mukaan kuitenkin sakarolta lyhentäen. Rakennusmestarina toimi aluksi Matti Salonen. Kirkon vieressä oleva kaksinivelinen, pohjaltaan kahdeksankulmainen tapuli valmistui jo 1819. Vasta 1838-39 kirkkoon tehtiin ulkolaudotus ja se maalattiin. 1861 avattiin ristikeskukseen valoaukko, joka katettiin monisärmäisellä lanterniinilla ja paanukatko korvattiin päreillä. Kolmilaisvaisessa sisätilassa tehtiin muutoksia 1929-30 Rafael Blomstedtin suunnitelman mukaan, mm. alttaria siirrettiin kesemmäksi niin, että sakaristosta saatiin seurakuntasali. 1975 kirkkoa korjattiin sisältä Heikki Havaksen suunnitelman mukaan ja 1980 se sai kuparikaton. Kirkkotarhaa ympäröi 1820-luvulla tehty kiviäita. Kirkko on Suomen suurin lamasalvosrakennus.

R, Y/K

2. Iso-Pappila, kirkonkylä (2)

Rovasti A.A. Bernerin aikana rakennettu kirkkoherran pappila, joka rakennettiin vanhan pappilan yläpuolella olevalle mäelle v. 1812. Valmistuttuaan se oli kirkon jälkeen pitäjän suurin rakennus. Ulkoa se oli maalattu punamullalla, sisäseinät olivat tapetoidut, ovet ja ikkunanpielet maalatut ja ikkunat olivat kolme muuta korkeat. Kaikki tämä oli ennakkemätöntä pitäjässä. Vanhan pappilan sivurakennukset siirrettiin uuden pihalle, mutta ne korvattiin 1820-luvulla kokonaan uusilla (leivintupa, navetta, sauna, talli ja kaksi aittaa). Empiretyylinen pappilan ulkoasu on pääosin v:ltä 1854. Rakennusta laajennettiin 1933. Käyttö pappilana loppui 1958 ja nykyisin se toimii museona.

R, Y/V

3. Vanha keskusta, kirkonkylä (3)

Kirkonkylä syntyi 1595 perustetun seurakunnan kirkon lähitölle. Ensimmäinen pitäjätupa rakennettiin 1626. Pitäjän keskuspaikasta käytyjen pitkien riitojen selvittyä ja maanteiden valmistuttua alkoi kirkonkylään sijoittua palveluja 1860-luvulta: kolme ^{lähtien} kauppa 1861-62, pitäjän makasiini 1883, koulu 1869, käräjäpaikka 1886. Vanha kirkonkylä on säilynyt ympäristöllisesti yhtenäisenä keskustatoimintojen siirryttyä toisen maailmansodan aikoihin lähes kokonaan rautatieaseman läheisyyteen. Nauhamaisesti vanhan maantien varteen rakentuneen kirkonkylän alueella on vielä useita seudun ja paikkakunnan historiassa merkittäviä rakennuksia sekä asutusta 1800-luvun lopulta ja 1900-luvun alusta. Seutukaavan ympäristönsuojelualue.

R, Y/V

4. Kliski, kirkonkylä

Entinen 1680-luvulla perustettu kappalaisen virkatalo. Päärakennus rakennettiin tulipalon jälkeen 1929 luultavasti vanhojen 1870-luvun piirustusten mukaan käyttäen kuitenkin 1920-luvun materiaaleja ja klassistista muotokieltä. Pihapilrissä on vielä päärakennusta vanhempi alttarivi ja kivinavetta, sauna sekä pappilan puutarha. Toiminta pappilana loppui 1967. Yksityiskäytössä.

R, Y/P

5. Salmela, kirkonkylä

Mäntyharjun vanha kirkko purettiin 1823 ja sen kelvollisista hirsistä tehtiin pitäjätupia. Salmelan paikalle tehtiin pitäjän Savon ja Karjalan osien tuvat niin lähellekin, että ne 1850-luvulla voitiin yhdistää välitetsellä. 1880-luvulla tuli Salmelasta kunnallishallinnon keskuspaikka ja pitäjän tuvat olivat edelleen käytössä. Rakennus laajennettiin nykyiseen mittaansa mahdollisesti 1919 ja korotettiin kaksikerrok-

siseksi 1931. Samalla se sai nykyisen klassistisen ulkoasu-
sa, joka on kuitenkin jäänyt 1970-luvun maalauksen alle. Kir-
konkylän historiallisen keskustan keskeinen rakennus sekä
historiallisesti että maisemallisesti.

R, H, Y/M

6. Kirkonkylän kansakoulu, kirkonkylä

Kansakouluopetus alkoi 1871, tyttöosasto pappilan ullakkoka-
marissa ja poikaosasto Savon pitäjäntuvassa. Oma rakennus
valmistui 1873 pappilan pellolle. Siinä oli sekä poika- että
tyttöluokkaa varten yli 10 metriä pitkä ja 7 metriä leveä sa-
li, jossa oli kolme ikkunaa. Klassistinen koulutalo on maa-
kunnan ensimmäisiä kansakouluja ja säilynyt vähäisiä ikkuna-
muutoksia lukuunottamatta alkuperäisenä.

R, Y/M

7. Vanha sairaala, kirkonkylä

Hämismies Bernd Bromsin 1880-luvulla rakennuttama asuintalo,
jossa on toiminut säästöpankki ja kunnansairaala. Nykyisin
rakennus on asuntoina. Kirkonkylän keskustaan oleellisena
kuuluvan rakennuksen pihapiirissä on Jugend-tyylinen v. 1916
Säästöpankin konttoriksi rakennettu rakennus.

R, Y/M

8. Metsälä, kirkonkylä

Klassistinen vuorattu pieni asuintalo 1800-luvun loppupuol-
elta kirkonkylän keskustan maisemassa. Yksityiskäytössä.
R, Y/P

9. Domanderin talo, kirkonkylä

Apteekkaril Adolf Fredrik Domander avasi apteekin kirkonky-
lässä 1874. Pian sen jälkeen valmistui arkkitehti Kranckin
suunnittelema apteekkitalo Siirlahden rannalle. Apteekissa
toimi myös postitoimisto ja kirjakauppa. Apteekin viereen

69.
rakennettiin koju, jossa tarjottiin virvokkeita. Apteekki-
toiminta lakkasi 1950-luvulla. Lähes alkuperäisenä säilynyt
apteekki piharakennuksineen ja puistoineen on kirkonkylän
maiseman keskeisiä rakennuksia. Yksityiskäytössä.

R, Y/M

10. Entinen postitalo, kirkonkylä

Apteekkaril Domander rakennutti 1920-luvulla apteekin viereen
kaksikerroksisen puutalon, johon siirtyi posti 1926. Raken-
nus kuuluu Siirlahden rantamaisemaan ja kirkonkylän histori-
alliseen keskustaan. Yksityiskäytössä.

R, Y/P

11. Viljamakasiinit, kirkonkylä

Kaksi entistä pitäjän lainamakasiinia vanhan keskustan alu-
eella. Makasiinit on rakennettu vuosina 1863 ja 1873.

H, Y/P

12. Nuorisoseurantalo, kirkonkylä

V. 1894 perustetun Mäntyharjun nuorisoseuran hirsinen Jugend-
tyylinen seuratalo vuosisadan alusta. Rakennus uusittiin ny-
kyiseen asuunsa 1922. Maakunnan vanhin säilynyt nuorisoseu-
rantalo sijaitsee maisemallisesti komealla paikalla kirkon-
kylän reunalla.

R, Y/M

13. Vanha puhelinkeskus, kirkonkylä

V. 1903 perustetun Mäntyharjun telefoniyhdistyksen keskus-
asema sijaitsi pienessä hirsitalossa vanhan keskustan alu-
eella. Yksityiskäytössä.

H, Y/P

14. Seppälä (Kanttorila), kirkonkylä

Entinen kanttorin virkatalo, joka on rakennettu 1800-luvulla. Yksityiskäytössä.

R, Y/P

15. Paasolanmäki, Paasola

Perintelistä savolaista mäenlaksutusta kirkonkylän vieressä. Mikkolan ja Ristolan talot ovat vuoraamattomia pitkänurkkataloja, Kivelä vuorattu hirsitalo 1900-luvun alusta.

R, Y/P

16. Penttilä, asemakylä, Kallavedentie 4

Alunperin talonpolkaistalo, jonka maille nykyinen asemakylä on pääasiassa syntynyt. Talossa toimi kievari vuosisadan vaihteesta 1920-luvulle. Penttilän tupa on ollut myös lukuisien kokousten pitopaikka. Päärakennus on rakennettu kolmesta hirsirakennuksesta ja vuorattu vuosisadan vaihteen tienoilla. Pihapiiriin kuuluu myös punamullatut, valkonurkkaiset liiteri, luhti, sauna ja tuparakennus, jossa on asunut mm. Hassun Pekko. Taajaman historiaan keskeisesti liittyvä rakennusryhmä. Yksityiskäytössä.

R, Y/P

17. Rautatieasema asuinrakennuksineen

Pääosin alkuperäisenä säilynyt Savon radan asemakokonaisuus, johon kuuluu asemarakennuksen lisäksi varastorakennus, kolme asuinrakennusta ja vesitorni. 1887-89 rakennettua asemarakennusta laajennettiin 1907. Radan varrella on myös v. 1927 rakennettu taltekkaton entinen postitalo.

R, Y/M

18. Ruotimon mylly, Ruotimo

Kruununvouti K.M. Forsströmin 1838 rakennuttama tullimyly vanhan kotitarvemyllyn paikalle. Edelleen toimiva mylly edustaa harvinaistunutta ympäristöä. Yksityisomistuksessa.

R/P

19. Kauppatie 2

Entinen Adolf Laukkarisen kauppa, joka on 1932 Terijoelta siirretty huvila. Kaksikerroksinen hirsirakennus on sillan rakentamisen jälkeen saanut väistyä asemaseudun kyläkuvan kannalta merkittävältä paikalta. Yksityisomistuksessa.

R/P

20. Mäntyharjun Osuuskauppa, Kauppatie

Funktionalistinen Mäntyharjun Osuuskaupan laajennusosa asemakylän voimakkaan kasvun ajalta v:ltä 1936. Edustava osuuskauppafunktion edustaja.

R, Y/P

22. Järnefeltin huvila, Simuna

Eliel Saarisen isälleen rovasti Juho Saariselle suunnittelema huvila Pulkaniemessä. Kansallisromanttinen hirsihuvila valmistui 1901. Seutukaavan suojelukohde. Yksityiskäytössä.

R, Y/M

23. Vanhainkodin vanha päärakennus, Poitti

Entinen vaivaistalo, jonka yksikerroksinen, aumakattoinen vuorattu hirsitalo valmistui 1911 Uusmäkelän talon lähelle. Pihapiiriä on myöhemmin täydennetty kahdella rakennuksella. Lähes alkuperäisenä säilynyt koivujen ympäröimä rakennus sijaitsee Poitin peltomaisemassa näyttävällä paikalla. Se oli maakunnan ensimmäisiä vaivaistaloja.

R, Y/H

24. Ylä-Papinpoika, Hyyrylä

Entinen ratsutila 1600-luvulta. Kuusi- ja puiden ympäröimään pihapiiriin kuuluu useita pitkänurkkaisia piharakennuksia, mm. sulkanurkkainen alttu, ja 1800-luvun alkupuolella rakennettu yksikerroksinen aumakattoinen päärakennus. Muuten alkuperäisenä säilyneen rakennuksen ulkoasua on muutettu rakentamalla kaksi kuistia ja uudet ikkunat 1957. Helposti ennallistettavissa oleva päärakennus on parhaimpia esimerkkejä empirerakennuksista seudulla. Kansalaissodan aikana käytiin talon tienoilla useita kahakoita. Yksityiskäytössä.

R, Y/P

25. Työväentalo, asemakylä, Työväentie

Kaksikerroksinen, aumakattoinen, saunamavuorattu työväentalo valmistui 1928 nykyiselle paikalle. Aiemmin se oli sijainnut nuorisoseurantalons vieressä kirkonkylällä. Alkuperäisenä säilynyt talo edustaa 1920-luvun klassistista seurataloja.

R/P

26. Ruotimon kivisilta, Ollikkala

Kvaaderikivistä muurattu yksilaukkoinen maantiesilta entisellä Mäntyharju-Ristiina-tiellä. Tie rakennettiin 1860-luvulla.

R/M

27. Survaanniemen linnoitusketju, Survaanniemi

Osa ensimmäisen maailmansodan aikaista Kymihoen linnoitusketjua, joka oli tarkoitettu Pietarin uloimmaksi puolustusketjuksi Saksan hyökkäystä vastaan. Mäntyharjulla ketju ulottui Voikoskelta Kallavedelle, missä rannoille ja mökkiin kaivettiin ja rajäytettiin puolustuslaitteita. Survaanniemessä oleva ketju rakennettiin 1911-13. Patterityöt loppuivat 1917.

H/P

29. Jylhä, Kyttäjä

Tohtori Axel August Granfeltin rakennuttama huvilatyyppinen asuinrakennus, joka valmistui 1902 edellisenä vuonna palaneen huvilan paikalle. 1907 Granfelt asettui asumaan Jylhään ja aloitti puutarhavihjelyn ja kasvien jalostuksen. Osittain myös sisustukseltaan alkuperäisenä säilyneestä huvilasta avautuu jylhä maisema Kallavedelle. Granfelt oli monen sivistysharnastuksen alullepanija Mäntyharjulla. Yksityiskäytössä.

R, Y/P

30. Tainan hovi, Taina

Yksityiskäytössä.

R/P

31. Tainan mylly, Taina

Vanha vesimyllyn paikka ja entinen Jauhomylly. Ensimmäinen mylly rakennettiin 1700-luvun puolivälissä kosken länsirannalle. 1817 se rakennettiin itärannalle. 1800-luvulla Tainassa toimi myös vesisaha. Se purettiin 1890 järvenlaskun ja koskenperkauksen takia. Samalla rakennettiin mylly kokonaan uudestaan turbiinikäyttöiseksi. Kaksikerroksinen vuoraamaton myllyrakennus kertoo jo katoamassa olevasta myllykulttuurista. Seutukaavan luonnonsuojelualueetta. Yksityiskäytössä.

R, Y/P

32. Halssin tila (Ahtola), kirkonkylä

Entinen kappalaisen virkatalo, josta tuli lukkarin virkatalo 1691. Nykyiset rakennukset lienevät 1800-luvulta, jolloin talo oli jo maatilana. Yksityiskäytössä.

R, Y/P

34. Rajakivi,

Kivi, johon on hakattu merkintä "SR 1780". Muinaisjäänös.

H/P

35. Pienilahti, Partsimaa

Viljelysten ympäröimä talonpoikaistalo, jonka päärakennus on rakennettu v. 1830. 1800-luvulla rakennus vuorattiin ja tehtiin komea umpikuisti koristeellisine ikkunoineen. Koko talo vuorattiin asbestilevyillä 1960. Nellön muotoista miespihaa rajaavat yksikerroksisen päärakennuksen lisäksi kaksi riviä aittoja v:ltä 1770 ja 1840. Karjapihan hirs-, kivi- ja sementtitiilirakenteisen navetan kiviosa on v:ltä 1941. Karjapihassa on myös kalvo ja hirsisauna v:ltä 1932. Ylempänä rinteessä on "puupiha", jonka ympärillä on riihi, puusuoja, puimäla ja rivi varastoaittoja. Tyypillinen savolaistalo, jonka eri-ikäiset rakennukset muodostavat yhteisen kokonaisuuden. Yksityisomistuksessa.

R, Y/P

36. Tommolansalmi

Luonnonkaunis järvi- ja rantamaisema, jonka halki kulkee vanha maantie siltoineen.

Y/P

38. Lovaskosken mylly, Lovaskoski

Vanha myllynpaikka ja pieni kotitarvemylly, jossa on toiminut myös saha.

Y/P

39. Sarkalinna, Uotila

Kaksikerroksinen taitekattoinen rapattu tiilinen asuinrakennus, jonka lehtori J. Karfu rakennutti 1918-22 Etelä-Suomessa näkemänsä Engelin suunnitteleman kartanon mallilla. Sarkalinnaan kuuluu myös keskeneräiseksi jäänyt vuoraamaton hirsihuvila 1940-luvulta. Yksityiskäytössä.

R, Y/P

40. Voikosken tehdas, Voikoski

Jo 1700-luvulla sijaitsi kosken molemmilla rannoilla saha haminalaisten perustama itärannalla ja Abraham Argilanderin saha länsirannalla. Argilanderin saha kärsi vahinkoja Kustavinsodassa. Alfred Palmberg osti 1909 Voikosken ja rakensi sinne rasvojen hydraulilaitoksen 1916-19. 1928 yhtiö muutti nimensä Voikoski Oy:ksi. Sen tärkein tuotantokaava oli vety- ja happikaasu, nykyisin asetyleeni- ja ilokaasu. 1910-luvulla kosken rannalle rakennetut rakennukset k kaasukello, voimalaitos ja rasvojen hydraulilaitos - ovat edelleen käytössä. Tehdasmiljööseen kuuluu lisäksi lukuisa joukko muita varasto- ja tuotantorakennuksia sekä kosken vieressä uomassa olevat uittolaitteet ja kosken yli johtava maantiesilta v:ltä 1931.

Y/P

41. Metsäkylän koulu, Metsäkylä

Leppäniemen 1913 perustettu kansakoulu, jonka yksikerroksinen saunarimavuorattu koulurakennus on säilynyt alkuperäisenä.

R/P

42. Virransalmen silta

Sillan rakentamista Virransalmen lossin paikalle oli suunniteltu jo 1860-luvulla, mutta silta rakennettiin vasta 1937. Rautarakenteinen silta on mielenkiintoinen konstruktio. Uuden sillan korvattua rautasiltaa, voisi se hyvin palvella vähäisempää liikennettä vaikka siirrettynä toiseen paikkaan.

R/P

43. Pärnämäki --kylämaisema

Mäkinen peltomaisema taloineen. Luonteenomaista maisemalle ovat peltoja ympäröivät kiviröykkiöt.

Y/P

44. Kangas, Kousankylä

Entinen torpanpaikka, jolla olevat maatalon rakennukset sijaitsevat järvien välisellä kannaksella korkean Koiravuoren hallitsemassa maisemassa. Päärakennus on yksikerroksinen vinkkelitalo ja rakennettu 1880. Talousrakennukset ja navetta ovat 1930-50-luvulta. Perinteinen savolainen maatalo. Yksityiskäytössä.

R, Y/P

45. Naulasaari, Tarhavesi

Hämeen ja Savon rajan merkki v:ltä 1615 Naulasaaren pohjoispäässä olevassa luodossa. T-merkki osoittaa rajan suunnan pohjoiseen. Raja käytiin ensimmäisen kerran 1415. V:stä 1514 oli Naulasaaren pohjoispää myös linnaläänin rajamerkki.

H/M

46. Koirakiven nuorisoseuratalo, Koirakivi

Vuoraamaton lyhytnurkkainen seuratalo 1920-luvulta Suuren Savontien varrella.

R/P

47. Mickankoski

Turun rauhan (1743) rajapaikka ja koskimaisema, johon on rakennettu nipunsiirtorata 1960-luvulla. Seutukaavan suojelualue.

H, Y/M

48. Miekankoski-Koirakivi -maantie

Kappale keskiaikaista Suurta Savontietä, joka kulki Hämeenlinnasta Savonlinnaan. Yleisenä tienä se mainitaan jo 1550-luvulla. Se toimi ratsu- ja kärrytienä. Mäkiisyytensä takia ei ko. välillä kuitenkaan voitu käyttää talvella vielä 1800-luvun alussakaan. 1835 tie siirrettiin kulkemaan nykyisen Pertunmaan kirkonkylän kautta. Tiemuseokohde.

H/V

49. Volan mylly, Volankoski

Vanha myllynpaikka. Rakenteista on jäljellä myllypato ja v. 1939 rakennettu uittoruuhu, joka liittyy Peruveden ja Lahnaveden välisen uittoreitin rakentamiseen ennen toista maailmansotaa. Harvinaiseksi käynyt ympäristötyyppi. Yksityisomistuksessa.

Y/P

50. Pyhäkoski, Pyhäniemi

N. 500 metriä pitkä uittokanava Pyhäkosken vieressä. Se rakennettiin 1960-luvulla nippu-uittoon siirryttyessä. Uittotoimintaan liittyvä rakenne. Seutukaavan suojelualue. Y/M

51. Kaskikolvikko, Pyhäniemi

Alkoinaan aikeaksi poltettu rajalinja, jolla kasvaa kaskikolvikkoa. Y/P

52. Pyhäniemi, Pyhäntemi

1700-luvulta lähtien asuttu paikka, joka oli aluksi torppa ja muodostui taloksi 1800-luvun alussa. Nykyiset rakennukset sijaitsevat peltojen keskellä, harjanteella kolmen pihan ympärillä ja tulotien varrella. Hirsitupa on rakennettu 1856. Sitä jatkettiin 1866 salipäädellä ja koko rakennus vuorattiin

seuraavana kesänä. Päärakennuksen edessä olevaa neliömäistä miespihaa reunustavat lisäksi luhti, aittarivi ja aitta. Viereisen puupihan varrella on liiterirakennuksia. Kapean karjapihan varrella on, v. 1866 rakennettu kivinavetta ja hirsinen tallirakennus sekä pihan keskellä kalvo. Tulotien varressa on sauna, riihi ja latoja. Puiset talusrakennukset ovat vuoraamattomia ja pitkänurkkaisia. Pelto- ja ympäröivät kivijalustalle tehdyt pisteaidat. Kaikki rakennukset ja rakenteet, kattoja lukuunottamatta ovat säilyneet yksityiskohtia myöten alkuperäisessä asussaan. Ne muodostavat erittäin harvinaisen ja yhtenäisen talonpoikaisen rakennusryhmän. Päärakennuksella kaksine kuisteineen ja kivi-navetalla on myös huomattava rakennushistoriallinen arvo. Yksityiskäytössä.

R, Y/M

53. Paakkari, Niinimäki, Toivola (6)

Entinen 1700-luvulla perustettu sotilasvirkatalo, joka on toiminut myös käräjätalona 1800-luvun alkupuoliskolta v:een 1883. Nykyinen päärakennus on rakennettu 1834. Klassistisen, aumakattoisen päärakennuksen lisäksi maantien varrella olevaan rakennusryhmään kuuluu vuoraamattomia talusrakennuksia. Yksityiskäytössä.

R/M

54. Ryönän hovi, Toivola (7)

Vanhan kirkkotien varrella oleva entinen 1700-luvulla perustettu sotilasvirkatalo, joka oli säätyläistalona 1880-luvun lopulle saakka. Osittain kaksikerroksisen, poikkipäätyisen kartanorakennuksen etusivulla on pilareitten kannattama parveke, v. 1866 rakennetun päärakennuksen edustalla on väentupa- ja aittarakennusten muodostama pihapiiri. Tärkeä paikka pitäjän historiassa on hovin ranta, Ryönän ranta, johon pitäjän pohjoisosista tulevat kirkossakävijät lähtivät seutumatkalle Pyhäveden poikki. Maanteiden valmistuttua 1800-luvun loppupuolella jäi ranta useine venevajoineen vaille käyttöä ja oli rappiolla 1910-luvun alussa. Yksityiskäytössä. R, H, Y/M

55. Seppälä, Toivola

Perinteinen maatalo, jonka saumarimavuorattu pitkänurkkalinen päärakennus on rakennettu 1800-luvulla. Suurien piha-
puiden somistamaan pihapiiriin kuuluu mm. luhti ja aitta
v:ltä 1818. Yksityiskäytössä.

R, Y/P

56. Tuustalpaaleen kanava, Toivola

Avokanava, jonka rakentamisen aloittivat 1770-luvulla
seudun talonpojat heinää kasvavien rantaniittyjen saami-
seksi. 1830-luvulla kanavaa levitettiin keisarillisen kos-
kenperkaustoimikunnan johdolla. Kanavan rakentaminen liittyi
tuolloin Puulan laskemiseen. Seutukaavan suojelukohde.

R, Y/M

57. Tuustalpaaleen mylly, Toivola

Vaaha myllynpaikka, johon Ryönän hovin omistaja Abraham
Argillander rakensi 1760-luvulla Koskenkosken eli myllyn.
Aiemmin oli paikalla ollut myös kylän kotitarvemylly.
Tuuskosken vesimylly jäi kuiville 1830-luvulla, kun Tuustal-
paaleen kanava rakennettiin. Koskenperkaustoinnikunta ra-
kensi sille kuitenkin uuden uoman ja mylly sai jäädä mel-
kein entiselle paikalleen. Maailmansotien välillä toimi
Tuuskoskessa myös saha. Vuoraamaton hirsinen myllyrakennus
edustaa harvinaista rakennus- ja ympäristötyyppiä. Yksi-
tysomistuksessa.

R, Y/P

58. Lahden hovi (Karlsvik), Lahnanieniemi (8)

Säätyläistälo 1760-luvulta 1880-luvulle. Tilalla oli aiemmin
toiminut kestkieveari. Siitä tuli "Lahden hovi" nimismies
Aksel Samuel Laurellin aikana. 1800-luvun alussa istutettiin
Lahdessa käräjliä. Kartanon mansardikattoinen, rapattu pää-

rakennus on rakennettu v:n 1820 tienoilla. Samalta ajalta on
kartanoon kuuluva Antellin suvun hautausmaa, jonka vieressä
oli jo aiemmin Kustavinsodan aikana käyttöön otettu hautaus-
maa. Hovin pihapiiriin kuuluu navetta ja talousrakennuksia
sekä puutarha. Paikkaan liittyy paljon paikallishistorialli-
sia tapahtumia ja henkilöitä. Yksityiskäytössä.

R, Y/M

60. Puuskankosken mylly, Nironkylä

Sipi Paakkarin ja Tuomas Nirosen 1860-luvulla rakentama
kotitarvemylly. Alkuperäisenä säilynyt, harvinainen rakennus-
tyyppi.

R, Y/M

61. Mouhun taistelupaikka, Mouhu

Maaliskuun alussa 1918 käytiin useita kahakoita Savon ra-
dalla lähellä Mouhua, viereisessä Nuolnaniemessä ja Mouhun
aseman luoteispuolella olevalla peltoaukealla. Sillä olevat
kolme taloa, Kujala, Laurila ja Peltola vaurioituivat tuli-
tuksissa niin, että ne rakennettiin sodan jälkeen uudestaan.
H.A. Wreden muistokivi ja -kuusi. Taistelumuistomerkki pys-
tytettiin 1930-luvulla aseman pohjoispuolelle.

H/P

62. Leivinuuni, Houhu

Savon radan varressa sijaitseva kivistä ladottu leivinuuni, joka oli radan rakentajien käytössä 1886-89.

H/P

63. Haarala, Kyttälä

Vanhan Kiiskin kautta kulkevan maantien ja Jaalan tien risteyksessä sijaitseva pääosin vuoraamaton, pitkänurkkainen hirsitalo "Kolmhaara", jossa asui ja harjoitti nähkurinliikettä vuosisadan vaihteessa Aleksi Myylyläinen. Rakennus on asemakylän vanhinta rakennuskantaa. Vasta toisen maailmansodan jälkeen alettiin sen ympäristöstä erottaa asuontontteja. Yksityiskäytössä.

R, Y/P

64. Ahveniston entinen koulu, Ahvenisto

1920-luvulla rakennettu kyläkoulu, joka korjattiin 1936. Koulu lakkautettiin 1967. Yksityiskäytössä.

R/P

65. Koirakiven entinen koulu, Koirakivi

Vanhan Savontien varressa oleva kansakoulu 1920-luvulta. Koulu lakkautettiin 1971.

R/P

66. Mäntyharjun maamiessuruntalo, Tuustalpaale

Entinen Lauttausyhdistyksen talo Tuustalpaaleen kanavan rannalla. Ostettuaan talon 1921 maamiesseura laajensi sitä. Osaksi vuorattu, osaksi vuoraamaton hirsitalo kuuluu Toivolan vanhan kyläkeskuksen historialliseen rakennuskantaan.

R/P

1. Pertunmaan kirkko, kirkonkylä

(1)

Puinen ristikkirkko, jonka päätyyn on lisätty torni. Usein vireillä olleiden kirkonrakennushankkeiden rauettua Markus Puller rakensi itse v. 1907 pienen rukoushuoneen Pertunmaalla ja lahjoitti sen paikkakuntalaisille. 1920-luvulla tuli kirkon rakentaminen taas ajankohtaiseksi ja arkkitehti Alvar Aalto laati v. 1925 kaksi suunnitelmaa uudesta kirkosta. Seurakunta päätyi kuitenkin huokeampaan ratkaisuun rakentaa kirkko lahjaksi saamastaan Hartolan vanhasta puukirkosta, joka oli rakennettu 1684-93. Pullerin rukoushuone vihittiin nyt väliaikaiseksi kirkoksi ja siihen rakennettiin sakaristo ja alttari. Syys-talvella 1927 tuotiin Hartolan kirkon kellotapuli ja sisusta Pertunmaalle 250:ssa hevoskuomassa. Kevättalvella 1928 tuotiin loput osat, joista kirkko rakennettiin tarkoin niin, että vanhasta rukoushuoneesta tuli poikkilaiva ja sisustuksesta entisen Hartolan kirkon kaltainen. Piirustukset laati rakennusmestari Martti Vihonen. 1958 korjattiin sisustusta ja maalattiin kirkko ulkoa.

R, H/M

2. Kunnantalo, kirkonkylä

Entinen pitäjätupa, joka rakennettiin 1928-29 kirkon rakennuksesta jääneistä tarpeista rakennusmestari Martti Vihosen suunnitelman mukaan. Myöhemmin on taloon lisätty arkistosiipi. Pitäjän ensimmäisiä julkisia rakennuksia.

R/P

3. Kirkonkylän koulun vanha osa

Kunnan toinen rakennushanke oli osittain kaksikerroksinen, vuorattu koulutalo, joka valmistui 1936.

R/P

4. Lääninmylly ja Pankakosken mylly, Pertunmaan kylä

Vanha myllypaikka, jossa on ollut kaksi vierekkäistä jauhomyllyä. Nykyisin paikalla oleva Lääninmylly lienee 1860-luvulla rakennettu kylän 10 talon yhteinen kotitarvemylly.

R, Y/M

5. Sydänmaan koulu, Sydänmaa

Yksikerroksinen, satulakattoinen, saumarimavuorattu kyläkoulu v:ltä 1928. Yksityiskäytössä.

R/P

6. Ahvenniemi, Lihavanpää

Pertunmaan ja Mäntyharjun vanhinta asuttua aluetta. Kerrotaan, että Perttu, pitäjän ensimmäinen asukas, ihastui Ahvenniemeen ja asettui sinne asumaan. Ahvenaisten suku asui paikkaa ainakin 1400-luvulla. 1600-luvulla oli Ahvenniemi läänitettyä Klas Boijelle. 1642 sai talo kievarinoikeuden mutta se lakautettiin muutaman vuoden päästä. Nykyisen Peltoniemen tilan rakennusten paikkeilla sijainnut Ahvenniemen talo toimi kuitenkin edelleen kyyti-asemana ja majapaikkana. 1820 nousi nykyiselle paikalle uusi, suuri päärakennus. Kievarinoikeuden talo sai taas 1842, kun Suuri Savontie oli siirretty kulkemaan sen kautta. Ahvenniemestä tuli pian pitäjän suurin viljantuotaja ja 1845 palkitsi Suomen Talousseura Petteri Ahvenaisen hopeapokaalilla. Talon yhteyteen avattiin kauppa v. 1864 ja talo toimi kunnan, seurakunnan ja muun julkisen toiminnan kokoontumispaikkana aina 1960-luvulle saakka. Edellä mainitun päärakennukset lisäksi pihapiiriä reunustaa luhtiaitta, navetta ja muita talousrakennuksia. Maakunnan komein kestiekievaritalo, johon liittyy myös paljon paikallishistoriaa. Yksityiskäytössä.

R, H, Y/M

7. Taimelan koulu, Lihavanpää'

Pertunmaan ensimmäinen ja Mäntyharjun toinen kansakoulu, joka valmistui 1890. Opetus oli alkanut jo 1883 Tapialan talossa. Alkuperäisenä säilyneen yksikerroksisen, satulakattoisen, vuoratun hirsisen koulurakennuksen pihassa on talousrakennus 1920-luvulta ja sauna.

R, Y/P

8. Savon ja Hämeen rajakivet, Hämeen Hartonen

V. 1452 vahvistettu vanha savolaisten ja hämäläisten heimo-
raja kulki Savon Hartosen ja Hämeen Hartosen kautta halkoen
jälkimmäistä. Rajakivimerkit n:ot 89 ja 88 osoittavat rajan
kulkusuunnan. Numerot on hakattu v. 1414 kahteen kiveen lähellä Hämeen Hartosen itärantaa. Muinaisjäännöksiä.

H/M

9. Vanha-Rantalan talomuseo, Paloniemi (3)

Museoon kuuluu Vanha -Rantalan talon päärakennus, joka on
seudulle tyypillinen talonpoikaistalo 1800-luvulta, kaksi
harmaata luhtia, sauna ja hirsinavetta.

R/M

10. Ruuttilan viljelymaisema, Ruuttila

Savolainen vaaranlakikylä, jonka halki kulkevalta tieltä
avautuu näköala kauas Puruveden yli.

Pitäjän vanhinta, Sysmästä käsin asutettua aluetta.

Y/P

11. Kuortti-Koirakivi -maantie

Kappale keskiaikaista Suurta Savontietä, joka kulki Hämeen-
linnasta Savonlinnaan. Yleisenä tienä sen mainitaan olleen jo
1550-luvulla. Tie toimi ratsu- ja kärrytienä. Mäkisyytensä
takia ei Kuortin ja Toivolän välistä osuutta voitu käyttää
talvella vielä 1800-luvun alussa. Ko. välille rakennettiin
1835 lähtien uutta tietä, joka kulki nykyisen Pertunmaan
kirkonkylän kautta ja eteläinen suunta jäi toissijaiseksi.
Kuortissa toimi kestikievari v:een 1807 saakka ja Höltässä
talvikestikievari ainakin 1840-luvulle saakka. Elias Lönnrot
kertoo Höltän talvikievarista v. 1828 teoksessa "Vaeltaja".
Tiemuseokohde.

H, Y/V

12. Jussila, Hölttä

Entinen Höltän talvikestikievari Suuren Savontien varrella.
Elias Lönnrot kävi 1828 kievarissa ja kertoo siitä teoksessa
"Vaeltaja". Höltän peltoaukealla sijaitsevan rakennusryhmän
päärakennus on v:lta 1863, mutta myöhemmin muutettu. Hirsin-
nen navetta on rakennettu 1926. Lisäksi siihen kuuluu aitta-
rakennus, kalustosuoja, kuivaamo, puimala ja verstaas.
Rakennukset muodostavat yhtenäisen ryhmän. Yksityisomistuksessa.

R, Y/P

13. Hottola, Kuhajärvi

V. 1875 rakennettu maatilan päärakennus, jota laajennettiin
1920-luvun alussa ja 1960. Vuoratun satulakattoisen hirsit-
talon ulkoasu on v:lta 1928. Pihapiiriin kuuluu myös säteri-
kattainen suuri navetta v:lta 1925, kaksi aittaa ja riihi.
Rakennukset muodostavat yhtenäisen ryhmän. Yksityiskäytössä.

R, Y/P

14. Kunnalliskoti, Kuortti

Kaksikerroksinen, rapattu vanhainkoti oli kunnan ensimmäinen rakennushanke. Se valmistui 1929 Kuorttiin avaralle mälle, josta se vieläkin hallitsee lähimaisemaa.

Y/P

15. Nipuli, Hartolankylä

(2)

Maila Talvion kotikartano, jonka rakennutti hänen äitinsä Hartolan rovastin leski Winter, 1882-84. Talon rakensi rakennusmestari Nyberg savesta, hiekasta ja kanervasta venäläiseen tapaan. Maila Talvio asui Nipulissa 1882-94 ja kuvaa sitä useissa teoksissaan, mm. Huhtikuun Manta ja Haapaniemen keinu. Satulakattoista rapattua päärakennusta on myöhemmin korjattu. Pihapiiriin kuuluu lisäksi kaksi aittaa ja aittarivi. Rakennuksille johtaa koivukuja peltojen halki. Rakennushistoriallinen erikoisuus, johon liittyy myös henkilöhistoriallisia arvoja. Yksityiskäytössä.

R, H, Y/V

16. Knaappila

Seudulle tyypillinen peltoaukea, jolla on Ylä-Knaappilan ja Ala-Knaappilan talot perinteisine asuin- ja talousrakennuksineen. Yksityisomistuksessa.

R, Y/P

17. Ruorasmäen kylämaisema

Pertunmaa-Joutsa -maantien varren peltoaukea, jonka asutus sijaitsee korkean Kassimäen etelärinteellä. Mäeltä avautuu laaja näköala. Talot ovat 1800-luvulta ja 1900-luvun alkupuolelta. Ruorasmäen koulu on mahdollisesti 1920-luvulta.

Y/P

1. Vaalijala, Nenonpelto

Nykyisin Savon kehitysvammaalirin kuntainliiton omistama sairaala, jonka rakennutti Suomen Sisälähetysseura v. 1948-66 entisen sotilasvirkatalon paikalle. Yleissuunnitelma ja suurin osa rakennuksista on arkkitehti Yrjö Lindegrenin suunnittelema, 1966 valmistunut kirkko arkkitehti Aulis Blomstedtin. Alueeseen kuuluu 32 hoitola-, huolto- ja asuinrakennusta. Rakennukset muodostavat arkkitehtonisesti yhtenäisen kokonaisuuden.

Y/M

2. Leppämäki-Isokylä -maisema

Pieksämäki-Suonenjoki -maantien varressa olevat kaksi moreeni-selänteelle raivattua viljelyaukeaa taloineen, joista avautuu laaja näköala länteen.

Y/V

3. Haapakosken ruukki, Haapakoski

(6)

Kapteeni Johan Fredrik Molander perusti Haapakosken rautatehtaan 1842, jolloin rakennettiin masuuni, kankirautavasara ja nippulaitos. Yhtiökumppanina olivat lääninkamreeri J.R. Holmberg ja J.E.A. Boije af Gennäs. 1857 tehdas myytiin pietarilaiselle Nikolai Putiloville, jolta se joutui 1872 valtiolle. Nykyinen tehdas perustettiin 1905. Vanha masuuni on vielä jäljellä ja tehdasrakennuksia on rakennettu lisää tällä vuosisadalla. Ruukinpatruunan alunperin yksikerroksinen, myöhemmin osittain kaksikerroksiseksi korotettu aumakattoinen asuinrakennus on peräisin v:lta 1842. Puistikon ja kosken ympäröimään tehdasalueeseen kuuluu lisäksi tiilinen konttorirakennus v:lta 1920 ja joukko työväenasuntoja, joista

osa on 1800-luvun loppupuolelta ja osa 1900-luvun alusta. Merkittävä tuotanto- ja asuinrakennusten muodostama teollisuusympäristö, jossa eri aikakausien rakennukset muodostavat yhtenäisen kokonaisuuden ja joka kertoo Saimaan alueen rautaruukkien kukoistuksesta 1800-luvulla. Masuuni on maassamme harvinaisen varhaisen teollisuuden rakennus ja työväen asuintalot vanhimpia säilyneitä maakunnassa. Seutukaavan suojelukohde.

R, Y/V

4. Partaharju,

Luonnonkaunis järvi- ja harjumaisema, johon on rakennettu leirikeskus 1960-luvulla. Leirikeskus sisältää mm. Jussi Lappi-Seppälän 1948 suunnitteleman leirikirkon.

Y/P

5. Nikkarilan metsäopisto, Nikkarila

Entinen valtion metsänvartijakoulu, jonka taite- ja aumakattoiset puurakennukset on rakennettu 1900-luvun alussa, johtajan ja metsänhoitajan asuintalot v. 1905 sekä 2. metsänhoitajan asuntoja entinen oppilasasuntola (Lukula) v. 1920. Lisäksi rakennuskantaan kuuluu vuoraamattomia hirsiaittoja ja varastoja sekä uusi koulurakennus v:lta 1961. Väljä, puisto-omainen koulualue perinteisine rakennuksineen maisemallisesti kauniilla paikalla.

R, Y/P

6. Kalmisto, Maavesi

(10)

Historiallisen ajan kalmistosaari Maaveden järvessä. Muinaisjäänös.

H

7. Kalmisto, Siikamäki

(9)

Historiallisen ajan kalmisto Ruokojärnessä Syvänlahden pohjukassa olevassa saarella. Muinaisjäännös.

H

8. Pöyhölä, Törmä

Entinen kappalaispappila, jonka 1830-luvulla rakennettua klassistista päärakennusta laajennettiin 1880-luvulla. Yksikerroksisen, aumakattoisen, vuoratun, hirsisen päärakennuksen siipirakennuksina ovat neliömäisen pihan sivuilla tuparakennus ja aittarivi. Yksityiskäytössä.

R, Y/M

9. Entinen Niskamäen koulu, Etelä-Niskamäki

Yksikerroksinen, vuoraamaton vinkkelitalo, joka rakennettiin alunperin 1900-luvun alussa. Koulu paloi ja rakennettiin 1948 uudestaan vanhojen piirustusten mukaan. Ulkoasultaan se on säilynyt lähes alkuperäisenä. Yksityiskäytössä.

R, Y/P

10. Porsaskoski, Porsaskoski

(3)

Porsaskoskella toimi rautatehdas 1837-1885 ja sahamyllly 1848-1906. Tehtaasta ei ole mitään jäljellä, sahan paikkalla on mylly. Kosken rannalla on 1865 rakennettu kartano, joka on yksikerroksinen vinkkelitalo. Siihen on tehty myöhemmin muutoksia. Kartano ja koski patoineen ja puistoineen muodostavat maisemallisesti merkittävän kokonaisuuden. Yksityiskäytössä.

R, H, Y/M

11. Kalmisto, Neuvola

(7)

Historiallisella ajalla käytössä ollut kalmisto Pitkäjärven saarella Toivakkalan talon edessä. Muinaisjäännös.

H

12. Toikkalanmäen kylämaisema

(4)

Vaaran laelle rakennettu kylä, josta avautuvat laajat näköalat ympäröivään maastoon. Mäen poikki kulkee vanha Pieksämäki-Mikkeli -maantie, jota reunustavat mahtavat pelloilta raivatut kivistykkiöt.

H, Y/P

13. Pyhäluoman mylly, Haara

(2)

Edelleen käytössä oleva mylly ja saha tämän vuosisadan alusta. Myllyrakennus on osittain hirs-, osittain lautarakenteinen. Myllykokonaisuuteen kuuluu myös tupa ja kaksi aittaa. Seutukaavan suojelukohde. Yksityisomistuksessa.

Y/P

14. Entinen Pajupuron kauppa, Niskamäki

Maalaistalo, jossa on toiminut maakauppa. Klassistisaiheisen päärakennuksen lisäksi pihapiiriin kuuluu liiteri ja navetta. Yksityiskäytössä.

R/P

15. Siilin mylly ja saha, Vilhula

Rakennusryhmään kuuluu mylly- ja sähkölaitos, saha, höylämö, riihi, navetta, myllytupa, piha-aitta, kellari, sauna ja lautavarasto. Itse myllyrakennus on vuoraamaton lyhytnurkkarakennus, muut rakennukset ovat osaksi tiili- osaksi puurakenteisia. Historiallinen teollisuusympäristökokonaisuus. Seutukaavan suojelukohde. Rauhoitettu. Yksityisomistuksessa.

R, Y/M

16. Kalmisto, Venetmäki

(8)

Historiallisen ajan kalmisto Pyhäjärven Ruumissaarella. Muinaisjäännös.

H

17. Selänpää, Venetmäki

(1)

Talonpoikaistila, joka on peräisin 1700-luvulta. Saumarimavuorattu seudun perinteistä rakennustapaa edustava päärakennus on ollut alemmin savutupa ja rakennettu kahdessa vaiheessa 1800-luvulla. Se on toiminut majatalona, niin että talon toisessa päässä olevan vierastuvan ja savutuvan välissä on ollut läpiajettava katettu sola. Rakennusryhmään kuuluu päärakennuksen lisäksi navetta, 5-osainen aittarivi ja luhti. Yksityiskäytössä.

R, Y/M

18. Huumala, Venetmäki

(5)

Talonpoikaistalo, jonka saumarimavuorattu pitkänurkkainen päärakennus on peräisin 1850-luvulta. Neliömäistä pihaa reunustavat päärakennus, aittarivi 1880-luvulta ja liiteri. Lisäksi rakennusryhmään kuuluu navetta ja riihi. Rakennukset edustavat seudun perinteistä rakennustapaa. Yksityiskäytössä. Y/P

19. Haapakosken rautatieasema, Haapakoski

1887-89 rakennetun Savon radan asema, joka rakennettiin Oulun radan pysäkin piirustuksilla. V. 1905 sitä laajennettiin arkkitehti Bruno Granholmin suunnitelman mukaan. Lähes alkuperäisenä säilynyt, edustava Savon radan asema.

R, Y/P

20. Savonlinna-Jyväskylän radan asemat

Pieksämäki-Savonlinna -rata rakennettiin 1911-13. Edelleen ovat käytössä Itätalon, Siikamäen ja Rummukan pysäkit. Piirustukset oli laatinut Thure Hellström. Pieksämäki-Jyväskylä -radan asemat ja pysäkit rakennettiin 1916-17. Rataosan pysäkit rakennettiin myös Thure Hellströmin laatimilla piirustuksilla. Pysäkkiympäristöt asuinrakennuksineen, Venetmäki, Paltanen ja Naarajärvi, ovat edustavia esimerkkejä rautatiehen liittyvästä yhtenäisestä rakennustavasta.

R, Y/P

21. Haapakosken vanha koulu ja Pyrinnön talo, Haapakoski

Haapakosken ruukin alueeseen liittyvä yksikerroksinen, satulakattoinen, saumarimavuorattu rakennus, jota on jatkettu vähän korkeammalla saliosalla. Rakennuksessa on toiminut ruukin koulu ainakin vuosisadan alussa. Rakennusta on jatkettu vähän korkeammalla saliosalla 1900-luvun alkupuolella. Seudun ensimmäisiä kouluja ja seurataloja.

R, Y/M

23. Nikkarilan hautausmaa, Nikkarila

Kansalaissodan aikainen hautausmaa-alue ja muistokivi. Alueelle on istutettu kuusikko.

H/P

24. Nuorisotalo, Huuha

1800-luvulla rakennettu kunnaliiskoti, jonka ulkoasu on säilynyt alkuperäisenä.

R/P

25. Kylmämäki

Perinteinen savolainen kylämaisema perinteisine savolaistaloineen.

R, Y/P

26. Tissarinmäki, Vanaja

Vanajan kylämaisemaan kuuluva maatalo maisemallisesti komealla paikalla. Rakennukset ovat 1900-luvulta. Yksityiskäytössä.

Y/P

27. Rūstholli, Toikkala

Vanha kievaritalo entisen Mikkeli-Piekäsmäki -maantien varrella. Nykyiset rakennukset ovat 1930-luvulta. Yksityiskäytössä.
Y/P

28. Kumpunen, kirkonkylä

Perinteinen savolaistalo avarassa vaaranlakimaisemassa. Yksityiskäytössä.
Y/P

29. Tuulimyly, Venetmäki

Ainoa säilynyt tuulimyly Venetmäen seitsemästä tuulimylystä. Yksityisomistuksessa.
R/P

1. Kontiopuisto

Heti toisen maailmansodan jälkeen rakennettu yhtenäinen puutaloalue, joka on rakennettu Otto-Iivari Meurmanin laatiman asemakaavan mukaan. Alueella on satakunta 1 1/2-kerroksista tyyppitaloa kaarevien Laakso-, Kaarto- ja Metsämiehentien varsilla.

Y/H

2. Vanha kaupungintalo, Savontie 2

Entinen Pohjoismaiden Osakepankin konttori, joka toimi 1948-62 kauppalan kansliana ja 1962-73 kaupungintalona. Kaksikerroksinen, alunperin vuoraamaton hirsirakennus valmistui 1918 Valter ja Ivar Thomén suunnittelemana.

R, Y/P

3. Vanha rautatieasema, Ratakatu 8

Rautatieasema rakennettiin 1887-89 Oulun radan IV luokan tyyppipiirustus n:o 2:n mukaan. Sitä laajennettiin 1902 yhdellä ikkuna-akselilla pohjoiseen alkuperäistä rakennustapaa noudattaen. Ulkoasultaan lähes alkuperäisenä säilynyt ja edustava Savon radan asema. Asemakaavan suojelurakennus.

R/M

4. Sirpalesuoja, Ratakatu

Kiilakivistä murattu kupumainen pommisuoja toisen maailmansodan ajalta. Rakennustyyppi- ja tapakuriositeetti kaupungin rakennuskannassa.

R/P

5. Veturitalli, Kangaskatu 8 A

Puoliympyränmuotoinen, kahdella tornilla varustettu tiilinen veturitalli v:ltä 1890 on alkuperäisessä asussa säilynyt Savon rataan liittyvä rakennus. Yleiskaavan suojelukohde.

R, Y/M

6. Savontie 22

Kaksikerroksinen, funktionalistinen asuintalo v:ltä 1938. Rakennuksen on suunnitellut arkkitehtitoimisto Lappi-Seppälä ja Martas. Yksityiskäytössä.

R, Y/P

7. Sepposen talo, Keskuskatu 11

Viipurilaisen arkkitehti Pekka Saareman suunnittelema funktionalistinen asuin- ja liiketalo v:ltä 1939. Kolmikerroksinen talon kaareva julkisivu leimaa yhdessä entisen POK:n talon kanssa keskustan kaupunkikuvaa voimakkaasti funktionalistiseksi. Yksityisomistuksessa.

R, Y/P

8. Entinen POK:n talo, Keskuskatu 7

SOK:n rakennusosastolla Walde Aulangon suunnittelema kaksikerroksinen liiketalo v:ltä 1938. Edustava funktionalistinen liikerakennus, jolla on myös leimaa antava merkitys kaupungin keskustalle.

R, Y/M

9. Osuusliike, Keskuskatu 5

Kolmikerroksinen liiketalo, jonka alkuperäistä osaa on laajennettu itäänpäin 1935 (Georg Jägerroos) ja 1942 (Urho Heikkinen).

R/P

10. Keskuskoulu, Keskuskatu 32

A. E. Eräsen suunnittelema klassistinen kansakoulu, joka valmistui 1929 kolmikerroksisena. Se korotettiin 1947 nelikerroksiseksi Martti Välikankaan laatiman suunnitelman mukaan. Kaupungin muuten matalasta rakennuskannasta selvästi erottuva julkinen rakennus ja hyvä esimerkki 1920-luvun klassismista.

R, Y/M

11. Ratakatu 23

Rautatieaseman miljööseen kuuluva entinen matkustajakoti rakennettiin 1920-luvulla, alakerta tillestä ja yläkerta puusta. Yksityisomistuksessa.

R/P

12. Nikkarilan kuurojen talouskoulu, Nikkarila (7)

Sofia ja Angeliqne Bovalliuksen testamentin velvoittamana rakennettiin 1905 talouskoulu kuuromyöklä varten entisen Pieksämäen komppanian värinkin virkatalon paikalle. Peltoaukeitten ja pihakuusien ympäröimään rakennusryhmään kuuluu suuri alunperin yksikerroksinen, myöhemmin kaksikerroksinen korotettu nikkarityylinen koulurakennus, pienempi asuinrakennus ja hirsinen vajarakennus. Koulun suunnitteli arkkitehti Maria v. Fieandt. Yleiskaavan suojelukohde.

R, Y/M

13. Ortodoksinen kirkko, Mikkelintie 20

Arkkitehti Toivo Paateljan suunnittelema pieni rankarakenteinen päätytornillinen kirkko v:ltä 1957.

R/P

14. Nokkala, Pirttimäentie

(5)

Tilan päärakennus on klassistinen, aumakattoinen kartanorakennus 1800-luvulta. Pihapiirissä, vastapäätä päärakennusta on 1700-luvulla rakennettu tilan vanha päärakennus, jossa on savutupa. Tuvassa on istuttu käräjiä 1700-luvulta lähtien v:een 1956 saakka. Seudulle tyypilliseen suljettuun pihapiiriin kuuluu lisäksi useita talousrakennuksia. Yksityiskäytössä. Yleiskaavan suojelukohde.

R, H, Y/P

15. Maaseurakunnan kirkko ja kellotapuli, Kuopiontie 62 (1)

Kirkonrakentaja August Sorsan johdolla rakennettu punen ristikirkko, jossa ensimmäistä kertaa Suomessa käytettiin perspektiivisesti kapenevia sakaroita. Kirkko valmistui käyttökuntoon 1752 ja lopullisesti 1758. Siinä oli päänukatot ja seinät olivat punamullatut. Kirkon sisämaalauksen tekivät Mikael Toppelius ja Daniel Hjulström. Maalauksista ovat säilyneet saarnaustuolin ja urkulahterin kaiteiden kuvat. Kolmikerroksinen kellotapuli oli valmistunut jo 1746 myös August Sorsan johdolla. Se on Pieksämäen vanhin rakennus. Nykyisen asunsa se sai 1844, jolloin rakennusmestari Axel Magnus Tolpon johdolla seinät vuorattiin ja maalattiin sekä muutettiin katon muotoa. Itse kirkko maalattiin 1870-luvun puolivälissä harmaaksi ja sen katto rapattiin kipsillä lääninarkkitehti Kiseleffin suunnitelman mukaan. Vuosien 1882-96 perustellisen korjauksen suunnitteli lääninarkkitehti John U. Lybeck. Sakaristo rakennettiin nykyiselle paikalle, eteiset suurennettiin, sisäseinät laudoitettiin ja maalattiin öljymaalilla, ikkunat uusittiin, katto muutettiin peltikatoksi ja ristikeskukseen tehtiin kattoratsastaja. Tuolloin asennettiin myös urut. Sisällä tehtiin korjaus 1926 (arkkitehti Antero Pernaaja), jolloin rakennettiin uusi lattia, penkit ja sisäkatto ja kaikki sisäosat maalattiin. Kirkko restauroitiin 1971-72, jolloin pyrittiin palauttamaan alkuperäinen sisä- ja ulkoasu (suunnitelma arkkitehti Heikki Elomaa). Kirkko

on arvokas puukirkkoarkkitehtuurin muistomerkki. Kolvuja, kuusia ja pihlajia kasvavaa kirkkotarhaa käytettiin hautausmaana vuoteen 1836 saakka. Alunperin oli kirkkotarhan aita tehty puusta, 1850-luvulla sen tilalle rakennettiin nykyinen kiviaita. Asemakaavan suojelukohteita.

R, II, Y/V

16. Iso-Pappila, Kuopiontie 78 (2)

Kustavilalstyylinen, mansardikattoinen pappilarakennus, joka rakennettiin 1800-1804. Sitä on korjattu 1846, 1886 ja 1965. Puutarhan ympäröimään rakennusryhmään kuuluneista piharakennuksista on jäljellä vaja ja sauna. Pappilaan johtavan kolvukujan varrella on vanha papin saatavien aitta. Pappila on kirjailija Sylvi Kekkonen syntymäkotina. Alueen harvoja kustavilaisrakennuksia ja edustava pappilakulttuurin edustaja. Seutukaavan suojelukohde. Asemakaavan suojelurakennus.

R, II, Y/V

17. Moision kartano, Kuopiontie (3)

1748 perustettu Moision tila muodostui herraskartanoksi 1700-luvun lopulla. Nykyinen empiretyylinen C.L. Engelin suunnittelema päärakennus on rakennettu 1860-luvulla. Puistomaisessa pihapiirissä on lisäksi klassistinen tupaa-aittarakennus, museoksi kunnostettava suuri kiviinavetta, vaja, sauna, viljamakasiini sekä kaksi asuinrakennusta. Rakennushistoriallisesti arvokas empirekartano kirkonmäen kulttuurimaisemassa. Seutukaavan suojelukohde. Yksityiskäytössä. Asemakaavan suojelurakennus.

R, Y/V

18. Pleksämäen nuorisoseuratalo, Kuopiontie 41

Kaksikerroksinen, hirsinen seuratalo v:ltä 1914. Taloa on korjattu jonkin verran v. 1960 ja 1970-luvulla. Muutoksista huolimatta alkuperäisen ilmeensä säilyttänyt seuratalo on maakunnan toiseksi vanhin nuorisoseuratalo.

R/P

19. Rantatien vanha kansakoulu, Rantatie 3

Kirkonmäen kulttuurimaisemassa, lähellä maaseurakunnan kirkkoa sijaitsee rovasti A.F. Bernerin perustama Pleksämäen ensimmäinen kansakoulu. Yksikerroksinen, aumakatonnen, vaakavuorattu koulu rakennettiin 1872. Ulkoasultaan alkuperäisenä säilynyt rakennus muutettiin kokous- ja näyttelytilaksi 1982. Kulttuurimaiseman kannalta oleellinen rakennus, jolla on myös paikallishistoriallista arvoa. Asemakaavan suojelurakennus.

R, Y/M

20. Meriluodon talo, Keskuskatu 53

Kaksikerroksinen, taltekattoinen, vuorattu hirsitalo, joka on runoilija Aila Meriluodon lapsuudenkoti. Myöhemmin talossa on asunut myös runoilija Lauri Viita. Esimerkki 1920-luvun pleksämäkeläispihasta, johon liittyy henkilöhistoriallisia arvoja.

R, H/P

21. Ratavartijan mökki, Pirttimäentie 40

Pleksämäki-Jyväskylä -rataan kuuluva, hyvin säilynyt asuinrakennus v:ltä 1917. Yksityiskäytössä. Yleiskaavan suojelukohde.

R, Y/P

22. Yläriisti, Kirkkotie Rusalantien ja Alatalonkadun välillä.

Pleksämäen vanhaa kauppakeskusta rautatien rakentamista edeltäneeltä ajalta 1800-luvulta. Ehjänä säilynyt alue käsittää kahdeksan puurakenteista asuintaloa vanhan maantien varrella. Kirkkotie 20:ssä toimi aikoinaan apteekki. Rakennukset ja lehtevä katu antavat käsityksen vanhasta kirkonkylän taajamavasta. Jugendin tapaan vuoratulla vanhalla apteekilla on myös rakennushistoriallista merkitystä. Talot yksityiskäytössä.

R, Y/P

Yksikerroksinen, puinen porttirakennus mahdollisesti 1920-luvulta. Pieni, kaupunkikuvaa rikastava rakennelma on harvoja säilyneitä ensimmäisiin urheilukenttiin liittyneitä rakenteita.

Y/P

25. Kirkonmäen kulttuurimaisema

Entinen pitäjän keskus, jonka tärkeimmät rakennukset - kirkko, pappila ja koulu - sijaitsevat yhdessä Moision kartanon kanssa lähimaisemaa hallitsevalla, avaralla peltoharjanteella. Kirkon vieressä sijainnut pitäjätupa purettiin 1970-luvulla. Arvokas maisema, johon liittyy runsaasti seudun historiaa ja useita rakennushistoriallisesti merkittäviä rakennuksia.

R, H, Y/V

26. Nykälän aitta, Kuopiontie

Päreillä vuorattu hirsinen aitta. Alunperin Nykälän taloon kuulunut aitta on rakennustekninen erikoisuus paikkakunnalla.

R/P

27. Mäenpään kartano, Haapakoskentie

Entinen Savon jalkaväkirykmentin kapteenin virkatalo (Uuhimäki), jonka päärakennuksen vanhin osa on 1700-luvulta. 1800-luvulla sen keskiosa korotettiin ja 1900-luvulla rakennus tehtiin kokonaan kaksikerroksiseksi. Pihapiirissä on lisäksi aitta 1700-luvulta ja joukko muita ulkorakennuksia. Rakennustaltaan yhtenäistä rakennusryhmää ympäröi puutarha ja puisto. Scutukaavan suojelukohde. Yksityiskäytössä. Yleiskaavan suojelukohde.

R, Y/M

28. VR:n alue, Tahintie ja Kangaskatu

Rautatiemiljööseen liittyvät kaksi rautatieläisten asuntoaluetta, joiden eri-ikäinen rakennuskanta muodostaa vaihtelevia ja viihtyisiä asuinympäristöjä. Tahintien alue käsittää mm. kaksikerroksisia puisia asuntololita ja pääasiassa vuonna 1927 Kannakselta siirrettyjen taitekattoisten puutalojen muodostaman huvila-alueen. Tahintie 6 on arkkitehti Bruno Granholm'n suunnittelema entinen asemapäällikön talo viltta 1913. Asemakaavan suojelurakennus.

Y/M

PUNKAHARJU

1. Punkaharjun asema, Laukansaari (1)

Arkkitehti Bruno Granholmin suunnittelema, harvinaisen komea Jugendtyylinen rautatieasema, joka rakennettiin 1906-08.

Asemakokonaaisuuteen kuuluu myös makasiinirakennus, huvimaja ja kaunis puisto lehmuskujineen.

R, Y/H

2. Punkaharjun kuntoutussairaalan vanhat rakennukset, Taka-harju (9)

Arkkitehti Onni Törnqvistin (myöh. Tarjanne) suunnittelema tuberkuloosiparantola, joka rakennettiin 1900-03 ja toimii nykyisin kuntoutussairaalana. Varhaisesta rationalistista suuntausta edustavassa rakennuksessa on kolme paviljonkia, joista keskeisimmässä ovat yhteistilat ja sivupaviljongeissa potilashuoneet. Paviljonkeja yhdistää kaksi kevytrakenteista puista makuuparveketta. Rakennusryhmään kuuluu myös Tarjanteen suunnittelema yllääkärin asunto, joka on kunnostettu potilashuoneiksi, ja puolen asuntoja talousrakennuksineen 1920-luvulta. Rakennuksia ympäröi puisto, johon kuuluu mm. Ankkalampi. Rakennusryhmä muodostaa merkittävän ympäristökokonaisuuden, joka liittyy luontevasti ympäröivään luonnomaisemaan. Vanha parantola ja yllääkärin asunto ovat avainrakennuksia vuosisadan alun arkkitehtuurin historiassamme. Yleiskaavan suojelukohteita.

R, Y/V

3. Valtionhotelli, Kruununpuisto (10)

Alkuaan Punkaharjun Kruununpuiston pohjoisen metsänvartijan asunto, joka valmistui 1845 E.B. Lohrmannin suunnitelman mukaan. Rakennus sisälsi myös huoneita puistossa käyville matkustajille. 1879 rakennusta laajennettiin ja siitä tuli valtion hotelli, samalla metsänvartija sai oman erillisen rakennuksensa vähän hotellin alapuolelta. Hotellia laajennettiin vielä 1893 ja 1899. Myöhemmin on rakennukseen tehty vain lasiverantoja. Uusrenessanssityylinä edustavan hotellirakennuksen pihapiiriin kuuluu lisäksi talousrakennus ja kellari 1800-luvulta. Viereisellä kummulla on v. 1898 valmistunut ns. Keisarinna-huvila. Hotellista etelään on vanhan harjutien parha'mmiin säilynyt pätkä. Tietä reunustavat kiviaindat, joiden vanhimmat osat ovat 1800-luvun puolivälistä. Yleiskaavan suojelurakennuksia ja -alueita.

R, Y/V

4. Kruununpuiston kiviaita, Punkaharju (11)

Kruunun 1840 ja 1842 perustaman puiston pohjoisreunaan yksityisten maita vastaan rakennetun aidan jäännökset. Aita valmistui 1845. Se oli ladottu kivistä 1,2 metriä korkeaksi. Muinaisjäännös.

H, Y/P

5. Harjun varustukset, Punkaharju (12)

Harjualueella on nähtävissä vielä useissa paikoissa vanhoja vallituksia, redutteja ja tykkipattereita sekä teitä. Rakokivenniemessä on venäläisten Kustavinsodan (1788-90) jälkeen tekemiä varustuksia kannunansijoihin. Vanha rintavarustus eli valli sijaitsee Kivisillasta pohjoiseen. Sen rakensivat venäläiset Kustavinsodan ja Suomen sodan (1808-09) välisenä aikana käyttäen hyväkseen ruotsalaisten aikaisempia vallituksia. Suomen sodan ajalta ovat myös "maauunit"

("ryssänuunit")Kirkkoniemessä ja Tuppuraimäen juurella. Hynninsaareen on Suomen sodan aikana haudattu venäläisiä sotilaita.Kuikkoniemessä on nähtävissä myös toisen maailmansodan alkaisia tankkilesteitä ja ampumahautoja. Mälnaisjäännöksiä. Yleiskaavan suojelukohteita.

H, Y/V

6. Punkaharju (13)

Koko harjualue on merkittävä sekä luonnonkauneutensa että siihen liittyvien historiallisten ja rakennustalteisesti huomattavien kohteiden takia. Seitsemän kilometriä pitkä harjumiodostaa ylitysreitin Puruveden ja Pihlajaveden poikki. Harjulla on ollut puolustuksellista merkitystä ja siksi oli metsä hakattuna 1700-luvulta v:een 1803 saakka, jolloin keisari Aleksanteri I paikalla käytyään kielsi puiden hakkaamisen. Alue lunastettiin valtiolle 1840 ja 1843 ja rauhoitettiin kruununpuistoksi. Valtio ryhtyi hoitamaan aluetta ja asetti asetti mm. kaksi metsänvartijaa palovartijoiksi. Harjun molemmissa päissä olevat metsänvartijan mäkit ovat säilyneet osittain muunnettuna. 1924 harju siirtyi metsäntutkimuslaitoksen kokeilualueeksi. Jo 1800-luvun alkupuoliskolta lähtien alueella on ollut matkialueesta merkitystä, mitä lisäsi rautatien valmistuminen 1908. Vuosisadan alussa harju oli merkittävä kansainvälinen matkailukohde. Monien taiteilijoiden kuvaamasta harjusta on muodostunut kansallismalsema. Tunnetuin lience Johan Ludvig Runbergin runo Punkaharju. Yleiskaavan suojelukohde.

R, H, Y/K

7. Metsäntutkimuslaitos, Laukansaari

Harjualueen metsäntutkimus alkoi 1800-luvun lopulla. Varsinainen kokeilualue muodostettiin Laukansaaren pohjoisosaan, jonne 1877 isbitettiin 6000 Siperian lehtikuusen tainta ja perustettiin ns. dendrologinen puisto. Koeaseman vanha päärakennus on rakennettu asunnoksi 1908, koeaseman käytössä on myös entinen Punkaharjun kansakoulu, joka on kunnan vanhin

koulurakennus ja rakennettu 1924. Laitoksen alueella on myös Kotilan tilan navetta ja kolme aittaa 1840-luvulta. Alueella on huomattava maisemallinen arvo ja merkitystä metsäntutkimuksen historian kannalta.

Y/P

8. Hotelli Finlandia, Laukansaari

Arkkitehtien Walter ja Ivar Thomén suunnittelema matkailuhotelli, joka rakennettiin 1913-14 Punkaharjun Mäntyniemelle. Kolmikerroksisessa rapatussa hotellirakennuksessa on tehty muutoksia runsaasti 1920-60 -luvulla. Suurin korjaus tehtiin 1936, jolloin sisätilat salvat uuden asun ja rekennettiin asuin- ja varastorakennus sekä talli. Hotelli korjattiin 1981-82 parantolaksi ja samalla palautettiin ulkoasu alkuperäiseksi. Kokonaisuuteen kuuluu myös silta Likolahden yli harjulle ja hirsinen sauna. Hotelli kuuluu olennaisena osana Punkaharjun kulttuurimaisemaan ja sillä on rakennus- ja matkailuhistoriallista merkitystä.

R, Y/V

9. Punkasalmen rautatieasema, Punkasalmi

Bruno Granholmien laatimien V luokan aseman tyyppiinustusten mukaan 1906-08 rakennettu asemarakennus. Sitä on laajennettu 1937 alkuperäisen aseman mallin mukaan. Asemamallijöosen kuuluu myös varastorakennus, asuinrakennus ja niitä ympäröivä puisto. Tyyppillinen Parikkala-Savonlinna -radan asemakokonaisuus.

R, Y/P

10. Punkasalmen kirkko, Punkasalmi, Kirkkotie

Putikon keskeneräinen rukoushuone, joka siirrettiin Punkasalmelle kirkoksi 1922. Kirkon ulkoasu muutettiin kokonaan 1960-luvulla.

Y/P

11. Punkasalmen alakansakoulu, Punkasalmi, Koulutie

Aumakattoinen, saumarimavuorattu klassistinen kansakoulu-
rakennus 1920-luvulta.

R/P

12. Pappila, Orasaari

Kaksikerroksinen, hirsinen pappila, joka rakennettiin 1927-
28 arkkitehti Väinö Keinänen suunnitelman mukaan. Rakennus
en myöhemmin vuorattu uudestaan. Rakennusryhmä edustaa 1920-
luvun pappilolta ja sen ympäristö on maisemallisesti arvokas.
R, Y/P

14. Kauvonniemi

(3)

Pihlajaveteen pistävän Kauvonniemen kärkiosan asutus muo-
dostuu seudulle tyypillisistä talonpoikaistaloista ja huvila-
asutuksesta. Kauvonniemi -niminen talo on lehtikuusien ja
rehevän puuston ympäröimä rakennusryhmä, jonka punamullatut
rakennukset on rakennettu vuosisadan vaihteessa perinteiseen
talonpoikaiseen tyyliin. Päärakennus on viikkelinmuotoinen
pitkänurkkarakennus ja sen lisäksi pihapiirissä on kaksi
luhtia, neliosainen aittarivi, sauna, navetta ja pienempi
asuinrakennus. Pihaan johtaa lehtikuusikuja.

R, Y/P

Niemi on edellistä vanhempi seudulle tyypillinen talonpoi-
kaistalo, jonka pihapiiriin kuuluu pitkänurkkaisen päära-
kennuksen lisäksi aittarivi ja vajoja. Pihaan johtaa koivu-
kuja. Yksityiskäytössä.

R, Y/P

Norpanniemessä, Kauvonniemen uloimmassa kärjessä on kaksi-
kerroksinen hirsihuvila mahdollisesti 1920-luvulta. Yksityis-
käytössä.

R, Y/P

Alatalo on vuoraamaton hirsihuvila vuosisadan alkupuolelta.

R, Y/P

15. Mäntylä, Hiukkajoki

Vuoraamaton lyhytnurkkainen nuorisoseurantalo, joka on säily-
nyt alkuperäisenä. Tyyppiesimerkki varhaisista nuorisoseu-
rantaloista.

R/P

16. Hälvänmäen kotiseutumuseo, Hiukkajoki

(2)

Alkuperäisellä paikallaan oleva Hälvänmäen talo, johon
kuuluu tyypillinen itäsavolainen vuoraamaton tuparakennus,
kivinavetta, sauna, kalustovaja, lampola, aittarivi ja Vaa-
hersalosta siirretty tuulimylly. Rakennukset antavat kuvan
seudulle tyypillisestä maatalosta viime vuosisadalla.

R, Y/P

17. Ylätalot, Putikko

(4)

Putikon sahaan kuuluneen maatilan uusi päärakennus v:sta
1889, jolloin paikalla ollut rakennus laajennettiin nykyisen
kaltaiseksi. Rakennus on yksikerroksinen, poikkipäädyllä
varustettu ja vuorattu uusrenessanssin tapaan. Toisessa pää-
dyssä sitä jatkaa kaksikerroksinen poikittainen siipi.

Pihapiiriin kuuluu lisäksi kolmiosainen alttarivi, saumarimavuorattu ulkorakennus, taitekattoinen tiilinavetta ja hirsinen meljerirakennus. Ylätalon rannassa on vanhan Putikon myllyn ja sahan paikka. Putikon sahaan historiallisesti liittyvä, rakennushistoriallisesti merkittävä rakennusryhmä. Yksityiskäytössä.

R, Y/P

18. Putikon saha konttoreineen, Putikko (5)

Putikon saha perustettiin 1775. And. Luvinen osti Putikon maatilan 1885 ja perusti vanhasta sahasta kilometrin päähän Ultrasveden rannalle höyrysahan ja -myllyn. Alueelle rakennettiin myös sähkölaitos. Saha kasvoi keski suurten sahajon joukkoon ja kunnan suurimmaksi työnantajaksi. Edelleen toimivan sahan rakennuksia on sittemmin uusittu. Massiiviset tiilirakennukset ja 40 m korkea savupiippu ovat vaikuttava maamerkki maisemassa. Kaksikerroksinen poikkipäätyinen konttorirakennus Kauppatien varrella on rakennettu v. 1906. Saha rakennuksineen muodostaa mielenkiintoisen ja maisemallisesti omaleimaisen kokonaisuuden. Seutukaavan suojelukohde. Yksityisomistuksessa.

R, Y/V

19. Putikon rautatieasema, Putikko (6)

Jugendhenkinen asemarakennus, joka valmistui 1906-08 Savonlinna-Parikkala -radan V luokan C-tyypin aseman piirustuksilla. Ulkoasu on säilynyt melkein alkuperäisenä. Asemaluokseeseen kuuluu kaunis puistoalue lehtipuustuksineen.

R, Y/V

20. Putikon tila eli Vanha koulu (7)

Tilan vanha päärakennus entisen Savonlinna-Vilpuri -maantien varrella on yksikerroksinen, koristeellinen, vuorattu pitkänurkkarakennus ja rakennettu ennen vuotta 1887. Talo muutettiin 1889 kouluksi, josta se palveli vuoteen 1927 saakka.

Neliömäisen pihapiirin ympärillä olleista piharakennuksista on vielä jäljellä kiviinavetta ja luhtialtta. Putikon sahan ja taajaman historiaan läheisesti liittyvä rakennusryhmä. Yksityisomistuksessa.

R, Y/P

21. Harjola, Putikko (8)

Tilan päärakennus on osittain kaksikerroksinen, klassistisenhenkinen talo viime vuosisadalta. Pihapiiriin kuuluu myös luhtialtta ja muita talousrakennuksia. Pihaan johtaa maisemassa merkittävä kuusikuja. Yksityiskäytössä.

R, Y/P

22. Putikon taajaman vanhat osat

Putikon sahan vaikutuksesta syntynyt taajama, jonka rakennuskanta muodostuu pääasiassa 1910-30-luvuilla rakennetuista pienistä asuinrakennuksista, joita on säilynyt kokonaisuuksina mm. KolikkoInmäellä. Oman ryhmänsä muodostavat sahan työväenasunnat. Rautatieaseman läheisyydessä ovat yhteiset seuratalo, työväentalo ja suojatalo.

R, H, Y/V

23. Ollila, Enoniemä

1500-luvulta lähtien asuttu paikka, jonka talouskeskus sijaitsee peltojen keskellä Enonlahteen viettävällä etelärinteellä. Päärakennus on vanha vuorattu pitkänurkkatalo 1800-luvulta, pihapiiriä reunustaa sen lisäksi aittarivi, sementtitiilinavetta mahdollisesti 1930-luvulta ja korkeat pihapuut. Seudulle tyypillinen talonpolkaistalo maisemallisesti kauniilla paikalla. Yksityiskäytössä.

R, Y/P

24. Rajala, Hiukkajoki

Pientilan pihapiiri kumpuilevassa pelto- ja niittymaisemassa metsän reunassa. Pihapiirin harmaat rakennukset, vuoraamaton

pitkänurkkainen tuparakennus, kaksi aittaa, sauna, navetta ja lato, muodostavat rakennustavaltaan yhtenäisen kokonaisuuden. Yksityisomistuksessa.

R, Y/P

25. Taipaleen tie, Ruhvana

(14)

1600-luvulta peräisin oleva pätkä Viipurin-Savonlinnan maantietä, jonka historialliseen miljööseen kuuluvat vanha kilvisilta ja kanava Saarijärvestä Rantajärveen.

H, Y/V

26. Rajamerkki, Paljakanvuori

Turun rauhan (1743) virallinen rajamerkki, joka on hakattu kallioon Paljakanvuoren laella. Muinaisjäänös.

H/P

27. Rajamerkki, Varpavuori

Uudenkaupungin ja Täyssinän rauhojen rajamerkki, joka on hakattu Varpavuoren laella olevaan kallioon. Muinaisjäänös.

H/M

28. Puhakan mylly, Särkilähti

Edelleen toimiva vesimylly ja -saha, jonka rakennus edustaa perinteisiä teollisuusrakennuksia. Yksityisomistuksessa.

R/P

29. Kulennoisten rautatieasema, Kulennoinen

Bruno Granholm'n laatimilla V Juokan aseman tyyppipiirustuksilla 1906-08 rakennettu rautatieasema, jonka ulkoasu on jonkin verran muutettu.

R, Y/P

30. Hirvisilta, Tuunaansaari

Puurakenteinen pieni maantiesilta vanhalla Viipuri-Savonlinna -tiellä.

R, Y

31. Tuunaanhoivi, Tuunaansaari

Vanha kartanomainen tila, jonka talouskeskus sijaitsee maasemallisesti merkittävällä paikalla vanhan maantien varrella. Polkkipäädyllinen päärakennus on v:ltä 1857. Hovi on ollut aikoinaan majatalona ja siellä on toiminut puutarhakoulu. Piharakennuksissa on tehty paljon muutoksia. Yksityisomistuksessa.

R, Y/P

32. Itä-Karjalan kansanopisto, Vaahersalo

Entinen Valonleimen täysihoitola, joka on rakennettu 1910-luvulla. V:sta 1940 lähtien on rakennuksissa toiminut Impilahdelta siirtynyt kansanopisto. Kaksikerroksisen, taitekattoisen entisen täysihoitolarakennuksen lisäksi alueella on kaksi huvilaa v:ltä 1900 ja 1916.

R, Y/P

33. Salpalinja

Toisen maailmansodan alkaisia Salpalinjaan kuuluvia tykkien jalustoja, ampumahautoja ja tankkiesteitä on mm. harjulla Kuikonniemessä, Punkaniemen pohjoisosassa. Pakkasenharjulla ja Särkilahdessa.

H/P

34. Rajamerkki, Juurikkasuo

Historiallinen rajamerkki. Muinaisjäänös.

H/P

1. Puumalan kirkko ja kellotapuli, kirkonkylä (1)

Puinen kaksoisristikirkko, jonka ristikeskuksessa on kahdeksansärmäinen torni. Alkuperäisen suunnitelman laati Charles Bassi yli-Intendentinkonttorissa 1823, mutta kirkko rakennettiin 1829-31 kansanomaisemmaksi Gustav Wilhelm Vikstenin suunnitelman mukaan kirkonrakentaja Taavetti Rahikaisen johdolla. Kirkko vuorattiin ja maalattiin 1858. 1900-luvun alussa korvattiin päänukatto peltikatolla. Kirkko entistettiin 1961-62 (suunnitelma Heikki Havas). Kolmi-nelikulmainen, kahdeksankulmainen kellotapuli on kirkkoa vanhempi. Se rakennettiin 1803-06 nykyisen kirkon edeltäjän v. 1764 valmistuneen August Sorsan suunnitteleman kirkon viereen. Tapulia korjattiin 1844 Taavetti Rahikaisen johdolla. Kirkkotarhaa, jossa on myös vanha 1600-luvun alussa perustettu hautausmaa, ympäröi luonnonkivistä tehty alta.

R, Y/V

2. Kaipäisen talo, kirkonkylä (8)

Perinteinen maatalon pihapiiri kirkonkylän vanhan pääraitin varrella. Mahdollisesti 1800-luvun lopulla rakennettu pää-rakennus on osittain kaksikerroksinen, taitekattoinen ja poikkipäädyillä varustettu. Pihapiirissä on sen lisäksi useita talousrakennuksia. Yksityiskäytössä.

R, Y/P

3. Salpalinjan varustukset, kirkonkylä

Kuusi toisen maailmansodan aikaista Salpalinjaan kuulunutta betonibunkkeria Puumalansalmen rannalla. Osa bunkkereista on keskeneräisiä, yksi toimii nähtävyytenä.

H/M

4. Härkösen talo, Kenttätie

Yksikerroksinen pystyvuorattu pitkänurkkatalo lähellä kirkonkylän keskustaa. Talo uuneineen, saunoineen ja puutarhoineen on säilynyt alkuperäisessä asussaan.

R/P

5. Puumalan ranta, kirkonkylä

Saimaan laivallikenteen kuuluisa ja tärkeä satama, jonka toiminta oli vilkkaimmillaan viime vuosisadan vaihteen molemmin puolin, jolloin se toimi puutavaran vientisatamana ja Kuopion ja Pietarin välisen linjan yöpymispalkkana sekä 1930-50 -luvulla höyrylaivallikenteen kaudella. Itse satama-alueen rakenteet ovat muuttuneet tuosta ajasta, mutta kirkonkylän ilmeeseen olennaisesti kuuluva vilkas toiminta jatkuu.

H, Y/V

6. Sitkoinleuka, Kitula

Kiviharkoista rakennettu avokanava Ummistonveden ja Kukkeistenselän välillä.

Y/P

7. Muuramäen kylämalsema

Peltoaukea ja vaaranlakikylä, josta avatiin jylhä savolaismalsema. Peltoaukealla on kolme taloa perinteisine asuin- ja piharakennuksineen. Vanhinta rakennuskantaa on Vanhapaikan pihapiirissä, jonka harmaat hirsiset asuinrakennus, navetta, useat altat ja liiterit ovat 1700- ja 1800-luvulta.

R, Y/H

8. Kukonharjun avokanava, Torsantaka (6)

Puumalan ja Ruokolahden rajalla sijaitsee noin 600 metriä pitkä avokanava, jonka venäläiset rakensivat 1700-luvun puolivälissä. Ruotsin ja Venäjän rajan ollessa Puumalan-salmessa saadaksen kulkuyhteyden Olavinlinnaan.

R, Y/V

9 ja 10. Kitulanniemen varustukset, Kitula

Kaksi puupaaluista rakennettua varustusta vanhan maantien varressa. Puumalansalmen rannoille on rakennettu varustuksia mm. 1700-luvun lopulla ja täällä vuosisadalla.

H/P

11. Vuolteenalmi, Huuhkala (9)

Salmen rannalla on Kustaa III Venäjäsodan (1788-1790) taistelupaikka, missä "venäläiset" hyökkäsivät 28.6.1788 ja sota alkoi. Paikalla on vielä sodan aikaisten pattereiden jäännöksiä. Lähistöllä on myös Salpallinjaan kuuluneita tankkimesteitä 1940-luvulta.

H/H

12. Niinisaaren kylämalsema, Niinisaari (4)

Niinisaaren pohjoispäässä oleva kylä, jonka rakennukset edustavat perinteistä savolaista talonpoikaisarkkitehtuuria. Peltojen ja luonnonkivialtojen reunustamien teiden väliin jäävät rakennukset ovat 1800-luvulta ja 1900-luvun alkupuolelta.

Y/H

13. Liehtalanniemi

Paikka on ollut asuttu vasta 1899 lähtien, aluksi torppana ja vasta 1905 tilana. 1980-81 tilasta muodostettiin ekomuseo. Nykyinen päärakennus on lisätty ja muutettu 1940-luvun puolivälissä valmistuneesta tuvasta alkuperäisen parituvan näköiseksi. Pihassa on lisäksi alkuperäiset navetta, lato, savusauna sekä vaate- ja ruoka-altta. Museoon on rakennettu uudestaan siellä olleet perunakuoppa, "latukka" eli rehusuoja, "koppeli" eli verkkosuoja, kaksi haasia, pieles, vinttikaivo ja pistekota.

R, Y/M

14. Liittokivi, Liittokivenselkä

Luonnon muovaama Puumalan ja Savitalpalcen rajapyykki, johon liittyy useita kansantarinoita.

H, Y/P

15. Sitkoinleukoinsalmi, Vekarsalo

Kustavinsodan (1788-90) aikaisia varustuksia Sikoleuassa ja Taistonsaarella. Varustukset lienevät jääneet alunperin keskeneräisiksi. Sikoleuassa käytiin taistelu 16.8.1789.

H/P

16. Maisematie, Hurissalo

Savon maisematien Puumalan puoleinen pää, johon liittyy mm. kaskikoivikko Mikkeli-Puumala -tien varressa.

Y/M

17. Hiekkarannan pappila, kirkonkylä

Kirkkoherran pappila, joka on rakennettu 1871. Yksikerroksisen, vuoratun päärakennuksen lisäksi pihapiirissä on tämän vuosisadan alussa rakennettu suuri betoninavetta ja kellari. Pihaan johtaa koivukuja. Pappilan tytär, kirjallija Sylvi Kekkonen on kuvannut sitä teoksissaan.

R, Y/M

18. Sahanlahti, Miettula

(2)

Kruununvoiti Johan Wilhelm Meinander perusti maakunnan ensimmäisen vesisahan omistamansa Partalan rusthollin maille Miettulaan 1765. Säännöllinen toiminta alkoi 1770-luvulla. 1830-luvulla sahan siirryttyä viipurilaisen Hackmanin kauppahuoneen omistukseen purettiin vanhat, jo useaan kertaan uusitut laitteet ja rakennukset kokonaan ja koko laitos rakennettiin uudestaan 1838. Lautojen kuljetuksessa siirryttiin rahtinajosta purjelotjilla kuljetukseen. 1850-luvulla rakennettiin sahan yhteyteen mylly ja 1876 yksiraaminen höyrysaha. Vuosisadan lopulla oli sahall 50 työntekijää ja sahan ympärille kasvoi mökkikylä. Vuoden 1910 jälkeen saha toimi kotitarvesahana ja toiminta lakkasi kokonaan 1920-luvun alkupuolella. Viimeinen saha purettiin 1936. Jäljellä on joitakin rattaita ja uittorännejä koskessa, vuosisadan vaihteen tienoilla rakennettu työväen asuinrakennus, joka toimii nykyisin museona sekä entinen sahanvalttarin asunto, joka on nykyisin matkailukäytössä. 1800-luvun lopulla oli sahanhoitajana Johan Koponen, kirjailija Elsa Heporaudan isä.
R, Y/M

19. Pirttimäen taistelupaikka

(5)

Puumalan korkein paikka, josta avautuu avara näköala Salmaal-
le. Mäellä käytiin 4-5.5.1789 Kustaa III:n venäjäsodan suuri taistelu, miltä ajalta on vielä nähtävissä pattereiden jäänteitä mäellä. Rinteellä sijaitsee 1930-luvulla rakennettu entinen vanhainkoti.
H, Y/M

20. Maatalousmuseo, Vesiniemi

(3)

Museoalue, jolla sijaitsee museona toimiva Valtolan tilan entinen riipi vuodelta 1850 ja tuulimylly vuodelta 1859. Yksityisomistuksessa.
R/P

21. Hurissalon koulu, Hurissalo

Edelleen toimiva vuorattu, lyhytnurkkaainen koulurakennus 1920-luvulta.

R/P

22. Kirkonkylän vanha koulu

Pitäjän vanhin koulurakennus. Edelleen toimiva koulu rakennettiin 1882-83.

R/M

23. Hirsimäki, entinen apteekkitalo, Puumalanniementie

Alkuperäisenä säilynyt yksikerroksinen, vuorattu hirsitalo 1860- tai 1870-luvulta. Yksityiskäytössä.

R/P

24. Kahvila Kuittinen, kirkonkylä

Alunperin yksikerroksinen matkustajakoti kirkonkylän keskustassa. Rakennusta korotettiin 1920-luvulla, jolloin se sai nykyisen taltekattoisen hahmonsa. Keskusrantin vanhin rakennus, jonka merkitys omakeimaisessa kyläkuvassa on suuri. Yksityisomistuksessa.

H, Y/P

25. Lieviskän mylly, Lieviskä

Lieviskän koskessa on ollut saha 1770- tai 1780-luvulta vuoteen 1810. Sittemmin siinä on ollut useita kotitarvemyllyjä, mm. 1830 Hannu Kokin perustama. Uusi mylly rakennettiin 1853.
Y/P

26. Oivilla, Vesiniemi

Osittain kaksikerroksinen maatalo 1860-luvulta. Yhtenäisen pihapiirin muut rakennukset ovat työväen asuintalo, kuuden aitan luhti, autotalli, varasto ja puinen navetta. Yksityiskäytössä.

Y/P

1. Rantasalmen kirkko, kirkonkylä (11)

Arkkitehti Josef Stenbäckin suunnittelema päätytornillinen pitkäkirkko, joka rakennettiin 1900-04 tiilistä vanhan, Eskil Colleniuksen 1741 rakentaman, sittemmin v. 1912 puretun puukirkon viereen. Merkittäviä korjauksia tässä uusgoottilaisessa tiilikirkossa on tehty 1967 ja 1973. Kirkkoa ympäröi vanha ja edelleen käytössä oleva hautausmaa kivi-aitoineen. Hautausmaalla on myös puinen ruumishuone tämän vuosisadan alusta. Kirkonmäellä mestattiin 29.12.1790 Yrjö Fredrik Tigerstedt venäläisten vakoojana.

R, H, Y/V

2. Kotiseutumuseo, kirkonkylä (12)

Vuonna 1960 perustetun museon muodostavat paikalle siirretyt talonpoikaistalon asuinrakennus, aitta, riihi, savusauna, nuottakota ja tuulimylly.

R/P

3. Kopsahovi, kirkonkylä (22)

Entinen sotilasvirkatalo, jonka päärakennus leveine ristipäätyineen edustaa Itä-Suomelle tyypillistä kartanomuotoa. Osittain kaksikerroksinen, klassistinen rakennus on tietävästi peräisin vuodelta 1854. Rakennuksen etusivulle on myöhemmin lisätty kapeahko kaksikerroksinen poikkipääty uusgoottilaisine ikkunoineen. Rakennusta ympäröi rehevä puutarha, jossa olevat aitat ovat peräisin samalta ajalta kuin päärakennuskin: Yksityiskäytössä.

R, Y/P

4. Papinmäki, kirkonkylä

Osittain kaksikerroksinen, satulakattoinen, vuorattu kirkkoherranpappila, joka on rakennettu 1870. Pappila on Ernst Lampén - Iso-Keisarin ja Eliel Saarisen koti.

R, H, Y/M

5. Entinen kirkonkylän kansakoulu

Pitäjän ensimmäinen v. 1872 perustettu kansakoulu, jonka yksikerroksista rakennusta on myöhemmin laajennettu vinkkelitaloksi. Se on säilynyt vähän muutettuna.

R, Y/P

6. Iso Kylätie, kirkonkylä

Pätkä entistä kirkonkylän keskusraittia, jonka varrella on nykyisen kirkonkylän vanhinta rakennuskantaa: nykyiset nuorisotalo, huonekaluliike ja entinen käsityöneuvonta-asema sekä Jumikkalan talo, jossa toimi aikoinaan 1749-88 koko Itä-Suomen ainoa triviaalikoulu.

R, Y/M

7. Linnansaaren kulttuurimaisema

Linnansaarella sijaitseva Louhimaan torppa, joka on syntynyt 1800-luvun jälkipuoliskolla. Valtion ostettua maat siitä tuli metsänvartijatila 1913. Tila itsenäistyi 1940. Viljely perustui aluksi kasveamiseen, mutta vähitellen raihattiin maata ensin niityiksi ja sitten pelloiksi, 1927 oli peltotilkkuja yhteensä 4 ha. Kivet kerättiin isojen kivien päälle raunioiksi tai peltujen reuna-aidoiksi. Pian sotien jälkeen viljely loppui ja talo jäi autioksi. Maisemakokonaisuus, jossa luonnon- ja kulttuuriympäristö muodostavat yhtenäisen kokonaisuuden. Seutukaavan suojelualuetta.

Y/V

8. Rouhiala, Asikkala (13)

Tilan päärakennus on peräisin vuodelta 1770. Rakennus on kaksikerroksinen ja aumakattoinen, klassistiseen tyyliin rakennettu. Sitä ympäröi rehevä puutarha, jonka laidolla ovat väentupa, aitat ja talousrakennukset. Hirsinen tiili-
vuorattu navetta on v:ltä 1948. Elias Lönnrot kuvaa Rouhia-
lassa käyntiään 1928 teoksessa "Vaeltaja". Yksityiskäytössä.
R, Y/M

9. Pyyvilä, Rautasalo (9)

1500-luvulta peräisin oleva tila, joka on kuulunut mm. Tigerstedt- ja Pistolekors -suvuille. Nykyinen päärakennus on yksikerroksinen, klassistinen pitkänurkkarakennus, johon 1800-luvun lopulla on lisätty kaksikerroksinen poikkipäätty uusgoottilaisine ikkunoineen. Neliömäisen pihapiirin ympärillä ovat lisäksi vuoraamattomat 2- ja 3-osaiset aittarivit sekä entinen väentupa. Rakennuksia ympäröi puutarha, jossa kasvaa mm. parisataa vuotta vanhoja kuusia. 1800-luvun alussa oli Pyyvilässä Haapaniemen sotakoulun mallin mukainen ullakonäyttämö salakäytävineen ja -rappuineen. Yksityiskäytössä.
R, H, Y/M

10. Vaahersalon kartano, Vaahersalo (14)

1600-luvulta peräisin oleva entinen ratsutila. Tilan päärakennus, joka on osittain kaksikerroksinen ja poikkipäädellä varustettu, on rakennettu vuonna 1921. Laajojen peltoaukeiden keskellä olevaa rakennusryhmää ympäröi puisto, jossa kasvaa vanhoja tammia, vaahteroita ja lehmuksia. Rakennusten luo johtaa pitkä koivukuja.
Y/P

11. Rantakartano, Rantasalo (10)

Tietävästi Rantasalmelle ennen 1500-luvun puoliväliä perustetun kuninkaankartanon paikka. Alunperin Olavinlinnan latokartano, sittemmin läänitettyä. 1556 siirrettiin kuninkaankartano Kinnulaan, missä se lakkautettiin 1566. Entinen kuninkaankartano jäi voin asunnoksi. 1560-luvulla rakennuksiin sijoitettiin kruunun salpietarinkeittimö. Ruutitehdas lienee toiminut "Ruutpakanpellolla". 1600-luvulla talo oli sotilasvirkatalona. Nykyiset rakennukset ovat peräisin 1800-luvun alkupuolelta ja korjattu myöhemmin. Yksityiskäytössä.
H, Y/M

12. Putkisalo, Putkisalo (8)

Tila on entinen säteriluontoinen ratsutila 1600-luvulta. Sen vanha päärakennus on rakennettu vuosina 1814-18 ja uusittu vuonna 1864. Tyyliltään klassismia edustava rakennus on yksikerroksinen, aumakattoinen ja piastereilla jäsennöity. Pihapiirissä on lisäksi toinen asuinrakennus 1900-luvun alusta sekä vanhoja aittoja ja navetta. Puutarhan ympäröimä rakennusryhmä sijaitsee laajojen viljelysten keskellä ja sinne johtaa pitkä puukuja. Seutukaavan suojelukohde. Yksityiskäytössä.
R, H, Y/M

13. Ilohovi, Hiltula (4)

Viljelysten keskellä oleva päärakennus on todennäköisesti rakennettu 1800-luvun puolenvälin tienoilla. Se on osittain kaksikerroksinen, poikkipäädellä varustettu pitkänurkkarakennus, jossa kuitenkin on myöhempiä lisäyksiä. Talousrakennuksista on jäljellä enää sauna ja kaksi aittaa. Seutukaavan suojelukohde. Yksityiskäytössä.
R, Y/M

14. Parkuinmäki

(7)

Kustaa III:n Venäjäsodan (1789-90) taistelupaikka 21.7.1789. Venäläisten tykkipatterit sijaitsivat Haukkalanmäellä. Taistelua käytiin mm. Puikonkoskella ja päätaistelu Hiis-honganmäellä, johon on pystytetty Martti Välikankaan suunnittelema muistomerkki v. 1929. Mäeltä avautuu laaja näköala ja mäki on lähialueen maiseman dominantti.

H, Y/V

15. Parkumäen koulu

Yksikerroksinen, satulakattoinen, vuorattu kansakoulu vuosisadan alusta. Komea maalaiskoulu maisemallisesti merkittäväällä paikalla.

R, Y/M

16. Tammenlahden kylämaisema

Pienipiirteinen, kumpuileva viljelymaisema perinteisine rakennuksineen.

Y/P

17. Viisala, Hiltula

(15)

Talonpoikaistila, jonka rakennusryhmä rehevine puutarhoineen muodostaa yhtenäisen ja seudun perinteistä poiketessaan mielenkiintoisen kokonaisuuden. Vuodelta 1818 peräisin oleva päärakennus on alkuaan edustanut normaalia yksikerroksista talonpoikaista rakennustyyppiä. Vuonna 1932 talon ulkoasua muutettiin hieman ja samalla se rapattiin. Myös päärakennuksen vieressä olevat pienempi asuinrakennus ja suuri navetta v:ltä 1910 ovat rapatut. Lisäksi pihapiiriin kuuluu neljä punamullattua aittaa. Pihasta avautuu näkymä Parkuinmäelle. Seutukaavan suojelukohde. Yksityiskäytössä.

R, Y/M

18. Vanha-Taskila, Hiltula

(16)

Vuodelta 1652 peräisin oleva sukutila, jonka rakennukset puutarhoineen edustavat seudun perinteistä rakennustapaa. Suurehko, yksikerroksinen päärakennus on valmistunut vuonna 1860 ja uusittu 1964. Suorakaiteenmuotoista pihamaata reunustavat aittarivi, luhti ja kaksi aittarakennusta, joista toinen on peräisin vuodelta 1698. Seutukaavan suojelukohde. Yksityiskäytössä.

R, Y/M

19. Taskila, Hiltula

(17)

Vanhojen puiden ympäröimä talonpoikainen rakennusryhmä, joka reunustaa neliömäistä pihapiiriä. Yksikerroksinen, satulakattoinen päärakennus, talli, aitta, aittarivi ja ulkorakennukset ovat kaikki vuodelta 1894. Lisäksi pihapiiriin kuuluu muita rakennuksia huomattavasti vanhempi entinen päärakennus, Vanha-Taskila. Seutukaavan suojelukohde. Yksityiskäytössä.

R, Y/M

20. Lautiala, Hiltula

(18)

Rakennusryhmä, joka huolimatta melko nuoresta iästään edustaa seudun perinteistä rakennustapaa. Yksikerroksinen päärakennus, aitta ja aittarivi, jotka sijaitsevat suorakaiteen muotoisen pihapiirin ympärillä, ovat kaikki rakennettuja vuoden 1910 paikkeilla. Maisemallisesti ne ovat dominoivassa asemassa Savonlinna-Mikkeli -tien varrella olevalla kummulla. Seutukaavan suojelukohde. Yksityiskäytössä.

R, Y/M

21. Hiltulan kylämaisema

(19)

Rakennustavaltaan yhtenäinen kylä, johon kuuluvat mm. Taskilan, Vanhan-Taskilan ja Lautialan rakennusryhmät. Lisäksi kylään kuuluu aivan Savonlinna-Mikkeli -tien varrella oleva Hiltulan vanha mylly patoineen. Muodostaa historiallisesti ja maisemallisesti yhtenäisen kokonaisuuden. Seutukaavan suojelualue.

R, Y/M

22. Kolkontaipaleen, Rantasalmen ja Parkumäen rautatieasemat

V. 1911-14 rakennetun Savonlinna-Pieksämäki -radan asemia, jotka rakennettiin Thure Hellströmin laatimien suunnitelmien mukaan. Asemat ovat jugendvaikutteisia ja rakennettiin radan rakentamisvaiheessa. Parkumäen laiturirakennusta on laajennettu 1946, muut ovat säilyneet alkuperäisinä.

R, Y/P

23. Huvila (Maantien Pesola), Osikonmäki (3)

Alasen rannalla sijaitsevan tilan päärakennus on osittain kaksikerroksinen, klassistishenkinen vuorattu hirsitalo, johon tehtiin 1800-luvun lopulla uusgoottilaisaikainen kuis-ti. Pihapiirissä on päärakennuksen lisäksi aittarivi, puu-liiteri, kaksi aittaa, lato, riihi, hirsinavetta, rantasau-na ja sauna. Yksityiskäytössä.

R/H

24. Tuhkala, Kolkontaipale

Peltoaukealla sijaitseva pieneläjän asuinpaikka, joka sisäl-tää vuoraamattomat pitkänurkkaiset rakennukset: asuinra-kennus, aitta, navetta ja savusauna. Rakennukset ja vaa-timaton pihapiiri vinttikaivoineen ja pienine viljelyksineen muodostavat kansatieteellisesti mielenkiintoisen kokonai-suuden. Yksityiskäytössä.

R, Y/P

25. Osikonmäki, Sistolänmäki ja Leskelänmäki -maisema (6)

Kaksi korkean mäen laelle ja rinteille raivattua peltoaukeaa maantaloineen. Molemmilta mäiltä, Osikonmäeltä ja Hyppin-ginmäeltä avautuu laaja näköala. Talot ovat yleensä 1800-luvulta: Huttulan päärakennus 1900-luvun alusta, Pesolan pää-rakennus 1800- luvulta, mutta ulkoasu 1910-luvulta. Sisto-länmäen päärakennus 1800-luvulta ja Leskelänmäen päärakennus

v:ilta 1850 ja Osikonmäen entinen kappalaispappila 1800-luvulta. Osikonmäen eteläreunassa kulkee Rantasalmen van-hin maantie. Perinteinen savolainen vaarakyläkokonaisuus. R, Y/M

26. Rantasalmen vanhin maantie (21)

Tie kulkee Savonlinnasta Parkuinmäen ja Rantasalmen kir-konkylän kautta Joroisiin ja tieltä haarautuu Osikonmäellä Kolkonpään kautta Juvalle vievä tie. Tiestä on vielä pätkiä säilynyt lähes entisellään ja alkuperäisellä paikalla. Erityisesti Parkuinmäellä ja Osikonmäellä se liittyy his-toriallisesti ja maisemallisesti merkittävään ympäristöön, johon tie vanhoine linjauksineen kuuluu saumattomana osana. H, Y/P

27. Kokkila, Kokkila

Entinen Itä- ja Suur-Savon maamieskoulu, jonka kunta pe-rusti 1919 Kokkilan maatilalle. Itse koulurakennus on pala-nut, mutta jäljellä on tilan vanha päärakennus sekä pari suurta navettaa.

H, Y/P

28. Rantalan aitta, Kolkontaipale

Pitkänurkka-aitta mahdollisesti 1600-luvulta. Aitta sisäl-tää toistasataa museoesinettä.

R/P

29. Kolkontaipaleen vanha koulu

Yksikerroksinen koulutalo rakennettiin 1913 edellisenä vuon-na puretun Rantasalmen puukirkon hirsistä. Tyypillinen ja edustava maalaiskansakoulu vuosisadan alkuvuosilta.

R, Y/P

30. Kolkonjoen mylly ja saha

Edelleen käytössä oleva vanha vesimylly, johon asennettiin turbiini 1930-luvulla. Mylly on vuoraamaton hirsirakennus. Sahaa on laajennettu 1980-luvulla. Harvinaiseksi käynyt mylly-ympäristö. Yksityisomistuksessa.

Y/P

31. Haapasalo, Kolkontaipale (2)

Talonpoikaistila, jonka rakennukset edustavat seudun perinteistä rakennustapaa ja ovat hyvin säilyttäneet alkuperäisen luonteensa. Yksikerroksinen harjakattoinen päärakennus rakennettiin vuonna 1841 ja uusittiin 1917. Lisäksi pihapiiriin kuuluu aitta vuodelta 1840, kaksi hieman myöhempiä aittariviä sekä ulkorakennuksia ja navetta. Päärakennusta on uusittu 1970-luvulla. Yksityiskäytössä.

R, Y/P

32. Haapaniemen sotakoulun paikka, Haapaniemi (1)

Yrjö Maunu Sprengtportenin ansiosta perustettiin 1779 Suomen ensimmäinen sotakoulu Haapaniemeen, joka oli ainoa kruunun haltuun jäänyt osa vanhasta kuninkaankartanosta. Koulu aloitti toimintansa 1.5.1781. Rakennukset olivat puusta, taitekattoinen päärakennus suuri ja keskiosaltaan kaksikerroksinen. Siipiosat olivat yksikerroksisia. Yläkerrassa asuivat oppilaat ja alakerrassa oli luokkahuoneita ja opettajien asuntoja. Kouluun kuului lisäksi talli- ym. rakennuksia. Rakennustöitä valvoi Samuel Möller. Koulun vintillä oli näyttämö, jossa kadetit näyttelivät. Kustaa IV Adolf kävi Rantasalmella 9.7.1802 ja tarkasti kadettikoulun. Myös Kustaa III lienee käynyt koululla. 27.9.1818 rakennukset paloivat ja koulu siirrettiin Haminaan. Päärakennuksesta jäi vain kivi-jalka jäljelle. Paikalle pystytettiin muistokivi 1931. Rantasalmella oloaikanaan ehti sotakoulu vaikuttamaan rikastuttavasti seudun talonpoikien rakennuksiin ja tapoihin. Muistokiven läheisyydessä on myös Porilaisen sotilasrykmentin hautapaikka v:iltä 1789 (muistokivi 1958, arkkitehti Ilmō Suoninen).

H/V

34. Lankila, Rantasalo (5)

Lankila on entinen 1560-luvulla perustettu Rantasalmen uusi kuninkaankartano, joka 1600-luvun lopulla kuitenkin muutettiin tavalliseksi rustholliksi. Tilan nykyinen päärakennus on osittain kaksikerroksinen suurehko puurakennus vuodelta 1918. Rakennusryhmään kuuluu lisäksi valkea betoninavetta, riihi, kaksi puista asuinrakennusta ja lato. Yksityiskäytössä.

R, H, Y/P

35. Parkku, Rantasalo (20)

Useiden eri sotilassukujen hallussa ollut tila, jonka nykyinen talonpoikaissklassismia edustava päärakennus on peräisin 1700-luvun lopulta, mutta on uusittu myöhemmin. Tilalla on toiminut Yrjö Maunu Sprengtportenin ansiosta 1776 perustettu kruunun hevossiittola. Yksityisomistuksessa.

R, Y/M

36. Pirilän koulu, Pirilä

Alkuperäisenä säilynyt yksikerroksinen puinen tyyppikansakoulu 1920-luvulta.

R, Y/P

37. Iinalammen vanhat rakennukset, Parkumäki

Entinen majatalo, jonka vanhaan rakennuskantaan kuuluu asuinrakennus 1800-luvulta, hirsinavetta ja liiteri. Yksityiskäytössä.

R/P

38. Kolkonpää, Hiismäki

Osittain kaksikerroksinen, kahdella poikkipäädyllä varustettu vuorattu hirsitalo, jonka pihapiiriin kuuluu myös kaksikerroksinen aitta ja korkeita pihakuusia. Yksityiskäytössä.

R, Y/P

40. Parkumäen seuratalo, Parkumäki

Parkumäen Jaella sijaitseva klassistisaiheinen yksikerroksinen seuratalo 1930-luvulta.

R, Y/P

RISTIINA

1. Ristiinan kirkko, kirkonkylä

(1)

Tasavartinen puinen ristikirkko, joka rakennettiin 1773-75 vanhan, Pietari Brahen puolison Christina Catharina Stenbockin mukaan nimetyn v. 1650 valmistuneen puukirkon tilalle. Uutta kirkkoa suunnitteli leppävirtalainen Paavo Koponen, mutta se tehtiin rakennustöitä johtaneen Eskil Cdleniuksen suunnitelman mukaisesti aiottua pienemmäksi. 1840-44 kirkkoa suurennettiin sakaroiden välisillä laajennuksilla, suurennettiin ikkunoita ja tehtiin uudet ikkunat parvien kohdalle. Punamullattu kirkko myös vuorattiin ja maalattiin tuolloin. Korjaustyötä johti Taavetti Rahikainen Savitai-paleelta. Sisältä kirkko vuorattiin 1881. 1927-28 korjattiin lattioita ja penkkejä maalattiinsekä tehtiin uusia kynttiläkruunuja ja lampetteja arkkitehti Alvar Aallon suunnitelman mukaan. Kirkon vieressä on kirkkoa vanhempi nelikulmainen, kolminivelinen kellotapuli v:lta 1742. Se on August Sorsan suunnittelema. Kirkkotarhassa on vanha hautausmaa, jota ympäröi luonnonkiviaita v:lta 1806. Rakennustaiteellisesti arvokas puukirkko kuuluu vanhan keskusta-alueen merkittäviin julkisiin rakennuksiin.

R, Y/V

2. Brahenlinnan emäntäkoulun vanha päärakennus, kirkonkylä

(2)

Entinen Savon jalkaväkirykmentin komentajan virkatalo Uusi Brahelinna, joka alkuaan rakennettiin v. 1739 kellarinmäelle. Rakennus muutettiin nykyiselle paikalleen 1799, jolloin vanhasta talosta tehtiin neljä kamaria. 1802 talo vuorattiin pystylaudoilla. Yksikerroksinen, klassistishenkinen talo korjattiin viimeksi 1960-luvulla. Virkataloa ovat asuneet mm.

Yrjö Maunu Sprengtporten 1775-79, jolloin Brahelinnassa oli kuuluisa sotakoulu ja pidettiin itsenäisyysmiesten koukousia, Yrjö Henrik Jägerhorn 1800-1804 ja Johan Adam Cronstedt 1806-1809. Vuodesta 1811 lähtien oli Brahelinna vuokralla. 1873-1916 asui sitä tuomari G.V. Liukkonen. Taloon kuului useita torppia, mm. Pönnan torppa, joka oli maineikkaan ltn. Herman Liikasen koti. Brahelinna on historiallisen keskusta-alueen pohjoisin talo.

R, H, Y/V

3. Kirkonkylän museoalue,

(3)

Luonnonkiviaidan rajoittamaan museoalueeseen kuuluu vuoraamaton asuinrakennus, aittoja, tuulimylly, ym.

R, Y/P

4. Brahenlinnan rauniot, kirkonkylä

(4)

Kreivi Pietari Brahen läänityksensä hallituspaikaksi rakennuttama linna ja linnoitus. Linnaa hallitsi käskynhaltija Hans Bomgård, jonka johdolla rakennustyö alkoi 1646. Linna oli puusta, kivistä ja tiilestä tehty kaksikerroksinen rakennus, joka oli katettu punavärillä ja tervalla sivellyillä laudoilla. Sen ympärillä kulki harmaakivistä osaksi ladottu, osaksi muurattu ympärismuuri. Rakennustyön loputtua 1669 jäi linnoitus sotilaallisten varustusten osalta keskeneräiseksi. Kreivi itse kävi linnassa 1649 ja 1651. 1710-luvulla linna jäi rappiolle ja purettiin 1802, jolloin linnan tiilistä muurattiin Uuteen Brahelinnaan takkoja ja muureja. Myöhemmin määrättiin, ettei raunioita saanut vahingoittaa. Vielä 1800-luvulla rauniot katettiin tuohilla ja turpeella ja niitä kunnostettiin useaan otteeseen. Jäljellä on osia ympärismuurista ja rakennuksen pohjasta. Muuri on n. 60 m pitkä, korkeimmillaan 3,5 m ja paksuimmillaan 1,5 m. Muinaisjäännös. Seutukaavan suojelukohde.

R, H, Y/V

5. Vanha keskusta, kirkonkylä (5)

Pitäjän vanha keskusta, joka ulottuu Brahelinman entisestä virkatalosta museoalueelle. Alue sai alkunsa Pietari Brahen aikana rakennetusta linnasta ja kirkosta. Niiden välisen tien varteen kasvoi 1900-luvun alkuun mennessä nauhamainen kylä, johon kuuluivat kaikki pitäjän julkiset rakennukset ja paikat; kirkko, kirkkoranta, viljamakasiini, käräjätupa ja kunnantalo, kansakoulu sekä joukko asuin- ja liikerakennuksia. 1916 istutettiin mäelle kuusia ja koivuja. Myöhemmin on alueelle rakennettu mm. pappila (Martti Välikangas 1946). Alue muodostaa edelleenkin maisemallisesti yhtenäisen perinteisen etelä-savolaisen kirkonkyläkokonaisuuden ja siihen liittyvät Ristiinan historian olennaiset tekijät.
R, H, Y/M

6. Kunnantalo, kirkonkylä

Samalla paikalla on ollut pitäjätupa ainakin v:sta 1811 lähtien. 1901 silloinen tupa purettiin ja osittain sen tarpeista rakennettiin nykyinen kunnantalo. Aluksi siinä toimi myös postitoimisto ja käräjähuoneisto. Rakennukseen on tehty joitakin muutoksia ja sitä on laajennettu. Kirkonmäen kokonaisuuden kannalta arvokas rakennus.
R, Y/P

7. Krankin talo, kirkonkylä

Kaksikerroksinen puinen asuinrakennus 1900-luvun alkukymmeniltä. Talo kuuluu vanhan keskusta-alueen kokonaisuuteen. Yksityiskäytössä.
Y/P

8. Entinen apteekki, kirkonkylä

1900-luvun alussa rakennettu satulakattoinen, vuorattu hirsitalo, jossa on komea lasikuisti. Rakennus kuuluu vanhan keskusta-alueen perinteiseen rakennuskantaan ja maisemakuvaan. Yksityiskäytössä.
R, Y/P

9. Entinen kansakoulu, kirkonkylä

Pitäjän ensimmäinen koulurakennus, joka valmistui 1882. Yksikerroksisen hirsisen vinkkelitalon suunnitteli opettaja Matti Markkunen. Kokoustilana toimiva koulutalo kuuluu kirkonmäen historialliseen ja maisemalliseen kokonaisuuteen.
R, Y/P

10. Löytö, Vitsiälä (11)

Kumpuilevan peltoaukean keskellä sijaitseva rakennusryhmä, jonka huvilatyylinen päärakennus on osittain kaksikerroksinen ja poikkipäädyllyä varustettu. Se on rakennettu 1880-luvulla mutta siinä on myöhempiä lisäyksiä. Pihapiirissä on myös aittarivi ja talousrakennuksia sekä rakennuksen eteläpuolella puisto. Kartanoon liittyy paljon historiallisia tapahtumia. 1750-luvulla se siirtyi majuri Gustaf Dunckerin omistukseen. Löytö oli J.S. Dunckerin lapsuudenkoti. Tuderusten aikana 1800-luvun lopulla oli kartano suosittu ja kuulu vieraspidoistaan. Yksityisomistuksessa.
R, H, Y/P

11. Entinen työväentalo, Löytö

Entinen Ristiinan työväentalo 1900-luvun alkuvuosilta. Rakennuksessa toimi myös osuuskauppa. Vuoraamaton hirsirakennus, jossa on tehty vain ikkunamuutoksia 1970-luvulla. Yksityiskäytössä.
R/P

12. Lassila, Löytö

Entinen Löydön kartanon sivutila, jonka perinteiset rakennukset ovat 1920-luvulta: päärakennus v:lta 1924 ja kivi- ja betoninavetta v:lta 1928. Yksityiskäytössä.
R, Y/P

13. Vitsiälän koulu, Löytö

Yksikerroksinen, vuorattu vinkkelitalo v:lta 1913. Edelleen toimiva koulu antaa hyvän kuvan kansakoululaitoksen alkuaikojen kyläkoulusta.

R/P

14. Puntala ja Ylä-Puntala, Puntala (10)

Laamanni G.W. Brander osti 1836 Savon rykmentin esikunnan majoitusmaastarin puustellin ja kunnosti sen rappiolla olleet rakennukset ja pellot. Tuolloin rakennettiin myös nykyinen aumakattoinen klassistinen päärakennus. 1864 tila siirtyi tuomari K.F. Forsströmille, jonka aikaan päärakennukseen tehtiin v. 1879 kuisti goottilaisaiheisine ikkunoineen. Puntalassa istuttiin käräjiä tuomari Forsströmin ajasta 1950-luvulla saakka. 1800-luvun lopulla rakennutti K.F. Forsström Puntalan lähelle Ylä-Puntalan talon vieraita, ennen kaikkea vaimonsa sisaria Kitty ja Ulla Åbergia varten. Taitelija Ulla Viktoria Åberg kävi Puntalassa jonkun kerran. Ylä-Puntala on osittain kaksikerroksinen, poikkipäädyltä varustettu nikkarityylinen puutalo, jonka pihassa on myös alttarakennus. Rakennuksia ympäröi rehevä puutarha. Yksityiskäytössä.

R, H, Y/M

15. Niemelä, Laitiala

Kaksikerroksinen, nikkarityylinen hirsihuvi v:lta 1891. Seudun ensimmäisiä huviloita mikkeliäläisporvariston suosiolla alueella laivareitin varrella. Yksityiskäytössä.

R, Y/P

16. Entinen Halosen kauppa, Juurisalmi (17)

Kaksikerroksinen, taitekattoinen, huvilamainen rakennus 1900-luvun alusta Juurisalmen sillan kupeessa maisemallisesti näyttävällä paikalla. Yksityiskäytössä.

R, Y/P

17. Kosoniemi, Kosola (16)

J.S. Dunckerin (1744-1809) syntymäkoti, joka oli Tuderuksilla 1700-luvun lopulta 1800-luvun lopulle. Nykyinen päärakennus on osittain kaksikerroksinen, poikkipäätynen talo v:lta 1860. Luonnonkiviainan ja lehtikuusien reunustamassa pihapiirissä on lisäksi 1900-luvun alkupuolella kunnostetut piharakennukset: väentupa, makasiini, navetta ja aittoja. Yksityiskäytössä.

R, H, Y/M

19. Koso, Kosola

Maatilan pihapiiri, joka käsittää yksikerroksisen päärakennuksen v:lta 1908, kiilakivistä v. 1905 tehdyn navetan, aittarivin sekä muita talousrakennuksia. Perinteiset rakennukset muodostavat sopusointuisen ryhmän kumpuilevan peltomaisen reunassa. Yksityiskäytössä.

R, Y/P

20. Kylälahti, Kylälahti

(12)

Entinen verorustholli ja Otto v. Fieandtin kotitalo, joka oli v. Fieandteilla 1760-luvulta v:een 1902 saakka. Yksikerroksinen klassistinen päärakennus on rakennettu 1890. Lisäksi pihapiirissä on tiilinen viljamakasiini v:ita 1863. Rakennuksissa on tehty jonkin verran muutoksia. Tilaan on kuulunut laaja puisto. Yksityiskäytössä.

R, H, Y/P

21. Kylälahden koulu, Kylälahti

Kyläkoulu, joka rakennettiin 1900-1901 Anna v. Fieandtin lahjoittamalle tontille. Yksityiskäytössä.

R/P

22. Peltola (ent. Rikantila), Liikala

(15)

Entinen Rikantilan rustholli, jonka ovat omistaneet mm. J. Forselius, Lizelius- ja Lavikka -suvut. Nykyinen klassistinen päärakennus valmistui 1831 Juho ja Mikko Lavikan aikana. Rakennusta on uusittu 1898 ja 1946. Pihapiirissä on myös luhtiaitta ja rakennuksia ympäröi puutarha. Yksityiskäytössä.

R, Y/P

23. Tapiola, Liikala

Entinen kirkkoherran virkatalo, Tukialan pappila, jonka Pietari Brahe perusti 1649. Nykyiset rakennukset ovat 1900-luvun alusta: osittain kaksikerroksinen, arkkitehti V.A. Totterströmin suunnittelema päärakennus valmistui 1905 ja hirsinen navetta 1919. Pihapiirissä on myös tuparakennus. Rakennuksille johtaa tieltä puukujanne. Yksityiskäytössä.

R, H, Y/M

24. Lähtelä, Liikala

Ryhmä vuoraamattomia perinteisiä savolaisia pitkänurkkataloja. Tilan päärakennus, aittarivi, luhti ja liiterit muodostavat rakennustavaltaan yhtenäisen ryhmän. Yksityiskäytössä.

R, Y/P

25. Maisematie Ristiinan kirkonkylä-Suurilahti-Murissalo (9)

Mutkittileva v. 1948 valmistunut hiekkatie, jonka varrella vaihtelevat avarat peltomaiset ja metsätaipaleet. Tien varrella sijaitsevat mm. Roinialan entinen sotilasvirkatalo 1850-luvulta peräisin olevine rakennuksineen, Varkaantaipaleen kanava vanhoine kääntösilltoineen, Norssin talo, Tirola sekä Pien-Toijolan talomuseo.

Y/M

26. Varkaantaipaleen kanava, Pettilä

(6)

Kvaaderikivillä reunustettu avokanava Louhiveden ja Someenjärven välillä. Se rakennettiin 1874-77. Kanavan rannalle on istutettu koivuja kasvava puisto. Seutukaavan suojelukohde.

R, Y/V

27. Pien-Toijola, Toijola

(8)

Museoalue, jolla on tiiviinä rykelmänä 28 vuoraamatonta malka- tai pärekattoista rakennusta. Suljetun pihapiirin muodostavat asuin- ja aittarakennukset ovat 1700- ja 1800-luvulta. Päärakennus rakennettiin 1803 ja sitä korjattiin 1880. Kaikki rakennukset ovat alkuperäisillä paikoillaan alkuperäisessä asussa ja kansatieteellisesti mielenkiintoisia. Rakennukset muodostavat poikkeuksellisen hyvin säilyneen kokonaisuuden. Seutukaavan suojelukohde. Yksityisomistuksessa.

R, Y/V

28. Kirkkotaiपालeen kanava, Pettilä (7)

Avokanava Someenjärven ja Yöveden välillä.

R, Y/M

29. Kukonmylly, Toijala

Vesimylly-ympäristö, johon kuuluu vuoraamaton hirsirakenteinen mylly, vuoraamaton pitkänurkkainen asuinrakennus ja lomalaudoitettu liiteri. Jonkin verran rappeutumaan päässeet rakennukset ovat harmaita ja pärekattoisia.

R, Y/P

30. Korkiasaari

Alkuperäisenä säilynyt perinteinen saariston pienviljelystila. Pihapiiriin kuuluu tuparakennus, aittoja, paja, sauna navetta ja riihi.

Y/P

31. Kyyrön taistelupaikka, Kyyrö

Kustaa III:n Venäjäsodan alun taistelupaikka. Kyyrön kahakka käytiin 11.6.1789. Suomalaisten puolustuspatteita ja rintavarustuksia oli rakennettu Kaidan ja Ruskiajärven väliselle kannakselle. Etuvarustus oli Himasenjoen rannalla.

II/M

32. Tehdas ja voimalaitos, Kuomiokoski

Kuomiokoskessa on toiminut vesimylly 1700-luvulta 1920-luvulle, jolloin 1928-29 rakennettiin uusi pato ja voimalaitos sekä mylly ja saha. 1932 pystytettiin uusi tehdas, jossa valmistettiin kenkien irtopohjallisia ja 1938 alkoi kenkien valmistus. 1940 laitokset paloivat, voimalaitos rakennettiin uudelleen ja saha ja mylly siirrettiin Kallaveden rannalle. Rakennukset muodostavat perinteisen teollisuusmiljöön.

Y/P

33. Kaitakosken mylly, Kaitakoski (Haikola) (14)

Perinteinen kotitarvemylly maisemineen: mylly kuuluu ainakin 1760-luvulta lähtien vanhaan Kaitakosken kruununtilaan, jonka nykyinen päärakennus on v:lta 1915. Samana vuonna laajennettiin vanhaa jauhomyllyä sahalaitteilla. Runoilija Paavo Cajander asuin Kaitakoskella joinakin kesinä 1880-luvulla. Yksityisomistuksessa.

R, Y/M

34. Paikallissairaala, Pöykkä (13)

Entinen kappalaisen virkatalo, Pöykkään pappila, jonka päärakennus rakennettiin 1889-91 ja vuorattiin 1895. 1970-luvulla pappila muutettiin sairaalaksi ja siihen tehtiin jonkin verran muutoksia. Pihapiiriin kuuluu luonnonkivi-aidan ympäröimä puutarha.

R, Y/P

35. Himalansaaren kirkko, Himalansaari

Rakennusmestari K.A. Honkavaaran suunnittelema hirsinen rukoushuone, joka rakennettiin 1913-15.

R, Y/M

36. Nuorisoseurantalo Koivula, Himalansaari

Yksikerroksinen, satulakattoinen, vuoraamaton hirsirakennus v:lta 1924. Maalausta lukuunottamatta alkuperäisenä säilynyt rakennus on maakunnan ensimmäisiä nuorisoseurantaloja.

R/M

37. Kumpuranta, Himalansaari

Entinen Anttolan pappila, joka on siirretty huvilaksi Himalansaaren niemen kärkeen. Yksityiskäytössä.

Y/P

38. Kallioniemi, Toijala

Entinen Emil Nestor Setälän kesäpaikka. Kallioniemeen kuuluu Suurtalo, joka oli maatalo viljelyksineen, huvila, joka rakennettiin 1896-97 arkkitehti Yrjö Sadeniuksen (myöh. Sadeniemi) laatiman suunnitelman mukaan vanhan huvilan paikalle, Kirkkotaipaleen kanavan rannalla oleva Metsäpirtti, joka on Kallioniemen vanha, 1896 siirretty huvila sekä vahtitupa huvilan pihapiirissä. Suurtaloa ja Kallioniemeä yhdistää seudun vanhin, v. 1896 rakennettu tie. Metsäpirtissä asuivat Setälöiden aikana kesiä mm. Maila Talvio ja J.H. Erkkö.

R, H, Y/H

39. Vanha hautausmaa ja kirkkoranta, kirkonkylä

1700-luvun lopulla perustettu hautausmaa, joka oli käytössä 1800-luvun puoliväliin saakka.

H/M

40. Nyrhinsaari

Kustaa III:n Venäjäsodan (1789-90) aikaisia pattereita. Muinaisjäännös.

H/P

42. Männikkö

Entinen mikkeliiläisen apteekkari Vatasen kesähuvila, joka rakennettiin 1914. Kaksikerroksinen, taitekattoinen, vuorattu hirsihuvila, jonka päädyssä on kaksikerroksinen kuisti. Taiteilija Henry Ericssonin lapsuudenympäristö. Yksityiskäytössä.

R, H/P

43. Vuolteenkanava, Suurlahti

Entiseen Mikkelin laivaväylään kuulunut luonnonkaunis kapeikko Ristiinan, Puumalan ja Anttolan rajalla. "Kanava" yhdistää Louhiveden ja Yöveden. Se perattiin v. 1836.

Y/P

44. Himalanpohja-Suomenniemi -maisematie

Saimaan rantamaisemassa mutkitteleva maantie, jolta avautuu kauniita maisemia.

Y/P

45. Honkataipaleen rata ja höyryveturi

Halla-yhtiön v. 1911 rakennuttama kapearaiteinen, viisi kilometriä pitkä rata Kuolimonjärven ja Kallaveden välillä. Rataa pitkin kuljetettiin puutavaraa Mäntyharjulta kohti Kotkaa, kunnes uittolaitteet paloivat 1974.

R, Y/P

1. Olavinlinna, Kyrönsaari

(1)

Kyrönsalmen Kyrönsaarelle pääasiassa kolmessa vaiheessa rakennettu puolustuslinna, joka on ratkaisevasti vaikuttanut Savonlinnan kaupungin syntyyn ja kehitykseen. Linnan perusti Erik Akselinpoika Tott 1475. Keski-ikäistä linnaa, joka käsitti esilinnan ja päälinnan torneineen ja muureineen rakennettiin seitsemän vuotta. Vaasa-kaudella päälinnan torneja korotettiin, rakennettiin uusi tykkitori ja ns. Kijlin torni sekä parannettiin ulompaa linnoitusta. 1714 linna tuhoutui pahoin taistelussa ja joutui 1743 rauhanteossa Venäjän puolelle. 1700-luvun lopulta ovat peräisin Aleksander Suvorovin suunnittelemat kiviset bastionit ja ulkovarustukset ja vesikanava. 1847 kasarmi muutti linnasta ja siitä tuli tunnettu matkailunähtävyys. Tulipalot tuhosivat linnan puosat 1860-luvun lopulla. Johan Reinhold Aspellinin esityksestä linna päätettiin säilyttää kokonaisuutena. Ensimmäinen restaurointi tapahtui 1872-77 arkkitehti Constantin Kiseleffin suunnitelman mukaan ja v:sta 1895 lähtien jatkuvasti mm. arkkitehti Jac. Ahrenbergin, Sune Maconin ja viimeksi 1961-75 Esko Järventauksen ja Eero Raatikaisen laatiman suunnitelman mukaan. Linna osoittaa sotilasarkkitehtuurin kehitystä myöhäiseltä keskiajalta 1700-luvulle. Se on myös mielenkiintoinen esimerkki restauroinnin historiasta Suomessa. Olavinlinna liittyy keskeisesti koko Suomen historiallisiin vaiheisiin ja sitä on pidettävä kansallisena muistomerkkinä. Muinaisjäännös. Seutukaavan suojelukohde.

R, H, Y/K

2. Tallisaari

(2)

Puistomainen alue, joka liittyy kiinteästi Olavinlinnaan sekä historiallisesti että maisemallisesti.

H, Y/V

3. Riihisaari

(3)

Indendentinkonttorin johtajan, arkkitehti Ernst Bernhard Lohrmanin suunnittelema entinen valtion viljamakaslini, joka rakennettiin vuosina 1851-52. Kolmikerroksinen tiilinen makasiini korjataan 1981- museoksi. Rakennushistoriallisesti arvokas, linnan miljöön kannalta merkittävä rakennus. Rauhoidettu rakennus. Seutukaavan suojelukohde.

R, Y/V

4. Linnankadun puutalot, Linnankatu 7, 9, 11, 12 ja 13 (4)

Linnankadun itäpään tontit I/17/5a, I/17/6, I/18/4a, I/18/5, I/35/6, I/24/1 ja niillä sijaitsevat 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun puutalot. Rakennukset muodostavat Etelä-Savossa harvinaisen kokonaisuuden, jossa kaupungeissa aiemmin yleinen puukaupungin katukuva ja rakennustapa on nähtävissä. Erityistä arvoa kaupunkikuvalle antaa sen välitön liittyminen Olavinlinnan, Tallisaaren, Komendantinpuiston ja Riihisaaren muodostamaan historialliseen ympäristöön.

R, Y/V

5. Komendantin puisto, Linnankatu

(5)

Puisto liittyy kiinteästi Olavinlinnan historialliseen miljööseen yhdessä Linnankadun itäpään talojen kanssa.

H, Y/V

6. Linnankatu 27

Savonlinnan vanhin talo.

R/P

7. Pikkukirkko, Olavinkatu 29

(7)

Alunperin ortodoksinen puukirkko, joka on rakennettu 1845 luultavasti arkkitehti Viscontin suunnitelmien mukaan. Päätytornillinen empirekirkko ja sitä ympäröivä puisto kuuluvat olennaisesti Olavintorin historialliseen kaupunkikuvaan.
R, Y/M

8. Olavinkatu 25

(8)

Kolmikerroksinen, tiilirakenteinen, uusrenessanssityylinen koulutalo, vanha lyseo, joka rakennettiin vuonna 1890 arkkitehti L. Gripenbergin suunnitelmien mukaan. Olavintorin kaupunkikuvan kannalta tärkeä rakennus, jolla on myös merkitystä hyvin säilyneenä, Etelä-Savossa harvinaisena koulutalona. Savonlinnan vanhin koulurakennus.
R, Y/M

9. Olavinkatu 31 ja Kalmarinkatu 13

(9)

Entinen Maatalouspankin konttori, joka on eklektinen tiilirakennus 1920-luvun puolivälistä. Samalla tontilla on myös komea puinen jugendtalo.
R, Y/P

10. Kaurosen rautakaupan talo, Satamakatu 13

(10)

Yksikerroksinen, puurakenteinen liiketalo, jonka on suunnitellut Aug. L. Makkonen. Ainoa säilynyt vanha savonlinnalainen liikerakennus rakennettiin 1880-luvun lopulla. Ikkunat muutettiin 1917 ja samalla tehtiin frontoni kauppatorin puolelle. Rakennuksella on torin kannalta kaupunkikuvallista merkitystä.
R, Y/P

11. Kaarlonkatu 3

(12)

Nykyinen Savonlinnan sotilaspiirin esikunnan talo, entinen tuomiokapitulirakennus. Klassistinen tiilestä rakennettu talo on valmistunut vuosisadan vaihteessa.
R/P

12. Kasinon saaret

Vääräsaaren, Verkkosaaren, Sulosaaren, Sireenisaaren, Sireeniluodon ja Myhkyrän saarien ja niiden välisten vesialueiden muodostama maisemakokonaisuus ja perinteinen virkistysalue. Vanha kylpylaitoksen alue on koko alueen keskus ja se käsitti Vääräsaaren, Sulosaaren ja Verkkosaaren. Vääräsaarella sijaitsee arkkitehti Jac. Ahrenbergin suunnittelema kylpylaitoksen kasino vuodelta 1896. Varsinainen kylpylä paloi 1960-luvun alussa. Sulosaarella oli alunperin neljä huvilaa, josta on jäljellä vain Kalliolinna vuodelta 1899. Vääräsaarella sijaitsee huvila Suruton 1890-luvulta. Vanhan kylpylän paikalle on 1960- ja 70-luvulla rakennettu uusi kylpylä-kasino. Maisemakuvaan kuuluvat oleellisesti saaria yhdistävät puiset kävelysillat. Vanha rakennuskanta on rakennus- ja kulttuurihistoriallisesti arvokasta. Kasino on harvoja säilyneitä vanhoja ravintolarakennuksia maassamme. Seutukaavan suojelu-alueita.
R, Y/V

13. Puistokatu 1

(14)

Rakennusmestari Kustaa Loikkasen suunnittelema uusrenessanssityylinen, alkuaan yksityistaloksi rakennettu kivitalo vuodelta 1896. Rakennuksessa toimi myöhemmin tyttölyseo. Puistokadun ja Tottintorin miljööseen kuuluva rakennus, jolla on myös rakennushistoriallista arvoa maakunnassa harvinaisena uusrenessanssityylisenä kivitotalona.
R/M

14. Puistokadun koulu, Puistokatu 3-5 (15)

Koulurakennus, jonka vanhempi yksikerroksinen puurakenteinen osa on peräisin vuodelta 1893. Sitä jatkettiin vuonna 1902. Vuonna 1926 taloa lisäksi jatkettiin kolmikerroksisena kivi-rakennuksena arkkitehti Wivi Lönnin suunnitelmien mukaan. Koulu muodostaa yhdessä entisen tyttölyseon, sähkölaitoksen talon, Tottin torin ja Lehtosen puiston kanssa Haapasalmen länsirantaa hallitsevan historiallisen kaupunkikuvan.

R, Y/M

15. Tuomiokirkko, Sääminginkatu (16)

Tiilestä rakennettu uusgoottilainen pitkäkirkko, joka on varustettu päätytornilla. Kirkko rakennettiin vuosina 1874-78 arkkitehti A. Dahlströmin piirustusten mukaan. Kirkkoa ympäröi puisto sankarihautoineen ja Wäinö Aaltosen suunnitteleminen sankaripatsaineen.

R, Y/M

16. Sääminginkatu 4 ja 6 (17, 18)

Yhtenäinen puiston varressa oleva katuosuus, johon kuuluu Heikki Siikosen suunnittelema funktionalistinen seurakuntatalo, entinen Säämingin kunnan virastotalo, nykyinen maistraatti, joka on arkkitehti Sebastian Gripenbergin suunnittelema puutalo v:lta 1882, sekä A.F. Malmstedtin suunnittelema jugendvaikutteinen puutalo v:lta 1905.

R, H, Y/P

17. Puistokatu 7

Allan Schulmanin suunnittelema asuinrakennus v:lta 1895 toimii nykyisin toimistona. Yksikerroksinen puutalo täydentää Puistokadun koulurakennusten muodostaman historiallisen katukuvan korttelin mittaiseksi.

R, Y/P

18. Tottintori ja Lehtosen puisto, Puistokatu (21)

Tottintori on ollut Savonlinnan kauppatorina 1800-luvun loppupuolelta lähtien ennen torin siirtymistä nykyiseen paikkaansa. Sen vieressä olevassa Lehtosen puistossa on Wäinö Aaltosen tekemä Joel Lehtosen patsas. Tori ja puisto liittyvät läheisesti yhteen Puistokadun koulurakennusten kanssa ja muodostavat Haapasalmen rantaa dominoivan maisemallisen kokonaisuuden.

H, Y/M

19. Kyrönniemi ja Mallatsaari (22)

Luonnontilassa olevia alueita, jotka historiallisesti ja maisemallisesti liittyvät Olavinlinnaan.

H, Y/M

20. Venäjänniemi (24)

Venäjänniemen rakentamaton kärkiosa liittyy sekä historiallisesti että maisemallisesti Olavinlinnaan ja kaupunkiin.

H, Y/M

21. Matkustajasatama

Savonlinnan matkustajasatama päätettiin sijoittaa nykyiselle paikalle Huvilahteen 1860-luvun lopulla, yksityisen kauppiaan aiemmin rakentaman laiturin paikalle. Sen vieressä oli pieni torialue, joka sataman valmistuttua alkoi kehittyä kauppatoriksi ja vähitellen korvasi kauppapaikana ison torin eli Olavintorin. Höyrylaivojen aikakaudella se oli maankuulu satamapaikka. Savonlinnalle leimaa antava maisemallinen ja toiminnallinen alue.

H, Y/V

22. Vanha kaupungintalo, Olavinkatu 27

Komissioonimaanmittari Otto v. Fieandtin 1860-luvulla rakennuttama asuintalo, joka siirtyi kaupungille 1920. Rakennukseen sijoitettiin raatihuone ja kaupungin keskusvirasto. Rakennuksella on merkitystä vanhana kaupunkitalona ja puutalona. Se on Olavintorin kaupunkikuvan kannalta tärkeä rakennus. Asemakaavan suojelurakennus.

R, Y/P

24. Alttarikiven huvila, Kyrönsalmi

Kauppaneuvos Aleks. J. Auvisen rakennuttama kaksikerroksinen taitekattoinen huvilarakennus, johon kuuluu tasakattoinen torni. Huvilan suunnitteli arkkitehti Armas Lindgren ja se valmistui 1913. Huvila on harvoja vuosisadan alun huviloita Savonlinnan alueella ja edustaa myös Armas Lindgrenin tuotantoa.

R/P

25. Opettajainkoulutuslaitoksen asuntola, Uimahallinkatu 1

Entinen yleinen sairaala, joka suunniteltiin yleisten rakennusten ylihallituksessa ja rakennettiin 1894-96. Sairaala sisälsi 40 sairauspaikkaa, kaksi asuntoa, pesutuvan, ulko-huoneet, ruumishuoneen ja jääkellarin. Säilyneillä rakennuksilla on merkitystä seudun vanhimpina sairaalana ja Haapasalmen länsirannan miljöön osana.

R, Y/M

26. Kalmarinkatu 7 ja 9

Kaksi huvilamaista puutaloa vuosisadan alkuvuosilta. Rakennuksilla on sijaintinsa vuoksi huomattava kaupunkikuvallinen merkitys. Yksityisomistuksessa.

Y/P

27. Nökköniemi

Esikaupunkimainen rakennustavaltaan yhtenäinen puutaloalue vanhan kaupunkialueen laidalla maisemassa kauniilla paikalla.

R, Y/P

28. Rautatieasema, Asemantie

Kansallisromanttinen asemarakennus, joka rakennettiin 1906-07 arkkitehti Bruno Granholmin suunnitelman mukaan. Alkuperäisenä säilynyt, Parikkala-Savonlinna -radan edustava asema, jolla on merkitystä rautatiearkkitehtuurin kannalta.

R, Y/M

29. Sotilaspojankatu 3

Puistokadun katukuvaan liittyvä A. Koistisen suunnittelema puutalo v:lta 1927.

Y/P

30. Kaupinsaari ja Uuransaari (23)

Kaksi luonnontilassa olevaa saarta, jotka liittyvät maise-mallisesti sekä Olavinlinnaan että koko kaupunkiin.

Y/P

31. Tynkkylänjoen kartano, Tynkkylänjoki (26)

Entinen säteritila, jonka suurehkon päärakennuksen runko-osa on peräisin v:lta 1720, mutta jota on myöhemmissä vaiheissa hieman muutettu. Rakennusryhmään kuuluu lisäksi palvelusväen aitta. Puiston ympäröimältä rakennusryhmältä johtaa koivukuja maantielle. Kartanon pihasta avautuu näköala Savonlinnan kaupunkiin. Yksityiskäytössä.

R, Y/M

32. Nojamaan kartano, Nojanmaa (25)

Savonlinnan vanhimpia tiloja olevan Nojanmaan nykyinen mansardikattoinen päärakennus on peräisin 1750-luvulta ja sitä jatkettiin vuosina 1808-09. Lisäksi pihapiiriin kuuluu aittarakennus, tilanhoitajan asunto, karjarakennus, puimala ja holvattu kellari. Puutarhaa reunustaa korkea lehti-kuusi-aita. Yksityiskäytössä.

R, Y/M

33. Inkerinkylän vanha asuntoalue (11)

Vuosina 1945-46 rakennettu yhtenäinen työväen asuntoalue. Rakennuskanta muodostuu yksikerroksisista kahden perheen omakotitaloista, jotka on tehty Suomi-talon ja Somakotityyppi- ja piirustusten mukaan.

R, Y/M

35. Moijin hovi, Moinniemi (27)

Hirsirakenteinen, klassistinen päärakennus on rakennettu 1820-luvulla ja korjattu myöhemmin 1960-luvulla. Päärakennuksen lisäksi pihapiiriin kuuluu aitta ja väentuparakennus. Tilalta johtaa vanha kiviaidan reunustama koivukuja rantaan. Yksityiskäytössä.
R, Y/P

37. Moinsalmen nuorisoseuratalo, Moinsalmi

Satulakattoinen vuorattu hirsinen seuratalo mahdollisesti v:ltä 1912 edustaa seudun ensimmäisiä seurataloja.
R/P

41. Nuorisoseura Ruusun talo, Kakonsalo

Hyvin alkuperäisessä asussaan säilynyt jugendvaikutteinen seuratalo.
R/P

43. Vuohimäki, pappilan pihapiiri, Pihlajaniemi (37)

Kaksikerroksinen nikkarityylinen pappilarakennus vuodelta 1896. Lisäksi pihapiiriin kuuluvat aitta, väentupa ja puutarha.
R, Y/M

44. Säämingin vanha hautausmaa ja kellotapuli, Kirkkoniemi (19)

Paikalla on ollut kirkko myöhäiseltä keskiajalta lähtien. Ensimmäinen kirkko rakennettiin vuonna 1510 ja toinen vuonna 1723. Toinen kirkko kuitenkin purettiin 1800-luvulla. Jäljellä oleva kellotapuli on peräisin vuodelta 1773. Hautausmaa kiviaitoineen ja tapuleineen muodostaa historiallisesti ja maisemallisesti merkittävän kokonaisuuden, johon lisäksi kuuluvat koko Kirkkoniemen alue ja Poukkusaari.
R, H, Y/M

45. Laitaatsilta (20)

Laitaatsillan länsipuolella, vantatie n:o 14 pohjoispuolella on vuoden 1788-89 sodan aikaisia taisteluhautoja, jotka ovat nykyisin osittain täyttyneet ja metsittyneet. W. Gutzeit & Co perusti Laitaatsiltaan korjauspajan, joka v:sta 1918 lähtien muodostui yhtiön hinaaja- ja lotjalaivaston tukikohtaksi. Alueelle rakennettiin telakka 1920 ja paja- ja varastorakennuksia sekä työväenasuntoja, Kirkkoniementien ja Laivamiehentien varteen. Osa telakan rakennuksista sekä sen viereiset paloasema, johtajan asunto ja virkailijoiden asunto ovat säilyneet, samoin kuin 1940- ja 50-luvulla rakennettu yhtenäinen Kirkkoniemenkadun alue. Alueella on merkitystä Savonlinnan teollisuushistorian kannalta.
R, H, Y/P

46. Leveälahti, Loikansaari (33)

Staabikapteeni Pistolekorsin pakomökki viime vuosisadan vaihteesta. Myöhemmin on rakennus muutettu nykyiseen muotoonsa. Puiston ympäröimään rakennusryhmään kuuluu kaksikerroksinen päärakennus, aitta ja karjarakennus. Tilalle johtaa lehtikuusikuja. Yksityiskäytössä.
R, Y/P

47. Holoppala, Kallistahti

(34)

Keskellä vaurasta itäsavolaista peltomaisemaa sijaitseva talonpoikaistila, jonka päärakennus rakennettu vuonna 1870. Pihapiirissä on lisäksi kivinen karjarakennus, aitta, kivinen viljamakasiini, puimala, väentupa ja holvattu kellari. Rakennuksia ympäröi kuusialdan reunustama laaja puutarha säilyneine karjakujineen. Yksityiskäytössä.

R, Y/P

48. Kallistahtien rautatieasema, Kallistahti

Pieksämäki-Savonlinna -radan asema, joka rakennettiin Thure Hellströmin 1915 laatimilla Jyväskylä-Pieksämäki -radan V luokan aseman piirustuksilla. Pääosin alkuperäisenä säilynyt asema, johon kuuluu myös virkailijain asuinrakennus.

R/P

49. Kallistahtien maamiesseuratalo, Kallistahti

Aumakattoinen, vuorattu klassistisia piirteitä sisältävä seuratalo mahdollisesti 1930-luvulta.

R/M

50. Kallistahtien työväentalo, Kallistahti

Aumakattoinen, vuorattu, hirsinen seuratalo v:ltä 1906. Seudun ensimmäisiä työväentaloja.

R/P

51. Porin rykmentin sankarihauta, Kallistahti

(40)

Sotilashauta v:ltä 1789.

H/P

52. Roustilan navetta, Ahvensalmi

(36)

Suuri, harmaakivisokkelille rakennettu lyhytnurkkainen hirsinavetta. Yksityiskäytössä.

R/P

53. Oravi

(35)

Viihtyisä pieni taajama, jonka keskellä kulkee noin 150 m pitkä, kivillä reunustettu avokanava. Kanavan rannoilla kasvaa lehmuksia. Vanhat lastauslaiturit on purettu, mutta yksi makasiini on jäljellä. Samoin on purettu kanavan varrella sijainnut rautaruukki, joka perustettiin 1868 kanavan pohjoisrannalle. Raaka-aineena se käytti Haukivedestä saatavaa järvimalmia. Ruukin toiminta oli keskeytyksissä 1870- ja 80-luvulla, mutta se toimi vilkkaasti taas 1890-luvulla. 1903-04 osa koneista siirrettiin Haapakoskelle ja rakennuksia ryhdyttiin purkamaan. Ruukin patruunan huvila on tallella ja toimii nykyään retkeilymajana. Kanavan itäreunaa pitkin kulkevalla harjanteella on taisteluhautoja vuodelta 1918. Seutukaavan suojelukohde.

R, H, Y/V

55. Juvolan tiilitehdas, Juvola

(34)

Harvinainen tehdasmiljö, jonka muodostavat vuosisadan vaihteessa rakennettu tiilitehdas tiilivarastoineen, patruunan asunto talousrakennuksineen, mylly ja saraja. Tehdas oli vuosisadan alussa läänin suurin. Yksityisomistuksessa.

Y/P

56. Tuulimylly, Haukiniemi (38)

Laajan peltoaukean keskellä oleva tuulimylly, joka on rakennettu vuonna 1876. Yksityisomistuksessa.

Y/P

57. Varparannan hautausmaan portti

Luonnonkivistä ja tiilistä rakennettu porttirakennus, joka toimii myös maamerkinä.

Y/P

58. Niittylahden kartano, Niittylahti

Keskellä avaraa peltomaisemaa sijaitseva Pistolekors-suvun 1700-luvulla perustama tila, jonka yksikerroksinen, aumakattoinen päärakennus on peräisin myös 1700-luvulta. Pihaa reunustaa kuusiaita. Yksityiskäytössä.

R, Y/M

59. Putkinotko, Lehtiniemi

Kirjailija Joel Lehtosen romaaneissaan kuvaama maisema, Inhan tila, jossa Lehtonen asui kesäisin. Putkinotko vanhoine rakennuksineen muodostaa ehjän ja kulttuurihistoriallisesti mielenkiintoisen kokonaisuuden. Jyrkkäpiirteisessä maisemassa sijaitsevista rakennuksista ovat säilyneet vuoraamaton tuparakennus, aittarivi, savusauna ja riihi.

II, Y/V

60. Rauhalinna, Lehtiniemi (28)

Arkkitehti Allan Schulmanin suunnittelema ja kenraali Nils Henrik Weckmanin rakennuttama puinen huvilarakennus 1890-luvulta. Rikkaasti koristeltu maurilaisvalkutteinen rakennus on avattu yleisölle restauroituna vuonna 1973. Huvilan pohjoispuolella on puinen vahtimestarin asunto 1890-luvulta ja

115,
pihapiiriin kuuluu myös piharakennus ja liiteri. Huvilaa ympäröi laaja puisto vanhoine tammi-, lehmus- ja kuusi-puineen sekä kiviaitoineen. Puurakennustaidon muistomerkki.
R, Y/K

61. Lehtiniemen kartano, Lehtiniemi (30)

Pistolekors-suvun 1600-luvulla perustama tila, jonka puiston ympäröimien rakennusten vieressä on Lehtiniemen emäntäkoulu. Koulurakennuksen lisäksi pihapiiriin kuuluu yksikerroksinen rapattu hirsirakennus, holvattuja kellareita ja uudempia asuntoiloita.

R, Y/P

62. Laukansaaren koulu, Laukansaari

Saariston kansakoulu Pihlajaveden rantamaisemassa.

R/P

1. Savonrannan kirkko, kirkonkylä, Papintie (1)

August Bomanin suunnittelema ja Petter Holopaisen rakentama päätytornillinen pitkäkirkko, joka valmistui 1863. Sisustus on v:ltä 1964. Kiviainan ympäröimä kirkkotarha hallitsee koko kirkonkylän maisemaa sen korkeimmalta mäeltä.
R, Y/M

2. Maamiesseuratalo, kirkonkylä

Kaksikerroksinen, satulakattoinen, peiterimavuorattu seuratulo 1920-luvun loppupuolelta. Pääasiassa alkuperäisenä säilynyt talo on maakunnan vanhin säilynyt maamiesseuratalo.
R, Y/M

3. Entinen pitäjätupa, kirkonkylä, Vuokalan tie

Yksikerroksinen, satulakattoinen, polkkipäädyltä varustettu hirsitalo 1800-luvun lopulta. Se on toiminut paitsi pitäjätupana, myös kärejätalona ja seurakuntatalona. Talo on kirkonkylän vanhinta rakennuskantaa ja edustaa perinteistä rakennustapaa. Siihen liittyy myös runsaasti paikallishistoriaa.
R, Y/P

5. Monnisaari, Vuokala

Entinen sotilasvirkatalo, jonka nykyiseen pihapiiriin kuuluu päärakennus, navetta, asuinrakennus, aitta ja kalustovaja. Yksikerroksinen hirsinen päärakennus korotettiin ja vuorattiin 1924. Navetta uusittiin 1937 tulipalon jälkeen nykyiseen asuunsa. Pihaan johtaa kuusikuja. Yksityiskäytössä.
R, Y/P

6. Savonrannan ensimmäinen maantie ja kivisilta, Linnasaari (4)

Kokonaan vesiliikenteen varassa olleeseen Vuokalaan rakennettiin maantie Kerimäeltä 1880-luvulla. Maantietä on vielä pätkiä yksityistienä mm. Linnasaarella. Tällä tiellä on myös 1850-luvulla rakennettu yksiaukkoinen hirsikivistä holvattu silta Pienivirran yli. Silta on seutukaavan suojelukohde.
R, H/M

7. Orivirran saarto, Linnasaari (3)

Rajalinnan jäännökset Linnasaaren eteläkärjessä. Alunperin 1400-luvulla rakennettu linnoitus käsitti kehämuurin ympäröimän suljetun pihan ja sen etelä-nurkkaan liittyneen tähtystornin. Linnoitusta täydennettiin 1540-luvulla. Venäläiset valtasivat ja tuhosivat sen 1592 ja linnoitus rakennettiin uudelleen 1650-luvulla. Rakennusaineena oli harmaakivi ja puu. Linnoituksen rauniot erottuvat vielä maastossa vanhan maantien varressa. Muistomerkki v:ltä 1966. Muinaisjäännös. Seutukaavan suojelukohde. Yksityisomistuksessa.
H/V

8. Vuokalan saha ja mylly, Vuokala (2)

Paikalle perustettiin 1778 vesisaha, jossa oli suurimmillaan v. 1880 yli 130 työntekijää. Saha muutettiin höyrysahaksi 1894. Sahan ansiosta nousi Vuokala pitäjän suurimmaksi kyläksi 1800-luvun lopulla. Sahan kasarmin mökkejä on vielä jäljellä

kirkonkylän eteläosissa. Uusittu voimalaitos on edelleen käytössä. Uittoränneistä on jäljellä yksi keskustassa. Itse sahasta on jäljellä vain makasiini ja tiilinen sahan halli. Yksityisomistuksessa.

II, Y/P

9. Sämlenen mylly, Sämlen

Kaksikerroksinen vuoraamaton lyhytnurkkainen vesimylly, joka on kunnostettu museoksi. Mylly ympäristöineen edustaa jo katoamassa olevaa ympäristötyyppiä.

R, Y/M

10. Sönkän koulu, Sönkä

Osittain kaksikerroksinen rapattu tiilinen tyyppikoulu vuodelta 1939.

R/P

11. Vanha pappila (Kangas), Vuokala

Yksikerroksinen, vaakavuorattu satulakattoinen pappila 1800-luvulta.

Yksityiskäytössä.

R, Y/P

12. Kakko, Huuhi

Alunperin 1700-luvun lopulla rakennettu maatalo, jonka piha-alueeseen kuuluu taitokattoinen vuoraamaton asuinrakennus ja satulakattoinen kivi- ja hirsinavetta. Yksityiskäytössä.

R/P

SULKAVA

1. Sulkavan kirkko, kellotapuli ja hautakammio, kirkonkylä (1)

Charles Bassin intendentinkonttorissa suunnittelema puinen keskeisesti korostettu kaksoisristikirkko valmistui kirkonrakennusmestari Martti Salosen johdolla 1822. 1853 kirkkoa suurennettiin korottamalla keskiosan seinä ja kulmaulokkieta. Keskuskuution päälle rakennettiin suuri kahdeksansärmäinen torni. Kirkossa on tehty korjauksia myös 1800-luvun lopulla ja 1900-luvulla useita kertoja. Nykyinen sisäasu on v:lta 1964. Kirkon vieressä on sitä vanhempi kolmikerroksinen kellotapuli, jonka rakensi 1770 hollolalainen Matti Petrell. Kaksi ylintä kerrosta uusittiin kahdeksankulmaiseksi 1847 Taavetti Rahikaisen johdolla. Kiviaidan ympäröimässä kirkkotarhassa on v:sta 1653 lähtien käytössä ollut hautausmaa ja säätyläisten hautapaikan suojaksi rakennettu hautakammio. Se rakennettiin vanhan kirkon hirsistä seurakunnan ensimmäisen kirkon paikalle v. 1753. Kammiossa on mm. 1680-90 Olavinlinnan komentajana toimineen Abraham Pistolekorsin ja hänen vaimonsa hauta.

R, H, Y/V

2. Vanhainkoti, Hasula

Kaksikerroksinen rapattu vanhainkoti, joka rakennettiin 1930-luvulla tyyppiirustusten mukaan Kuhajärven rannalle.

Y/P

3. Vanha Viipurin maantie

Pätkä vanhaa Viipurin tietä, jonka eteläosa Viipuriin päin lienee ollut käytössä jo 1500-luvulla. Sen varrelle perustettiin kestikievereita jo 1500-luvulla ja uudestaan 1649. Vuonna 1668 avattu Viipurin-Savonlinnan postilinja kulki myös tätä kautta, kunnes kaupungit jäivät Venäjän puolelle 1700-luvulla. Tien pohjoisosa Kuopioon päin oli käytössä jo 1600-luvun lopulla.

H, Y/P

4. Sulkavan rantatie, kirkonkylä, Alanteentie (3)

Yhtenäinen enimmäkseen mansardikattoisten rakennusten muodostama rivistö Alanteentien molemmin puolin. Useimmat rakennuksista ovat 1800-luvun loppupuolella rakennettuja. Alkuaan ne tehtiin satulakattoisiksi, mutta on myöhemässä vaiheessa muutettu mansardikattoisiksi. Useat taloista ovat toimineet kauppaliikkeinä. Alueella on myös v. 1932 rakennettu meijeri. Tie rakennuksineen muodostaa kirkonkylän maisemassa tärkeällä paikalla yhtenäisen kokonaisuuden ja antaa edustavan kuvan kirkonkylän tiiviistä rakentamistavasta vuosisadan vaihteen molemmin puolin. Seutukaavan suojelukohde.

R, Y/V

5. Laivaranta, kirkonkylä (4)

1800-luvun lopulta peräisin oleva satamapaikka, jolta ennen on ollut vilkas laivaliikenne muihin Saimaan vesistön satamiin.

Y/P

6. Sipikumpu, Löytökylä

Entinen kappalaisen pappila v:lta 1887. Ulkoasultaan lähes alkuperäisenä säilynyt yksikerroksinen vuorattu hirsirakennus 'koristelistoituksineen edustaa maakunnassa jo harvinaisia maaseutupappiloita 1800-luvun lopulta. Yksityiskäytössä.

R, Y/P

7. Entinen KOP:n talo, kirkonkylä, Kirkkotie

Uitonvirran rannalla sijaitseva, osittain kaksikerroksinen, Jugendtyylinen pankkitalo 1910-luvulta. Yksityiskäytössä.

R, Y/P

8. Entinen kunnantalo, kirkonkylä, Kirkkotie

Kirkkotarhan vieressä sijaitsee entinen kunnantalo ja pitäjätupa, joka on yksikerroksinen, satulakattoinen, vuorattu pitkänurkkatalo.

R, Y/P

9. Työväentalo, kirkonkylä, Mikkolantie

Kaksikerroksinen, saumarimavuorattu, hirsinen työväentalo sijaitsee Uitonrinteen asuntoalueen yläreunalla. Taloa on laajennettu 1970-luvulla. Työväentalon vanha osa on edustava esimerkki maakunnan ensimmäisistä työväentaloista.

R/P

10. Päiväkoti, kirkonkylä, Uitonrinne

Entinen kirkonkylän kansakoulu, joka valmistui 1880. Aikojen kuluessa on rakennus saanut uuden katon ja vuorauksen, muuten se on säilynyt ulkoasultaan alkuperäisenä. Maakunnan ensimmäisiä koulurakennuksia.

R/P

11. Iitlahti, Iitlahti

(9)

Tila on peräisin 1600-luvulta. Osittain kaksikerroksinen, huvilatyyppinen päärakennus on rakennettu noin vuonna 1870. Rehevän puuston ympäröimään rakennusryhmään kuuluu lisäksi päärakennusta vanhempi punamullattu aitta, navetta ja ulkorakennuksia. Rakennukset pihapiireineen muodostavat ehjänä säilyneen kokonaisuuden, joka päärakennuksen koristeellisesti rakennustavasta johtuen on harvinainen maaseudulla. Yksityiskäytössä.

R, Y/M

12. Vilkaharju, Rauhaniemi

(17)

Mäntymetsää kasvava kapea jyrkkärinteinen harju, jonka laella kulkee maantie. Harjulla on panssariesteitä toisen maailmansodan ajalta. Maisemallisesti erittäin merkittävä mutta samalla herkästi haavoittuva alue. Seutukaavan suojelualue. Luonnonsuojelualue.

Y/V

13. Rauhaniemen museoalue, Rauhaniemi

(5)

Museo käsittää Rauhaniemen lakkautetun kansakoulun, joka on kaksikerroksinen puinen tyyppikoulu v:ltä 1924, ja sen viereen siirretyt rakennukset: vuoraamaton savupirtti ja aitta Kyr-syältä, tukkilaiskämpä ja savusauna.

R/P

14. Kaartilanmäen koulu, Kaartilanmäki

Ulkoasultaan alkuperäisenä säilynyt v. 1907 perustetun kansakoulun hirsinen vinkkelirakennus, joka on vuorattu jugendin tapaan.

R, Y/P

15. Telakanava, Tialanmäki

(19)

Venäläisten vuonna 1743 rakentama kivillä reunustettu avokanava, joka yhdistää Annikinselän ja Lepistönselän. Kanavan pohjoispuolella olevassa niemessä on juoksuhautaketju. Seutukaavan suojelukohde.

R, H/V

16. Lohikosken saha ja myllyn alue, Lohikoski

Sulkavan ensimmäinen saha oli kruunun sahamyllä, joka rakennettiin 1593 Lohikoskelle. Sitten 1814-1911 toimi Lohikoskella vesisaha, joka oli suurimman osan ajasta viipurilaisen

Hackmanin kauppahuoneen omistuksessa. Saha oli 1800-luvun lopussa sahausmäärältään läänin suurin. 1857-64 toimi Lohikoskella myös suuri fosforitikkutehdas. 1911 sahan toiminta lakkasi, saha hävitettiin ja siirrettiin luultavasti Joutsenoon Hackmanin sahalle. Joitakin sahalaitoksen makasiineja ja aittoja on vielä jäljellä kosken läheisyydessä. Koskessa edelleen toimiva vesimylly on rakennettu 1900-luvun alussa. Harvinaista miljöötä täydentää varastoaitta ja viereisen kallion laella oleva huvimaja.

R, Y/M

17. Lohikosken metsästysseurantalo, Lohikoski

Yksikerroksinen, poikkipäädyllyä varustettu suuri hirsinen Hackman & Co:n perustama "ylhäisempi, molempia sukupuolia varten oleva kansakoulu", joka siirrettiin Enonkosken sahalta 1880. Oppilaat olivat etupäässä sahan työläisten lapsia. Edustava esimerkki maakunnan ensimmäisistä kansakouluista.

R, Y/M

18. Lohikosken kirkko, Lohikoski

Ilmari Virkkalan suunnittelema, valkeaksi rapattu päätytorjennillinen pitkäkirkko v:lta 1934. Kirkkoa ympäröi hautausmaa. Kirkon rannassa on kaksi vuoraamatonta pitkänurkkaista varastoaittaa.

R, Y/M

19. Sarsuinmäki, Sipilä

Kaksi Saipalinjaan kuulunutta ilmatorjuntasuojaa korkean Sarsuinmäen laella.

H/P

20. Karjulanmäki -maisema

(18)

Aukealla kumpuilevalla maalla sijaitseva kylä, joka muodostaa maisemallisesti mielenkiintoisen kokonaisuuden. Rakennukset ovat 1800- ja 1900-luvuilta. Vanhimmat rakennukset edustavat hyvin seudun perinteistä rakennustapaa yksikerroksisine, satulakattoisine päärakennuksineen ja vuoraamattomine aittoineen ja talleineen.

R, Y/M

21. Pisamalahden linnavuori

(10)

Muinaislinna, joka on peräisin 1300-luvun paikkeilta. Linnasta on jäljellä vuoren lakea kiertävä paikoin noin metrin korkuinen harmaakivimuuri. Muinaisjäännös. Seutukaavan suojelukohde.

H, Y/V

22. Siikakosken sahan alue, Siikakoski

(13)

Sahasta on jäljellä joessa kulkeva uittoränni sekä pitkänurkkainen, vuoraamaton, klassistishenkinen asuinrakennus.

Y/P

23. Hautausmaa, Sairalanmäki

Kustaa III:n Venäjäsodan (1788-90) aikainen hautausmaa, johon haudattiin Siikakoskella 1790 käydyssä taistelussa kaatuneita sotilaita perimätiedon mukaan 303 sekä nainen ja lapsi. Hautapaikka on aidattu ja varustettu hiekkakäytävän ja muistomerkein.

H/P

24. Ruottilan kylämaisema, Ruottila

Kaksi vierekkäistä peltoaukeaa Puumala-Juva -maantien varrella. Perinteistä savolaista peltomaisemaa perinteisine talouskeskuksineen. Päärakennuksissa on haviattavissa samantyyppisiä tyylipiirteitä.

R, Y/P

25. Harakkamäki, kirkonkylä (6)

Entinen kruununvirkatalo, joka rakennuksineen muodostaa ehjään säilyneen pihapiirin. Vuoraamaton punamullattu päärakennus on peräisin vuodelta 1895. Suorakaiteen muotoista pihamaata reunustavat lisäksi vanhat vuoraamattomat aittarivit, navetta ja talousrakennukset. Yksityiskäytössä.

R/P

26. Väätälänmäki-Kammola -kylämaisema (14)

Perinteistä savolaista kylämaisemaa, jossa talot sijaitsevat mäkien laella ja rinteillä ja tie kulkee pitkin mäen lakea. Alueeseen kuuluu mm. Uotilan talo klassistisine päärakennuksineen ja aittoineen ja Kammolan v. 1909 rakennettu vuorattu hirsinen koulurakennus.

R, Y/M

27. Hyypiölahti, Kyrsyä (16)

Entinen talonpoikaistila, jonka vanhan puuston ympäröimään pihapiiriin johtaa mahtava kuusikuja. Mansardikattoisella poikkipäädyllä varustettu saumarimavuorattu päärakennus on peräisin 1800-luvun alusta ja samalta ajalta ovat todennäköisesti peräisin myös pihaa reunustavat aitat. Päärakennusta on muutettu jonkin verran 1900-luvun alussa. Tilaan kuuluneesta myllystä on jäljellä myllärin tupä Kissakosken rannalla. Yksityiskäytössä.

R, Y/P

28. Tiittala, kirkonkylä (2)

Entinen ratsutila, jonka rakennukset ryhmittyvät suorakaiteen muotoisen pihamaan ympärille. Päärakennus on osittain kaksikerroksinen empiretyylinen keskeissalirakennus, jossa on leveä poikkipääty. Se rakennettiin 1830-luvulla C.L. Engelin laatiman suunnitelman mukaan. Pihapiirissä on lisäksi pitkänurkkainen tupä- ja aittarakennus. Muut rakennukset sijaitsevat päärakennuksen alapuolella olevassa rinteessä. Arkkitehtonisesti merkittävä kartanorakennus maisemallisesti tärkeällä paikalla. Yksityiskäytössä. Seutukaa-
van suojelukohde.

R, Y/V

29. Hasula, Hasula (12)

Osittain kaksikerroksinen, klassistinen päärakennus on peräisin 1800-luvun puolen välin tienoilta. Sen vieressä on 1920-luvulta aitta ja uudehko navetta. Peltojen keskellä sijaitsevaa rakennusryhmää ympäröi puisto vanhoine puineen.

R, Y/P

30. Kuuspelto, Hasula (15)

Talonpoikaistila, jonka klassistinen aumakattoinen päärakennus on rakennettu 1850-luvulla. Pihapiirissä on lisäksi vuoraamaton väentupa myös 1850-luvulta sekä entinen sauna ja navetta v:lta 1895. Rakennuksia ympäröi puutarha ja kuusi-aita. Yksityiskäytössä.

R, Y/P

31. Kuhakoski, Kuhakoski (7)

Kuhakosken kaksiraaminen saha sai perustamisprivilegionsa vuonna 1778 ja 1825. Toimintansa lopettaneesta sahasta on jäljellä vain raunio ja joukko sahayhdyskuntaan kuuluneita hirsij- ja lautarakennuksia. Sahanvalttarin asunto on yksikerroksinen klassistinen talo 1800-luvun alkupuolelta. Rakennusten vieressä olevan kosken yli johtaa vanha hirsiaarkusilta. Vanha teollisuuskiljo. Yksityiskäytössä.

R, Y/P

32. Partala eli Rauhahovi, Partala (8)

1600-luvulla perustettu tila on entinen kuninkaankartano, joka on kuulunut mm. Pistolekors-suvulle. Yksikerroksinen klassistishenkinen päärakennus on peräisin vuodelta 1892. Tilan kaikki muut rakennukset paloivat vuonna 1935 ja on sen jälkeen rakennettu uudelleen. Suuren Pistolekors-suvun vaakunan mukaan suunnitellun puiston ympärillä ovat tiiliset viljamakasiini- ja väentuparakennukset ja navetta, jossa on jäljellä osia 1800-luvun navetasta sekä joukko hirsisiä ulkorakennuksia. Yksityiskäytössä.

R, H, Y/P

33. Linkola, Linkola (11)

Enso-Gutzeitin omistama yksikerroksinen, aumakattoinen rakennus, joka on peräisin 1800-luvun alkupuolelta. Siihen on kuitenkin myöhemmässä vaiheessa tehty lisäyksiä.

Pihaan johtaa maantieltä koivukuja. Hyvä esimerkki viime vuosisadan alun klassisesta rakennustyylistä. Yksityiskäytössä.

R, Y

34. Porilaisten hauta, Halttula

Kaksi Kustaa III:n Venäjäsodan (1788-90) aikaista hautapaikkaa, toinen "suomalaisten" ja toinen "porilaisten". Porilaiset lienevät Elfsborgin rykmentin sotilaita, joita on haudattu myös kirkkomaahan. Muistomerkki v:lta 1934. Muinaisjäännös.

H/P

35. Kirkonkylä-Vilkaharju-Väätälänmäki-Kuhakoski -kulttuurimaisema

Alue on luonnonpiirteiltään jylhää Salmaan vesistön pirstomaa osuutta, jossa metsäiset moreeniharjanteet ja ylängöt reunustavat lukuisia salmia, järviä ja selkiä. Asutus on hajanaista

ja keskittynyt moreeniselänteille ja teiden varsille yksittäisasutuksiksi tai pieniksi kyliksi, joista Väätälänmäen ja Kuhakosken kylät ovat huomattavimmat. Viljelymaisemia leimaavat kumpuilevat, kiviset, pienet pellot. Asutuksen painopiste on kirkonkylän alueella. Kirkonkylä, jonka asemakaava ja rakennuskanta on pääosin harmonisen perinteellinen, sijaitsee luonnonkauniilla paikalla, kapean Uitonvirran molemmin puolin. Alueella on eräitä herraskartanoita, joista kirkonkylän lähellä sijaitseva Tiittala empiretyylisine päärakennuksineen on huomattavin. Luonnonkaunis komeaa männikköä kasvava Vilkaharju suuntautuu vesistöjen välitse kirkonkylästä lounaaseen. Alueen lounaiskulmassa on mahtavien kalliomaisemien ja salmireittien leimaamassa maastossa maamme maisemallisesti komein muinaislinnavuori, Linnavuori. Laaja-alainen kulttuurimaisema, joka antaa edustavan kuvan savolaisesta asutuksesta ja maisemasta.

Y/M

36. Tunnilan koulu, Tunnila

Edelleen toimiva koulu perustettiin 1910. Koulun yksikerroksinen, vuorattu hirsirakennus on säilynyt lähes alkuperäisenä. Edustava maalauskansakoulu.

R/P

37. Hirvolanmäki, Kaipola

Entinen sotilasvirkatalo, jonka pihapiiriin kuuluu nykyisin päärakennuksen lisäksi luonnonkivistä rakennettu navetta v:lta 1912, neljä aittaa, jyväänta ja riihi. Yksityiskäytössä.

R, Y/P

1. Kirkonkylän kansakoulu, kirkonkylä

Yksikerroksinen, vuorattu hirsinen vinkkelitalo v:lta 1890. Alkuperäisenä säilynyt, nikkarityylinen koulurakennus. R/M

2. Entinen pitäjätupa, kirkonkylä

Kirkonmäellä, kirkkoa vastapäätä sijaitsee nykyisin näyttelytilana palveleva entinen pitäjätupa, joka rakennettiin 1914. Yksikerroksinen, satulakattoinen, punamullattu rakennus kuuluu pitäjän ensimmäisiin julkisiin rakennuksiin ja on keskustan harvoja säilyneitä perinteisiä hirsitaloja. R, Y/P

3. Museoaitta, kirkonkylä

Kaksiosainen harmaa luhti maamiesseurantalon pihalla. R/P

4. Osuuskauppa, kirkonkylä

Tämän vuosisadan alussa rakennettu vuorattu hirsinen kauppatalo, joka kuuluu kirkonkylän historialliseen rakennuskantaan sekä toimintansa että pääosin säilyneen ulkoasunsa vuoksi. R, Y/P

5. Kirkkosaaren kalmisto, Hällinmäki (3)

Historiallisen ajan kalmisto Virmasjärven kirkkosaareessa. Muinaisjäänös. II, Y

6. Hällinmäen vanha koulu, Hällinmäki

Yksikerroksinen, poikki-päädyillä varustettu vuorattu hirsirakennus v:lta 1907. Ulkoasultaan hyvin - paria ikkunaa lukuunottamatta - säilynyt maalaiskansakoulu. Yksityiskäytössä. R/P

7. Ankeleen mylly, Ankele (2)

Rakennustavaltaan yhtenäinen, alkuperäisenä säilynyt myllykokonaisuus, johon kuuluu vuoraamaton pitkänurkkainen myllyrakennus koneistoinen, saumarimavuorattu pitkänurkkainen myllärin tupa, pitkä rivi varastoaittoja, sauna ja hirsinavetta. Yksityisomistuksessa. R, Y/M

10. Ollikkalan navetta, Virtasalmi

Luonnonkivistä mahdollisesti 1800-luvulla rakennettu suurehko kivilavetta Ollikkalan talon pihapiirissä. Yksityiskäytössä. R/P

11. Tiiaismäen tuulimylly, Väisälä

Vuoraamaton, pärekattoinen varvasmylly Tiiaismäen talon pihapiirin tuntumassa. Yksityisomistuksessa. R/P

12. Pöikönhovi, Montola

Entinen Kaivoksen maatila, johon kuuluu kaksikerroksinen päärakennus, piharakennus ja suuri luonnonkivistä tehty navetta. Punamullatut rakennukset muodostavat yhtenäisen ryhmän. Pihaan johtaa koivukuja. R, Y/P

13. Valkeamäen entinen koulu, Valkeämäki

Yksikerroksinen satulakattoinen koulurakennus 1910-luvulta. Ulkoasultaan alkuperäisenä säilynyt kyläkoulu. R/P